DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

graber

KADIN PSİKOLOJİSİ

cem

gustav hans graber

Türkçesi: Kâmuran Şipal

KADIN PSİKOLOJİSİ

cem psikoloji

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

PSİKOLOJİ DİZİSİ

KADIN PSİKOLOJİSİ
Gustav Hans Graber
Türkçesi: Kâmuran Şipal

Dizgi: Cem Yayınevi
2. Baskı: Ağustos 1998
ISBN: 975-406-579-9
Baskı: Umut Matbaacılık
(0212) 637 09 34

CEM YAYINEVİ
Küçükparmakkapı İpek Sokağı No:11 80060 Beyoğlu - İstanbul
Tel: (0212) 243 05 50 / 243 20 23 • Faks: 244 15 33

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

GUSTAV HANS GRABER

Kadın Psikolojisi

Türkçesi:
Kâmuran Şipal



Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EZELÎ KADINSAL

Kadın üstüne bir kitâp, öyle mi? Ve de bir erkek tarafından kaleme alınacak!? Hayatı ve dünyayı tanıyan, kafası çalışan, deneyimli bir hanım meslektaşımdan aldığım bir mektupta şu satırlara yer veriliyordu: «Düşününüz bir! Gerçeklere sadık kalıp doğrudan şaşmaksızın kadın cinselliği üstüne bir kitap yazmak kimin harcı? Bir erkek *üstesinden gelemez* bu işin. Bir kadın ise böyle bir şeye *yanaşmaz*.[1]»

Kadın, tıpkı benim hanım meslektaş gibi, öteden beri varoluşun gölge tarafını temsil edegelmiş, doğasını gizlerin karanlığıyla örtüp saklamaya her zaman eğilim göstermiştir.

Acaba erkek kadının sevi yaşamını gün ışığına çıkarabilir, kadının gizsel varlığını saran örtüyü aralayabilir mi?

Yoksa kadının, çok yüzlü bu Maya'nın değişken çehresi dünya durdukça erkekten saklı mı kalacaktır?

Her İsfenks doğası kendisini tanıyacak birine gereksinim duyar. Ama İsfenks'ler gibi gizlilikler, saklılıklar peşinde koşan, horlayıcı bir açgözlülükle erkeklerin çok üstünde bir köşeye geçip kurulan kadınlar, bu kendini beğenmiş acayip davranışlarıyla yalnız erkeğin başının etini yemekle kalmaz, kendilerini de rahat ve huzurdan yoksun bırakırlar. Oysa ruhlarının derinliklerinde kendilerini söz konusu davranıştan özgür kılacak bir erkeğin arayışı içinde yaşarlar hep; kendilerini bilip tanıyacak,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

içlerini okuyup «ruhlarını gün ışığına çıkaracak» böyle bir erkeği ele geçirmek için çırpınıp dururlar. Ancak onları bilip *tanıyacak* böyle bir erkeğe sevgiyle kendilerini bırakırlar. – «Ve erkek kadını bildi, kadın ona bir oğlan doğurdu.» Kör olanları, gözleri görmeyenleri kaldırıp denize atar İsfenks, ya da yiyip yutar.

Kadının, erkeğin araştırıcı doğasıyla özdeşleşmesi daha da aykırı bir tutumdur. Transilvanya çingeneleri arasında yaşayan bir efsanedeki prensesteki kinden farksız bir durumla karşılaşılır o zaman. Efsanede prenses taliplerinden saklanmalarını, karanlıkta gizlenmelerini ister. Erkeklerdeki araştırıcılık özelliğiyle donatılmış kendisi ise onları aramaya çıkar. Kimi arayıp da bulamaz, kim kendisinden kurnaz çıkıp ele geçmekten yakayı kurtarırsa, onu kocalığa kabul eder. Ötekileri ise hadım ettirir. Erkekliklerinden yoksun bırakır.

İşin doğrusu şöyledir ve her aklı başında kadın bilincindedir bunun: Kafası çalışan bir erkek, kadının doğasını onun kendisinden daha çok nesnellikle bilip tanır; öteden beri böyle bir şeyi kendisine iş edinmesi bir yana, yaradılışı bakımından da tüm karanlıkları aydınlatma yeteneğiyle donatılmıştır ve kadının dünyasını saran karanlık da bunların arasındadır. Balder, Buda, İsa gibi yol gösterici, Ödipus gibi bilmece çözücü, Siegfried ve Sais'taki Delikanlı gibi örtüleri sıyırıp aralayıcı bir kişiliği vardır erkeğin. Kadının güçsüz yanlarını ve karanlıklarda saklı yatan gizlerini keşfedip ortaya çıkarmak, gerçek anlamda erkekliği oluşturur.

Ne var ki, bir de ters yüzü bulunmaktadır madalyonun: Tüm büyüklük taslamalarına karşın hiçbir erkeğin, hiçbir dâhinin, çelikten göğsüyle hiçbir kahramanın, Tanrılara işte öylesine kutsal bir yakınlık içindeki *evrenin bu efendisi*'nin asla değiştiremeyeceği bir gerçek vardır, o da kadınla ilişkisi bakımından ruhunun derinliklerinde bir *çocuk*, kadınınsa er-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

kekle ilişkisi bakımından bir anne sayılacağıdır. Erkeğin asıl ruhu, onun bilinçli özben'i anne kökenlidir ve tüm yaşamı boyunca değişmeden kalır bu özellik; *ezelî-kadınsal* olarak, yaşamının orta noktasında yer alan en derin ve yüce nesne olarak varlığını sürdürür.

Kırk yıldır derinlik psikolojisi alanında hasta tedavisiyle uğraşıyorum; kırk yılda her yaş ve her sınıftan kadın hastalarım oldu, içgüdüsel ve ruhsal yaşamlarının hangi temellere dayandığını, ne gibi uçurum ve derinlikleri içerdiğini gördüm hepsinin; öyle derinlikler ki, hastalarım kendi bilgi ve sezgileriyle bir türlü yanına yaklaşamıyor ya da ancak derinlik psikolojisini temel alıp aylar, hatta yıllarca süren, hastalığın içyüzünü açığa çıkarıp iyileşmesini sağlayan ortak çalışmalarımızdan sonra bunu başarabiliyordu.

Derinlik psikolojisini uğraş alanı seçmemin amacı, kadın ruhunu ve içimizdeki *ezelî-kadınsal*'ı araştırmak, onu tanımak, onu daha bir yetkinliğe kavuşturup özgür kılmaktı.

Ne var ki, salt bilme peşinde koşan bir kişi kimliğinden sıyrılıp severek bilen biri olmayı kendim için başlıca ödev saydım; özben'e, insan varlığının her şeyden eski ve kendine özgü bu ruhsal çekirdeğine giden yolda birlik ve bütünlüğe varmaya çalıştım.

İzlediğim yol, tüm yüzeyselliklerden çekip aldı beni.

Gerçekten önemsenecek büyük karşılaşmaları seyrek yaşadım. Yürüdüğüm yolda bana eşlik eden kadın hastalarım sürekli değişti, gücü elvermedi kiminin, kiminin anlayış ve kavrayışı acınacak kadar kıttı, *ben*'in zincir ve kelepçelerinden kurtulma gereksinimi yok denecek gibiydi; kendi özben'lerinde yaşama çabaları pek cılız, gözleri aşağılardaydı hep, haz ve güvenlik peşinde koşmaktan bir türlü kendilerini alamıyorlardı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Her zamanki gibi bugün de hâlâ sorarım kendime: Erkeğin kadına sevgisi hangi yoldan gerçekleşir? Örneğin bir vücut, bir yuva, bir izdivaç, mal mülk, saygınlık, bir yurt, anne mutluluğu ve sevilmek gibi her çağda yaradılışı gereği kavuşmayı dilediklerini kadına vermesiyle mi? Erkeğin kadının üzerine titremesi, kadının yalnız tüm varlığıyla kendilerine bağlı bulunmayıp, aynı zamanda yaşamının parçaları sayılan söz konusu değerleri benimseyerek onlara sarılmasıyla mı?

Bu mudur kadına sevgisi erkeğin? Elbet, söz konusu sevginin bir bölümüdür bu, yeryüzü ağırlıklı bölümüdür.

Peki ya *özgürlük?* Ya tüm bağımlılıklardan, tüm zincir ve kelepçelerden kurtulma yolundaki uğraşıp didinmeler?

Erkeğin kadına karşı gerçek sevgisi, kadını bağlarından kurtarıp esenliğe çıkarmaktan oluşabilir ancak; bu da işte en yüce sevgidir.

Nerede özgürlük tutkusu kanda sürekli coşup kabarıyorsa, bütün öbür nesneleri geriye itip kendisi öne çıkıyor, us'ta en yüce yasa kimliğiyle varlığını sürdürüyorsa, orada gerçek erkeklikten söz açılabilir ancak. Peki, erkeğin kadınla arasındaki ilişki ne durumdadır? Goethe'nin *Faust*'ta *evet*'le yanıtladığı o eski soru, yeni bir ışık altında karşımıza çıkıyor:

Ezelî–Kadınsal Bizi Çekip Yücelere Alır mı?

Bu soru başka birtakım soruları sürükleyip getiriyor yanında: Bizi mi? Biz *erkekleri mi*? Erkeklerin tümünü mü? Yoksa hoşgörülü, iyi yürekli bir anneleri bulunan o mutlu kişileri mi ancak? Sevdiklerinde, kendilerini seven eşlerinde katıksız bir bahtiyarlığın seyrek rastlanır incisini ele geçiren kişileri mi sadece? Yoksa ölü ve diri nesnelere, o Büyük Anne'ye, *mater materia*'ya gönül verip bağlanarak kendilerini yaşamların

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

amacına ulaşmış sayan büyük kitleyi mi yalnız? Yoksa bütün çabalarıyla her türlü bağdan kendilerini kurtarmaya çalışan, yolların yolunu geride bırakan tinsel-ruhsal plandaki bir bağsızlığı, ben ve sen'i yokedip «tek vücut» olarak yaşama yeniden doğuşu varoluşlarının amacı sayan seçkinleri de kapsamına alıyor mu *bizi* sözcüğü?

İlgili sorulara her erkek kendi durumuna göre yanıtlar verecektir. Kadına bağlanan ve acı çekenlerin, sevgi ve izdivacın kelepçeleri bileklerinin etlerine gömülenlerin, kadına sarılarak ellerindeki avuçlarındakini yitirenlerin, o güzelim isimlerini, şan ve şöhretlerini, sağlıklarını, yaşanmaya değer canım hayatlarını, Tanrı'da, öz-ben'de varolmayı elden çıkaranların da kendilerine göre olacaktır yanıtları. Bu kişiler şöyle haykıracaklardır: *Kadın, yücelerden çekip aldı bizi!*

Kadın mı? Olabilir! Ama *ezelî-kadınsal?* Nedir bu *ezelî-kadınsal?*

Kadınların kendilerine yöneltelim soruyu, alacağımız yanıtlar çokluk birbirine benzerlik gösterecektir: Narinlik, güzellik, letafet, şirinlik, doğa'dan kopmamışlık, sevimlilik, güleryüzlülük, neşe, büyüleyicilik, değişmezlik, sebat, esirgeyicilik, koruyuculuk, sadakat, yurt yuva oluşturuculuk, barındırıcılık, annemsilik. – Özellikler yalnızca, salt özellikler!

Ya biz erkekler? Biz erkekler ne diyeceğimizi bilemez, *kadınsal*'ın bizi *çekip yücelere aldığını* benimsiyorsak evet'le yanıtlarız soruyu. Ne var ki, yukarıda sayıp döktüğümüz tüm özelliklerin bir karşıtı vardır: Kabalık, çirkinlik, iğrençlik, bağını kopanmışlık, hoyratlık, asık suratlılık, ürkütücülük, gelgeçlik, parçalayıp dağıtıcılık, kendinden itip uzaklaştırıcılık, vefasızlık, göçebelik, annelikten uzak bir şeytansallık. Madolyonun bütün bu ters yüzleri de yine *kadınsal*'ın kapsamı içinde yer alır ve insanı *yücelerden çekip* alan nesnelerdir tümü.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Demek oluyor ki, ezelî-kadınsal devrilip alaşağı edilebilen ve tersine dönüşebilen özelliklerde kendini açığa vuramaz, varlığını böylesi özelliklere borçlu olamaz.

Peki öyleyse, ezelî-kadınsal, sayılanların dışında ya da üstünde ne olabilir? Nedir gerçekte, nedir en sonunda? – Tinsel mi? Dinbilimciler, filozoflar, ruhbilimciler, tinsel'e dünya durdukça değerini yitirmeyecek bir gözle bakar. Tinsel'in ne diye *ezelî-kadınsal* ile eşanlamlı sayılacağı anlaşılır gibi değildir; tarihöncesi anaerkil döneme varıncaya dek bütün uygarlıklarda erkek, tinsel'i özellikle elinde bulunduran kişi kimliğiyle karşımıza çıkmıyor mu?

Goethe'nin Faust'taki sözünün geçerliğinden kuşkuya düşmemek kolay olmasa gerek. Ama bu sözün dayandığı temelleri yukarıdaki sorularımla sarsmak gibi bir amaç gütmüş değilim. Düşündüğüm şey, sorunu göz önüne sererek çözümüne yaklaşım sağlamaktı.

Doğrusu ben de, ezelî-kadınsal'ı örneğin belli bir özellik ya da özellikler topluluğu diye gördüğümü söyleyemem. Bundan çok daha fazla bir şeydir ezelî-kadınsal; öte yandan, salt tinsel'den de çok daha fazla bir şeydir.

Ancak değerini hiç yitirmeyecek olmasına karşın, transzandaltal metafizik bir nesne de değildir asla.

Ben, ezelî-kadınsal'ı *bilinçsiz özben* diye tanımlayacak, yeni bir temele oturtmaya çalışacağım.

ÖZBEN ve EZELÎ-KADINSAL

Nedir Özben? Birden çok yazımda, ama özellikle *Ruhta Bütünlük ve Bölünme*[2] adlı kitabımda bu soruyu yanıtlamaya çalıştım.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Daha 1939 tarihini taşıyan «Karşıkoymanın Analizi ve Tedavideki Sonuçları»[3] başlıklı yazımda özben'den bizim ilk ve gerçek ruhumuz diye söz açtım, ana karnında bedenimizle birlikte büyüyüp gelişen embriyonal bilinçdışı diye niteledim onu; bu bilinçdışının uyumlu bir birlik ve bütünlüğü koruyarak ömrümüzün sonuna, son nefesimize kadar bizden ayrılmadığını belirttim. Özben'i ruhumuzun embriyonal (dölütsel) temeli olarak anlayışım, şimdiye kadar söz konusu alandaki bilimsel görüşlerin tümünden köklü biçimde ayrılmakta, özben'i salt varsayımsal bir nesne, «bilinçdışıyla bilinç arasında sözde bir varlık», yani hayalî bir büyüklük sayan Jung'un[4] görüşüne de uymamaktadır.[5]

«Dinsel-mitolojik» bir nesne ya da «transandantal bir kavram»[6] sayması da, Jung'un özben'e gerçekdışı bir gözle baktığını ortaya koyuyor.

Bu görüşle çelişki içinde, Jung'un, çok kez «gerçek bir özben yaşantısından[7]» ya da «özben'in deneysel (amprik) özelliğinden»[8] söz açtığına tanık olmaktayız.

Eğer *özben* Jung'a göre yalnız «bilinç ve bilinçdışı arasında bir nokta» ise, bilinç ve bilinçdışında oluşan, bunların arasında ya da dışındaki noktalarla ilgisi bulunmayan ruhun bir parçası sayılamaz.

Jung da söylediklerinde bir çelişkinin saklı yattığını itiraf eder; ancak, ussal yeteneğimizi aşan bir nesneyi nitelemek istediğimizde söz konusu çelişkinin kaçınılmazlığını belirtir.

Ne var ki, özben'in gerçek ruhsal merkezimiz, yani tüm ruhsal yaşamımızın kaynaklandığı embriyonal bilinçdışı (Jung), en yüce ve en son amaçların konusu (Jung) sayılacağı düşüncesini gerçekten benimsedik mi, ilgili çelişki ortadan kalkar, kesinlikle ussal yeteneğimizin kapsamı içindeki bir nesne karşısında bulunduğumuzu görürüz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Jung'un öğrencisi olan Gerhard Adler'in *Özben'in Dinamizmi Üzerine*[9] adlı yazısında savunduğu özben anlayışı benimkisine yakınlık göstermesine karşın, onda da özben çifte bir karakter taşır, hem bireyselleşme (individuation) sürecinin amacını, hem de bu süreci harekete geçiren motor gücü oluşturur. Özben'e ruhumuzun merkezi, embriyonal bilinçdışı diye baktığımız zaman durum karmaşıklığından kurtulacak, bir açıklığa kavuşacaktır: Söz konusu merkezden tüm ruhsal güçler gerek içgüdüsel olaylara, gerek ben'e, yani ben'in bilinçli ve bilinçsiz parçalarına akıp durur sürekli. Güttükleri tek amaç vardır: Her şeyden önce varolana, ezelî-kadınsal'a, embriyonal ilk yaşama uygunluk içinde, bilinçliliğin daha yüksek bir aşamasında, yani *özben-bilinci*'nde ruhun uyum ve birliğini sağlamak.

Peki, doğumdan sonra bilinçsiz özben'imiz ne durum alır? Ruhsal yaşamın uyum içindeki birlik ve beraberliği sarsıntı geçirirse de, ne kadar çelişkili görünürse görünsün bilinçsiz özben'de korur varlığını.

Çünkü doğum sonrasında ruhsal yaşamımıza biçim veren her şey, ilgili yaşamın üst katmanında yerleşerek ben'i, yani tüm arzuları, istemi (irade), bilinci, bilinçdışına itmeleri, özdeşleşmeleri, yansıtımlarıyla (projeksiyon) bu ruhsal yetiyi oluşturur. Kişiliğimizle özdeş saydığımız ben'in söz konusu bileşenleri (komponent), yaşam boyu ambivalent (çift değerli) nitelik gösterirler. Bir yandan bilinçsiz özben'in kaybedilmiş, doğum öncesinde kalmış cennetsi birlik ve uyumu, regresyon (geriye dönüş) yoluyla diriltilmek istenir, öte yandan çevre ve dış dünya üzerinde kurulan egemenlik mükemmelleştirilmeye çalışılır. Bunlardan sonuncusu, görünürde aktif ve progresif (ilerleyen) yaşamsal bir tutum olup şimdiye dek özellikle Batı dünyasının insanlarında gözlemlenmiştir. Ama böylesi bir tutum, insanı asla tam bir başarıya ulaştıramaz. Ruh hırpalanıp örselenir ve bir dışlaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Bu yüzden ermiş terkeder bu yolu, kendi özben'inin derinliklerine gömülüş'ün yolunu izler. Karşısına çıkacak herhangi bir sınır yoktur burada. Özben'inde yalnız gerçek varlığını keşfetmekle, kendisini anlatılmaz mutluluklara boğan asıl gerçeğini ele geçirmekle kalmaz, çevrenin oluşturduğu dış gerçeğin de özben'iyle beraber bir armağan gibi tarafına sunulduğunu görür. Dış gerçek uğrundaki çabaları sona ermiştir. çünkü. Ermiş, *iç* ve *dış* yaşantıların, *ben* ve *sen*'in bir araya gelerek oluşturduğu birlik ve bütünlük içinde geçirir ömrünü, doğum öncesi hayatını yeniden yaşar, ama şimdi bilinçli yapar bunu, büyük bir birlik oluşturan kendi özben'ine ve dünyaya içten bağlılığın alabildiğine geniş kapsamlı duygusunu ve tanrısal gücünü ruhunda taşıyarak bunu gerçekleştirir.

Kısacası, bilinçsiz özben embriyonal (dölütsel) bilinçdışımızı oluşturuyorsa, ruhumuzun düpedüz kadınsal kökenli olup kadınsal'da olgunlaşma aşamasına erişen bu çekirdeğinin *kadınsal nitelik* taşıması gerekir. Öyle bir çekirdek ki, geçmişten aktarılagelen dinsel bir inanca göre dönüp dolaşıp yeni bir ana rahminde alır soluğu, yani «ölümsüzdür». Çünkü öbür parça yani ben, ruhumuzun adeta bu *erkeksi* bölümü bedenimizle birlikte yok olup gider. Ruhgöçü (tenasüh) konusundaki dinsel inanışlara göre, özben'in ölen bir bedenden çıkıp bir başka bedene ulaşana dek izlediği yol, Yunanlılardaki gibi ya yeryüzündeki kozmik bir ana karnı olarak yeraltı ülkesinden ya da Konfüçyüs öğretisindeki gibi yeniden doğuşların yüce mekânı olarak cennetten veya cennetlerden geçer. Hıristiyanlık, kötüler için cehennem (yeraltı ülkesi) ve iyiler için cennet olmak üzere yeniden doğuşların her iki mekânını, her iki geçidini de barındırır bünyesinde. Görülüyor ki, *kozmik ana karınlar* konusundaki en eski görüşler, insan ana karnıyla, tüm doğum ve ölümlerle pek sıkı bir ilişki içinde bulunmuştur hep[10]. İnsanları kutupsal karşıtlıkların bir bölünmeye yol açmadığı uyum içindeki bütünlüğe her zaman ezelî-kadınsal ulaştırmış,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

beden ve dış dünyaya bağımlılıktan kurtuluş olarak ölümün yüceliğine kendilerini yine *ezelî-kadınsal* taşımış, nihayet ölümlü kadının rahminde yeniden bedenleşmenin yüceliğine onları çıkaran yine ezelî-kadınsal olmuştur.

Ancak doğumladır ki yol bayır aşağı iner. Ve yine doğumla ruhta bir bölünme kendini açığa vurur, ileri ve geri doğrultudaki yönelişler egemenliği ele geçirmek için birbiriyle boğuşmaya başlar, ben özben'in karşısında yer alarak otoriteyi ele geçirir, onu çekip aşağılara alarak bedensel ve dünyevî nesnelerin girdabına sürükler.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

DEĞİŞEN ZAMAN İÇİNDE KADIN

(Anaerkillik)

Varlığının gizlerini ele geçirebilmek, kadın ve anne olarak yazgısının derinliklerine inebilmek için, kadının ruh yaşamının bilinçli ve bilinçsiz yönlerini adamakıllı çözümlemeden geçirmek yetmez, gözlerimizi tarihe ve tarihöncesine çevirerek ulusların ve insanlığın yaşamında kadının geçirdiği değişimleri araştırmamız gerekir; çünkü geçmiş yok olup gitmez, bizde tümüyle sürdürür varlığını.

Antik çağdaki anaerkil kurumlarla çağdaş evlilik kurumu arasındaki ilişkileri saptamaya çalışmak, belki biraz atak bir davranış sayılabilir; ama *insanlığın* evrim tarihi inceden inceye bilinmeden durumun açıklığa kavuşturulamayacağı, konunun enine boyuna kavranamayacağı kuşkusuzdur. Peki, evrim tarihinin incelenmesi ne sağlayacaktır bize?

Gözlerimizi çevirip gerilere baktığımızda, her şeyden önce bir mücadeleyle karşılaşacak, erkekler tarafından ve erkekler için yazılmış kronik'lerle tarih kitaplarının pek sözünü etmediği bir savaş dikkatimizi çekecektir; öyle bir savaş ki, *kadınlar ve erkekler arasında* geçmiştir. Çok eski zamanlardan beri ortalığı birbirine katarak adeta gizli saklı, bilinçaltından sürdürülegelmiş, egemenliği kimi zaman kadınların, kimi zaman erkeklerin ellerine teslim etmiştir. Erkek karşısında kadının değil, erkeğin yer aldığı durumlarda bile ele geçirilmek istenen,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

madde, yani *Magna mater deorum*, dolayısıyla Büyük Ana, yani toprak, hiç değilse onun ezelden beri üzerinde hak iddia edilen parçası olmuş, toprağın bir çocuğu sayılacak insan, yaşamı için gereksindiği besini böylelikle sağlamaya çalışmıştır.

Kadınların kurduğu devletler seyrektir tarihte. Kadının *tarihsel* yazgısını gözden geçirdik mi, bu yazgının açık seçik izlerini pek yakalayamayız. Kadının tarihsel rolünü görebilmemiz için tarihin *arkasına* dolanmamız, örtüler altında saklı yatan, ama bu yüzden hiç de daha az gerçek ve daha az etkin sayılamayacak bir zamana, yaşamsal yasalarını her şeyden önce *mit*'ler, *destanlar* ve *masallar* aracılığıyla öğrendiğimiz bir çağa uzanmamız gerekiyor.

Yirminci yüzyılın ortalarına kadar insan soyunun yeryüzünde türeyişinin başında kadının erkeğin düpedüz bir kölesi durumunda yaşadığı kanısı genellikle benimsenmekte, böyle bir kanıyı desteklemek için ilkel kavimlerle töreleri karşılaştırmalı araştırmalara konu yapılmaktaydı.

Ne var ki, yaklaşık yüzyıl önce işe ciddiyetle sarılan tarihçiler durumu bir başka türlü görüp göstermeye başlamış, çeşitli insan topluluklarının, kavimlerin ve devletlerin ilk varoluş biçimlerinin pek çoğunda *annelerin* ve *anaerkil hukukun* yaşamın odak noktasını ve merkez gücünü oluşturduğu düşüncesini savunarak egemen kılmaya çalışmışlardır.

Söz konusu öğretinin ortaya çıkışından kısa süre önce doğa bilginleri tarafından *evrim düşüncesinin* ortaya atılması ve ilgili düşüncenin temel nitelikteki *biogenetik* yasanın keşfini sağlaması, yani türün şimdiye kadar geride bıraktığı gelişim sürecini tek insanın kısa yoldan kendi yaşamında yinelediği gerçeğinin bulgulanması elbet bir rastlantı sayılamaz. Ama mademki tek tek bireyler anne'de, annenin *içinde* yaşamaya, var

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

olmaya başlamaktadır, sözü geçen yasanın geçerlilik taşıması için, türün gelişim sürecinin de *ilk ana zemin'de, ilk ana madde'de*, belki de *ilk ana deniz'de* başlamış olması gerekiyor. Ve gerçekten, dölütün (embriyo) ana karnındaki amniyon suyunda geçirdiği yaşamın, ilk denizdeki varoluş evresinin son arkaik parçasına denk düştüğünü gösteren yeterince kanıt vardır; öyle bir parça ki, karada yaşayan en üst aşamadaki canlılar olan memeliler ve insanlar onu yaşamaktan kendilerini henüz kurtaramamaktadır (Ferenczi).

Kadını konu alan insanlık tarihindeki en önemli dönem, *anne* çevresinde bir kümeleşmenin görüldüğü, yani *gebe bırakma, gebelik ve doğum arasındaki ilişkinin henüz insanlarca bilinmediği* ya da düpedüz arka plana itilip bir baba tasarımından henüz uzak yaşandığı dönemdir kuşkusuz.

Demek oluyor ki, *birbirini izleyen annelerin* egemenliğinin sözünün edilebileceği bir dönemdir bu. Anne çevresinde oluşturulup benzer biçimde çeşitli hayvan türlerinde de yeterince gözlemlenebilen doğal kümeleşme ve toplulukta, anne giderek hepsinden güçlü bir koruyucu ve önder aşamasına yükselmiş, ayrıca tüm hak ve yetkileri elinde toplamıştır.

İnsanlık tarihinin başlangıç döneminde anaerkil hukuk düşüncesini herkesten çok savunup bilimsel yoldan işleyen kişi, Basel'li bilgin *Johann Jacob Bachofen* olmuş, yaklaşık yüzyıl önce yazdığı Ana Hukuku[11] adındaki temel yapıtında, bazı kabile ve kavimlerde, hatta genel olarak uygarlığın belli bir aşamasında, erkeklerin egemenliği elde bulundurduğu ilerki çağlarda görüldüğü gibi çocukların babalarının değil, annelerinin isimlerini taşıdığını kanıtlamıştır. Zaten başka türlüsü düşünelemezdi, doğurtucu bir baba tasarımı insanlara henüz yabancıydı. Demek oluyor ki, söz konusu dönemde yalnız anne tarafında bir atalar silsilesi söz konusuydu ve çocukların durumu anneye göre değerlendirilmekteydi. Daha sonraki çağların

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

medeni hukukunda yer alan baba ilkesinin tersine, miras hakkına da yalnız kızlar sahipti.

Gelişim tarihinin bu ilk döneminde, *tüm cinsel-biyolojik süreci kadının tek başına gerçekleştirdiği*, yani kadının tıpkı yer tanrıçaları Frigga, Nerthus, Isis ve benzerleri gibi *hermaphrodit* (erdişi) bir yaratık olduğu inancı egemendi. Her şeye gücü yeterlikle donatılmış olarak iktidar koltuğuna kurulan ilk anneler, yaşam ve ölüm üzerinde söz sahibi bulunuyordu; ancak insanlığın ilk gelişim evresindeki bölünmeye paralel olarak yavaş yavaş egemenliklerini yitirdiler. Bölünme ve ikileşme, tüm gelişimlerin başında yer alır, kaynaklık eder onlara. İlk annelerin narsistik (bensevisel) duygularına ve isteklerine en büyük darbeyi indiren kuşkusuz güneş, rüzgâr, yağmur, fırtına vb. gibi *doğurtkan doğa güçlerinin* varlığını benimsemek zorunda kalmalarıdır. Uygarlığın bu animistik aşamasının ilerki bir döneminde *doğurtucu ruhlar* tasarımının yer aldığı ve yine daha ilerki bir dönemde bazı *bitki ve hayvanların* doğurtucu güçle donatıldıklarının benimsendiği ve nihayet meyve, süt, yumurta, et vb. besin maddelerinin doğurtucu özellik taşıdıklarına inanıldığı görülmektedir. Kuşkusuz, kavim ve kabileler değiştikçe, bu inançlardan biri ya da ötekisiyle karşılaşılmakta, bunların değişik kabilelerde ortaya çıkışları da değişik zamanlara rastlamakta, ayrıca binlerce kat daha çeşitlilik gösterebilmektedir. Animizm'de, yaşayan ruhlar yalnızca doğa güçlerinde kendilerini açığa vurmaz, her organik yaratıkta, hatta her anorganik oluşumda, örneğin rasgele bir taşta vb. yaşam ve ölüme söz geçirebilen, yani can verip can alabilen yaman bir cinin yaşadığı kabul edilir.

Doğurtucu gücün eski yerinden alınarak dış dünyaya kaydırılmasıyla, ilk anneler, erkekte doğurtucu bir gücün varlığını öğrenip kabullenmelerinden çok önce kökleşmiş otoritelerini yitirmeye başlamış, örneğin sol elin sağ ele, gecenin

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

gündüze, ayın güneşe, yeryüzünün, yeraltının ve ondaki tüm gizliliklerin gökyüzüne ve ondaki yüceliğe yeğ tutulmasında simgeleşen ayrıcalık ve üstünlüklerini elden çıkarmışlardır.

Tüm yaşamın ilk anası bilinen ve bütün yaratıkların kendisinden halkedilip kendisine döneceğine inanılan toprak, evrende her şeyin çevresinde dönüp durduğu merkez olarak elde bulundurduğu üstün konumu giderek yitirmiş, *yeni bir evren düşüncesi*, helyosentrik (güneşmerkezli) bir evren tasarımı doğmuştur. Sıcaklık bağışlayıp kış uykusuna yatmayan yaratıkların doğurtucu ve doğurucusu olan güneşe en üstün erkek-yaratıcı gücün simgesi gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Bundan böyle uluslar, çağlar ve çağlar boyu güneşi kendilerine kült edinmişlerdir. Örneğin, eski Mısırlılarda Nut'un ta baştan beri var olduğuna, tanrıları dünyaya getirdiğine, güneşi doğurduğuna inanılmışken, bundan böyle güneş erkekliğin simgesi yapılmış, tüm evren ve varlıkların yaratıcısı aşamasına yüceltilmiştir.

Ancak izin verirseniz, biz yine o hermafrodit (erdişi) ilk annelere dönelim! Bu anneler gerek doğurtucu, gerek doğurucu rolünü oynayıp dünyaya getirdikleri çocuklarla kendilerini sürekli yenilediklerinden ölümsüz nitelik taşır, *her şeye egemen gücü, ezelî-kadınsal*'ı oluştururlar. Erkek ve baba öğesi sonradan yaratılmıştır, dolayısıyla ölümlüdür. İlerdeki babaerkil çağlarda ne zaman erkek ölümsüzlük üzerinde hak iddia etmeye kalkmışsa, çıkıp geldiği orjin bakımından mensup olduğu erkek cinsiyetinin özelliğinden sıyırıp almıştır kendini; normal bir kadın tarafından doğurulmayarak pek çok büyük ermiş, kahraman, prens, bilge ve Tanrıda görüldüğü gibi, hiçbir leke taşımayan bakire bir ilk kaynak tarafından dünyaya getirilmiştir. Ezelî-kadınsal doğurtur, ezelî-kadınsal doğurur kendisini ve yine ezelî-kadınsal öldükten sonra onu çekip sinesine alır. Böylece ilkel-animistik tasarımların kaybolup gitmeyerek ileri

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

uygarlık aşamasında da yaşamını sürdürdüğünü ve günümüzde de canlılığını koruduğunu görmekteyiz.

Öte yandan, *günümüzdeki anneler* de doğurtuculuk ve doğum olayına ilişkin eski animistik görüşleri ikide bir çocuklarına anlatmakta, söz konusu olayları açıklamak için kozmik ve vejetatif-animal güçlere başvurmaktadır[12]. Böyle davranan anneler, nereden geldikleri konusunda çevresindekileri soru yağmuruna tutan gelişim dönemindeki (iki ve dört yaş arası) çocuklarda filogenetik (türün gelişimiyle ilgili) kalıtımsal malzemeden kaynaklanıp kendine yeniden dışavurum sağlayan ögeyi destekler yalnızca.

Anaerkil hukuk düzeninden babaerkil hukuk düzenine geçişten sonra, doğurtucu güçler *gökyüzünden* yeryüzüne inerek toprak ananın ve ondaki dişisel varlığın güçleriyle birleşir. En üst düzeydeki güzellik, güç kudret ve iyilik ise eski yerlerinden alınarak gökyüzüne aktarılır. Ancak seçkin insanlardır ki, öldükten sonra düşünce ve eylemlerine göre gökyüzünün temizlik ve saflığına ulaşır. Gökyüzü, erkeksi-tanrısal yüceliğin mekânı yapılır ve insan söz konusu yücelik önünde diz çöker. Buna karşılık, dişiliğin simgesi sayılan toprak ana, daha *Aristoteles* zamanında hiç sonu gelmeyecek acıların ve tüm kırık dökük lüklerin, tüm yarımlıkların mekânına dönüşür. (Günümüz kadınının bir özdeşleşme sonucu bilinçaltında yaşattığı ne çok yetersiz ve mazoşist öğe vardır! Ve tüm allık pudraların, tüm süslenip püslenmelerin durumda en ufak bir değişiklik yapamadığı gerçek değil midir?) Yeryüzüne, evrenin bir dışkılama organı gibi bakılmasına karşı çıkmış değil midir *Galilei?*

Kozmik doğurtucu gücün çekilip elinden alınması, kadının narsizmine (benseyi) vurulan ikinci büyük darbeyi oluşturmuş, erkeğin doğurtucu gücüyle gebelik arasındaki biyolojik ilişki kadın tarafından giderek daha çok anlaşılmaya başlanmıştır. Bir kez kendi dışında kendisinden hamile kalacağı doğurtucu bir

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

gücün varlığını benimsemesiyle kadının her şeye gücüyeterliği hatırı sayılır bir sarsıntı geçirmiş, *doğurganlık bakımından erkeğe bağımlılığını*, erkeğin *doğurtucu güçlerin* dirimsellik bağışlayıcı sihriyle donatıldığını çaresiz kabullenmek zorunda kalarak, şimdiye kadar sahip bulunduğu üstün konumu daha çok elinden çıkarmıştır.

Öte yandan, yeni yaşamların yaratıcısı olduğunu öğrenmesi, böyle bir cinsel-biyolojik gerçeği keşfetmesiyle erkeğin erkek olarak elinde bulundurduğu güç büyümeye başlamıştır. Artık erkek, kadını yalnızca cinsel birleşmede egemenliği altına almakla kalmamış, güç, kudret ve toplumsal bakımdan da kadın üzerinde egemenlik kurmuş, onu ezip baskılayarak köle durumuna indirgemiş ve nihayet manevî alanda da onun üstüne çıkmış, bu alanda yeni bilgi ve ideallerin *yaratıcısı*, hatta en yüce tanrıların prototipi rolünü oynamaya koyulmuştur.

Dolayısıyla, babaerkil düzendeki toplumlarda gökyüzünü, hatta yeraltını erkek tanrıların doldurduğunu, bunların çokluk zorba ve her şeye gücüyeter (mutlak kudret sahibi) baba tipinin örnekleri olduğunu, eşliklerindeki tanrıçaların işte öylesine yanlarına verildiğini ve bunların yönetim konusunda artık pek söz sahibi sayılmadıklarını görmekteyiz.

O uğursuz egemenliği tümüyle ele geçirme isteği, kadın ve erkek arasında sürdürülmüş savaştakinden daha açık seçik başka hiçbir yerde gözlemlenemez. Nasıl daha önceki anaerkil düzende erkek, ilk anneler karşısında bağımlı ve uysal bir çocuk rolünü oynamışsa, babaerkil düzene geçişte bu rol temelden değişmiş, doğurtucu rolüyle yetinmeyen erkek, kadınla özdeşleşme sonucu kadının annelik yeteneklerini, onun yeni canları sinesinde taşıma ve dünyaya getirme işlevini de kendisine mal etmiştir. Bundan böyle kadın, tüm iradesini erkeğin iradesine bağımlı kılmaya, yalnız doğurtucu rolünü ve dolayısıyla varlığındaki erdişiliği gözden çıkarmaya zorlanmayarak,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

varlığına en özgü bir şeyden, yani *annelikten* de el çekmek zorunda bırakılmıştır. İlk annelerin erdişi bir yaratık kimliğiyle hem doğurtup, hem doğurabileceklerine bilmezlikten (cehalet) inanmalarına karşılık, babaerkil aşamada erkekler söz konusu inancı bir hezeyan olarak içlerinde yaşatmışlardır. Erkeğin bilinçdışınıda bugün bile ilgili hezeyanın yaşadığı görülmektedir.

Babaerkil dönemden kaynaklanan mitler, evrenin yaratıcısı rolünü oynayıp kendi başlarına bitki, hayvan ve insan soyundan yaratıkları doğuran tanrılara döşenmiş övgülerle doludur. Zevs'in kafasından doğar Athena. Taititiriya-Brahmana ile ilgili anlatıdan öğreniriz ki, evreni yaratan bu Hint tanrısının gözyaşı *Prajapati* suya düşer düşmez yeryüzüne dönüşür ve ayağını yer küresi üzerine basan Brahmana üremek isteğini duyar, içten içe yanıp tutuşur, derken hamile kalarak poposundan cinleri ve ağzından tanrıları doğurur. Öte yandan, Güney Pasifikteki Malenezya, Polenezya, Mikronezya ada öbeklerinde oturanların ilk tanrısı *Taaroa*, sırtından insanları dünyaya getirir. Bunun gibi *Yehova, Thot, Ahura Mazda* ve diğer tanrı-babalar da dünyayı, yeryüzünü, öbür tanrıları yaratır ve tüm varlıklara dirimsellik bağışlarlar.

Mitlerde karşılaştığımız ilk-babalar da tanrıların yolunu izler: Adem, Havva'yı doğurur böğründen; dev Ymir, sol koltuğundan ilk erkeği ve ilk kadını yaratır.

Ama yeni yaşamın yaratıcısı ve doğurucusu kadınla özdeşleşmeler, salt ilk kavimlerin mitleriyle söylencelerinde çıkmaz karşımıza. Tarihsel dönemde uygarlığın gerek alt, gerek üst aşamasında erkeğin doğuran kadınla köklü bir özdeşleşmeyi gerçekleştirdiğine *couvade* denen erkek lohusalığında tanık oluruz. Hatta günümüzde öyle kabileler görürüz ki, bunlarda bir çocuğun doğumundan önce, doğumu sırasında ve doğumundan sonra erkeğin, sanki doğurması beklenen ve doğuran kendisiy-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

miş gibi davranma âdeti hâlâ varlığını korur. Ve çok uzak bir geleceğe kadar da –böyle bir gelecek insanlığa nasip olursa kuşkusuz– erkek, doğuran kadın ve anneyle bilinçaltında özdeşleşecek, «yaratıcı» rolünü oynamaktan geri kalmayacaktır.

Bunun gibi kadın da bilinçaltında kendini doğurtucu bir güç olarak görmekten vazgeçmeyecek, dolayısıyla erkekle özdeşleşmesini sürdürecektir. Ne var ki, bilinçaltında böyle bir gerçekdışı kanıya bağlanıp kalmak, erkek ve kadının kişiliklerini *doğru dürüst* geliştirebilmesi açısından ağır bir sakınca oluşturacaktır.

İLK BABA SÜRÜSÜ ve ERKEK EGEMENLİĞİ

Doğurtmayla gebelik arasındaki ilişkinin anlaşılması, aynı zamanda erkeğin anne olarak kadınla özdeşleştiğinin bilincine varmasıyla anaerkil düzen yıkılıp gitmiş, baba çocuk üzerinde ileri sürdüğü mülkiyet hakkının kapsamına zamanla kadını da çekip almıştır. Erkeğin egemenliği altına giren kadın, onun ismini taşımaya koyulmuştur. Kadın için kölelik çağı açılmış, bu kölelik uygarlığın en yüksek aşamasındaki uluslarda bile kaybolmadan varlığını sürdürmüş ve hâlâ sürdürmektedir.

Erkek egemenliğinin başlangıç evresini, psikanalizin kurucusu Sigmund Freud, *ilk-baba sürüsü* yazısında bize anlatır. Bu yazıdan öğrendiğimize göre, ilk-baba kendi soyunun başında astığı astık, kestiği kestik bir despottur. Kadınlar asla sözünden çıkmaz; topluluktaki diğer erkekler onun sözünü harfi harfine yerine getiren oğullar gibidir, zayıf kişilerdir hepsi; bu özellikleriyle adeta kadınsı bir karakter taşır, toplanıp da özgürlüklerini ele geçirme gücünü gösteremezler. Gerçek anlamda bir sürü içgüdüsü topluluğu avcunda tutar, yani topluluğun bütün üyeleri başlarındaki kişiye bir daha kopmama-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

casına bağlı bulunurlar. Ama yine de bir gün gelip, iktidara susamış «oğullar» ilk-babalarını katleder. Söz konusu eyleme önayak olan kadın, oğulları tarafından aynı şekilde ele geçirilmek istenirse de, sonunda sessiz sedasız bir anlaşmaya uyar hepsi, oğullar babalarının sınırsız otoritesine sahip olmaktan vazgeçmeyi yeğlerler. Bir kardeşler topluluğu kurulur derken ve topluluk erkeklerin egemenliği elde bulundurduğu daha sonraki devletlere örnek olur. Kadına gelince, yukarıda anlatılan gelişim sonucu otomatik olarak yine en başta anne rolünü üstlenir, zorba ilk-babanın elinden yakasını kurtarmıştır çünkü.

KADIN EGEMENLİĞİ

Daha önce erkeğin ilk-anne ile özdeşleştiği gibi, ilk-baba'nın egemenliği sırasında erkekle özdeşleşen kadın eski kimliğini koruyabilmiş midir? Hayır! Zorba ilk babanın özelliklerini mal etmiştir kendisine. Bundan böyle başkalarına kol kanat gerip onların hizmetine koşan bir insan kimliğinden sıyrılmış, erkeği yok etmek ve boyunduruk altına almaktan başka şey düşünmeyen gözü yukarıda egemenlik delisi erdişi (kadın-erkek) birine dönüşmüştür.

Erdişi'nin egemenliği, tarihte yalnız ilk-baba'nın devrilmesinden sonra değil, ilerde de sık sık baba egemenliğinin yıkılışıyla onun yerini alan, ama henüz gereği gibi büyüyüp gelişmemiş olan bir oğul egemenliği sırasında da kendini açığa vurur.

Ancak erdişinin egemenliği yetişkin oğula bırakması için, oğlun kendisini yenmesi gerekir ilkin. Söylence ve mitlerde erdişiler genellikle erkeklerin hayatına susamış canavarlar olarak karşımıza çıkar, örneğin Medusa, Sfenks, kötü cin ve periler, Lorelay, Erlkönig'in kızı, cadı, vampir, kara örümcek vb. kılıklarda boy gösterir[13]

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Kadın canavarlar, nerede olursa olsun hemen aynı rolü oynarlar. Erkeklerdeki güç ve iktidara susamış, sağlıklı sevisel (erotik) içgüdülerini baskı altına almışlardır. Söz konusu içgüdüler tersine bir dönüşüm geçirmiş, yoketme içgüdüsü niteliğini kazanmıştır. Bundan böyle erkeklere kendilerini sevi objesi diye sunmayı beceremediklerinden, onu gırtlaklayarak hiç değilse ölüsünü ele geçirmek isterler. Cinselliklerini baskılamaları (refoulment), dolayısıyla erkek özelliklerini ele geçirmek için duydukları şiddetli tutku, iktidar, sahip olma ve boyunduruk altına alma açgözlülüğünde tüm amansızlığıyla belli eder kendini.

Tarihte kadın egemenliğiyle nerede karşılaşılmışsa, bu egemenlik daha önce kadının erkek tarafından ezilip baskılanmasına tepki niteliği taşımıştır. Ama egemenliği ele geçirme yolundaki her girişimin ister istemez başarısızlıkla sonuçlanması, bir kez özünü yadsıyan kadının lanetlenip bir *hilkat garibesi*'ne dönüşmesinden ve iyilik yerine kötülük tohumlarını ekip bu tohumların ürününü biçmesinden kaynaklanır. Tıpkı Brunhilde'nin izlediği gibi bir yol, kadının söz konusu lanet halkasından kendini kurtarmasını sağlayacaktır ancak: Egemenlik delisi kadının elinden iktidar kemeri, güçlü kuvvetli bir delikanlı tarafından alınabilir. Kurtarıcı bir sevisel birleşmeyle, egemenlik delisi kadın, böyle bir delikanlı tarafından yeniden gerçek kadınlığına kavuşturulur, üstlendiği erkeklik idealinin ezici yükünden kurtarılır, anne rolünde kendisine ilk doğası yeniden buyur edilir. Elbet kadına karşı kazandığı zafer, erkeği yeniden egemen kişi, baba, kahraman aşamasına yüceltir, onun kadın ve çocuklar üzerinde otorite kurmasını sağlar, yüksek bir idealle donatılması ve güçlü bir dirimsellikle ortaya çıkması durumunda ise toplumu tümüyle sultası altına almasına yol açar.

Çeşitli ulusların ve uygarlıkların tarihinde kadın ve erkek egemenliklerinin bir sarkaç gibi salınarak *(Vaerting)* birbirinin yerini alması bu yüzdendir. Bir uygarlığın çökmesi, çokluk

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

kadının o toplumda eskisinden daha çok söz sahibi bir konuma ulaşmasını sağlamıştır.

KADININ GÜNÜMÜZ TOPLUMUNDAKİ YERİ

Batı dünyasının erkekler tarafından erkekler için yazılan tarihi, kadın haklarının ayak altı edildiği çağımızda her şeye karşın sağda solda kadın hareketleriyle karşılaşıldığını açık seçik değilse de yine ortaya koymaktadır. Uygarlık eleştirisiyle uğraşan aklı başında pek çok araştırmacı, söz konusu hareketlerin hep de ulus ve törelerin çöküş dönemine rastladığını kanıtlamaya çalışmış, hatta bir uygarlığın yıkılışını *feminizm*'e bağlayanlar çıkmıştır[14]. Ne var ki, çeşitli uygarlıkları ruhbilimsel bir eleştiriyle incelediğimiz zaman, bunların büyük ölçüde pek güçlü bir baskılamanın (refoulment) sonucu olarak doğup varlıklarını sürdürdüğünü görürüz. Erkek ve kadını «tek vücut» kılan sağlıklı bir içgüdü ve sevi yaşamı, uygarlık aşamasında yerini iktidar, mülkiyet, ün, şan ve şeref tutkusuna bırakmak zorunda kalmıştır.

Günümüzdeki kadın hareketleri, geçmiştekilere göre ne durumdadır acaba? Çağımızda kadın eşitliği (emansipasyon) konusunda öyle eylemlere rastlamaktayız ki, kimi bakımdan bunların amazonluktan kalır yanı yoktur. *Çağdaş kadın, kolektif bilinçaltında geçmiş çağların tüm eğilimlerini barındırmaktadır*. İlgili eğilimler her vakit manifest (belirgin) duruma geçebilir. Eşitlik heves ve çabalarının gerisinde, erkek üzerinde egemenlik kurma istemi saklı yatar çokluk. Ne var ki, erdişilik bir gelecekten yoksundur.

Ama günümüzdeki kadın hareketlerinin belirleyici özelliği, kadının bin yıllar boyu geri plana itilmesine tepki niteliği taşıması değildir yalnızca. Söz konusu hareketler aynı zamanda organik bir oluşumdur ve göçüp gitmiş babaerkil çağlardan doğal bir gelişim sonucu ortaya çıkmıştır. Dinsel bakımdan, erkek tanrıların tümüyle tahtlarından alaşağı edilmesi gibi bir

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

durum karşısında bulunduğumuzu söyleyebiliriz. Erkekliği simgeleyen güneş evrenin merkezi olmaktan hanidir çıkmış, dünyanın saygınlığı yeniden artmaya başlamıştır. «Doğaya dönelim!» çağrısı, her zamankinden büyük bir güçle sesini duyurmaktadır. Medeni kanunun kadına tanıdığı ayrıcalıklar gözden kaçacak gibi değildir. Sanat özellikle kadını baştacı ediyorsa da, yine de kadının ruhsal-düşünsel alanda özgürleşmesine en önemli katkı derinlik psikolojisi'nden gelmektedir. Derinlik psikolojisi bilinçaltını aydınlatarak, erkek egemenliğinde yaşanan çağın baskılamalardan, korkulardan ve kendini savunma isteminden doğmuş ideallerindeki çürüklük ve sakatlıkları göz önüne sermiş, ezeli-kadınsal'ı, çeşitli değişimlere konu olmuş ilk-annelik'i diriltterek kadının özgürleşip içte güçlenmesini, dolayısıyla kadın ve erkeğin birbirinden daha bağımsız yaşamasını sağlayacak bir dönemin kapısını aralamıştır. Ve yine derinlik psikolojisi, bizim kimi uygarlık ürünlerinin baskılama sonucu oluştuğunu, uygarlık yaşamımızın ileri derecede nevrotik nitelik taşıdığını kanıtlamıştır. Baskılamalar çağının yıkılıp gitmesi ve baba ilkesinin çözülüp dağılmasıyla, bunlardan doğmuş uygarlık ürünlerinin de değerlerini yitirmesi kadar normal bir şey gösterilemez. Yiten değerlere karşılık bilinçaltının derinliklerinden bir zaman oraya itilmiş nesnelerin tekrar bilinç düzeyine çıkması ve yeni değerlerin yaratılmasında, ayrıca yaratılan değerlerin şimdiye kadarkilere benzemeyip daha çok ilk yaşantılar dönemindekilere benzer nitelik taşımasında da yine anormal bir durum yoktur.

Ama baskılamalar ortadan kalkıp, baskılama konusu yapılmış nesneler bilinçaltının uçurumlarından yine bilinç düzeyine çıktı mı, buna koşut olarak ezeli-kadınsal da her zamankinden çok bilincin aydınlığında boy gösterecektir; çünkü «chteis», tüm oluşumlardaki tanrısal gizlerin bu tapınağı, aşırı şehvetin kendisinde yuvalandığı kutsal-murdar bir kap gözüyle bakılan kadın da bir önceki çağda baskılamalara konu yapılarak yadsınmıştır hep. Dolayısıyla, günümüzde kadın yeniden diriliş sürecini yaşamaktadır; çünkü bilinçsiz'in bilinçli duruma getirilmesini sağlayacak anahtar ele geçirilmiştir bir kez; çünkü *düşünsel* de-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

nilen şey, özellikle erkek yaradılışının bu ürünü, ruhsal'dan üstün değildir, en fazla denktir ona. Şimdilik burada açığa vurmaktan çekinmeyeceğimiz bir soru var ki, o da şudur: Acaba bugün giderek büyüyen kadın hareketleriyle sarsılıp sallanmaya başlayan uygarlık, baskılamalar sonucu doğmuş sözde bir ürün müdür? Acaba anne ilkesine şimdiye kadar görülmedik ölçüde geçerlik kazandıracak ilerideki çağın, yeni bir uygarlığı ve uygarlık kavramını yaratabileceğini söyleyebilir miyiz?

Erkek egemenliğine dayalı devletlerin, yaşamın gelişip serpileceği yapıcı bir toplum kurma gücünden zerrece nasibini almadığını, geçirilen iki dünya savaşı ortaya koymuştur. Toprak ana'yı, bu büyük ilk-ana'yı da esirgemeyen açgözlülük uğrunda erkekler tarafından sürdürülegelen anlamsız cana kıymalar! Ne ilkellik! Bu cana kıyışlar ne zaman sona erecek? Sahip olma hırsının kendilerine mutluluktan çok felaket getirdiğini ne zaman öğrenecek insanlar? Akıllarını başlarına devşirmeleri için ille de üçüncü bir dünya savaşının kopması mı gerekiyor? Böyle bir savaş patlak verince, sanki aklını başına devşirecek insan mı kalacaktır? Erkek ya da kadın, kimsenin başkalarının elindeki nesneler üzerinde hak iddia edemeyeceği, özellikle bu gerçek ne zaman anlaşılacaktır? Öyle bir gerçek ki, sevgide bile korur geçerliğini, hatta sevgide hepsinden çok geçerlilik taşır. Sahip olmayı amaçlayan sevgi, küçük bir sevgidir. Sevilen kişiyi ileri götürmeyen, onu diriltip şenlendirmeyen, tersine ondan boyuna isteklerde bulunan, onu köstekleyen, onu kendisine bağlayan bir sevgiye sevgi denemez. *Bağlayıcı* sevgide ise, günümüz kadını erkekten daha güçlüdür; bağlayıcılık kadının doğasına uygun düşer çünkü. Dolayısıyla, çağımızdaki değişimlerden kadının kendisi de ileri derecede yakasını kurtarmaya çalışmakta, kendi gibilerini aramakta, cepheye koşup o büyük savaşı, sahip olma savaşını, ama hepsinden önce ve her zaman *özgürlük* savaşını sürdürmektedir. Bu savaşın insanı özgür kılan sevginin silahlarıyla sürdürülmesine hepimizin de katkıda bulunması gerekiyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

KIZLIKTAN KADINLIĞA
MASAL KIZLARI ve YAZGILARI

Her insanın yaşamı bir masala benzer; çokluk öyle bir masal ki, katıksız bir mutlulukta yaşamanın o harikulâde ve o eşsiz kapısı ele geçirilemez bir türlü. Biz ademoğullarının yazgısal serüvenini sadece insanlık tarihi ve mitler yansıtmaz, masallar da görür aynı işi, masallarda da aynı yansımayla karşılaşılır. Masal okuyucusu, masallardaki ilk yaşamsal'ın esintisini duyar; bu esinti temelinden kavrar ruhunu; kendisine bir dirimsellik bağışlayarak hiçbir posa ve artığa rastlanmayan, her türlü bencillik zincirine yabancı ilk yaşam kaynağının kapılarını aralar.

Gerçek halk masallarında, hayat ve hayatı yaşama konusundaki en saf doğru ve gerçeklerin dile geldiği görülür. Yalnızca *dış'a ilişkin* gerçekler değil, *içteki* ruhsal olaylar da kendilerini masallarda açığa vurur, özellikle *bilinçdışında* ve ruhun derin katmanlarında yer aldıklarından büyük bir etki gücünü içerir ve varlığımıza yön verirler. Aralarında sözcüğün en geniş anlamıyla salt maddeye yönelik eğilimleri barındıran bilinçsiz ben bölgeleri bulunmaz, bizim asıl ruhsal varlığımız, yani *embriyonal bilinçdışımız*, bilinçdışı Özben'imiz, o cennetsi-uyumda birlik ve bütünlüğün, o tanrısal isteklerden arınmışlığın ilk temeli de yer alır. Bizim kökü en gerilere uzanan varlığımızdır bu; ozanlarca şiirlere geçirilmiş, müzisyenlerce bestelere dönüştürülmüş, gerçek dinsel duygularda gözlerini hayata açmıştır; bilincine varılması aydınlığa götürür kişiyi, varlığında yaşam ve masalın birbirine dönüşümünü sağlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Normal ölümlüler için yaşam *yarım kalmış* bir masala benzer; masalların kadın ve erkek kahramanlarında daha bir yoğunlukla rastladığımız mihnet ve çileleri barındırır kendisinde. Tıpkı masal kahramanları gibi bizi de aynı tehlikeler pusuda bekler; biz de kendimizi çevremizden ve ben'imizin bilinçsiz katmanlarından kaynaklanıp baskı altında tutulan düşmanca içgüdülerin ve doğa güçlerinin karşısında buluruz.

Yaşamımızdaki masalsılıktan hiç haberimiz yok mudur, düşlerimiz bu konuda yeterince aydınlatır bizi; çünkü içimizdeki masallar düşlerde kendilerini açığa vurur, yaşam ve masal düşlerde kendilerine birbirinin benzeri ortak bir dışavurum sağlar.

Derinlik psikolojisiyle uğraşanlar, her allahın günü *masal-düşler*'e kulak verir, hastalarının masal izlenimi uyandıran düşlerini dinlerler.

İşte iki örnek: «Rüyamda erkek kardeşimle anne ve babamın yatak odasındayım. Kardeşim bir kurbağa gösterip benden kurbağaya dokunmamı istiyor. Biliyor kurbağadan korktuğumu, öyleyken elinde tuttuğu hayvanı bana doğru uzatıyor, boyuna kızdırıyor beni, eğleniyor benimle. Sonra tuvalete gidiyorum; ben tuvaletteyken, bakıyorum kurbağa geliyor; sıçradığı gibi alnıma atlıyor, gözlerimin üzerine pençelerini bastırıp oturuyor, ben de çevremi doğru dürüst seçemez oluyorum. Tutup atayım diyorum kurbağayı, ama olduğu yere yapışmış, ele gelmiyor. Kurumuş galiba diye geçiriyorum içimden ve başımı bir çeşmenin yalağına daldırıyorum; kurbağa belki yerinden ayrılır da, suyun içinde yüzüp gider diye düşünüyorum. Ama olduğu yere sımsıkı yapışmış kurbağa ayrılıp gitmiyor bir türlü. Ben küçük bir çocukken bir evde kalmıştık, o evin merdivenlerini tırmanıp çıkmak istiyorum. Korkuluğun üzerinde kardeşlerim oturuyor. Kurbağa deli ediyor beni, hırsımdan ne yaptığımı bilemiyorum. Sonunda alnımdan koparıp alıyor, merdivenin basa-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

maklarına fırlatıyorum. Bir de bakıyorum, kurbağa da, kardeşlerim de ortadan kaybolmuş. Bir adamın karşımda dikildiğini görüyorum; adam olup bitenlerin nedenini biliyor, kucaklıyor beni, birlikte şimdiki odamdan içeri giriyoruz. Sevip okşuyoruz birbirimizi. Birbirimizle yekvücut oluyoruz; derken sakin ve derin bir uykuya dalıyorum, daha sonra (düşte) sevgilimin yanı başında açıyorum gözlerimi, yıldızlarla bezenmiş bir gökyüzünün altındayım.»

İşte size kadın hastalarımdan birinin düşü. *Kurbağa Prens* masalında geçenlere bu düşte de rastlamamak olanaksızdır. Aynı hastamın bir başka masal-düşü de şöyledir:

«Küçük bir tiyatro salonundayım. Çevremde her yaştan bir sürü çocuk var. Sahnede bir masal-oyun sergilenecek. Bir masal uzmanı sayılan yönetmen arkamda oturuyor, bir dansta okunacak şarkıyı öğretiyor çocuklara; şarkının sözlerini ve melodisini biliyorum. Şöyle:

Sen değil misin, sen seğil misin komşunun Gretchen'i?
Örmüyor musun, altın ve sim örgü, örmüyor musun?
Söylemiyor musun, küçük bir şarkıcık, söylemiyor musun?
Beşikte bir oğlanı sallamıyor musun, usulcacık, sallamıyor musun?

Masal uzmanı, hanidir tanıdığım biri var salonda, diyor. Bu kimse kendisini tanıtsın lütfen, diyor. O zaman yüzümü kendisine döndürüyorum; kısa süre önce benim evde *Kurbağa Prens*'i, daha önceleri de bir başka masalı oynadığını belirtiyor, *Üç Örgücüler* masalının nasıl oynanacağını da bize öğrettiğini açıklıyorum. Kendisini ne kadar zamandır tanıdığımı soruyor. Hesaplayıp diyorum ki: otuz eksi on sekiz = on iki yıl. Bu arada doğruca gözlerinin içine dikiyorum gözlerimi ve bakışından anlıyorum ki, onun için ben, masallarla tanıştırdığı pek çok kişiden biriyim yalnızca. Bakışımla kendisine şöyle diyorum:

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Sen, kaybettiklerimi masallarla bana yeniden armağan eden erkeksin. Masalcı, bakışımdan ne demek istediğimi anlıyor – ve beni tanıyor.»

Dornröschen (Uyuyan Prenses), Schneewittchen (Pamuk Prenses), Rotkäppchen (Kırmızı Takkeli Kız), Alacapost, Gretchen vb. gibi en tanınmış masal kızlarımızın başlarından geçen büyük olaylar ve yaşadıkları büyük değişimler genç kızlık çağına rastlar, buluğ döneminde ya da bu dönemin kısa süre öncesinde ya da sonrasında gerçekleşir, yani erişkinler arasına karışmanın eşiğinde, sevgi ve varoluş dünyasının çokluk çetin iç ve dış sınavlar sonucu ele geçirileceği bir çağda yaşanırlar; öyle sınavlar ki, ilkel kabilelerdeki yaşam gizlerine ortak ediliş törenlerini (Mysterien) anımsatırlar.

Günümüzdeki genç kızların gerçek yaşamlarının masal kızlarının yaşamına ne çok benzediğini, derinlik psikolojisi tedavisinden geçirilen hastalar özellikle göz önüne sermektedir.

Her şeyden önce anne ve babalarıyla o ana kadar birlikte yaşadıkları yuvadan kopup kendilerini eğiten kişilerin bağlayıcı otoritesinden sıyrılmaya, ardından dünyayı fethetmeye bakar bu kızlar ve özellikle bir meslek öğrenip bir sevgili ele geçirerek, mülkiyet ve egemenlik peşinde koşarak amaçlarına ulaşmaya çalışırlar.

Masal kızları arasında özellikle *pasif* ve *regresif* bir tipin varlığı dikkati çeker; bu tiptekiler çocukluğun oluşturduğu yuvadan kolay uçup gidemez, özellikle *anne*'lerinden kolay kopamaz, hatta böyle bir şeyin hiç üstesinden gelemezler. Kadın biyolojisinden kaynaklanan diretiş ve tutuculuk ellerini ve kollarını bağlar, bir iş göremez duruma sokar kendilerini. Düş kırıklığına uğrayan duyarlı bir kız da soluğu regresyon'da alır, kendini dış dünyadan soyutlar, hayal gücü daha hızlı çalışmaya başlayarak özlemler içinde yaşamını sürdürür, düşler kurar hep,

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

gizlere kucak açar, içedönüklüğe (introversiyon) eğilim gösterir. Çocukluğun bağlayıcı ve egemen güçlerinden yakasını kurtaramaz ya da bu işi güç bela başarır; çünkü özdeşleşme sonucu ilgili güçleri kendi içine aktarmış, ruhuna iyice yerleştirmiştir. Dolayısıyla, masallarda kızlar zavallı yaratıklar kimliğiyle karşımıza çıkar; büyülenmiş ve lanetlenmişlerdir hepsi, hain bir gücün elinde tutsaktırlar.

İnsanın bilinçli çaba harcayıp özellikle dış dünyayı tanımak ve kendine mal etmek için ben'i sağlam temellere oturtmak ve sınırlarını genişletmek gibi bir amaç gütmesi, alabildiğine *sapa bir yoldur;* yönü değiştirilmedi mi ne geriye, ne içe dönüş tanır; hedefe asla götürmeyeceği gibi sağlığı, zenginliği ve yüceliği içinde özben'in ne sezilmesini, ne yaşanmasını sağlar, tersine insanı hep uzaklara, hep ötelere çekip götürür bu hedeften. Ancak içe, *bilinçdışımıza* giden yoldur ki, ben'in zincirlerinden çözüp alır bizi, esenliğe çıkarır.

Kurtuluşa götüren yol anlatılır *masallarda;* aynı kesinlik, aynı ya da benzeri görüntülerle *düşlerde* de kendini belli eder. Dolayısıyla, gerçek anlamda *derinlik psikolojisi, düş yorumunun* yöntemini izler. İnsanın ben'in bağlarından kurtulmasını, ben'le özdeş sayılan bir kişilikten sıyrılıp kendi özben'ine kavuşmasını amaçlar.

Masal ve düşlerde karşılaşılan acıların, sınavların, değişimlerin ve esenliklerin derinlerde saklı yatan anlamı nedir? Doğumla ve doğumdan sonra çilelerden örülmüş bir nesnenin, yani ben'in acısız denemeyecek biçimde yokedilişi. Yeniden doğuş ve şifa bulma çabalarının nedir anlamı? Özben'in kurtuluşudur tümü. Elbet, söz konusu olayları önce modern psikolojinin verileriyle anlamaya çalışmamız gerekiyor. Bu sırada *imge* ya da *simgelerle* karşılaşıyoruz hep. Ama şurasını unutmayalım ki, küçük çocuklarda da ilk algılama sözcüklerin tasarımlarıyla değil, *imgeler,* sesler, kokular, tat ve dokunma duyumları

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

aracılığıyla gerçekleşmekte ve düşler, yani bizim bu en ilkel düşünü mekanizmamız, bilinçdışı ve bilinçöncesi çocuk dünyasına, bilinçli normal düşünüden daha yakın bulunmaktadır.

KIZLARDAN EN KÜÇÜĞÜ VE İSİMSİZİ

Grimm Kardeşler'in[15] kitabındaki ilk masal olan *Kurbağa Prens ve Demir Heinrich*'de, kralın küçük kızının bir ismi yoktur. Gerek kız, gerek onun yazgısı, kendisi gibi başından aynı haller geçmiş ve geçen, sevi yaşamına ve günlük gerçek yaşama ilişkin aynı olaylarla karşılaşmış ve karşılaşan sayısız kız ve kadınlardan yalnız biri, yalnızca birinin yazgısıdır. Çünkü hepsinin de henüz küçük bir çocukken altın bir küre bulunur elinde, küre en değerli varlıklarının, yani özben'lerinin bir simgesidir. Ama yavaş yavaş, bazen de dehşet, baştan çıkarılma, aşağılanma gibi ansızın karşılaşılan olaylar sonucu, daha çok bilinçsiz yaşanan mutlu yaşantılar dünyası çıkıp gider elden. *Kurbağa Prens* masalındaki altın küre gibi derinlere gömülüp gözden kaybolur; özben'in yerine ben geçer; tıpkı masaldaki kurbağa gibi soğuk, iğrenç ve açgözlüdür. *Ben* gibi bir yabancıdır kurbağa da, Prenses'e yardım önerir; küreyi, bu değerli mücevheri kuyunun derinliğinden, ilk ana-yeryüzünün kozmik karnından ve karındaki «amniyon suyundan» çıkarıp getirecektir. Ancak, ben'in karakteriyle donatılmıştır kurbağa, bu işi karşılıksız yapmak istemez, darda kalan prenses de çaresiz nesi var, nesi yok vermeye razı olur. Ama kurbağanın açgözlülüğü sınır tanımaz; prensese tümüyle sahip olmayı, gece gündüz prensesle beraber bulunmayı diler. *Ben*'in, insana tümüyle sahip olması gibi tıpkı. Altın topuna yeniden kavuşan kral kızı, kurbağadan –ben'in isteklerinden– kaçıp kurtulmaya bakar, onu tanımazlıktan gelir. Ama geri dönülecek gibi değildir artık, anlaşma bir kez yapılmıştır! Söylencelerde ve

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ermişlerin yaşamöykülerinde şeytanla yapılan anlaşmalara benzer tıpkı. Ve tıpkı bizim gibi, biz o soğuk kurbağayı, yani *ben*'imizi başımızdan nasıl atamıyorsak, prenses de kurbağadan artık yakasını kurtaramaz. Kim özgür olmakla övünebilir? Bükemediği bileği öpen kişi mi? Lejyonerdir böyleleri, yaptıkları işle sürekli böbürlenir, uzlaşmada, sentezde, ben ve özben'in, şeytanla Tanrının «izdivacında» yüce çözümü ruh panayırında arayıp dururlar.

Ama masaldaki kral kızının iyice kızar kafası, kendisini yatağına almasını isteyecek kadar azıtan sımaşık kurbağayı tuttuğu gibi duvara çalar. Yukarıda sözü geçen o «çürük izdivaca» yanaşmaz. Ne de olsa bir kral kızıdır! – Ve bir de bakar ki, ne baksın, karşısında bir prens dikilmiyor mu! Allah için, *hiç diyecek yoktur* çözüme!

Özben'in bu iblis kılığından kendini kurtarması isteniyorsa, ben'in paramparça edilmesi, kaldırılıp duvara çalınması gerekir. Bu yapılmaya görsün, özben bir sevgili erkek ya da kadın kılığında dış dünyada kendiliğinden boy gösterir, böylece iç ve dış arasındaki birlik ve bütünlük yeniden sağlanır.

Diyelim, bizim masaldaki «prenses» toplumun üst kesimine mensup bir kızdır, hayal düşkünüdür, el bebek gül bebek büyütülmüştür, işten kaçar sürekli. Gündüz düşlere dalmalar, hayal kurmalarla pek çok zamanı boşa harcar, kendini bir prenses olarak tasarlar hep; gündüz kurduğu hayaller gece düşlerde sürdürür varlığını, masalsı kılığa bürünür. Bir gece de kurbağa görür düşünde, başı taçlı bir kurbağa; sabahleyin uyandığında henüz düşün bayağı etkisindedir; kalkar, gördüğü düşü şairane süslemelerle yazıya geçirir. İşte bir masal da doğup çıkar böylelikle! Tüm masalların bu ve benzeri yoldan doğduklarını düşünebiliriz. Ama her vakit, düşte olsun, uyanıkken olsun, bilinçdışının derinliklerinden çıkıp geldikleri kesindir.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Yirmi iki yaşındaki bir kız hastam, sanata karşı varlığında güçlü eğilimler barındıran henüz el değmemiş bir «prenses» (rahiptir babası), derinlik psikolojisiyle tedavinin başında *Kurbağa Prens* düşünü görür. Daha önce masalın sözü edilmemiştir aramızda. Tatilini bir kaplıcada geçiren kızın ilk gece gördüğü düş şöyledir:

«Birden vak vak diye bir ses işittim; baktım yatak odamın penceresinde kocaman bir kurbağa, nerdeyse yirmi santimetre var boyu. Tutup elime aldım, ilkin koyvermeyeyim de havanın güzel olup olmadığını* öğrenirim, dedim. Ama kısa bir iç muhasebesinden sonra merhametim üstün geldi; yazık, daracık bir bardakta acılar içinde çileli bir tutsak hayatı yaşayacak diye düşünüp salıvermeye karar verdim. Derken, yoksa bu Kurbağa Prens olmasın gibilerden bir düşünce çakıp söndü kafamda. Kollayıp gözeterek kurbağayı taş basamaklardan aşağı indirdim; elimden kurtulup da kaçmasın diye dikkat ediyordum, sonra taşlara düşer, parça parça olurdu; sonra, bir yol bulup evden dışarı çıkamazdı. Öndeki kısa ayaklarıyla umutsuzca diretiyordu kurbağa, ama ben kendisini *sımsıkı* yakalamıştım. Avluya gelince, koyverdim. Ben koyverince, kaşla göz arasında bir av köpeği olup çıktı, dönüp geldi geriye, derken eylemsiz bir subay kılığına büründü, sonra üniformasından soyunup sivil bir giysiyle karşımda dikilmeye başladı. Bu yeni kılıkta ve yeni çevrede yaşaması için henüz bazı özelliklerden yoksundu. Evdekilerle ben, gereken özelliklere kavuşmasını diledik onun. Böylece evleneceğim erkeği tam gönlümüzce kotarıp çıkardık.»

Kurbağa Prens masalındaki motifin bir benzerini bu düşte de karşımızda buluyoruz. Hastamın düşünde değişim olayı, masaldakinin tersine çok daha aşamalı biçimde, anî bir kararın zor-

---

* Halk arasında yaşayan bir inanca göre, yeşil ağaç kurbağası küçük bir merdiveni içeren bir bardağa konur, kurbağanın merdiveni tırmanıp çıkması havanın sözde güzel olacağını bildirir (Ç.N.).

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

layıcı etkisi olmaksızın gerçekleşiyordu, bu da belki tedavinin progresif (ileri doğrultuda) bir seyir izlemesinden kaynaklanmaktaydı. Ama beri yandan hastamın düşte kurbağaya, yani kendi ben'ine ne denli kollayıp gözeterek davrandığı, ona karşı ne büyük bir acıma duyduğu, onu nasıl «sımsıkı» tutup bırakmadığı görülmektedir. Bu sımsıkı kavrayış, masaldaki *Demir Heinrich*'i anımsatmaktadır; nitekim göğsünü saran çemberler de sımsıkı kavrar Heinrich'i. İnsan kendi ben'ini nasıl sımsıkı kavrarsa, beni'i de kendisini öyle sımsıkı kavrar, bastırıp daraltır göğsünü. Dolayısıyla, hastamızın düşünde kurbağanın değişimine kesin ve doyurucu bir gözle bakılamaz. Değişim hemen bir prensi, bir özben'i çıkarmaz karşımıza, kurbağa ilkin bir köpekçiğe, insana bağlı, insanın her dediğini yapan bir hayvancığa, ardından eylemsiz bir subaya dönüşür, yani gerçek bir insan değildir henüz; derken subay yerini düpedüz bir kuklaya bırakır, onu da kızın anne babasıyla kızın kendisi gönüllerince biçimlendirir, diledikleri gibi «şanlı» bir kocaya dönüştürürler.

Derinlik psikolojisinden biraz anlayanlar, bu bir tek düşten kızın *tüm tarihsel gelişimini* okuyabilir. Beri yandan, anne-baba fiksasyonunun (bağlanım) giderilerek, anne ve babayla özdeşleşmenin ruhsal yapıda oluşturduğu yabancı parçanın yokedilmesini ve ben'in yıkımını amaçlayan tedavi sonucunda kızı nasıl sağlıklı bir geleceğin beklediğini kestirebilirler.

Biricik Evlat

Uyuyan Prenses (Dornröschen)

Kuşkusuz el bebek gül bebek büyütülmüş ve insan soydaşlarıyla gerçek ilişkilerden soyutlanmış bir kızdı Uyuyan Prenses.

Ne çok kız vardır, uyuyan prensestir her biri. Benim kendi de-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

neyimlerime göre, tümü de anne ve babalarının tek evladıdır. Evde kalmış ne çok kız, beri yandan evli ne çok kadın vardır, ömür boyu bir uyuyan prenses yaşamını sürdürür. Günlük hayatta, ama özellikle psikoterapistlerin muayenehanelerinde ikide bir kendilerine rastlarız; soğuk (frijid) kimselerdir bazıları, cinsel yaşamları uyuklar durumdadır, ama çokluk kendileri de farkında değildir bunun; bazıları da soğukkanlı şeylerdir, duyguları uyku içredir; kimileri de böndür, uyuklar durur zekâları; bazıları da akıl denen şeyden nasibini almamış miskin varlık-lardır, yaratıcılık pınarları uykudadır hep; kimi erdişidir, bir erkeğe kendini teslim etme yeteneği uyur sürekli; kimi de kendini Tanrıya adamıştır, ama Tanrısal'la bağlantısı bir uyku durumunu yaşar; annedir bazısı, ama annelik içgüdüsü uykuya yatmıştır[16].

Ne de çoktur sayıları! Erkekler ve çocuklar üzerindeki etkileri nasıl da yıkıcıdır! Kendileriyle karşılaşır da, kim savunma durumuna geçmez ya da soluğu kaçmakta almaz, kimi zaman da dizlerine kapanmaz onların!

Peki ötekiler, *uyanık* kadınlar ne durumdadır? En hayat dolu kadında bile Uyuyan Prenses'ten bir kalıntı sürdürür varlığını; zaten hepimizin ruhunda bir parça vardır, uyku durumunu yaşar. Kısacası, hepimiz yarı uyanık yaratıklarız, ama yine de geçilmez çalımımızdan! Çünkü budalalık ve hep benim diyen kendini beğenmişlik birbirinden hiç ayrılmaz. Ve böyle bir davranışın arka planında yine ben'i buluruz: görünürde uyanık ve pusudadır, çıkar kollar hep. Ama işte bu yüzden dikkati ancak parçalara yöneliktir, hele bir de bunlar ön-parçalarsa* durum daha da kötüleşir, asla bütünü kucaklayamaz.

Bütün açısından, özben'in mükemmelliği bakımından *ben* tıpkı

---

* Almanca'da çıkar anlamına gelen *Vorteil* sözcüğü, vor (ön) ve *Teil*'dan (parça) oluşur. (Ç.N.)

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

bir «dikenli çit» rolünü oynar. Tüm yaklaşımları geriye çevirir ve kazdığı siperlerin gerisinde uykuya yatıp ve çevresini uyuklar durumda algılar. *Uyuyan Prenses* masalında çevreyi tümüyle kral babanın sarayı oluşturur.

Ama «uyuyan» ben, kapalı gözlerinin arkasında bekler hep, cazibesine dayanamayıp yanına sokulmak isteyenleri uçuruma sürükler. Uyuyan Prenses, yüzyıl boyunca aklını çeldiği delikanlıları, canavarlığının erkek katili dikenli çitinde kılını kıpırdatmadan kurtlara kuşlara yem eder.

Hayır, hayır! Uyuyan Prenses öyle sevimli ve hoşa gidecek bir kız değildir! İntikam duygusuyla doludur içi; örgü örerken iğ batıp eli kanamıştır; bundan böyle bir Lorelei, bir Mart, bir Medusa, bir Siren gibi erkeklerin aklını çeler, dikenlerini batırıp batırıp canlarını alır onların. Yoksa iğin parmağına batıp elinden kan akmasına bir erkek yol açmıştır da, şimdi bunun öcünü mü almak istemektedir Uyuyan Prenses?

Kanlı olay gerçekleştiğinde Uyuyan Prenses on beşine basmak üzeredir, yani buluğ dönemine rastlar olay, kadınlarda ilk âdet kanamasını simgeler ve bilinçaltında bir deflorasyon (kızlığın bozulması), bir kastrasyon (iğdiş) gibi yaşanır. İşte söz konusu olay, tüm kaçınılmazlığıyla kadının yaşamına damgasını vurur. Pek çok kızın, belki bilinçaltından *tüm* kızların ruhuna korku ve dehşet salar. Âdet kanaması ilerde yaşanacak bir deflorasyondan, bin yıllardır kölelik, güçsüzlük, pasiflik, savunma, korku ve eza içinde geçirilen kadınlıktan korkuyu getirir beraberinde. Öte yandan, bir özveri gibi bakılıp çilelerden örülmüş bir yol gibi görülen annelik de bir korku nedenidir; öyle bir yol ki, belli başlı durakları âdet kanamasından, kızlığın bozulmasından ve çocuk doğurmaktan oluşur, hepsi de *kan akıtıcı* olaylardır bunların.

Ve bütün olup bitenden sözde erkek suçlu tutulur ya da suç bir

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

dışyansıtımla erkeğe mal edilir. Dolayısıyla, trajik alın yazısına karşı kendini en iyi savunmanın yolu, erkeğe karşı elde edilecek üstünlükte görülür. Naz ve cilveyle erkeğin çelinir gönlü; ne var ki, amaç erkeğe kadınsal bir teslimiyet değil, onu felakete sürüklemektir.

Çok yaygın bir nevrozun kökenini oluşturan Uyuyan Prenses'in serüveni, günümüz kadının da serüvenidir.

Modern Bir Uyuyan Prenses

Yirmi yedi yaşında bir kız; olduğundan genç görünür, dikkati çekecek kadar bir şirinlik okunur halinde, sanki yaşamın tüm çile ve mihnetleri kendisine hiç dokunmadan geçip gitmiştir. Günün birinde muayenehaneme gelir, düzenli uyku uyuyamamaktan ve karar verme gücünü tümüyle yitirmiş olmaktan yakınır. Gayri meşru doğmuş bir çocuktur, dünyaya geldikten birkaç gün sonra annesini kaybetmiş, ninesiyle dedesinin elinde büyümüştür; onlar da tedavinin başlamasından biri iki, biri üç yıl önce dünyaya gözlerini kapamış, son olarak da kız küçük bir kentte yaşayan dayısıyla teyzesinin yanında kalmıştır; işsiz güçsüz oturmuş hep, sekiz yıldır nişanlı bulunduğu erkekle bir gün evleneceğini düşleyip durmuştur. Evlenmek özlemiyle yanıp tutuşmuş, ama bir türlü gerekli adımı atamamıştır. Yüreğini geleceğe ilişkin korkular doldurmuştur hep; yalnızlıktan korkmuş, birinin çıkagelip yardım elini uzatmasını, kendisini uyandırıp ona yaşam gücünü bağışlamasını özlemiştir; çünkü gerçekte uyku halindedir, *Uyuyan Prenses*'in uykusunu uyumaktadır.

Masal prensesiyle bir karşılaştırma, daha ilk oturumların birinde hastamdaki tedaviye diretme olayını gayet açık seçik kavramamı sağladı: uyku gerek Uyuyan Prenses'te, gerek hastamda buluğdan kısa zaman sonra başlamıştı; Uyuyan Prenses'in

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

parmağına batan «iğ», hastamın durumunda bir piyano öğretmeniydi; ders sırasında hastamın cinsellik organını elleyip durmuş, onu seksüel bakımından sürekli rahatsız etmişti. Kendi ifadesine göre o gün bugün yalnızdı hastam, ne tutunacak bir dalı vardı, ne hayatta bir işe yarıyordu. Sevgi de içinde olmak üzere hiçbir şey artık kendisi için bir anlam ve değer taşımıyor, çünkü onu hep düş kırıklığına uğratıyordu.

Hastam yaşamının henüz başında düş kırıklığıya tanışmıştı. Doğumundan kısa bir süre sonra annesini kaybetmiş, yiyip içmekten kesilmeyle ve uyku bozukluklarıyla buna tepki göstermiş, öyle ki hayatta kalması güçlükle sağlanabilmişti. İlerde uğradığı tüm kayıplar ve beklediğini bulamamalar da benzeri sert tepkilere yol açmıştı. Hatta büyük annesinin ölümünün ardından, «prensesimiz» bir ölüm uykusuna yatmak istemişti. Böyle erken yaşta kaçıp sığınmak istediği «Uyuyan Prenses Uykusu», «Yaşamın sürekli yinelenen» dehşet verici olayları karşısında kendini son bir kez umutsuzca savunma anlamını taşımaktaydı. Bunun da sonucu olarak, büyük bir özlemle cezbedilen ilk sevgililerin «dikenli çifti» aşmasına izin verilmemiş, sonradan kızın bekâretini bozan erkek de aynı nedenle «ebedî» nişanlı yaşamını sürmeye mahkûm edilip zamanla hastamdan sevgi yerine nefret görmüş, onun kaprislerine katlanmak zorunda kalmıştı.

Tedavi sırasında aktarım nedeniyle bir an gelip benim de aynı durumla karşılaşacağım, önceden kestirilemeyecek bir şey değildi. Hastam, yaşamın anlamsızlığı konusunda başlangıçta pek bir şey söylememiş ya da bunu genel felsefî cümlelerle ve hiçbir duygu yükünü içermeyen monoton bir sesle yapmıştı. Belli bir düşünceye kendini verememekten, kafasındaki boşluktan, baş dönmelerinden yakınmaktaydı; çokluk sofaya uzanıyor, yan dönüp ana karnında bir embriyo gibi kıvrılıyordu. Bana yaşamla hiçbir alıp vereceği bulunmayan bir kişi, bir

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ermiş, bir piri fani, bir tanrı, kendisi gibi uykuya dalmış bir yaratık gözüyle bakmaktaydı, tümü de dışyansıtımlardı bunların. Hiç şaşmaksızın tedavi sürecinin her oturumunda: «Öyle yorgunum ki, uyumak istiyorum» sözlerinin söylenmesine yol açan letarjik (uykuya benzer) durum hiç düzelme göstermeden hemen altı ay sürdü. Ama hastam kendisini eskisinden iyi hissetmekteydi. Söylediklerine de ister istemez inanmam gerekiyordu, çünkü yine başarıyla mesleğinde çalışmaya koyulmuştu; yeni dostluklar, hatta heteroseksüel bir ilişki kurmuş, insan içine daha çok çıkmaya başlamıştı. Gel gelelim, hastamda böyle bir değişikliğin gerçekleşmesini sağlayacak ortada hiçbir neden göremiyordum; çünkü tedavi bir kasnak gibi boşa dönüp durmuş, pek bir ilerleme kaydedilmemişti.

Tedaviye gerekli akışı kazandırmak için harcadığım tüm çabalar sonuçsuz kalmıştı; ne çözümlenecek gibi bir tek düş ele geçirebilmiş, ne de duygusal bir dışavurumla karşılaşmıştım. İlk oturumlarda su yüzüne çıkan topu topu bir kaç anıdan sonra, anıların kaynağı kuruyup gitmişti.

Durum açıktı, «Uyuyan Prenses» benim de dikenli çiti aşmama izin vermemişti. Pasif davranışa ve sözde olumlu aktarıma başvurarak aslında kendisindeki olumsuz aktarım'ı, yani kapris-lerini, itiraz hevesini, alaylı gülümsemesini ve hep hayır diyen tutumunu, özellikle erkeklere karşı duyduğu güçlü sadizmini saklama amacı güttüğü giderek daha açık seçik belli etmişti kendini. Birinde ağzından kaçırarak şöyle demişti: «Güzel olaydım, bütün erkekleri baştan çıkarır, kendime âşık ettirir, sonra da koyverirdim, ne halleri varsa görsünler.» Uykusundan uyanması ve iyileşmesi isteniyorsa, kızdaki tüm negativizm'in olumsuzlama ve saldırı içgüdüsünün bilinçli duruma getirilerek aktarım aracılığıyla dışavurumunun sağlanması kaçınılmazdı.

Ve aylar süren bir ön çalışmadan sonra bir gün gelip, söz konusu «uyanış» gerçekten açığa vurdu kendini. Hastamın yıllar yılı

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

uykunun kollarına kendini öylesine bir umursamazlıkla bırakmasının bir nedeni de, ilerde kendisini bekleyen izdivacın ömür boyu rahat ve güvenini sağlayacağı hayali içinde yaşamasıydı.

Tedavi süresince gizlemeye çalıştığı negatif (olumsuz) aktarıma, nişanlısını, yani daha önce sürekli intihar tehditleri ve ciddi intihar girişimleriyle gözünü korkutup kendisine sımsıkı bağladığı bir adamı konu etmişti. Adam, tanıdığım kadarıyla, sürekli felâket avcılığı yapan psikopatlardan biriydi. İki nişanlı arasındaki ilişki o durumdaydı ki, biri böyle mi istiyor, ötekisi onun tam tersini istemeden ya da yapmadan rahat etmiyordu.

Günün birinde kızla nişanlısının arası açıldı. Kızdan birkaç yüz kilometre uzakta yaşayan adam, bir başka kıza gönlünü kaptırarak nişanı bozdu. Hastam için tehlike çanları çalmıştı. Bu yeni durumda *mutlaka* nişanlısına sahip çıkma isteği uyandı içinde. Nişanlısında daha önce bulduğu tüm kusurlar gözünde silinip gitti. Kendi ifadesine göre, nihayet kalbinde «büyük ve eksiksiz bir sevgi» gözlerini dünyaya açmıştı; öte yandan, bana karşı aynı şekilde güçlü bir hınç uyandı. Hastam kuduruyor, nişanlısını kaybetmenin suçunu bana yüklüyordu. Beni yetkili makamlara ihbar edeceği tehdidini savurdu, intihar etmekle gözümü korkutmaya kalktı, tedaviye ara verdi derken, ama kısa süre sonra hayli zayıflamış olarak yeniden dönüp geldi, söylediğine göre beni mahvetmek için yapmıştı bunu. Sonunda kendisi için etten ve kandan normal bir insana dönüşmüştüm, kuşkusuz öpücüğümle mutluluk ve sevgileri uykusundan uyandıran bir prens değildim artık. Durumun böyle bir yola dökülmesinden büsbütün de suçsuz sayılamayacağımı söylersem, bir gerçeği dile getirmiş olurum; çünkü nişanlısını tanıdıktan sonra, onun rahatsızlığı konusunda hastama kimi açılmalarda bulunmak zorunluğunu hissetmiş, böyle bir adamla izdivacın pek hayırlı sayılamayacağı kehanetinde bulunmuştum.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Kendisinin de psikoterapiden geçmesini adama salık verdimse de, öğüdümü tutmaya yanaşmadı. Ne var ki, nişanlısını da psikoterapiden vazgeçirmek için harcadığı çabalar başarısız kaldı. Dolayısıyla, kıskançlıktan ve hastamın giderek güçlenen saldırılarına karşı kendini savunma isteğinden nişanlısına sırt çevirdi. Böylece, her ikisi için de olup bitenlerden tedavi suçluydu; tedavi, vur abalıya rolünü oynuyordu.

Ama kesin önem taşıyan bir şey vardı: Hastam kafasında saplantı halinde yaşattığı ideal sevgili düşüncesinden el çekmiş, kendisinin de çok geçimli bir kadın sayılamayacağını giderek daha iyi görüp anlamaya başlamış, beri yandan aktarım olayında duygusal bakımdan daha aktif davranmaya başlamıştı; dolayısıyla, tedavinin artık güvenli bir akış izlemeye başladığı izlenimi uyanmıştı bende, teleferikle bir dağa çıkılırken nasıl belli bir andan sonra dişliler çark içinde dönmeye başlarsa, öyleydi tıpkı. Ne yazık ki, tedavi sona ermeden hastam işi gereği bir başka kente taşınmak zorunda kaldı.

Uyuyan Bir Erkek Prenses

Rosa – Uyuyan Prenses doğası, daha isminde büyük ölçüde açığa vuruyordu kendini – tedavi için bana başvurduğunda yirmi sekiz yaşındaydı; şimdiye kadar on altı erkeğin gönlünü çelmesini başarmış, hatta fizik bakımdan hepsini kendisine bağlamış, sonra birden tekmeyi vurup kapıyı yüzlerine kapamıştı. Erkeklerle ilişkilerinde kendisiydi aktif olan ve erkek rolünü oynayan. Erkeklerin acı çektiğini görmekten haz duyuyor, kedi fareyle oynar gibi onlarla oynuyordu. İkide bir güçlü bir biçimde kedilerle özdeşleşmelere başvuruyor, bunu da söz konusu hayvanlardaki o kurnaz ve sinsi – saldırgan davranışlara özenerek yapıyordu. Ama beri yandan kendini savunma ve suçluluk duyguları Rosa'da belirgin bir *kedi fobisinin*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

oluşumuna yol açmıştı; isterse uyuyor olsun, bir kedinin yanına sokulmayı pek göze alamıyor, hele kedilere el sürmeye dünyada cesaret edemiyordu.

Çocukluğunda anne ve babasının ne zaman kucaklaştıklarını görse öfkesinden kudurmuş, onları yine birbirinden ayırmadan rahat etmemişti. Yalnız kendisinin olsun istemişti babası. Sonra büyüyünce, erkeklerin içinden evli ya da nişanlılarını seçerek, özellikle böylelerini ayartıp gönüllerini çelmişti. Günlerden bir gün vaktiyle anne ve babasının kucaklaşmasındaki gibi birbirine kenetlenmiş iki kedi görmüş, o tarihten sonra kedilerden korkmaya başlamıştı. Uyuyan Prenseste'teki ele batan iğ yaşantısı, tıpkı bundan önce sözünü ettiğimiz vakadaki gibi gerçekleşmişti: Adamın biri Rosa'yı kandırıp bir ormandan içeri sokmuş, giysilerini soymuş ardından, cinsellik organını elleyip yoklamış, kızın eline penisini vererek masturbasyonda bulunmuştu.

O gün bugün de Uyuyan Prenses Uykusu'nu uyumaya başlamıştı Rosa; sosyal uyum konusunda tümüyle bir isteksizlik, çevresindeki olaylara karşı ilgisizlik (apathie), duygulardan yana bir boşluk, rahibelerdeki gibi silik bir ses, uykulu bir hal, her yerde kendini geri planda tutma, aktif olarak hiçbir şeye karışmayış, cinsel soğukluk ve nihayet depresyon, «ölü yaşamından» ötürü umutsuzluk ve çeşitli intihar girişimleri.

Canına kıyma isteği giderek dışa yönelmiş, erkekleri kendine hedef almıştı. Rosa dikenlerle donanmış, Dikenli Rosa'ya dönüşmüş ve dikenlerini önüne çıkan erkeklere batırmaya başlamıştı. Ne var ki, ruhunda gözlerini dünyaya açıp etkin duruma geçen sadizme karşın, uykululuk halinde Uyuyan Prenses'teki gibi bir değişiklik görülmemişti. Ve tıpkı kedilerdeki gibi, «canlarına okuduğu» erkeklerle özdeşleşmenin de günün birinde acısını çekmiş, yatağında ölü bir erkeğin yattığından korkmaya başlamış ve söz konusu korku bundan böyle

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Rosa'nın yakasını bırakmamıştı. Düşlerden fırlayıp fırlayıp kalkmış, ölü erkeği, bir kurbağa gibi soğuk, hep yanı başında hissetmişti.

Hastam tedavi başladıktan birçok hafta sonrasına kadar beni de öldürmeyi düşünmüş, ama uzun zaman planını saklı tutmuş, ne var ki görüp anlattığı bir düş bunu gün ışığına çıkarmıştı. Beni öldürecek, sonra ölü gözlerimin içine bakacak, böylece kendi gözlerinin açılmasını sağlayacaktı, ki bu da ölü erkekle bir özdeşleşme anlamını taşıyordu: Erkek öldürülerek ondaki özellikler kendine mal edilecek, özverilere ve canını kıymalara yönelik kadınsallık üzerlerden sıyrılıp atılacaktı. Burada şunu da ekleyelim ki, Rosa kendine bir erkek mesleği seçmişti.

Masaldaki kral kızı Uyuyan Prenses de özdeşleşme yoluyla kendine bir erkek ben'i mal eder, özdeşleştiği erkek de öz babasıdır. Belki kıskançlıktan, ülkedeki tüm örekeleri yok ettirir baba. Kız da, sonradan ülkedeki tüm prensleri ölümün eline terkeder.

Ne var ki, günümüzün daha önce sözünü ettiğimiz iki uyuyan prensesin ayartıcı-travmatik öreke yaşantısıyla masaldaki kral kızının yaşantısı arasında henüz açıklığa kavuşmamış bir ayrım vardır: günümüzün uyuyan prenseslerinde ayartıcı rolünü erkekler, masalda ise yaşlı bir kadın oynar. Alfred Winterstein'dan[17] öğrendiğimize göre, Avustralya, Güney Amerika ve Afrika'nın ilkel kabilelerinde çokluk *yaşlı kadınlar*, ilk âdet görmelerinden kısa süre sonra sivri bir cisim ya da parmaklarıyla kızlar üzerinde deflorasyon işlemini gerçekleştirir, yani onların bekâretlerini bozarlar. Bu arkaik töre, Uyuyan Prenses masalında yeniden karşımıza çıkar; ayrıca, ilkellerdeki topluma kabul töreni sırasında kızların dış dünyayla her türlü ilişkiden soyutlanması olayının da uyku kılığında Uyuyan Prenses masalında yer aldığını görürüz.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

Kral, kızcağızının üzerine titrer, kanat gerer masalda. Cinsel konuda kendisine aydınlatıcı bilgi verilmeyen kız, düpedüz travmatik yoldan ergenlik olayını yaşar, dolayısıyla söz konusu olayı ve onunla birlikte hayatı yadsır.

Bir çiçek gibi açarak kadına dönüşmediler mi, sararıp solar kızların yaşamı; ancak seyrek, çok seyrek durumlarda Uyuyan Prenses masalındaki gibi prensin kurtarıcı öpücüğü imdada yetişir, mucizevî iyileşmenin gerçekleşmesini sağlar.

KARGANIN YUVADAN ATTIĞI YAVRU

(Uyuyan Prenses)

Masalda Uyuyan Prenses, parmağına iğ batana dek kenarda köşede kalmış, erkeklerin dikkatini çekmemiş bir kızdır. Suçlusu da babadır bunun. Babasının aşırı korkusu ve kızından gözünü hiç ayırmak istememesi böyle bir duruma yol açar. Ama yüz yıl sonra da Uyuyan Prenses'in kenarda köşede kalmış bir kız hayatını sürdürdüğü görülür. Ancak, kendisiyle aynı yazgıyı paylaşan kız soydaşlarının büyük çoğunluğu gibi bir duvarın *önünde* boynu bükük oturmaz; duvarın *arkasında*, dikenli bir çitten oluşan duvarın gerisinde yaşar. Kendisiyle evlenmek isteyen pek çok erkeğin yanına sokulmayı göze almaları, ama bir türlü sokulamamaları da değiştirmez durumu ve bizim benzetme doğruluğundan hiçbir şey yitirmez. Dans salonlarında kenarda köşede kalmayı yeğleyen kızlarda da durum aynıdır; bir tek fark varsa, Uyuyan Prenses masalındaki duvar ya da dikenli çit bu kızların yüzlerindedir.

Ama *söz konusu duvar*, bir kızın ruhunda da yükselebilir pekâlâ. Nitekim tedavi için bana başvuran kırk beş yaşındaki Erna'da durum böyledir. Erna, yalnızca şimdiye kadar evlenmediği ve erkeklerin dikkatine çarpmadan bir duvar dibinde öksüz bir çiçek gibi yaşayıp gittiği için bana gelmemiş, söz konusu

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

duvarın ruhunda da yükselip katlanılmaz bir durum alması da kendisini bana gelmeye zorlamıştı.

Erna'nın bütün ömür boyu ilke edindiği bir parola vardı ki, o da şuydu: Sakın kendini tümüyle bir işe verme! Sakın ruhunda uyuyan içgüdüleri, derinlerde uyuyan ruhsal dürtüleri uyandırma! Çünkü böyle yapman, *yeni düş kırıklıklarından başka şey sağlamaz sana.*

Böylece Erna Uyuyan Prenses uykusuna yatmıştı; yaşayan bir ölüden geri kalır yanı yoktu. Bir türlü üzerinden silkip atamadığı sürekli düş kırıklığıyla sağda solda dolaşmış, kendisine kur yapacak bir erkeğin asla karşısına çıkmayacağını düşünüp durmuştu. Erkeklerin hepsi de kaz kafalıydı Erna'ya göre, yatıp kalkacakları bir kadın bulsunlar, başka şey aramazlardı. Oysa kendisi böyle bir kadından fazla bir şeydi.

Dolayısıyla, Erna da ötekiler gibi çok önceden ruhsal yaşamına *erkeksi* bir biçim vermeye başlamıştı. Ancak bu işi gizli saklı yürütmüş, dışa karşı yapmacık bir kadınsallık süsü ve maskesini elden bırakmamıştı. Böylece ne erkek, ne dişi bir kimse gibi yaşamış, *man* tipinin belirgin örneğini oluşturmuş, bir konuşmada kendi kendisinden söz açmak istediğinde hep «man» sözcüğünü kullanmıştı.

Sürekli düş kırıklığı, Erna'da bir karakter niteliğine bürünmüştü. Uykusundan uyanıp söz konusu davranışından bir türlü vazgeçememişti: çünkü düş kırıklığı her vakit olay *öncesinde yaşanıyor* ve sonradan dışa, olayın kendisine yansıtılıyordu: Erna'nın ruhunda yeni olan her şeye karşı sağlam bir savunu mekanizması kurulmuştu; ben, yokedici bir tutumla etkinlik gösteriyor, bu da hayata karşı amansız bir düşmanlık kılığında kendini açığa vuruyordu.

Rorschach testine göre yapılan psiko-diagnostik muayene sonucunda elde edilen ruh filmi Erna'nın içindeki duvarı açıkça or-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

taya çıkarmış, tüm fonksiyonlarda, düşünmede, hissetmede, istemede, ayrıca cinsellik ve saldırganlık içgüdüsünde ve çevreyle ilişki kurmada tam bir kısıtlamaya (koartasyon) gidildiğini göstermişti.

Erna gayrı meşru bir çocuktu ve bu da ilk düş kırıklığıydı onun; söz konusu düş kırıklığını azılı bir yılan gibi bağrında besleyip büyütüyordu; yılanı günü gelince salacak, kendisine bir vakit gayrı meşru çocuklukla yapılmış gördüğü aşağılamanın büyük öcünü alacaktı. Bir düşünde – çocuklukta geçiyordu olay – küçük bir kız kendisine: «Vazgeç bu maskaralıktan!» diyor, Erna da bunu şöyle yanıtlıyordu: «Hayır! Yoksa büyüdüm mü yine yaparım maskaralığı.» Dolayısıyla, intikam yılanı, benzeri aşağılanmaların sonu gelmeyen yineleme zorunluğu içinde Erna'nın bağrında sürekli büyüyüp serpiliyor, Erna Uyuyan Prenses gibi günden güne dış dünyadan kendini daha çok soyutluyordu. Oysa gerçekte gözü hayli yukarıdaydı; kendisinden şimdiye kadar esirgenmiş şeyleri, bir *başkası*, bir «prens» çıkıp kendisine buyur etsin istiyordu.

Ve Erna'nın da, tıpkı Uyuyan Prenses gibi, ilk âdetten *önceki* yaşamıyla sonraki yaşamı arasında büyük bir fark vardı: ilk âdetten önce ele avuca sığmayan bir oğlan-kız denecek Erna sonradan sessizleşip içine kapanmış, yorgun ve uykulu bir hal almış, ruhunda sürekli bir boşluk hissetmiş, çevresi bir duvarla örülmüştü.

Dikenli çite takılıp kalan taliplerin başına gelenlerin aynısı, tedavinin ilk evresinde benim de başıma gelmiş, kızla ilişki kurma yolundaki tüm çabalarım sonuç vermemişti. Ancak birkaç ay sonra bir yumuşama baş gösterdi durumda. Estetik beğeni sahibi olan Erna'yla *yeşil renk* arasında bir bağlantı sağlandı. Geniş çapta bir dirctmenin alt edilmesinden sonra, Erna'nın yeşili kendisine katılan «umut» ile yoğunluk kazandı ve yine aradan pek çok hafta geçti; bu kez de *yeşil* ile *umut*

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

yoğunluk kazanarak «yaşam» kavramını oluşturdu. Beri yandan, kızın içinde de ağır, ama çok ağır bir tempoyla yaşam gözlerini dünyaya açtı. Diri, canlı bir şeylerin doğması gerekiyordu Erna'dan. Kendilerini açığa vuran *mandala*'lardı bunlar, özben'in simgesel şemalarıydı, Erna'nın içinde yaşayan *çocuk* idi. Günün birinde de Erna, ortaya çıkan şeyin kendi kadınsallığını mı, yoksa ezelî-kadınsal'ı mı oluşturduğu sorusunu yöneltti bana.

Erna'nın sorusunu yaşamın kendisi yanıtladı. Tedavi'ye iki aylık bir yaz tatiliyle ara vermiştik. Erna tatilden döndüğünde, ruhunda ne dikenli çit kalmıştı, ne duvar; her ikisi de yıkılıp gitmişti. Tatilde bir erkek tanımış, sonunda aradığı sevgiyi bulmuştu ve mutlu hissediyordu kendini.

Pamuk Prenses

Tüm masallarda yaşamın en büyük doğruları ve gerçekleri saklı yatar; yalnız dış gerçeğin değil, aynı zamanda ve özellikle iç gerçeğin, yani bilinçdışı yaşamımızın doğruları ve gerçekleridir bunlar. Bizi yöneten ne varsa, hepsi bilinçdışımızdadır, bilinçdışımızdır alır etkinliğinin kaynağı. «Bütün dünyayı verseler, *sevgi* olmadıkça, tutsaklığından kurtarılmış *özben*'in, yani bilinçdışının bu en içsel çekirdeğinin gücü olmadıkça neye yarar!» – «Bundan dolayı, bir an önce Tanrının krallığında kendinize bir yer kapmaya bakın.» – bizim modern derinlik psikolojisinin diliyle söylemek istersek: bir an önce huzuru, ahengi, ve *özben*'den fışkıracak mutluluğu ele geçirmeye bakın – «O zaman geri kalan her şey sizin olacaktır.»

Masalın öyküsü salt yaşamımızın değil, derinlik psikolojisi açısından bir tedavi sürecinin akışını da yansıtır; öyle bir tedavi ki, bilinçdışına itilip baskılanmış, yani bilinçsiz duruma getiril-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

miş duygu ve düşünceleri özgür kılarak bilinç düzeyine çıkarır, dolayısıyla insanı esenliğe kavuşturur. Bu arada tıpkı masaldaki gibi kötü hayvan ve insanlar, zehirli yılanlar, kurtlar, ürüyen köpekler, kurbağalar, ejderhalar, kötü kalpli üvey anneler, cadılar, gulyabaniler, hepsi de büyülenmişliklerinden kurtarılır. Hayatta bizim başımızı sürekli dertlere sokan bu kahredici *güçler, her fırsatta bizim yardımımıza koşan nesnelere dönüşür,* en değerli şeyleri elde geçirmemizi sağlayacak yetenekle bizi donatırlar.

Daha doğum travmasıyla temel yapısı bakımından gelişip ortaya çıkan ben'imiz, masallardaki büyülenmişliklere ve lanetlenmelere benzer bir durumda bulunur, söz konusu durumdan da ancak ruhun derinliklerinde saklı yatan güçlerin uyandırılıp etkinlik kazanmasıyla kurtarılabilir. Sanki masallar derinlik psikolojisindeki yasayı sergiler, ilgili yasayı pratiğe dönüştürür: Sen kendi *iç dünyanı* ele geçir, onu esenliğe kavuştur bir kez, dış dünyayı, örneğin sana göre bir sevgiliyi, mutlu bir yaşamı da elde edersin o zaman.

Uyuyan Prenses, yüz yıl süren uykusu sırasında sağlıklı bir değişim geçirir, erkek karşısındaki korkusunu ve erkeğe karşı kendini savunma girişimlerini, ona karşı içinde beslediği intikam duygularını «tüm boyutlarıyla» yaşar, yener hepsini ve olgun bir kadın olup çıkar.

Aynı durum, yedi dağın ardındaki *büyük ormanda,* yedi cücelerin yanında Pamuk Prenses'in de başına gelir. İki rakip üvey anne ve Pamuk Prenses arasındaki savaş, Pamuk Prenses'in yenilgisiyle sonlanır. Pamuk Prenses, ormanda öldürülmesi için, avcının eline teslim edilir. Tıpkı Uyuyan Prenses'te olduğu gibi, buluğ döneminde *ilk kan* akacaktır. Kanı akıtan bir *erkek* değil, avcıdır bu kez. Ne var ki avcı, Pamuk Prenses'e kıyamaz, salıverir onu, Pamuk Prenses de dağların ardına kaçar, yedi cücelere, bizim ruhumuzun, bizi bilinçdışımızın simgesini

oluşturan yeraltındaki bu yaratıkların yanına varıp onlara hizmet eder. Evden uzak yaşadığı süre içinde alabildiğine tehlikeli pek çok sınavdan geçer, peşini bırakmayan üvey annesini üç kez yaşlı bir kadın kılığında karşısında bulur; hani kadınların düşlerinde ve ilkellerin topluma kabul âyinlerinde (initiasyon ritleri) benzerlerine rastlanılan sınanmalardır hepsi.

Her üç sınavda da Pamuk Prenses kendini beğenmişliğine ve boş heveslerine (ayakkabı bağı, tarak, elma) yenik düşer ve hak ettiği cezayı görür. Ama ruhunun temelinde saklı yatan, özben'den kaynaklanan ve masalda kendilerine hizmet ettiği cüceler kılığında boy gösteren iyi güçler imdadına yetişir; sonunda prens de görünmekte geç kalmaz ve Pamuk Prenses kraliçeliğe yükselir. Üvey annesi ise hak ettiği cezaya çarptırılır.

Anne ve kız rakiptir birbirine. Masallarda kin, özellikle kötü (üvey) annenin üzerine yansıtılır. Uyuyan Prenses masalında da böyledir; masalda unutulup şölene çağrılmayan on üçüncü peri, anneyi hedef tutan kıskançlık ve kin duygularını simgeler. Kral kızının kulede başına gelen kazadan sorumlu yaşlı örücü kadın da, yine anneye karşı duyulan kin ve nefretin kamufle edilmiş dışavurumudur.

Pamuk Prenses'te kızına rakip olan kötü kalpli annenin tüm bayalığı, üvey annenin şahsında gayet açık seçik göz önüne serilir. İyi kalpli anne hayatta değildir artık, masalda yaşam-öyküsü anlatılan Pamuk Prenses'in doğumunda ölür. Yoksa anne katili midir Pamuk Prenses? Adeta canına kastedip, Pamuk Prenses'in hepsinden ancak kıl payı yakayı kurtarabildiği bütün korkunç olaylar, ruhundaki suçluluk duygusunun yatışmasını sağlamak için kızın kendi kendisine verdiği cezalar olmasın sakın? Ve gerçekten de öyledir? Peki, ya Pamuk Prenses'i öldürmesi istenen avcı? Kızın tebdili kıyafet etmiş babası

mıdır yoksa? Karısının bir dediğini iki etmeyen kılıbık bir babayı mı yansıtmaktadır? Pamuk Prenses masalında bu baba sanki hiç yaşamıyormuş gibi ele alınır, yalnız bir tek yerde söz açılır kendisinden: «Aradan bir yıl geçer geçmez kral tutmuş, bir başka kadınla evlenmiş.» Peki, bunu nasıl yapabilmiştir. Kadının ağına yakalanmış olmalıdır mutlaka; ikinci bir kadınla evlenirken kızı Pamuk Prenses'i hiç umursamamıştır, evlendiği kötü kalpli kadın tarafından büyülenmiştir çünkü. Anlaşılan zayıf karakterli biridir! Hatta kadının kışkırtmasına kulak vererek, onun isteği üzerine öz yavrusuna kıymaya kalkar!

İşte gündüz ve gece düşlerinin Pamuk Prenses'in ruhunu böylesine işkenceler içinde kıvrandırdığı düşünülebilir. Öz kızını öldürme girişimi, bu inanılmayacak olay masalda dile getirilen özyaşam öyküsünde ister istemez kamüfle edilerek avcının üzerine aktarılır. Ve ormanın derinliklerinde, zalim karısından uzak bu yerde babanın yüreğinde yeniden insanlık duyguları uyanır, sevgi değilse bile acıma duyar kızına karşı.

«Pamuk Prenses» Ameliyat Ediliyor

Annesi tedavi için bana yolladığında Doris yirmi yaşındaydı. Benim ruhsal bir ameliyattan geçirmem isteniyordu kızı. Ruhsal ameliyat sözünün gerçek anlamını ancak çok sonradan kavramıştım: Babası cerrahtı Doris'in ve yıllar öncesi karısının önayak olması üzerine kızını ameliyat etmişti. Ancak bunu öğrendikten sonradır ki, kızın tedavi konusunda benimle ortak çalışmaya karşı gösterdiği güçlü diretişin nedenini ele geçirebilmiştim.

Annesinin önayak olmasıyla babası tarafından üzerinde gerçekleştirilen ameliyat, Doris için, Pamuk Prenses'e avcı

tarafından yapılmak istenen şeyin aynısıydı. Arada bir fark varsa, Doris olayında annenin isteğini yerine getiren avcı değil, babanın kendisidir. Bir ameliyat! Karnı yarıp açmak! Başarılamayabilirdi de!

Söz konusu travmadan sonra bir depresyona sürüklenmişti Doris; hep ağlamaklı bir hali vardı; susuyordu sürekli, düşünce ve duygularını doğru dürüst dile getirme gücünü gösteremiyor, ürkek ve çekingen davranıyordu. Annesiyle ilişkisi öteden beri bir sorunsallığı içermekteydi; ancak, ona karşı beslediği kin ve nefret giderek güçlenmeye başlamıştı. Gördüğü düşlerde, annesiyle arasında en berbat kavga sahneleri yer alıyordu. Operasyon (ameliyat) ve deflorasyon (kızlığın bozulması) Doris'in bilinçdışında birbirinin yerini tutan olaylardı. Doris, ameliyat ya da kızlığın bozulmasını konu alan düşler görmeyi çok tatsız buluyordu. Ama yıllar yılı kendisi için hoş olmayan şeyleri bilinçdışına itip bastırmayı, yoksamayı ve yerlerine bir sıkıntı atmosferini, bir yavanlık, bir tatsızlık havasını geçirmesini öğrenmişti. Babasına da tüm erkeklerin ilkömeği diye baktığından, kadın ve annelerin isteklerine boyun eğen bütün erkekleri operatör, ırz düşmanı ve katil sayıyordu. Bu feci duruma karşı kendini savunmak istediği için erkekleri ters bir açıdan görmeye başlamıştı. «erkeklere asla değer vermiyor», onları salak ve can sıkıcı buluyordu. Ama gördüğü düşlerde korktuğu şey, giderek daha bir güçle kendini açığa vurmaktaydı: Peşini bırakmayan hırsızlar Doris'in odasına girmekle kalmıyor, mahremiyetinin derinliklerine, vücudunun içerlerine kadar sokuluyordu.

Evlenmeyi aklından geçirdiği yoktu Doris'in. Evlenmeye yanaşmamakla annesini üzeceğini bilmekteydi. Tedavinin başlamasından kısa süre önce anne ve kız arasındaki ilişki katlanılamayacak boyutlara ulaşmış, üstelik Doris'in organizmasında hastalık belirtileri görülmeye ve belirtiler giderek çoğalmaya başlamıştı. Baş ağrıları, bulantı, kalp şikayetleri,

mide ağrısı, bayılmalar bunlar arasındaydı. Doris'in kendi ifadesine göre, her hafta yeni bir rahatsızlık gelip üzerine çullanıyordu. Ama hepsinden kötüsü, âdet kanamasının öncesine rastlayan günlerdi. Böylesi günlerde karnında «insanın aklını başından alacak» bir sancı ve başında ağrıyla yatakta yatıyordu Doris; bu da, kadınsal-cinsel fonksiyonları şiddetle yadsıma anlamına gelen bir davranıştı. Hele babası örneğin avutmak isteyen bir edayla omuzlarına vurmuyor muydu, işte o zaman her şey bitiyor, «sanki bir kılıç göğsüne saplanıp oya oya vücudunda ilerliyordu.»

Açıkça ortadaydı durum: Doris kapıldığı korkular, özellikle gördüğü düşlerle bir zaman geçirdiği ameliyatı yeniden yaşamaktaydı. Bu da onun kendisini çevresinden giderek daha çok soyutlamasına yol açıyordu. Ormandaki Pamuk Prenses gibi Doris de *bayılmalar* geçiriyor, *hain annesiyle savaşıp duruyor, erkeğe bir operatör, bir ırz düşmanı, bir katil* gibi bakıyordu; duyguları küntleşip dünyaya sırt çeviriyor, ne erkek, ne kadın denecek bir kimliğe bürünüyor, efsanelerde geçen hayal ürünü bir yaratığa dönüşüyordu; günlerden bir gün böyle bir yaratığın resmini getirip göstermişti bana: dört ayaklı hantal bir orman hayvanıydı, dişi aslana benziyordu, upuzun bir kuyruğu, minik kanatları vardı ve bir kuş başıyla donatılmıştı.

Doris'in bundan yaklaşık bir ay sonra çizdiği «portre», ilkinkinden çok daha fazla genç kız elinden çıkmış bir havayı içermekteydi. İşe yarar kanatlarla donatılmıştı resim, ama yine de bir yılan ya da bir başka haşeredeki korkunçlukla donatılmış efsanevî bir hayvan görünümünü taşıyordu.

İlk çocukluktan kaynaklanan anılardan biri bir türlü yakasını koyvermiyordu Doris'in: Annesi mutfakta oturmuş, bir aynada uzun ve sarı saçlarını taramaktaydı; güneş vurmuştu saçlarına, altın gibi parıldıyordu. İşte o zaman Doris'in içinde *kıskançlık duyguları* uyanmıştı: «aynacığım, aynacığım duvarda!» Gerek

Doris, gerek Pamuk Prenses, her ikisi de kendilerine rakip gördükleri anneleriyle savaşta yenik düşerek içedönüşün (introverziyon) ve nevrozun oluşturduğu «ormana» kaçıp sığınmış, birini prens, kurtarmış, ötekisini ise derinlik psikolojisi esenliğe çıkarmıştı.

Yedi Dağın Ardında Marte

İlk âdet kanaması ve buluğ yaşantısı cinsellik konularında aydınlatılmamış kızları çokluk yadsımaların ve gerçeğe uzak davranışların dünyasına, masalsı bir atmosfer içine, romanlara, sinemalara, yalnızlıklara, kız jimnastik demeklerine, korkulara, depresyonlara, isterilere ve her çeşidinden nevrozlara sürükler. Kızlarının başlarına gelenlerin asıl suçlusu çokluk annelerdir; kendi annelerinin onlara reva gördüğü davranışlara, onlar da kendi kızlarını konu ederler.

Elbet bütün kızlarda durum Marte'deki gibi kötü değildir. Tıpkı Pamuk Prenses masalında kraliçenin avcıya buyurduğu gibi, Marte'nin annesi de Marte'nin babasından beş yaşındaki kızına *sopa çekmesini* ister. Niçin mi? Kızın yünlü giysilere karşı allerjisi vardır, çıplak vücuduna yünlü bir giysi değmeye görsün, bacaklarının arası kaşınır sürekli. Baba, söylenileni yapar. Çekilen sopa Marte'nin içinde öylesine büyük bir cinsel haz uyandırır ki, kız o günden başlayarak masturbasyonda bulunur, kendi kendine cinsel doyum sağlar, evlendikten sonra da uzun yıllar sürdürür aynı tutumu ve masturbasyon sırasında hep babasının kendisine sopa çektiğini gözlerinin önünde canlandırır. İlk dayak olayından arası birkaç yıl geçer; günün birinde kızının masturbasyona başvurduğunu, «kendi kendini kirletme» gibi büyük günahlardan birini işlediğini öğrenir anne; ertesi sabah kahvaltıda masanın üzerine, Marte'nin önüne bir

kitap getirip koyar; kitapta masturbasyona başvuranların er geç cinnet getirecekleri yazılıdır. Bu da bardağı taşıran son damla olur, kızın annesine karşı beslediği sevgiden kalan son kırıntıyı da alıp götürür. Henüz on bir yaşındadır Marte. Bir gün çocukların nereden geldiğini annesinden sorup öğrenmek ister, annesi de yanıt olarak bir güzel dayaktan geçirir kendisini, derken kızın ruhunda annesine karşı kin ve nefret duyguları uyanır, zamanla daha da güçlenir bu duygular; Marte annesine ters yanıtlar vermeye başlar, hatta bir defasında annesi dayanamayarak bir bıçak fırlatır arkasından. Marte on iki yaşındadır; bir gün çocuk doğuran bir kadının karnının patladığını işitir; annesiyle ilişkisi iyiden iyiye bozulur. Kadın yazgısından kaçıp kurtulma, oğlan olma isteği ruhunda giderek daha bir yoğunluk kazanır. Zaten babası kadınlara pek önem vermemektedir. Ve yine o yıllarda bir amca Marte'yi baştan çıkarıp, yanında masturbasyon eylemini gerçekleştirir. Bunun üzerine Marte'nin içinde *kadınlığa karşı* on yıl sürecek bir başkaldırı açığa vurur kendini. Buna bağlı olarak erkeklere karşı alabildiğine güçlü bir intikam besler, kadınların çektiği bütün acı ve ıstıraplardan erkekleri sorumlu tutar. İğdiş (kastrasyon) düşüncesi ve hayalleri bir türlü kendisine rahatlık vermez. Buluğdan önce oyun arkadaşlarını çokluk oğlanlar arasından seçer. Kızılderili oyununda çadırda kalıp da yemek pişirme işini üstlenmesi gerekti mi, ölesiye bir mutsuzluğa kapılır.

Buluğ sürecinin doğru dürüst bir seyir izlememesi, bir kâbus gibi üzerine çullanır Marte'nin, kendisini çevresinden giderek daha çok soyutlar, hastalığı ilerler, tıpkı Uyuyan Prenses'te, Pamuk Prenses'te, Kırmızı Takkeli Kız'da ve diğer pek çoğundaki gibi bir durum gelişip ortaya çıkar. Büyüyüp irileşen memelerini saklamak ister Marte, kambur kambur yürür. Âdet kanamalarından iğrenir, kendi vücudundan tiksinir. Aynı nefret annesine karşı çoktan içinde yer edip yuvalanmıştır.

Ama yine de ilerde bir adamla evlenir Marte, çocuklar doğurur, yedi cücelerin evini çekip çeviren Pamuk Prenses gibi kendi evinin işlerini görür. Her yaptığı işi isteksiz yapar, annesine karşı beslediği eski kin ve suçluluk duygusuyla kahrolur. Üstelik annesi: «Marte, sana acıyorum doğrusu!» demiştir, «Cinsel ilişki kadar dehşet verici bir şey yok. Bu ilişki sırasında pek bir şey hissetmediğim için Tanrıya şükrediyorum.»

Marte'nin kocasını bir türlü sevemediğini anlamak güç değildir. Hep bir *prenstedir* aklı; günün birinde beklediği prens çıkıp gelecek, kendisini esenliğe kavuşturacaktır; ellerinden kurtulacağı kişiler arasında çocukları da bulunmaktadır, gündüz ve gece düşlerinde onların ölümlerini arzulamakta, böylece özgürlüğüne kavuşmak istemektedir. Çocuklarını gece uyurlarken boğası gelir sık sık, ama zorlar, tutar kendini. Kadınsallığa karşı kendini büyük bir güçle savunduğu düşünülürse, her âdet kanamasının, aynı şekilde her gebeliğin Marte için bir işkence oluşturmasında akıl almayacak taraf yoktur. Anne olarak üstlendiği ödevler, kendisine depresyonlardan başka bir şey sağlamaz. Erkekliğe karşı eğilimi dolayısıyla her vakit tuhaf bir duygu sarmıştır yüreğini, sanki içinde bir erkeğin penisi sokulu duruyormuş gibi bir sanıya kapılmıştır. Hatta iş o ölçüye varmıştır ki penisle özdeşleşmiş, kendisinin de bir şeyin içinde sokulu bulunduğu, «tüm yaşamı boyunca böyle bir durumun sürüp gittiği» duygusundan yakasını kurtaramayarak bu duyguyla kahrolmuştur. Ayrıca, bir şeyin boğazına takılıp kalacağından, dolayısıyla boğularak öleceğinden (Pamuk Prenses'in elması) korkmaya başlamış, penis görünümü taşıyan kulelerle karşılaştıkça irkilmiş, yanlarından bir türlü geçememiştir. Beri yandan vücuduna hep dimdik bir pozisyon vermiş, sürekli ereksiyon (sertleşme) durumunda bir penismiş gibi davranmıştır. Her türlü gevşemeye, yorgunluğa, halsizliğe, güçsüzlüğe, belli bir istek ve kararda diretemeyişlere küçümsemeyle bakmıştır.

Derinlik psikolojisini temel alan tedavisi sürerken, bir gün bir düş görür Marie; önden ve arkadan itilmekte, sağlığına kavuşabilmesi için tüm içindekilerin, tıpkı ölümcül hastalanan ve kaskatı kesilen Pamuk Prenses'teki zehirli lokma gibi vücudundan çıkması gerekmektedir. Ayrıca, o zamana kadar tüm kadınsallığını korsa gibi saran ve görünmez duruma sokan dar giysiler, tıpkı cadının Pamuk Prenses'in vücuduna doladığı, nerdeyse onun ölümüne yol açan ipler, sicimler gibi rüyasında Marie'nin vücudundan ayrılıp düşer. Masaldaki olayla aradaki benzerlik hayli dikkat çekicidir; Marie'de kadınsallığın «ipler ve sicimlerle» boğulmasına yol açan da, nihayet Marie'nin kötü kalpli annesi olmuştur.

Tedavinin bu aşamasında, Marie, hastalıklı davranışının içyüzünü daha iyi görüp anlamaya başlar. Günün birinde: «Şimdi biliyorum», der, «her şeye sahip olmak, her şeyi kendimde alıkoymak, hiçbir şeyi geri vermemek istemiştim hep, bütün hastalığım buydu.» Tedaviden önce Marie eli oldukça sıkı bir kızdır, süreğen kabızlık çeker, doğumlarda bile çocuklarını kolay kolay bedeninden çıkarıp vermez. *Sahip olmak* Marie için erkeksilik, *vermek* kadınsallık'la eşanlamlıdır. Sözler, duygular, gizler için de aynı durum söz konusudur. Üzerlerindeki örtünün kaldırılarak gizlerin açığa vurulmasına, sözcüklerin ve duyguların başkalarına sunulmasına Marie'nin uzun zaman çok güçlü bir direnç göstermesinin nedeni de budur. Ama giderek hekim'in kendisi Marie için beklenen prense dönüşür, onu «cücelerin» elinden, cücelerin evinde angarya işler görmekten ve kötü kalpli cadıdan kurtarır. Yeni yaşamına «taşınma sırasında», yani psikoterapötik tedavi-sürecinde Marie de Pamuk Prenses gibi bir iyice «sarsılıp silkilir», dolayısıyla günün birinde «zehirli lokma» düşer ağzından, nevrozunun oluşturduğu «cam tabuttan» çıkar, uyanıp yeni bir yaşama, iç mutluluğun yaşamına kavuşur, çevresine karşı tutumunda, sevmesinde, çalışmasında, gördüğü her işte söz konusu mutluluk yansır sürekli.

Bizler kendi iç dünyamızdan, kendi benliğimizden köşe bucak kaçarız. Nedendir acaba? Hani içimizde hiç hoşa gitmeyecek nesneler taşırız da, onun için değildir pek. Bilinçdışına itilmiş nesnelere karşı kendimizi savunmak istememizden de pek kaynaklanmaz bu. Nedeni, daha çok, varlığımızın mutluluğuna doğru yaklaşmaya cesaret edemeyişimizdir. Böyle bir girişimi göze alamayız bir türlü, ayrıca bunu yapmamıza izin de verilmez. İkili bir izin verilmeyiştir bu: Bir kez *içten* kaynaklanır, bir üst-ben vardır içimizde (Freud), ben'e egemen bir çeşit şeytansal güç vardır, bizi kollar durur, «yüzümüze indirilecek bir tokadı» hazırda bulundurur hep; mutluluğun o büyük nimetlerine yaklaşmaya görelim, tokadı hemen yüzümüzde hissederiz.

Bizi mutluluğa kavuşmaktan alıkoyan bu güce övgü olarak insanlık tarihinin yapraklarına neler kaydedilmemiştir! Bu ne çok ululanıp yüceltilişidir acının! Sözde gerçek dindarlığın, gerçek uygarlığın soylu aracısıdır acı. Bu da işte söz konusu yasağın öbür yüzünü oluşturur: Özben'imizin mutluluğunu yaşamak iznini bize vermeyen yalnız kendi içimizdeki üst-ben değildir, çevre de böyle bir yasakla karşımıza çıkar. Sanki bir dış-ben oluşturur çevre ve üst-ben gibi, onun kadar kıskançlık, onun kadar çekemezlikle acı ve ıstırabın zincirlerinden insanların kendilerini kurtarmasına göz yummak istemez.

Ama kurtuluşun mucizesi öyleyken sürekli yinelenip durur. Ve buna ilişkin bilgidir ki, hayatımızı anlamlı ve yaşanmaya değer kılar. Derinlik psikolojisinin yardımıyla bilinçdışının aydınlatılması, ruhumuzun karanlık kuyularında gizlenmiş yaşam ve mutluluğa düşman ben-güçleri'nin yıkılmasıdır ki, üzerindeki örtüyü kaldırıp gerçek varlığımızı açığa çıkarır, düşte ve realitede «cam tabuttan» çıkıp yeniden hayata doğmamızı sağlar, masalsı bir mutluluğu yaşamamıza olanak verir, bir başka *Pamuk Prenses*'in ruhsal yenilenme sürecinin

sonuna doğru gördüğü düşte yaşadığını andıran bir mutluluktur bu:

«Bir erkek arkadaşımla dağlık bir yerden geçiyorum, eskiden hep trenle geçmiştim buradan. Eskiden dikkat etmediğim bitki ve hayvanlara ilişiyor gözüm, özellikle bir sürü atla kocaman çamlar görüyorum. Derken arkadaşımla bir hastaneye geliyoruz, aklından zoru olan kadınlar kapatılmış buraya ve fabrikaya benzer yerlerde çalışıyorlar. Ben hastane yöneticilerine, hasta kadınları sağlıklı erkekler arasına sokmalarını ve kendilerini kadınsallıklarına uygun bir işte çalıştırmalarını öneriyor, o zaman kadınların şifa bulacaklarını söylüyorum.

Derken aklıma geliyor, evin kapısını açmam gerektiğini düşünüyorum, çünkü saat sekizde elektrikçi gelecek, telefon hattındaki ve aydınlanma durumundaki kimi bozuklukları onaracak. Kalkıp kapıyı açıyorum.

Birden gecenin içinde buluyorum kendimi. Yanımda erkek kardeşim ve annem var, ormanın ta göbeğindeyiz, önleri sıra koşuyorum ben. Karşıma küçük bir cüce çıkıyor. Korkuyorum, ama yine de koşmama ara vermiyor, doğru seğirtip ormandaki dibi görünmeyen kara bir havuzdan içeri dalıyorum. Annemle kardeşim peşimden koşup, havuzdan çıkarmak istiyorlar beni; ama ara ara bir türlü bulamıyor, geldiğimiz yöne doğru sesleniyorlar: 'Işık getirin, ışık, bir projektör getirin!' – Evimin bütün odalarında ışık yanıyor ve havuzu aydınlatıyor. Havuzun kenarına diz çöküp dua ediyorum – Allaha şükür, havuz gerçekte camdan *bir tabutmuş*. Annemle kardeşim tabutu açıyor. Tabutun içinde ben gerçek bir kadına dönüşmüşüm; derin derin soluk alıp veriyor, doğrulup kalkıyorum. Sarsılmış durumdayım, mutluluktan ağlıyorum.

O anda uyanıyorum; bakıyorum, yastığım gözyaşından sırılsıklam.»

Düşünde yakın bir akrabanın ölümünü görüp de –sanıldığından da sık sık karşılaşılan bir şeydir bu–, acı acı gözyaşı döken biri, uyandıktan sonra, görülen düşün yaratıcısının bizzat kendisi olduğunun, yani akrabasının ölümüne bizzat kendisinin bilmeden yol açtığının, yani bilmeden bir başkasını öldürdüğünün çokluk farkına varmaz. Gözyaşlarıyla *kanıtlanmaya çalışılan*, çoğu zaman gerçektekinin tersi bir tutumdur, yas ve sevgidir. Duygusal ambiualens'i (çiftdeğerliği) içeren böylesi düşleri herkes görebilir, ama özellikle oğlanların babalarıyla, kızların anneleriyle ilgili olarak gördüğü düşlerdir bunlar.

Külkedisi de sözü geçen kız evlatlardan biridir. Bir *gündüz düşü*'nde öldürür annesini, yani hayalinde onun canına kıyar, acı acı ağlar sonra, «masum ve iyi yürekli» bir kıza dönüşür; bu dönüşümün nedeni kuşkusuz içindeki suçluluk duygusudur. Söz konusu duyguda bir yumuşama sağlamak, böyle bir duygu nedeniyle kızı cezalandırmak için kötü kalpli üvey anne sahnede görünür. Bundan böyle kötü yazgının şamarları birbiri ardınca kızın yüzünde şaklar; yazgı, hain üvey kızkardeşler çıkarır karşısına; canım giysileri yağmalanıp elinde alınır, kendisi alay konusu edilir, çevresinden soyutlanıp mutfakta bir sürgün hayatı yaşamak zorunda bırakılır, her türlü angarya işler yığılır üzerine – «akla gelen tüm acılar» yüreğini doldurur.

Ya baba? Babasıyla Külkedisi alabildiğine sıkı gizli bir bağla birbirine bağlıdır. Üvey kızkardeşlere «yalnızca» şık giysiler ve mücevherler armağan eder baba, ama Külkedisi'ne onun isteğine uyarak bir fındık dalı getirir. Külkedisi, dalı annesinin mezarına diker; zamanla dal büyür, ağaç olur, ağacın dallarına minik bir beyaz kuş konup konup kalkar, Külkedisi gönlünden ne dilek geçirirse hemen yerine getirir.

Peki, Külkedisi'nin en içten arzuladığı şeyler nelerdir? Biri annesinin ölümüdür ve bu da gerçekleşmiş durumdadır. Henüz gerçekleşmesi beklenen bir başka istek de annesinin yerine geçmek, yani babasıyla *evlenmektir*. Günün birinde bu ikinci isteğin de gerçekleştiği görülür: Babası, Külkedisi'ne sözü geçen dalı armağan eder, dal büyür, dal *çocuk*'tur. Topraktan fışkırıp boy atar. Peki ama, niçin annenin mezarının üzerinde olur bu? Çünkü *yalnız* orada filizlenip büyüyebilir dal, çünkü annenin ölümü ve mezarı olmadan böyle alabildiğine köklü bir yasaksevi ilişkisinin gerçekleşmesi düşünülemez.

Gel gelelim, üvey annenin ve üvey kızkardeşlerin şahsında gerçek anne, sanki Külkedisi'ndeki suçluluk duygusuyla yeniden dirilip gözlerini hayata açmıştır ve şimdi kendisine karşı yapılanların öcünü alacak kötü kalpli biri kimliğindedir. Bundan böyle Külkedisi bilinçaltındaki gölge kişilerin küçümsemeleriyle kahrolur, acı ve ıstıraplar içinde kıvranır sürekli.

Ama kimse farkına varmadan sonunda esenliğe kavuşur. Babasıyla arasındaki yasaksevi ilişkisinin kefareti ödenmiştir, dolayısıyla bu ilişki silinip gider, sevi duyguları babadan alınıp yaşça Külkedisi'ne uygun bir başkasına, yani bir prense aktarılır.

Babayla prens, gece balodan sonra birlikte Külkedisi'ni aramaya çıkarlar. Daha önce kızının alabildiğine büyük sevgisine konu olan ve kızının tüm isteklerini bir dalla yerine getirebilen baba, bundan böyle şapşal ve elinden iş gelmez biri gibi anlatılır masalda, kızının nereye saklanabileceğini asla bilmez, onu nerede bulabilecekleri konusunda hiçbir düşüncesi yoktur. Isfenks bilmecesini bundan böyle çözemeyen, kadınların içindeki gizli istekleri bundan böyle keşfedemeyen biridir. Kaba saba ve kalınkafalı, eline *«balta ve keseri»* alıp güvercin kümesine girişir; sözde Külkedisi'ni kümesin içinde bulacağını

ummaktadır. Kızının üzerine çıkıp saklanmış olabileceğini düşünerek oradaki ağacı da devirir. Güvercinlik ve ağaç, gözden kaçacak gibi olmayan anne simgeleridir. Yani anne üzerinde işlenen «öldürme» eylemi, bir dış yansıtımla babaya mal edilir. Ama Külkedisi bundan böyle «annesinde», annesiyle bilinçdışı bir eşleşme ya da özdeşleşmede yaşamaktan çıkmıştır. Başka türlü düşünen baba bir yanılgı içindedir. Külkedisi'nin kalbi, sağlıklı bir genç kız kalbi gibi artık kendisine yaşıt bir erkek için çarpar. Böylesine romantik bir gönül açısından da söz konusu erkek bir kral oğlu olacaktır kuşkusuz.

Külkedisinin yazgısı Pamuk Prenses'inkine şaşırtıcı ölçüde akrabalık gösterir, her ikisine kardeş gözüyle bakacağı gelir insanın. Ya da gündüz düşlerinin içeriği olup tuttukları günlüklere geçirdikleri yaşantıları biraz değişik biçimde süsleyip bezeyerek birbirlerinden kopya ettikleri düşünülebilir. Ama gerçek hiç de böyle değildir, her ikisinin bilinçdışında aynı gizli istekler baskılandıkları yerlerden su yüzüne çıkarlar, o kadar. Pamuk Prenses'in de annesi ölür masalda, Pamuk Prenses de kötü kalpli bir üvey anneyle cezalandırılır. Her iki masal kahramanı da evi silip süpürerek, çapaçul giysiler giyerek, seslerini çıkarmadan evdeki işleri görerek yaptıkları kötülüğün cezasını çekerler.

Peki babalar? İki baba da yasaksevi isteğinin bilinçdışına itilmesiyle bön ve safdil kimselere dönüşür; biri uşak rolündedir, kralın avcısıdır; ötekisi, saklanmış kızını arayan âdeta kör biridir.

Her üç masal kahramanını Uyuyan Prenses'i, Pamuk Prenses'i ve Külkedisi'ni konu alan bir psikopatolojik çalışma, ruhsal (psişik) hastalanma yoğunluğunun sırayla birinden ötekisine azaldığını ortaya koyacaktır; bu azalma da, isteklerin bilinçdışına itilip baskılanmasındaki şiddete tastamam uygunluk gösterir; beri yandan «sürgünde yaşama süresi», yani nevro-

za kaçıp sığınmanın uzunluğuyla ters orantılıdır. Uyuyan Prenses'te yüz yıllık bir uykudur sürgün, bir dışyansıtımla çevre de uyku kapsamına alınmıştır, yani psikotik bir bunalım söz konusudur. Pamuk Prenses'te ise kahraman yedi dağın ardına yollanır; ama burada uyanık bir yaşam sürer, realitenin kurallarına uygunluk içinde çalışır, işleri çekip çevirir; Külkedisi'nde ise «yalnız bir aşama kaybı», mutfağa bir kapatılış görülür. Ama Külkedisi'nin, çok geçmeden üvey kızkardeşlere kavuşma gibi bir üstünlüğü vardır; doğru, haindir bu kızkardeşler, ama iyilerine de kavuşur Külkedisi, bunlar da kuşlardır. Dolayısıyla, soyutlanmışlık içinde yaşayan bir çocuk olmaktan çıkar, dışarıyla ilişki kurmakta güçsüz ve yeteneksiz kişilerin sürekli ağır yazgısını paylaşan yalnız bir kişi kimliğinden sıyrılır.

Gerçek Yaşamda Sayısız Külkedileri

Günümüzde de insanı düşündürecek kadar çok *külkedisi* yaşamaktadır. Evlileri vardır içlerinde, evlenmemişleri vardır. Sanki yaşamlarının bütün itici gücü, bütün çalışıp çabalamaları bir tek amaca yöneliktir; silip süpürmek, ortalığa çeki düzen vermek ve yine silip süpürmek. Adeta içlerine gerçek bir «temizlik şeytanı» girip yuvalanmıştır, depresyon durumunda yaşarlar hep, duyarlı, aşırı uysal kişilerdir; şöyle bir an rahatlığa kavuşsalar, kendilerini asla iyi hissetmeyecekleri gibi bir izlenim uyandırırlar. Hani onlara bakarsanız, canlarının istediği gibi – bana sorarsanız bir iç zorlamanın dürtüsüne uyarak – silip süpürme, yıkayıp temizleme, derleyip toplama olanağını ele geçirdiler mi, rahata kavuşurlar. Ama bunun tek doğru yanı varsa, kendi kendilerine katlanamamaları ve ancak temizlik saplantısının gereğini yerine getirirken kendilerini biraz unutabilmeleridir. Ne var ki, çevreleri için düpedüz çekilmez, asık su-

ratlı, geçimsiz, kıskanç, güvensizlik dolu, müşkülpesent kişilerdir; hınçla doludur içleri, sanki mutsuz alınyazılarından başkaları suçluymuş da bunun öcünü almaları gerekiyormuş, öç almaya hak kazanmışlar gibi bir tutum içindedirler.

Orta kademedeki bir memurun eşi olan Lina, başkalarına rahat vermeyen böyle temizlik delisi kadınlardan biridir. Sabahtan akşamın geç vaktine kadar hep sağı solu temizlemekle uğraşıp durur. Her Allahın günü aynı işin peşindedir. Bir tımarhaneden kalır yeri yoktur evin; kocası sabah erkenden evden kaçıp gider, akşamları çokluk geç vakit dönüp gelir, hatta kimi zaman dışarıda gecelediği olur.

Lina, bu ateşten gömleği nasıl geçirmiştir sırtına? Henüz küçük yaşta, henüz çocukken bir Külkedisi yaşamını sürmeye yükümlü kılınmıştır. Ailenin tek çocuğudur, şımartılmıştır başlangıçta. Anne baba varlıklıdır. Derken iki kızkardeşi dünyaya gelir Lina'nın, bu da onda büyük bir düş kırıklığı doğurur. Küçük Lina, annem o kocaman karınla ne çirkin görünüyor diye zihninde geçirmiş, hatta sonraları annesini kanlı bir gecelikle bir hayalet gibi ortalıkta dolaşırken görmüştür! Aman ne iğrenç! Daha o zamanlar annesine ve tüm kadınsallığa karşı bir tiksinti kaplar yüreğini. Daha o zamanlar bir saplantı halinde temizlik işiyle uğraşmaya koyulur, beri yandan Külkedisi masalını yaşamaya başlar: Böyle bir anne, asla *benim* annem değildir! Benim gerçek annem kesinlikle ölmüş olmalı! Küçük Lina, hayalinde annesini öldüre öldüre bitiremez. Annesinden kala kala geriye yalnızca bir «üvey anne» kalır, buna uygun olarak iki küçük kardeşi de «üvey kızkardeşlere» dönüşür. Durum, tıpkı Külkedisi masalındaki gibi bir seyir izler.

Buna karşılık Lina eskisinden daha sıkı sarılır babasına. Babası da kızındaki bu gereksinime yanıt verir; arada bir, kimseye sez-

dirmeden, bir bebek, bir «çocuk», bir «fındık dalı» armağan eder ona; onu geceleyin yatağına alır.

Küçük Lina'nın bildiği tek oyun vardır: «Dämerlis». Bu oyunda hanımefendi-Kraliçe rolünü canlandırır. Ne de olsa soylu bir aileden geldiğine inanmaktadır; bir kraliçe-anne'nin çocuğu gibi görür kendini.

Böylece Lina derinlik psikolojisi tedavisinden geçinceye kadar – tedavi başladığında otuz yaşında bir kadındır – çok çelişik bir yaşam sürmüş, ömrü soylu bir hanımefendi ve Külkedisi rollerinin sürekli değişimi içinde geçmiştir.

Derken buna bir başka rol de gelip katılır: Daha çocuk yaşta babasına karşı gizli bir sevgi duymuş, ona geniş çapta benzemeye çalışmıştır; babası gibi pek zengin olmak istemiş, onun gibi tutumlu davranmış, daha sonraları mağazada çalışıp babasının hep sahip olmayı arzuladığı bir erkek evladın yerini tutmaya çaba harcamıştır. «Kibar» kızkardeşleri ticaret okuluna giderlerken, kendisi mağazada bir çırağın göreceği tüm kaba işleri yıllar boyu sırtlanıp durmuştur. Evet, bir erkek olmak; iğrenç kadınlıktan kaçıp kurtulmada bunu hepsinden mükemmel bir yol görmüştür.

Babası öldüğünde Lina on altı yaşındadır. Amcalarından biri eve gelip yerleşerek mağazanın başına geçmiş, genellikle çocuklara, ama özellikle Lina'ya karşı babalık taslamıştır; Lina'yı baştan çıkararak birtakım cinsel eylemlere sürüklemiş, bu da kızın kendini içten içe aileden soyutlamasını hazırlayan bir başka neden oluşturmuştur. Gündüz düşlerinde gezilere koyulmuştur Lina; beri yandan, her şeye karşı çıkan bir tutum takınmış ve ilgili tutum günden güne güçlenerek yalan dolana, çalıp çırpmaya dönüşmüş, Lina ruhundaki alabildiğine güçlü suçluluk duygularıyla giderek daha çok kahrolmuş, zamanla artan bir temizlik cinnetiyle söz konusu duyguları yatıştırmaya

çalışmıştır. Daha bu dönemde acayip düşler görmeye başlamış, düşler psikoterapi sırasında giderek çoğalmıştır; öyle düşler ki, bu düşlerde annesiyle kızkardeşleri ölür, babasıyla tek başına mağazayı çekip çevirir Lina, babasıyla evlenir, çocukları olur *(tipik kadınsal Ödipus kompleksi);* kısacası ruhsal bir çatışmayı, baş kişilerini kızların oluşturduğu masalların pek çoğunda birtakım çeşitlemelerle karşımıza çıkan bir ruh durumunu yaşar.

On beş yaşındayken gezi humması Lina'yı tümüyle avcunun içine alır, anne ve babaya bağımlılıktan (fiksasyan) kurtulmak için önüne geçilmez bir özgürlük tutkusu kendini açığa vurur yüreğinde. Zengin olma konusundaki büyük tasarılarını gerçekleştirmek üzere dünyayı dolaşmaya çıkar, ilkin Fransa'ya, sonra Amerika'ya gider, oradan İngiltere'ye döner, ardından yine Amerika'ya yollanır. Birkaç yıl böyle geçer ve Lina hep *iç* bağımlılığının gerektirdiği gibi davranır, bir hizmetçi gibi yaşar, kül kediliğinden sıyrılamaz bir türlü, saplantı halinde bir temizlik delisi rolünü oynar.

Hatta on dört yaşından başlayarak çokluk geceleyin söz konusu saplantı doğrultusunda davranır. Bir *uyurgezere* dönüşür. Uykusunda yatağından kalkar, dolapları boşaltır, kap kacak ne varsa yıkar, giysileri temizler, yeni baştan yerlerine yerleştirir, kendisi de elini yüzünü yıkadıktan sonra dönüp yatağına gelir; bu da gerek uykuda, gerek uyanık durumda insana aynı buyrukları yönelten bir bilinçdışının varlığı için yadsınmaz bir kanıttır.

Lina, nerdeyse otuzunu dolduracaktır. Ama hâlâ bir hizmetçi yaşamını sürdürür. Artık olağanüstü bir şeyin baş göstermesini ve annesinin kehanetinin gerçekleşmemesini ister. Annesi ikide bir kendisiyle ilgili şu kehanette bulunmuştur. «Kızkardeşlerinden doğrusu kıvanç duyuyorum. Ama sen! Sen bir baltaya sap olamayacaksın! Böyle giderse, yoksullar evini de boylaman işten değil.»

Lina, gazetenin birine bir evlenme ilanı verir. Pek şirin ve yakışıklı bir kızdır, çok geçmeden bir koca bulur kendine ve evlenir.

Hani öyle görünür ki, her şey değişecektir. Gel gelelim, değişen bir şey olmaz. Lina külkediliğinden sıyrılamaz asla, bir zaman annesinin olduğu gibi kocasının karşısında da boynu bükük, beri yandan başkaldıran bir tutum sergiler, geçimsiz ve çelişik mizacı varlığını korur, cinsel bakımdan tamamen frijid (soğuk) biridir ve çocuğu olmaz. Ancak derinlik psikolojisi tedavisinin sonunda durumda düzelme görülür.

Kırmızı Başlıklı Kız
(Rottkäppchen)

Başkalarına benzemeyen kendine özgü bir kız! Nazlı, şirin, herkesin sevgisini kazanmış. Kırmızı başlığı onu daha da albenili, daha da sevimli yapar: «Küçük, tatlı bir şeydir.»

Peki, anne ve babasıyla ilişkisi ne durumdadır? Baba konusunda masaldan pek bir şey öğrenemeyiz. Yalnız ilerde bir avcı çıkar karşımıza. Bu kılık değiştirmiş baba olsa gerekir, kurdun karnından kurtarır kızı. İyi ama kurt kimdir?

Sonra nasıl bir anne söz konusudur masalda? Annenin karakterini öğrenebilmek için, masalı okuyanların psikoloji konusundaki tüm sezgisel güçlerini yardıma çağırması gerekir. Acaba masaldaki kurt mudur anne? Kızı Rottkäppchen'e karşı içinde iyi niyetler besleyen biri midir? Bana kalırsa, hiç de böyle biri sayılamaz, çünkü koca ormanın içinde yarım saatlik bir yolu tepmesine ses çıkarmaz kızının, oysa ormanda kurtlar vardır, bunu bilmesi gerekir nihayet. Yoldan ayrılmamasını, «güzel güzel yürüyüp gitmesini» Rotkäppchen'e tembih etmesi ne işe yarayacaktır? Çünkü kurt, yolda güzel güzel giden kızı yol

üzerinde de yakalayıp yiyebilir pekâlâ. Ne var ki, söz konusu tembihlerle annenin kendi vicdanını rahatlatmaya çalıştığı kuşkusuzdur. Ne tuhafsa, kurdun davranışı annenin tembihlerine tastamam karşıt doğrultudadır; yoldan ayrılmaya, ödevin, ahlakın ve realiteye uygun yaşam biçiminin yolundan ayrılmaya ayartır kızı, bir hayal dünyasından, «çiçekler», «kuşlar» ve «güneş ışınları» ile örülmüş romantik düşlerin dünyasından içeri ayak atmaya çağırır.

Kurt kılığında masalda karşılaşılan yaratık, annenin öbür parçası, yani *kötü kalpli* anne midir yoksa? Bu kötü kalpli anne çocuğunu yer. «Anla işte gerçekte nasıl bir anne olduğunu», der Kırmızı Başlıklı Kız özyaşam öyküsünde, «görünürde güzel güzel tembihlerde bulunursun, sonra içinde kurdun yaşadığını ve kızını yiyeceğini bile bile beni koca ormana salarsın. Senin de o kurttan kalır yerin yok işte!»

Tanıdığım bir kadın vardı; dikkatle masalı dinleyen çocuklarının, neden masalda Rottkäppchen'i annesinin evden uzaklaştırıp ormana sakladığını sorması üzerine şu yanıtı vermişti. «Annesi çamaşır yıkayacaktı evde; kızı bir çamaşır teknesine düşer de orasını burasını sıcak suyla haşlar diye korkmuştu, onun için.» Kadın, Rottkäppchen'ı çok iyi anlayan biriydi; çünkü o da çocukken aynı alınyazısını paylaşmıştı. İlerde kendisinden yine söz açacağız. Kadının bir önlem olarak Rottkäppchen'in annesine mal ettiği davranışın, önce bir düşünce olarak kafasında doğmuş olması gerekir. Yadsıdığımız bir şeyi, çokluk o şeyi yadsırken yapmayı arzuladığımız ya da daha önce içimizde bu arzuyu duyduğumuz konusunda henüz fazla bir şey bilmemekteyiz. Öte yandan tekne ve kurdun karnı, Uyuyan Prenses'in içinde uyuduğu odaya, Pamuk Prenses'in içinde yattığı cam tabuta ve Külkedisi'nin angarya işleri gördüğü mutfağa pek benzeyen bir hapishanedir: *Kızın kötü kalpli anne tarafından evden uzaklaştırılması, onu ana karnına gerisin geri yollama, yani doğmamış kılma anlamını taşır.*

Kurt da kötü kalpli anne ise, ki bundan artık kuşkumuz yoktur, o zaman kızın kurt tarafından yenilmesi tıpatıp bir regresyon (geriye dönüş) olayını yansıtır.

Bir başka düşünce olarak da şunu söyleyebiliriz: Acaba kurt tarafından yenilmesi, annesinden nefret edip ona kurt gibi bir canavarın özelliklerini yakıştırdığı için Rottkäppchen'in uğradığı bir ceza mıdır? Belki. Ama kuşkusuz ikinci planda kalan bir düşüncedir bu, annesinin kızı düş kırıklığına uğratmasından kaynaklanır. Kurdun karnının yarılıp açılması ve sonunda suda boğulmasıyla öç alınır anneden. Annenin, çocuğun kafasındaki özellikle *kötü kalpli annenin*, çocuğun yaşaması için ölmesi gerekmektedir.

Bu masalda da yine kocaman bir orman ve bir soyutlanmayla, ilkellerde gençlerin büyükler arasına katılma ayinlerinin (initiation) yapıldığı, erginleştirme süreçlerinin gerçekleştirildiği bir ortamla karşılaşırız. Yalnızlık içinde geçen süre, ana karnındaki o büyük gelişim süresine benzer. *Her yeniden doğuştan önce* kapalı bir mekânda, geniş bir ormanda, bir mağarada ya da toprak ananın bağrındaki bir kuyuda, çok vakit bizim masaldaki gibi kurdun karnının oluşturduğu organik bir yerde ana rahmindeki yaşamın simgesel yoldan bir kez daha yaşanmasında şaşılacak taraf yoktur. Kırmızı Başlıklı Kız masalı, ona akrabalık gösteren öbür pek çok masal gibi bir *yeniden doğuş*'un ve *esenliğe çıkışın* masalıdır[18].

Ana karnı simgesi, *ana karnına dönüş* ve *yeniden doğuş* konusunda kırk yıldan beri çok düşündüm ve yazdım. İkinci Dünya Savaşı'na kadar yazdıklarımdan büyük bölümü görmezlikten gelindi ya da yadsındı. Ama o tarihten bu yana bana hak verenlerin giderek çoğaldığını görüyorum. Aynı şeyi yukarıda değindiğimiz konuya sıkı sıkıya bağlı «doğum travması» için de söyleyebilirim. Ch. Boudoin şöyle der» «Le traumatisme de la naissance... dans les analyses d'enfants par Graber, cessé de

faire figure d'absurdité[19].» Bugün derinlik psikolojisinde yeniden doğuş, esenliğe kavuşma, ana karnı simgesi, ana karnına dönüş ve benzeri konularda çok şey söylenip yazılmaktadır. İlgili sorunlardan söz açanlar, kendilerinin başardığı büyük keşiflermiş gibi ortaya atmaktadır bunları. Düşüncelerin akışı böyledir. Yeni olan şey, insanlar tarafından alınıp benimsenir ve sindirilir, sonra da o insanların «kendi ürünleriymiş» gibi yeniden dışa aktarılır.

Doğum gerek anne, gerek çocuk için en şiddetli korku ve acıları içeren bir olay olduğundan, *bilinçdışı yineleme zorunluğunun* yasalarına göre (Freud), ruhsal yeniden doğuş olarak bu kez acısız şekilde ve kıvançla üstesinden gelinene kadar yinelenmesi gerekir. İnsan ruhu ömür boyu söz konusu yasanın egemenliği altındadır; ama doğum sonrası ruhsal yaşam için daha kesin önem taşıyan bir şey varsa, birbirine karşıt iki yaşamın travmatik yoldan yaşanmasıdır ki, bunlardan biri doğum öncesinin hiçbir şeye gereksinim duyulmayan, ötekisi ise doğum sonrasının acı ve elem dolu yaşamıdır. Ama hayatta karşımıza çıkarılan tüm sınavları başarmak istiyorsak, dert ve sıkıntılara, düş kırıklıklarına, mutsuzluklara, acılara evet demeyi öğrenmemiz gerektiğini ikide bir tekrarlayan tüm filozofların, ermişlerin, ozanların, hatta psikologların görüşüne karşıt bir görüşü savunur derinlik psikolojisi, acıya hayır der ve ana karnındaki tüm gereksinimlerden uzak yaşamı sürekli diriltmeye çalışır, onu mutluluk ve Nirvana yaşantısında yeniden doğarak ve esenliğe kavuşarak ele geçirmek ister. Bizim birazcık mutluluğa ulaşmak için durmadan umutsuzca çaba harcamamız, içimizdeki derinliklerde uyuklayan esenlik özleminin ancak pek cılız bir parçasıdır. Bu yüzdendir ki, acı çekmenin yazgımız olduğunu söyleyip duran, o çöl vaızlarına yanıtım hayır'dır. Ruhun – ben'in demek daha doğru olacak sanırım, çünkü acının asıl yükü onun omuzlarındadır – üst yüzeyinden şöyle birazcık daha aşağılara, daha derinlere gözlerimizi

çevirdiğimiz zaman, özben'imizle, dölütsel (embriyonal) bilinçdışımızla, gerçek ve en öz ruhumuzla sürekli bir etkinlik içindeki ilişkilerin varlığını görürüz; dolayısıyla, gerçek mutluluğa ve iç huzura kavuşmak istiyorsak, sözünü ettiğimiz gerçek ve asıl ruhumuzu uykusundan uyandırmamız gerekmektedir.

Bu yüzden, Kırmızı Başlıklı Kız'ı yiyip yutan ve kötü kalpli anneyi simgeleyen kurt hiç de pek korkunç değildir; çünkü her yeniden doğuş bir ölümü gerektirir, ruhsal bir yeniden doğuş için de ben'in ölmesi zorunludur, bu ölüm de bir acı çekiştir ve *böyle bir* acı çekişten kaçmamız doğru sayılamaz. Thomas a Kempis, kastettiği buysa eğer, şu satırları yazmakta haklıdır: «Acı senin için bir yük oluşturduğu ve sen de ondan kaçmaya çalıştığın süre, sıkıntıdan baş alamayacak, elinden yakayı kurtarmak istediğin acı nereye gitsen peşinden gelecektir.»

Kırmızı Başlıklı Kız söz konusu acıdan kaçmamış, buna karşılık elde ettiği ödül olarak *operatör*'e, ebeye, kurdun karnını yarıp açan avcı-babaya kavuşmuştur. Pamuk Prenses'te, Külkedisi'nde ve diğer masallarda da baba kurtarıcı rolünü oynar baba; Külkedisi'nde «ameliyata» başvurur, hatta balta ve keserden yararlanır bunun için, kızcağızını güvercin kümesinden – ana karnından kurtarır. Ama Külkedisi'nde kurtarıcı bir babaya gereksinim duyulmaz artık, Külkedisi'nin kendisi içsel bir değişim geçirir ve yeni insanı simgeleyen yeni giysilerle sürdürülür bu değişim.

Geriye kala kala şu soru kalmaktadır: Masaldaki büyükannenin bütün bu dramatik olayda oynadığı rol nedir? Annenin annesidir büyükanne. Nasıl anne şiirin ve uslu akıllı kızını yadsır, kurda yem yaparsa, büyükanne de çocukluğunda anneyi kendine rakip biri gibi görmüş ve onu yadsımıştır. Ne var ki, rekabetten doğan savaş büyükanne ile torun arasında anlamını yitirmiş, her ikisi birleşip tek bir yürek, tek bir can oluşturmuştur; öyle ki, kurdun karnından içerlere uzanan çileli yolu birlikte yürürler. En so-

nunda ölmesi gereken kimse kurt, yani kötü kalpli anne olur; bu da doğum yapan tüm annelerin «ölümünü» anlatan bir simgedir; annelerin ben'lerinin çok önemli bir parçası kesinlikle ölür doğumda, gerçek anne doğum sonrasında kendisi için değil, çocuğu için yaşar. Salt kendi benlerine doyum sağlamak için çocuk doğuran ve doğurduğu çocukları boyuna «sevgi» bağıyla kendilerine bağlayıp bırakmayan annelerin, yavrularını «yiyip yutan», sonra da doymuş olarak yataklarına uzanıp yatan ve karınlarına, bensevilerinin bu tutukevine yavrularını kapatıp bırakmayan, beri yandan çocuklarının ne çok iyiliğini istediklerini habire yüksek sesle yineleyen kurtlardan geri kalır yanları yoktur.

Ursula ve Kurt

Kadınlar vardır, asla doğru dürüst kadın olamazlar. Evlenseler, bir kocaya, bir yuvaya kavuşsalar da yine başaramazlar bunu. Zaten çocuk sahibi olamazlar pek, olsalar da çocuklarının sayısı birden öteye geçmez.

Herkes tarafından sevilen «cici kızlar» olarak kalır, otuzuna, hatta daha ileri yaşlara kadar, yani böyle bir yanılsamanın ayakta tutulabildiği süre ilgili durumlarını korurlar. Bazen çok uzundur süre; kırkına, hatta daha yukarı yaşlara dek uzanır, «cici yaratıklığın» tümüyle kaybolmamasına özen gösterilir. Ama saçlara ilk aklar düşmeye görsün, bu sözde kadınlar balıklama büyükanne yaşamından içeri dalarlar. Vaktinden önce kocar, büyükanne tavırlarıyla «sevilen hala ya da teyze» rolünü oynarlar. Erkeklerin başları derttedir böyleleriyle. Gerek cinsel, gerek duygusal, gerek düşünsel bakımdan frijid (soğuk) kimselerdir hepsi, erkeklere kene gibi yapışırlar; sevilmeye alabildiğine gereksinim duyar, azla yetinmez, sürekli ruhsal çöküntü (depresyon) içinde yaşar ve bunun da suçunu erkeklere yükler,

yüzlerine oturttukları bir gülümsemeyle güç bela depresif durumlarını örtüp gizlemeye çalışırlar.

Kırmızı Başlıklı Kız da böyle bir tip gibi görünmektedir. Büyükannesine içten bir sevgiyle bağlıdır. İnsan bütün çocukluğu boyunca kimi güçlü bir sevgiyle severse, ilerdeki yaşamında sevdiği kişi *olup çıkar*.

Acaba Kırmızı Başlıklı Kız'ın kendisini kurtaracak ve kendisiyle evlenecek bir prens bulamayışının nedenini burada mı aramak gerekiyor? Avcı hiç değilse kurdun postunu geçirir ele, büyükanne pastaya ve şaraba kavuşur.

Peki, Kırmızı Takkeli Kız'ın nesi vardır? Kırmızı Takkeli Kız, annesinin yoldan ayrılmama yolundaki tembihini anlaşılan benimsemiş durumda hayata atılır. Görevini yerine getirmenin yüce ahlaksal tutumu kendisine özgü bir karakter çizgisini oluşturur, yani çok sert bir üst-ben'i miras alır ailesinden, annesinin buyruk ve yasağını kendi iç dünyasına mal eder, bu da annesine sürekli bir bağımlılığa yol açar, söz konusu bağımlılık da yaşamsal olanaklarını özgürce yaşayıp geliştirmekten kendisini alıkoyar.

Ursula'nın da böyle bir Kırmızı Takkeli Kız'dan kalır yeri yoktur. Başlangıçta sağlam yapılı, dinç, hayat dolu bir köylü kızıdır Ursula; kırkbeşine geldiğinde ileri derecede nevrozlu, hasta, sallanıp dökülen, aşırı duyarlı, sinirli bir «teyze ve büyükanne»ye dönüşür; alabildiğine güçlü özsuçlamalarla dolup taşar yüreği, bir kurt ve şeytan gözüyle baktığı kocasını bütün gücüyle kendisinden uzak tutmaya çalışır, delice bir kin ve nefret hisseder ona karşı. Çocukluk ve genç kızlığında annesine duyduğu kin ve nefret duygularını yirmi yıl boyunca dışa yansıtıp kocasına mal eder. O da Kırmızı Takkeli Kız gibi ezici bir anne bağımlılığının altında kıvranıp durur.

Anne de öylesine bir kadındır, dediği dediktir evde, hep onun

sözü geçer. Baba, sağlam bir karakterden yoksundur. Ursula'yı sevmez, sopayla ikide bir fena halde döver onu. Çokluk Ursula haksız yere dayak yer. Külkedisi ve Kırmızı Takkeli Kız'ın gördüğü işleri o da görür, bunlar her Allahın günü ağır bir yük gibi biner kızın sırtına ve kendisini hep arka plana itcr. Ursula, uzun süre anne sevgisini arayıp durur, ama evde bir fazlalık olarak görülüp sevilmediğini de her geçen gün biraz daha çok sezip hisseder. Annesinin ayaklarının altında çiğnenip durur sürekli. Bu yüzden, daha küçük yaştan başlayarak *büyükannesi*'ne sevgiyle bağlanır; sık sık, elden geldiği kadar uzun süre onun yanında kalır, yıllar yılı onunla aynı yatakta yatar. Annesinin Ursula'dan nefretinin nedeni de belki büyükanne'yi kıskanmasıdır. Elbette büyükanne Ursula'yı annesine karşı korur, ona arka çıkar; ne var ki bu, durumu kötüleştirmekten başka işe yaramaz. Ursula, ilerde asla annesi gibi olmayacağı konusunda yemin eder, söz verir kendi kendine. Ama öyleyken ilerde annesi gibi bir kadın olup çıkar. Annesi bir zaman kendisine nasıl davranmışsa, o da kocasına yıllar yılı aynı şekilde davranmaktan geri kalmaz.

Ursula çocukluğunda sık sık büyükannesinin günün birinde ölüp kendisini yalnız bırakacağını düşünmüş, pek çok geceyi ağlayarak geçirmiştir.

Derken on altı yaşına varıp yuvadan uçabilecek duruma gelir, ama kısa süreli bir uçuş olur bu. Annesine karşı hissettiği suçluluk duygularıyla kahrolarak çok geçmeden geri döner, evdeki angaryaları yeniden sırtlanır, mutsuz evliliğine kadar on yıldan fazla bir süre görür bu işleri. O da Kırmızı Takkeli Kız gibi, kendisi için belirlenen yoldan sapma göstermez. Her zaman yaptığı başlıca iş diz üstü çökmek, yerleri fırçalayıp ovmak ve temizlemektir. Evlendiğinde de başka türlü davranmaz, hatta aynı işi *düşlerinde* de görür. Örneğin, bir düşünde çıplak ayakla kardaki sivri ve tehlikeli cam parçacıklarını toplar

boyuna, bir türlü işin sonunu alamaz. Bir başka düşte diz üstü çökmüş, pislik içinde yüzen evi temizlemeye çalışır, bu işi de bir türlü sona erdiremez. Yine bir başka düşte yalnızca ellerini kullanarak bir yol kazmaya uğraşır. Bir Sisifos'tan kalır yeri yoktur. Bir diğer işte ise, yanı başında dikilen annesinin buyruğunu yerine getirir, gübre çukuruna düşmüş çorapları çıkarıp yıkar.

Çetin bir yaşam sürer Ursula. Yirmi yaşına gelince, beklediği prens'le karşılaşır. Bu, ilk büyük aşkıdır Ursula'nın. İlk sevdiği erkeği asla unutmaz. Ama kıskanç anne kızının üzerinden ayırmaz gözlerini. Kızının nişanlanmasına, evlenmesine karşı olumsuz bir tutum takınır. Sevgilisinin eve, kızına yolladığı mektupları açıp açıp okur. Ursula'ya yönelttiği suçlamaların ardı arkası kesilmez; öyle ki, günün birinde aynı suçlamaları Ursula kendi kendisine yöneltmeye başlar; gönlünde sevi isteklerine yer verdiği, bir sevgilisi olduğu için suçlar kendisini: çünkü böyle bir şey, annesinin istemine aykırıdır. Sonunda Ursula sevgilisine yol verir.

Ne çok eski, ne hüzün dolu bir şarkıdır bu!

Otuz yaşında evlenir Ursula. Evlendiği adam ilk sevgilisinden bambaşka biridir ve Ursula acıdığı için adama varmıştır. «Öylesine biçare» biriydi ki! Bu evlilikle annesinin bir zaman kendisine karşı işlediği kötülüğü, adama karşı gösterdiği iyilikle gidermek ister. Ama durum tersi olur. Ursula'nın annesine karşı beslediği, ama onun sertliği karşısında bir türlü açığa vuramadığı nefret ve kin kocasına yönelir. Peki, kocası ne yapar bu durumda? Kocası da, bir zaman annesinin yaptığı gibi onu dayaktan geçirir. Çocukları olmamıştır Ursula'nın; çocuklarını kendisi gibi kötü bir akıbete uğramaktan esirgemek istemiş, bir kurt gibi kendilerini yiyip yutacak ve bir daha içinden dışarı koyvermeyecek bir anneyle birlikte yaşamalarına, sonradan doğru dürüst başarılamayacak bir kaçışa başvurarak bir erkekle

evlenip yeniden, bu kez evliliğin kurt'su yaşamından içeri yuvarlanmalarına, evliliğin kurt'su karnında soluğu almalarına gönlü elvermemiştir.

Psikoterapi sırasında bu durumlar teker teker ele alınıp üzerlerinde durulurken, bir ara aşağıdaki Kırmızılı Takkeli Kız düşünü görür Ursula:

«İçinde yol falan olmayan bir ormanda gidiyor, korkunç derecede tozlu bir bayırdan yukarı tırmanıyordum. Kurdun biri peşime takıldı, usul usul yaklaştı bana, dehşet verici bir şekilde uluyordu. Derken çevremde dolanmaya başladı. Elimi ağzına soktum, ısırmadı ve beni yemedi. Ansızın fena halde irkildim. Elimi gerisin geri çekip, koşmaya başladım. Kayalar ve taşlarla dolu bir bayırdı, çok sarptı. İçimdeki korku yavaş yavaş büyüdü. Başımı döndürüp bakınca, kurdun tüyler ürpertici gözlerini gördüm, cehennem ateşini andırıyorlardı. Habire yukarılara tırmandım ben, yüreğimdeki korku da habire büyüdü. En sonunda bir merdiven çarptı gözüme. O ölümcül korkuyla sıçradığım gibi merdivenin en üst basamağına çıktım. Merdiven sallanmaya başladı, ama ben sımsıkı tutundum. Başımı uzatınca, baktım çam ağaçlarının tepesindeyim. Dört bir yanım sessiz ve yüksek ormanla çevriliydi. Ormanın üstünde pırıl pırıl bir gökyüzü vardı.»

Nerdeyse yirmi yıl, koşulduğu evlilik arabasını çekip durur Ursula; habire kendi içindeki şeytanların alaylarına konu olur. Ama psikoterapi sırasında bir gün anlar, bilir durumu, buraya kadar, der. Gerçek, arabanın okuna düşen bir yıldırım gibi kafasına dank eder Ursula'nın ve onu sırtındaki yükten kurtarır.

Tedavinin bitiminden yıllar sonra şu mektubu yazdı bana Ursula: «.. Tanrıya şükür içimi allak bullak eden, beni yiyip bitiren sorunlar yok artık. Yıllar önce sizin beni elimden tutup en tehlikeli dar boğazlardan geçirmenizden sonra, yaşamının kalan

bölümünü doğru dürüst, emin ve mutlu bir biçimde geçirebilmemi benden haklı olarak bekleyeceksiniz. Evet, sağdan soldan nazik bir dille söylüyorlar, artık yalpalamıyormuşum yürürken... Siz, benim yüzüme asla kapıları kapamadınız... Durumum eskisinden o kadar iyi ki! Nasıl başka bir insana dönüştüğümü nihayet kendim de seziyorum. Bundan dolayı da mutluyum, beni nasıl bir cehennemden kurtardığınızı, sayenizde yaşamımın nasıl bir anlam ve içerik kazandığını giderek daha açık seçik hissetmekteyim.

Yukarıdaki mektubun yazılmasından sonra yıllar geçti. Bu arada Ursula'dan yeni hiçbir haber alamadım. Bunu iyi bir belirti sayıyorum. Benim şahsımda gereksindiği «avcıyı», onu cehennemden kurtaran, kurdun karnını yarıp içinden çıkaran, onu güçlü anne bağımlılığından çözüp alan ve kendisine yeniden yaşamı armağan eden avcıyı bulmuştu Ursula. Ama artık avcıya gereksinimi kalmamıştı.»

Alacapost

Öbür masalları düpedüz taşan bir masaldır Alacapost. Baba burada kraldır ve kızına öbür masallardaki babaların kızlarına karşı davranışına tamamen karşıt bir şekilde davranır, özellikle Uyuyan Prenses'in babasının kızına karşı davranışına karşıt bir davranıştır, bu. Uyuyan Prenses'in babası kızını adeta bir cam fanusun içine yerleştirir, attığı her adımda gözlerini üzerinden ayırmaz, yanına muhafızlar katar, ona karşı içinde duyabileceği cinsel istekleri kesinlikle baskılar. Alacapost'un babası ise kızına gönlünü kaptırmıştır, sever onu; öyle ki, sonunda Alacapost için yapılacak tek şey kalır: babasından kaçıp, kurtulmak. Hatta masalda baba kızıyla evlenmek ister. Ve sonunda evlenir. Derken en şaşılacak şeyle karşılaşılır masalda: «... ve ölünceye kadar mutlu bir ömür sürdüler.» Bütün bunlar da yasaksevi

(İnzest) yasalarına karşın gerçekleşir, çünkü ülkenin büyükleri şöyle söylerler: «Tanrı, babanın kızıyla evlenmesini yasaklamıştır, *günah* sayılan bir işten de hayır gelmez, atılacak böyle bir adımla ülke felakete sürüklenir.» Ne var ki, Firavunlarda gözlemlediğimiz krallara çok eskiden tanınmış ayrıcalık, bizim masalda sıradan insanlar için konmuş yasaksevi engelini aşıp geçer.

Masalı da, sanki hayalinde yaşattığı bir düşü Alacapost kâğıda geçirmiş gibi okuyabiliriz. Bu durumda, ilkin *rakip görülen anneyle* o bildiğimiz ilişki dikkatimizi çeker. Diğer birçok anne gibi, Alacapost'un annesi erkenden ölür. Pek tehlikeli bir rakiptir hani, çünkü ölümünden sonra kralın ancak onun kadar güzel ve onun gibi altın saçlı biriyle evlenmesine izin vardır. – Bu kişi de kralın kendi kızından başka kim olabilir? Besbelli hiç kimse! Alacapost buluğ çağına ayak basınca, babası kızının da annesi kadar güzel olduğunu görür, âşık olur kendisine ve onunla evlenmek ister. İşte bu anda bir engel çıkar karşısına: Durumdan ürken Alacapost, babasını niyetinden vazgeçirmeye çalışır, evlenmek için birtakım koşullar öne sürer, üç tane harikulâde güzel giysi ister babasından. Babası giysileri sağlar ve ertesi gün düğünün yapılması kararlaştırılır. Bu durumda Alacapost başını alıp kaçmaktan başka çare bulamaz. Geceleyin yola düşüp geniş ormanın derinliklerine sığınır, bir ağaç kovuğu bulur, uzun süre saklanır orada. Böylece kovuk gibi simgesel bir ana karnında yine bir iç değişimin gerçekleştiği görülür. Bu kez değişim, ötekilerden pek ayrı nitelik taşır; planlandığı gibi Alacapost'u babasından uzaklaştırmayarak ona yaklaştırır. Ve yine öbür masallarda olduğu gibi, baba, *avcı* kılığında boygösterir ve açıktan açığa kızını avlamaya çıkar; rengârenk postlara bürünmüş acayip bir hayvan kılığında ormanda ele geçirilir Alacapost.

Babası tarafından tanınmayan kız ormanda yakalandıktan sonra

tıpkı Külkedisi ve Pamuk Prenses gibi mutfakta çalıştırılır: İlerde üstlenilecek ev hanımlığı için, geçirilmesi gereken bir çıraklık dönemidir bu. Alacapost, gizli birtakım oyunlarla babasının gönlünü çelmeye uğraşır. Sevginin biraz da mideden geçtiğini eskiden kalma bilge sözlerden bilir, nefis çorbalar pişirir babasına. Yüreğindeki o gıcıklayıcı iki yönlü isteğe uyarak («Yaklaş bana: – Çekil git yanımdan!») hem saklanıp gizlenir babasından, hem süslenip püslenerek karşısına çıkar. Anlaşılan Alacapost sadece annesine benzemesinden ötürü babasıyla evlenmek istemez; beri yandan, birtakım tehlikeler atlatır. Ahçı, dayakla korkutur gözünü, onun için cadı der. Ama sonunda kral, çeşit çeşit postlardan yapılmış gizlerin örtüsünü kızının üzerinden sıyırıp alır; Alacapost ormandan, ağaçtan, ahır ve kümeslerden, mutfaktan ve postlardan doğarak gözlerini yeniden dünyaya açar, «o zamana dek yeryüzünde kimsede rastlanmayan bir görkemle» kral babasının önünde dikilir.

Alacapost, diğer masallardan ayrı bir karakterdedir, Kuzey ve Batı'daki ahlak kurallarından çok, davranışı doğunun ahlak kurallarına uygundur.

Ne var ki, ben, hekimlik çalışmalarım sırasında babayla kız arasındaki yasaksevi ilişkisine Batı dünyasında da yeterince sık rastladığımı söylemeliyim. Bu ilişkinin hiçbir zaman da kökü kazınamayacaktır. Hatta denilebilir ki, ahlak yasalarının uygarlığı belli bir düzeye çıkardığı ülkelerde tersine bir değişim gözlenmekte, eski normlar ve geriye itilip baskılanan nesneler su yüzüne çıkmakta, giderek daha çok seslerini duyurmaktadır. Şimdiye kadar babayla kız arasında bir tek yasaksevi ilişkisi görmedim ki, eylemin suçu tek başına babaya yüklenebilsin. Bütün vakalarda kızlar tümüyle yasaksevi eylemine katılmasalar bile, en azından ambivalent bir tutum takınmakta, yarı pasif-rıza gösteren, yarı itip uzaklaştıran bir davranışı sergilemektedir. Ne var ki, çokluk buluğ sırasında, buluğ öncesinde

ya da sonrasında kurulan cinsel ilişkiler kız evlatlar için bir yıkım niteliği taşımaktadır. Sonuçları da şöylece sıralanabilir: Cinsel işlevlerin zırhtan bir giysi içine tıkılması, ruhsal yeteneklerde kısıtlanma, gelişim sürecinin duraklaması, erkeklerden şiddetle uzak durma, elleri kolları bağlayıcı bir pasiflik ya da katı bir karşıkoyuş ve çokluk enikonu erkekleşme.

Babalar ve Kızlar Arasında Yasaksevi

Babayla kız arasındaki yasakseviye anneyle oğul arasındaki yasakseviden daha sık rastlamaktayız. Böyle bir ilişkide baba daha aktif rol oynamakta, cinsel isteklerinin doyumunda kızının güçsüzlüğünden yararlanmaktadır. Böyle bir ilişkiyi doğuran koşul, her vakit babayla anne arasındaki ilişkide görülen bir bozukluktur. Ayrıca anne, babayla kız arasındaki böyle tatsız bir ilişkiye karşı koyacak güçten yoksundur. Çokluk frijid biridir, cinsel ilişkiden şiddetle kaçar. Ama kimi zaman babayla kız arasındaki yasaksevi ilişkisinden haberi bulunmaz. Haberi olduğu durumlarda ise hissettiği korku, enerjik bir tutumla işe el atmaktan kendisini el koyar. Kızlarıyla yasaksevi ilişkisinde bulunan babalar hemen her zaman despot, çokluk içkici, psikopat kişilerdir. Anne, olup bitenler üzerinde herhangi bir kimseyle konuşma imkânını bulamaz. Ortadaki sırrı açığa vurmakla aileyi besleyip doyuran bir kimseyi kaybedeceğinden çekinir, böyle bir kimse onun için daha büyük önem taşır. Anneler özellikle çok ailenin dağılmamasını düşünür, bu amaçla çeşitli sıkıntıları sineye çekerler.

Yalnız bizim Alacapost masalında değil, mitler ve söylencelerde de babayla kız arasında sevi ilişkilerine rastlarız. Anne ve oğul arasındakinden daha sık olarak baba, karşı cinsiyetteki çocuğuna sahip olma hakkını kendisinde görür. Ailenin başıdır,

yasaksevi ilişkilerinde çokluk evrende erkekler çağının ayrıcalıklarıyla özdeşleşen belirgin bir hükümdarlık otoritesini sergiler. Kızına karşı içinde hissedeceği sevi dürtüsünü, hoyrat-sadistik bir baştan çıkarma ve ırza geçme eyleminin ardında gizler, bu da kızda ilkin edilgen-mazoşist bir davranışa yol açar, ama sonradan bir karşıkoyma, tiksinti ve nefret karışımı gelip buna katılır. Sonuç, çokluk bir erkekleşmedir.

Ama yukarıdakine karşıt bir durumu, yani babanın kendisi istememesine karşın kızı tarafından baştan çıkarılmasına da gerek yazılı belgelerde, gerek gündelik yaşamda rastlamaktayız. *Myrrha*'nın öyküsünü anlatan *Apollodor*, onun on iki gece kimliğini gizleyerek babasını ziyaret ettiğini ve babasıyla cinsel ilişkide bulunduğunu anlatır. Sonunda aldatıldığını öğrenen baba kılıcını çekerek kızının peşine düşer. Myrrha'yı kurtarmak isteyen tanrılar da onu bir ağaca –ana simgesi– dönüştürürler. Aynı şekilde Lut'un kızları da kendi babalarını baştan çıkarır; ilkin babalarını sarhoş duruma sokar, sonra geceleyin babaları tarafından tanınmaksızın onun yatağına girer, onunla yatar, ondan çocuk edinirler. Mitlerden daha çok söylencelerde, masallarda ve edebiyatta babayla kız arasında sevi ilişkilerine tanık olmaktayız (Thyestes ve Pelopia vb.).

Otto Rank, «Edebiyat ve Söylencede Yasaksevi Motifi»[20] adındaki büyük boyutlu yapıtında babayla kız arasındaki yasaksevi ile ilgili krimonoloji kapsamına giren yirmi iki vaka sunar.

Kurban Lisa

Lisa, on dört yaşında babası tarafından baştan çıkarılarak cinsel eylemlere konu edilir. O tarihten başlayarak babayla kız arasındaki ilişki gerginleşir, katlanılmaz durum alır. Kendisi otuz yaşındayken babası ölür Lisa'nın. Bugün Lisa da

yaşamıyor artık; bir hava akını sırasında hayatını kaybetmiş bulunuyor.

Evde buz gibi soğuk bir hava eser hep. Lisa ne annesine, ne başka bir kimseye babasının gece ziyaretlerinden tek kelimeyle söz açar; oysa yasaksevi ilişkisi pek çok yıldan beri sürüp gelmekte, Lisa'yı anlatılmaz ölçüde acı ve üzüntüye boğmaktadır. Kız günden güne kötüleşen ağır bir nevrozun kucağına sürüklenir, sık sık ya babasını öldürecek ya da kendi canına kıyacak durumlara gelir. Babasına karşı kendisini gereği gibi savunmayı göze alamaz, odasının kapısını kilitleme cesaretini bile gösteremez, her vakit sanki taş kesilmiş gibi yatağına uzanmış bekler, çokluk uyuyormuş gibi yapar ve babasını o durumda kabul eder.

Babayla ilişkilerin dışa yansıtılmasıyla giderek tüm erkeklere karşı bir içerleme, bir kendini savunu, bir kendini kaçırma davranışı gelişip ortaya çıkar. Lisa zaman zaman kendine bir erkek arkadaş aramaz değildir kuşkusuz; ama erkek kendisini bir kadın olarak görür görmez iş biter. Buna karşılık, babasının baştan çıkarmasıyla masturbasyon alışkanlığını edinmiştir ve ölünceye kadar bu alışkanlığını bırakmaz. Aile içinde ne olup biterse, tümünün suçunu babasına yükler, hep annesinin tarafını tutar. Bu arada, bütün o yasaksevi yılları boyunca annesine karşı şiddetli suçluluk duyguları altında ezilir. Çokluk düşünde annesinin öldüğünü görür, düşünde «acı acı» ağlar. Ama bütün suçun da babasında olmadığını, yine gördüğü düşler ortaya koyar. Örneğin, düşlerden birinde kendisini babasının yanı başında yatarken bulur; bir başka düşte babası annesinden ayrılarak kendisiyle evlenir, o da babasına annesinden daha nefis yemekler pişirir.

Lisa, giderek dünyaya kapar kapılarını. Bütün sevgisiyle kahırları, mihnetleri kucaklar, «elinde başka şey olmadığından» onların tadını çıkarmaya bakar. Anne ve babasının varlıklı ve

saygın kişiler olmasına karşın, otellerde bulaşıkçılık yapar, külüstür giysiler içinde dolaşır. Alacapost'tan hiç geri kalır yanı yoktur. Doğru dürüst bir öğrenim görmemiş ilkel insanlara karşı hayranlık duyar, anne ve babası gibi yüksek tabakaya mensup kişilerde bulamadığı gerçek uygarlığı onlarda bulacağını umar. Annesi hakkında da söyleyecek yüz ağartıcı fazla şey bulamaz. Annesi de tıpkı bir çocuk gibi babasının her dediğini yapan bir kadındır. Zaten babası hep «çocuk» der annesine; babasından on yedi yaş küçüktür annesi. Yüreğinden hiçbir zaman korku eksik olmamıştır. İşte annesi böyle bir kadındır ve Lisa'ya göre yalnızca bu nedenden babası kendisiyle yasaksevi ilişkisine girebilmiştir. Ama yine de Lisa günün birinde, babası öldüğü zaman annesine destek olmayı, üzerine kol kanat germeyi yaşamının tek amacı bilir, yani babasını aratmayacaktır annesine. Bu, yaşamının başlıca hedefidir. Evlenmeyi düşünmez. Lisa için en fenası, annesinin canına kıyacağını söyleyerek gözünü korkutması, ona işkence etmesidir. Böylesi durumlarda, babasıyla arasındaki yasaksevi ilişkisinden kaynaklanan suçluluk duyguları katlanılmaz boyutlara varır. Bütün gece annesinin yatağının başucunda gözyaşı akıtır, söylediği şeye kalkışmaması için yalvarıp yakarır ona, tüm yaşamını uğrunda feda edeceği konusunda annesine söz verir.
Ve tutar verdiği sözü.

KIZKARDEŞ
Hänsel ve Gretel

Gretel, masallardaki tek kız evlatlardan farklı olarak enikonu sağlıklı bir kızdır. Bir «işi gücü» vardır, pek küçük yaştan beri bir «erkeğin» ne olduğunu, nasıl biri sayılacağını bilir: Kurnaz, korkusuz, cesur, açıkgöz, akıllı ve iyi bir avutucu. Gretel ise anima'dır bu erkek için, bir kız arkadaştır, bir kurtarıcıdır, «annedir».

Gerçek bir masal, her vakit, derinlik psikolojisini temel alan tedavi sürecinin bir öyküsüdür. Özellikle Hänsel ve Gretel masalı, böyle bir karşılaştırma bakımından gayet uygun nitelik taşır; çünkü masalda artık yiyecek bir şeyin kalmaması, evden kovulma ve cadı tarafından yenilmek istenme gibi tatsız olay ve güçlükler mutlu bir çözüme ulaştırılır. Beri yandan, bir «yardımcı» varlıkla da karşılaşılır masalda: beyaz minik bir kuş.

Anne ve baba yiyecek sıkıntısı çeker; kötü kalpli üvey annenin önerisi üzerine çocuklar evden kapı dışarı edilir ve geniş bir ormanın içine götürülüp bırakılır. Bu travma, Hänsel'in becerikliği ve kurnazlığı sayesinde atlatılır, iki kardeş eve döner, ama yeniden kapı dışarı edilir. Bu kez kesinlikle terkedilmiş, yersiz yurtsuz kalmışlardır; yalnızlık içindedirler, yiyecek bir şeyleri yoktur. Eve dönmelerini sağlayacak yolu habire arayıp dururlar.

Psikanaliz ve Masal

Psikanaliz sayesinde sağlığına kavuşmayı dileyen bir kimsenin durumu da doğrusu Hänsel ve Gretel'inkinden farklı değildir; o da eve dönmesini sağlayacak yolu arayıp durur. Her ruh hastasının tedavisinde er geç böyle bir aile romanıyla, yani hastanın çocukken kafasında yaşattığı belli birtakım düşüncelerle yüz yüze geliriz, bu düşünceler de şöylece özetlenebilir: Ben bu anne ve babanın çocuğu değilim, onlar beni mutlaka bir başkasından çaldı ya da bir yerde buldu, belki de satın aldılar, çünkü böyle kötü kalpli, acımasız bir anne ve baba gerçek bir anne ve baba sayılamaz. Gerçek anne ve babam da belki beni terketmiştir, ama belki de benim bu mutsuzluğumda hiçbir suçu yoktur onların.

Bizden yardım aramaya gelenlerin ağzından tedavi sürecinde,

çocukken bir yaramazlık yaptıklarında anne ve babalarının örneğin: «Git, geldiğin yere git, seni gözüm görmesin artık!» ya da: «Kime çekmişsin, bilmem ki! Ama anne babana çekmediğin kuşkusuz. Senin bu halini gören der ki, ya bir çingenesin ya da sokakta bulunmuş bir çocuk!» gibi sözlerle kendilerini «kapı dışarı» ettiklerini ne sık işitip duyarız.

Yukarıdaki duruma eklenen bir şey daha vardır: Çocuğun kendilerine yönelttiği «Ben dünyaya nasıl geldim?» sorusunu yanıtlarken anne ve babaların hâlâ yaygın olarak başvurdukları yalan. Bütün bunlar bir araya gelerek anne ve babanın açıksözlülük ve iyiyürekliliğine karşı çocuktaki güveni sarsar ve dolayısıyla – Hänsel'i olduğu gibi – kendilerini büyütüp eğitenlere ve sonra genellikle çevrelerine karşı çocukları yalan ve dolana sürüklerler. Hani sözü edilen olumsuzlukların tek başlarına nevrozu doğuran etkenler sayılacağını söylemek istemiyorum. Ancak, bunlar nevrotik bir durumun oluşmasına elverişli zemin hazırlarlar.

Tıpkı Hänsel ve Geretel gibi, insan, özellikle de nevrozlu insan bilinçsiz yineleme zorunluğunun kılavuzluğunda eve giden kaybedilmiş yolu arar sürekli, *iyi kalpli* anne ve babayı, belki de *iyi kalpli* anneyi bulmaya çalışır. Yaşamın içinde yersiz yurtsuz dolaşır ve masal çocukları gibi giderek ormanın daha derinliklerinde alır soluğu, giderek hedeften uzaklaşır, acı ve ıstırapları zamanla büyüyüp güçlenir. Açlığı» giderek büyür Hänsel'in «... ve hemen yardım edecek biri çıkmazsa, açlıktan ölüp gideceklerdi», denir masalda.

Hänsel ve Gretel için, «kar gibi beyaz sevimli bir kuşçuk» oluşturur bu yardımı. Kuş bir güzel öter ki, Hänsel ve Gretel durup dinler, kuşun şakımasına kulak verir, kuş uçup gittikçe onu izler, sonunda ekmek ve pastadan yapılmış bir evceğizin karşısında bulurlar kendilerini; kuş evin damına konar, çocuklar da o nefis yiyecekleri yer, karınlarını bir güzel doyurur, kendilerine gelirler.

Bunun gibi psikoterapist de tedavinin başında hastanın gözüne hemen her vakit masaldaki «kar gibi beyaz» o canım kuş, nerdeyse mucizevî denecek bir yardımcı, bir sihirbaz, bir Tanrı gibi görünür.

Süresi hasta ve psikoterapistin kişiliğine göre saatler, günler, haftalar, aylar, hatta yılları bulan olumlu aktarım sonucu, hekimin yardımına başvuran hasta, ilgili dönemin doruk noktasında hırs, güç ve sevgi gibi eğilimlerini çevresinden geniş çapta çekip alarak hekimin şahsına kaydırır, onunla özdeşleşerek Hänsel ve Gretel gibi açlığını giderir, esenlik, güç ve sevgi açlığına doyum sağlar. Bu noktada neler olup bittiğini anlamak güç değildir: Bilinçdışında çok küçük yaştan beri varlığını sürdüren *iyi* anne ve baba imagosu, *gerçek* bir objede dirilip hastanın karşısına dikilmiştir, ama durumda henüz içine düşülen bir yanılgının payı vardır; çünkü günün birinde hasta, ilkin anne ve babasına, daha sonra bütün çevresine karşı duyduğu, kendisini nevrotik davranışlara sürükleyen güvensizliği hekimin şahsına yöneltir. Örneğin, hastanın tedavi çerçevesinden dışarı taşan isteklerini hekimin yerine getirmeye yanaşmaması böyle bir durumun doğmasına yol açar. Hekimin davranışına karşı hastanın gösterdiği tepki, tıpkı bir zaman çocukluktaki isteklerinin yerine getirilmediği durumlarda karşılaşılan tepkinin aynısıdır. Söz konusu tepkiler, derinlik psikolojisinde savunma mekanizmaları diye bilinir ve tedavi sürecinde iyileşmeye karşıkoymalar şeklinde kendilerini açığa vurur.

Daha önce «kar gibi beyaz cici bir kuş» gözüyle bakılan hekim, hastanın gözünde bu kez «cadıya» dönüşür. Böylece *olumsuz aktarım* başlamış olur. Hekimin yardımına başvuran hasta kendini aldatılmış sayar, sanki masaldaki Hänsel ve Gretel gibi kandırılıp pastadan evin kapısından içeri ayak atması sağlanmıştır, onlar gibi ilkin cennette hisseder kendini, ama birden «yenilip tutulacağı», başka bir deyişle öteden beri korka-

geldiği bu müthiş serüvenin bir felaketle sonlanacağı duygusuna kapılır. Ancak psikanaliz tekniğinin ustalıklı biçimde uygulanması, tedavi sürecinde karşılaşılan güçlüklerin alt edilmesini sağlar; ama hekimin daha önce kendi kendisini adamakıllı bir psikanalizden geçirmediği durumlarda başarısızlık kesindir. Hasta, suçlamalar, tehditler, aşağılamalar, atıp tutmalar, alaylar, kızıp sinirlenmeler şeklinde kendini açığa vuran karşıkoymalarla hekimi yenik düşürmeye çalışır, isteklerini yerine getirmeye zorlar onu. Saatler, haftalar ve aylarca sürebilecek bu tür saldırıları tam bir serinkanlılık, büyük bir sabır, güleryüzlülük, sevecenlik ve anlayışla karşılayabilen hekimlerdir ki, ruhsal savaşı kazanırlar. Oysa tedaviyi yürüten hekimin geçmiş yıllarda hastanın eğitiminde rol almış kişilerden biri gibi davranması, çokluk haksız suçlamaları geri çevirmesi ya da kendini savunmaya kalkması, bir öğretmen gibi davranıp öğütlerde bulunması ya da inatla susması durumunda, hasta kendini bir çocuk gibi sürekli yanlış anlaşılmış hissedecek, hekimin tutumu karşısında onu «cadı» gibi görecek ve nihayet tedaviye öteden beri yaşamında yinelenip duran düş kırıklıklarının zincirinde yeni bir halka gibi bakacak, hekime güvenini yitirecek ve günün birinde tedaviden çaresiz vazgeçecektir. Ama hekimin kusursuz davranmasına karşın, saldırganlığını açığa vurmayı göze alamayan hastanın, bir dış yansıtımla hekime mal ettiği «cadılık özelliği» karşısında soluğu kaçmakta aldığı ve bundan böyle ortalarda görünmediği durumlar da vardır.

Gel gelelim, «cadı»dan kaçmak bir kurtuluş yolu değildir; çünkü hasta cadı denen canavarı gereksiz bir yük gibi hep sırtında taşıyacak, ruh yapısının Üst-Ben'indeki bu içeriği her gittiği yere kendisiyle götürecektir. Yapılması gereken, cadı'nın tıpkı masaldaki gibi *yakılmasıdır*. Bunun için de hekim *yakılmak* istemeyip *hesabının görülmesine* karşı direterek kendini savunmaya kalkmamalı, cadı'yı yakmak için hastanın giriştiği umutsuzca savaşta ona yardım etmelidir. Yani hastanın

kendisine yüklediği rolü ve cadı'nın (kötü kalpli anne, bazen de kötü kalpli baba) akıbetini pasif bir tutumla benimsemeli, beri yandan sürüklendiği güç durumun üstesinden gelebilmesi için cadı'nın tuzağına düşmüş Hänsel'in, yani hastasının yardımına koşan bir Gretel gibi davranabilmelidir.

Hekimin böyle davranması, çocukluktan kalmış korkuların giderilmesini, kısaca nevrozun yıkılmasını sağlayacak ortak çalışmaya karşı hastadaki güveni artırır. İçine düştüğü güçlükleri ve bunların nedenlerini bildiğimizi hastaya sezdirmek, niçin şimdiye kadar bir yineleme zorunluğu içinde yaşayıp ilgili güçlüklerin hakkında gelemediğini gözleri önüne sermekle, hastada şimdiye kadar pek farkında olmadığı, henüz pek küçük yaşta terkettiği yeni bir yolda yürüme gereksinimini de uyandırmış oluruz.

Bu yolu ona göstermek, kendisi için hedefler belirlemek ya da ruh yaşamının dinamizmi dikkate alınmayarak ikide bir önerildiği gibi davranıp psikanalitik tedaviden sonra kotarılacak bir sentezi hastaya sunmak yerinde bir davranış değildir. Biz hekimler, güçlükleri yenmesinde, yolu kapayan Ben ve Üst-Ben engellerinin yıkılmasında hastaya yardım ederiz sadece. İlgili engeller ortadan kaldırıldı mı, bize yardım için başvuran hasta, tıpkı Hänsel ve Gretel gibi doğru yolu kendiliğinden bulur. Bizim görevimiz, nevrozun sağladığı koltuk değneklerini gereksinmeksizin yürüyebileceği güven ve güce hastanın yeniden kavuşmasına yardımcı olmaktır. Yürüyüşün biçimi, hızı ve yolun kendisi hastanın yeniden ele geçirdiği kişilikle uyum içindedir, yeni bir tarafı yoktur bunların, bilinçdışı'ndan; daha doğrusu özben'den kaynaklanıp hastanın bundan böyle önündeki engeller temizlenmiş çaba ve eğiliminin varmayı amaçladığı hedeflerdir. Demek oluyor ki, başarılı ruhsal bir tedavinin işlevi, ruhsal yaşamın bütünlüğünü sağlamaktır.

Masaldaki Hänsel yalnızca o «beyaz kuşun» büyüsüne kendisini teslim etseydi, kuşkusuz mahvolup giderdi. Ne var ki, Gretel'in koruyucu kanadı altında bulunur, kendisine bir kızkardeş, bir *anima* olarak eşlik eden Gretel, Hänsel'i en sonunda cadının elinden kurtarır. Bu masalda da *orman*, ormandaki ev, içinde bir değişimin geçirildiği «derinliklerin» ve kendi içinde birlik, bütünlüklerin yeridir, yani simgesel ana karnıdır, hatta bir *fırına*, dünyaya yeniden gözlerini açmadan ruhun sanki araf ateşinde pisliklerinden arınıp temizlendiği bir cehenmeme dönüşür. Ama bizim masaldaki fırında Gretel değil, hasta ben'i temsil eden eski insan yakılır, özben'in gözlerini yeniden dünyaya açabilmesi için hasta ben'in ölmesi gerekmektedir.

Cadı olayından önce Gretel depresif bir karakter taşır. Dokunsan ağlayacak gibidir hep. Ama fırına sokulmak istenince, kapıldığı ölüm korkusuyla aklına bir kurnazlık gelir, cadıyı oyuna getirip yenik düşürür. Gretel de tıpkı Pamuk Prenses, Külkedisi, Alacapost gibi gördüğü ev işlerinde yeteneğini kanıtlayarak sağlığına kavuşur, ancak daha sonra cadılı ormandan kaçmayı göze alır.

Genel olarak Gretel cadının evinde Hänsel'den daha hayat dolu, daha aktif, daha girişkendir; Hänsel doğrusu bir değişim geçirmez, yedirilip içirilir, semizlemesine çalışılır yalnızca. Büyük Çay'ın başında da karşıya geçmenin bir yolunu bulur, ördekçikleri yardıma çağırır. Bu arada eskisinden daha akıllı bir kıza dönüşmüştür, «iyi kalpli hayvancıkların» hayli yük taşıyabileceğini bilir. Anlaşılan Hans'ların ussal yeteneklerinde gelişme olmamaktadır. «Talihli Hans» masalındaki Hans'ta hepsinden güzel görülür bu.

Bizim Gretel bir prense kavuşamaz. Buna karşılık, Hänsel'inin yanı başında hayli gerçekçi, hayli sağlıklı ve derinlere kök salmış bir yaşam sürer.

Ama hayır! Sanırım her kız bir masal prensine karşı gizli bir sevgi besler içinde ve her erkek de gerçek sevi yaşamında bir «masal prensine» dönüşür, realitedeki hiçbir prensle değiştirilmek istenmez, Ortaçağ'da yaşamış büyük Japon kadın şairi Geisha Osen'ın bir sevi şarkısındaki gibi bu erkek «bir uşak», «bir serseri», «bir çoban» bile olsa, böyle bir değiş tokuşa yanaşılmaz.

Kadının Sevi Yaşamı, Gelişimi ve Bozuklukları

Cinslerin Karşılıklı İlişkileri

Her ne kadar kadına sevginin kâhini gözüyle bakılırsa da, günümüzdeki derinlik psikolojisiyle ilgili araştırmalar, kadının *sevi yeteneğinin* genelde sanıldığından *çok daha sınırlı* nitelik taşıdığını giderek daha bir kesinlikle ortaya koymaktadır.

Sevi yeteneğindeki sınırlılığa karşılık kadının, gizemselliğe kaçarak, güzelliğine ve işvebazlığına sığınarak, kendini yanına yaklaşılmazlığın mağrur halesiyle kuşatarak, gerek karakter, gerek vücut yapısıyla ilgili diğer pek çok iyi ya da kötü önlemlere başvurarak erkeği cezbetmenin ve kendine bağlamanın geçmişte olduğu gibi günümüzde de üstesinden geldiği görülür. *Cezbetme* ve *kendine bağlamaya* yönelik çaba kadında aşırı bir belirginlikle öne çıkar, *gerçek teslimiyet yeteneğindeki* eksikliği saklayıp gizleme amacını güder; çünkü yalnızca masalda değil, yaşamda da böyle bir davranış cezalandırılır. Oysa gerçek sevgi cezbedip kendine bağlamaz, sevileni özgür kılar.

İster sevi, ister evlilik yaşamının sağlıklı nitelik taşıyabilmesi için kadının cezbetme, açık ya da gizli kıskançlık, depresif-mazoşist tutum, üstünlük taslama gibi zincir ve kelepçelerden vazgeçmesi gerekmektedir. *Erkek*, tüm karakteri bakımından zincirlere vurulmaktan çok, özgür yaşamaya eğilim gösterir.

Kadınların yüzde ellisinin, hatta daha fazlasının *sevi yaşamlarında aksayan bir taraf* bulunduğu, yarısının ise büsbütün *frijid* sayılacağı saptanmıştır. Belki söz konusu yüzde gerçekte daha da büyüktür; çünkü zaman zaman orgazm olmak, tam bir bedensel ve ruhsal sevi yeteneğine sahip bulunulduğu anlamını taşımaz. Öte yandan, kaç kadının kendi cinsel soğuklukları konusunda gerçekten bilgisi vardır? Belki yüzde onunun, bilemedin yüzde yirmisinin. Sonra, kaç kadın sevgi yaşamlarındaki bozukluğunu ya da böyle bir yetenekten yoksunluğunu itiraf eder? Bu gibi kadınların yüzdesi daha da düşüktür.

Sanki kadın rezaleti fazilet yapmanın yolunu keşfetmiş bir yaratıktır. Erkekten korkmak, kadını erkek karşısında üstünlük taslamaya götürmüş, erkek tarafından tanınıp bilinmek korkusu, onu erkeği kendisine cezbeden gizemsel biri yapmıştır. Varoluştan, yalnızlıktan, pasiflikten ve güçsüzlükten korku nedeniyle güçlü erkeği koruyucu ve doyurucu bir tutumla cezbedip kendine benzetmiştir.

Çaresizlikten doğmuş böylesi «erdemlere» özellikle bel bağlayan kadın, kuşkusuz sağlıklı bir sevi yeteneğinden yoksundur, dolayısıyla erkeği ele geçirmek ya da erkeği kendine benzetmiş bulunuyorsa onu elden çıkarmamak için söz konusu erdemleri ister istemez güçlendirmek zorundadır. Böyle bir tutum da, kendisini giderek doğasına yabancılaştırır.

Her ne kadar erkek, kadının cezbediciliğine ve kendine bağlayıcılığına yenik düşerse de, binlerce yıl sürmüş bir zincire

vurulmuşluğa karşı kendini savunarak yarattığı özgürlük dürtüsünü içinde taşır. Bu dürtüden yüz çevirdi mi, gerçek erkeklik niteliğini de kaybeder. Beri yandan, özgürlüğün yitirilmesiyle, kadın olsun, erkek olsun, gerçek insanlığını elden çıkarır. Peki ya *evlilik?* Evlilik tarafları bağlayıp zincire vuruyorsa, bir *engelden* başka şey değildir.

Çok kişi vardır, evlilik bakımından işe yaramaz. Ama öyleleri de vardır ki, evlilik onlar için işe yarar nitelikten yoksundur. En azından günümüze kadar olan ve günümüzdeki evlilikler için söyleyebiliriz bunu. Kilisenin, devletin, toplum ahlakının desteklediği evlilik toplumun çekirdeği ve ideali olarak övgü konusu yapılırsa da, ancak bireyin özgürlüğü gibi daha yüce bir amaca göre düzenlenip ayarlandığı zaman böyle bir övgüye hak kazanır. Yoksa bir uygarlığın yıkılışında en büyük rolü oynamaktan geri kalmaz.

«Neden ama», diyeceklerdir kadınlar, «neden özellikle *bizler* erkeklerden daha yeteneksiz sayılalım? Neden zincire vurulmaların, dolayısıyla evliliğin istenildiği gibi nitelik taşımamasının asıl suçlusu *biz* olalım?

Soruya nesnel bir yanıt vermek için, kadındaki sevi yeteneğinin gelişimini ve bu yetenekte baş gösterecek bozuklukları kısaca gözden geçirelim.

Kızların Cinsel Gelişimi

Daha ilk üreme hücrelerinde – kadın ve erkek gametinde – sonradan her iki cinsin karakter özelliklerini belirleyecek davranış biçimleriyle karşılaşırız. Ben *Einheit und Zwiespalt der Seele* (Ruhta Birlik ve Bölünmüşlük) adlı kitabımda embriyonun

(dölüt) ruhsal gelişimini açıklama bakımından yeni sayılacak bir denemeye giriştim.

Daha kırk yıl önce beden ve ruhun birlik ve bütünlüğü görüşünden yola koyulmam, ilgili görüş üzerinde enine boyuna düşünüp ödünlere yer vermeyen bir uygulama planına aktarmam, bana bu alandaki yeni bilgileri sağladı. Bugün söz konusu bilgiler, röntgen-film kamerasıyla yapılan gözlemler ve çekilen filmlerle doğrulanarak ampirik (deneysel) bilgilere dönüşmüştür.[21] Doğru dürüst incelenip sezgisel bir güçle kavranılmaya çalışıldı mı, *Ana Karnındaki Çocuk Psikolojisi Öğretisi*'nin bulguları karşısında saygı duymamak elde değildir. Çünkü yaşamın başlangıç dönemlerini ne kadar iyi bilir, tanırsak, gerek gelişimini tamamlamış, gerek henüz gelişim aşamasındaki nesneleri o kadar daha iyi anlama olanağını elde ederiz. Bu arada ister istemez o *büyük yineleme yasasının* önünde boyun eğmemiz gerekecektir. Benim *embriyonal* ruh görüşümün okul psikolojisinin konuları arasında yer almadığını pekâlâ biliyorum. Tuhaftır hani, çünkü beden-ruh birliği ilkesini bu psikoloji de kendine bayrak yapmıştır. Söz konusu ilkeye göre, nerede yaşayan bir insan bedeni varsa, o bedende yaşayan bir ruhun da olması gerekir; dolayısıyla, üreme hücresi olgunlaşırken aynı süreci bu hücredeki ruh da geçirir. O da hücre gibi ikiye bölünür, nasıl ki üreme hücresi ilerde çoğalıp bir yığın oluşturuyorsa, o da gelişerek karmaşık bir yapıya dönüşür. Bölünme sonucu kadının üreme hücresindeki ruh, gelecekte kendisini bekleyen yaşam ortamına daha büyük bir uyum yeteneğine kavuşur. Ama organik olaya koşut olarak bu ruh da tutucu niteliktedir ve hücrenin küresel biçimi gibi başlangıçtaki karakterini korur. Yumurta hücresinin kendisi gibi belirgin biçimde *direngenlik, durağanlık, yerleşiklik* ve *pasiflik* gibi özellikler gösterir. Yani *kadınsal ilk ruh* olarak, kadının bilinen *temel karakter özelliklerini* barındırır bünyesinde, işte bu noktada da kadının üreme hücresi erkeğinkinden ayrılır, çünkü

erkeğin üreme hücresi beden-ruh bütünlüğü dolayısıyla değişim ve gezinim, hatta *göç ve saldırı* gibi özellikler içerir, yani *devinim ve aktiflik* ilgili yapının temel ögeleridir. Dolayısıyla, daha erkeğin üreme hücresinde *erkek* karakterinin ana çizgilerini görebiliriz; bunlar da gerek iç, gerek dış kabukları üzerinden sıyırıp atarak dışarıya *yönelme* çabası ve bunun için zorunlu değişim sürecinden geçme eğilimi, gezinim, aktiflik, savaşım ve nihayet *özgürlüğe* ulaşma dürtüsüdür.

İlk üreme hücrelerindeki ruhların yapısı üstüne yukarıda söylediklerim, erkek ve kadın cinsiyetlerinin birbiriyle ilişkisi konusundaki tezimi doğrulayıcı niteliktedir. Çünkü biyolojik olaylarda *tekrar yasası* genel geçerlilik taşır. Başlangıç nasılsa, büyüme, davranış ve ölüm olayları da öyledir.

Kız çocukları tutuculuk, diretkenlik, durağanlık ve pasiflik özellikleriyle gözlerini dünyaya açar. Bu yüzden, kızların gelişerek kadına dönüşmeleri daha yavaş gerçekleşir; yani değişim yetenekleri ilerde erkeğe dönüşen oğlanlarınkinden daha güçsüzdür. Ama buna karşılık daha çetin ve karmaşık nitelik gösterir. Kadını erkeğe göre önemli derecede daha sorunlu, gelişmemiş ve karmaşık bir cinsel eş durumuna getiren yeterince neden bulunmaktadır. Erkek yalnız yapı bakımından değil, cinsel işlevler bakımından da kadına göre daha avantajlı durumdadır.

Çocukların yaşamında ilk iki ile dört yıl arasındaki sürenin belirgin özelliği, anneye açık seçik bağımlılıktır. Oğlan ve kız çocukları için ilk obje bağımlılığıdır bu ve ilerdeki bütün obje ilişkilerinde model rolünü oynar. Dolayısıyla, kızların daha sonraları erkeklerle ilişkilerinde de aynı işlevi görür. Bu yüzden, *kadın düpedüz bilinçdışı bir davranışla erkekte annesini arar,* dolayısıyla *cinsel ilişkide temel düş kırıklıklarından birini yaşar;* öyle bir düş kırıklığı ki, derinlik psikolojisini temel alan en kusursuz bir psikoterapiyle bile giderilemez. Erkeklerle

ilgili olarak kadınların açığa vurduğu başlıca yakınmalara kulak verirsek, ilk planda erkeklerin *hiç de gereği kadar sevecen olmadıkları* suçlamasıyla karşılaşırız. Tüm sevecenliklerin modelini, küçük kız, annesinde yaşar, söz konusu modeli bir özdeşleşme sonucu annesinden kendi benliğine aktarır ve bundan böyle anne sevecenliği temel gereksinimini oluşturur. Beri yandan, böyle bir sevecenlik, pek saldırgan denemeyecek, daha çok edilgin karakterdeki uyum sağlamaya yönelik yaradılışına da uygun düşer. Sevecenlik görmek ve sevecenlik göstermek, kızların varlığının hayli derinlerine kök salan özelliklerdir. Böyle bir gereksinimi karşılamayan erkekler, kızlar tarafından yadırganır. Temel gereksinimine doyum sağlama bakımından erkeğin işi daha kolaydır, çünkü cinsel eşinde ilk sevi objesi olan annesi gibi *yine bir kadın* bulur. Yani cinsel obje olarak seçtiği kadında *baştan beri bildiği ve tanıdığı biriyle* karşılaşır; ne de olsa annesinin üzerinde hak iddia etmekten buluğ dönemine kadar el çekmemiş, ilgili dönemde annesi üzerinde hak isteği daha bir güçlülük kazanmış, nihayet pek çok bakımdan annesinin modeli sayılacak bir kadında karar kılmıştır.

Oysa bir kız için, daha baştan beri erkek *o büyük meçhuldür*. Zaten doğuştan varolan edilgenlik ve çekingenliğe sonradan ürkeklik, korku ve yine korku gibi özelliklerin katıldığı görülür. Kadınlar, erkeğin karakterini tüm derinliğiyle bir türlü kavrayamaz, erkek onlara yabancıdır. Erkeği anlayamadıkları için de kendilerini anlaşılmamış hisseder, tıpkı Uyuyan Prenses (Dornröschen) gibi düş kırıklığına uğrar, kaçıp bir regresyon (geriye dönüş) kapsülü içine sığınırlar, eskiden alışık oldukları kendileri gibi aynı cinsiyetten bir kurtarıcıya başvurarak teselli arar, anlayış görmeye çalışırlar. Annedir bazen bu kurtarıcı, haladır, teyzedir, kızkardeştir, bir kız arkadaştır. Erkeklere karşı ise sevgilerini giderek daha çok saklayıp gizleme yoluna sapar, yalancıktan sevgi gösterisinde bulunurlar. Böyle bir durum da,

bilindiği üzere, günlük yaşamda pek sık karşılaşılan yalancı orgazm'a kadar varabilir, hatta iş daha da ileri giderek aşırı derecede cinselliğe düşkün erkek delisi bir kadın karikatürü doğup ortaya çıkar. Öyle bir kadın ki, cinsel bakımdan bir türlü doymak bilmez, gerçek anlamda bir orgazm'ı hiç tanımaz çünkü; gerek cinsel, gerek maddi, gerek manevi bakımdan erkeği bir vampir gibi emip durur. Böyle bir kadının erkeğine karşı asla teşekkür sözü çıkmaz ağzından. Neden çıksın? Hiçbir zaman kendine cinsel doyum sağladığı olmaz ki!

Düş kırıklığına uğramış kadınların öbür aşırı ucu, «tüm kapıları» tastamam dışa kapayan, dünyadan elini ayağını çeken, depresyonlarıyla çevresine rahatlık vermeyen ya da bunun tersi olarak saldırganlıklarıyla çevresini tedirgin edip duran kadın tipidir. Cinsel tutuklukları ve sevi yetenecksizlikleri giderek *mutlak bir cinsel soğukluğa* (frijite) dönüşür, bu da bir vaginizm'de (vagina krampı) ya da tam bir cinsel perhizde (abstinens) ve cinsel ilişkiden kaçınmada doruğuna ulaşır. Bu iki aşırı uç arasında da düş kırıklığına uğramış kadınların çok, hem de pek çok sayıda karma biçimleri yer alır. Örneğin, cinsel birleşmeye evliliğin kendilerine yüklediği bir görev gibi bakıp uygulayan kadınların sayısı korkunç denecek kadar büyüktür.

Kızların cinsel gelişiminde kesin önem taşıyan bir başka güçlük daha vardır ki, o da şudur:

Küçük oğlan çocukları henüz erken denecek bir dönemde masturbasyon yoluyla kendi kendilerine cinsel doyum sağlamaya çalışırken, libido doyumlarına kaynaklık eden cinsel organlarını keşfederler. Oğlanlarda penis bütün yaşam boyu cinsel duyumların kaynaklandığı organ niteliğini korumasına karşın, kızlarda durum daha karmaşıktır; çünkü çocukluk dönemince *klitoris* (bızır) masturbasyonda cinsel uyarımların tek kaynağı olarak kalır.

Freud'un temel yapıtı *Cinsellik Kuramı Üzerine Üç İnceleme*'den bu yana, dünya, yarım yüzyılı aşkın süredir psikanaliz araştırmaları sayesinde ilk çocukluktaki cinsel gelişimle ilgili olarak hayli geniş çapta bilgi sahibi bulunulmaktadır. Gerek *cinsellik konusunda kişileri aydınlatma*, gerek *cinsellik eğitimi* alanında devcileyin ilerlemeler kaydedilmiştir. Söz konusu ilerlemeleri uzmanlar çevresinde olduğu gibi, bütün halk kesimlerinde gözlemleyebilmekteyiz.

Kimi küçük kızlarda vagina'dan kaynaklanan cinsel uyarılar saptadığını ileri süren bazı hanım psikanalizciler varsa da, bunlar daha çok istisna oluşturan durumlardır; kız çocuklarında kilitoris'in başlıca erojen bölge sayılacağı kuşkusuzdur. Vagina cinsel haz kaynağı olarak ancak daha sonra, erkekle cinsel birleşme eyleminin gerçekleştirilmesi sırasında keşfedilir. Ne var ki, pek çok kadın, erkekteki penisin küçük bir modeli gözüyle bakılan klitoristen kopmanın üstesinden gelemez, söz konusu organa ilerde de bağlılıklarını sürdürür, dolayısıyla vagina uyarılması orgazm'a yol açan bir organ olarak keşfedilmeden kalır[22].

Böylesi kadınların tümü de gerçek anlamda kadın değildir. Sayıları hayli büyüktür. Cinsel uyarım kaynağı olarak salt kilitorise bağlı kalmanın temelinde, çokluk *kadınlığa karşı bilinçli ya da bilinçsiz bir diretiş*, erkeğe karşı bir kıskançlık ya da protesto, beri yandan erkekle bir özdeşleşme, ama aynı zamanda erkeğin aşağılanması yatar.

Werner Kemper, cinsel-soğuk (frijid) kadınların bazı karakter özelliklerini belirtir; «öyle kadınlar ki, anlaşılacağı gibi lokal bir tedaviye yanıt vermez, karakter bakımından az çok bozulmuş bir insanın tüm organizmasına yönelik bir tedaviden geçirilmeleri gerekir.»

«Erkekle yarışan, şan ve şeref düşkünü, sürekli çalkantı içinde,

ruh huzuruna kavuşamamış kadınlar örneğin! Daha sonra, yalnız Amerika'da değil, başka ülkelerde de rastlanan Flapper-Typ'teki kadınlar: Bıkıp usanmadan sürekli kendilerine cezbederler erkekleri, ama hiçbir vakit gerçek bir bağlanmanın ve ruhsal bir gevşemenin üstesinden gelemezler. Yalnızca toplumun üst kesimlerinde – hani önemli bir noktadır bu – böylelerine rastlanmaz, hiç değilse aynı ölçüde belirgin olarak alt kesimlerinde de görülürler. Daha sonra kocalarına çocuk gibi davranan, onlarda hep kusurlar bulan, onları küçük düşürüp alçaltan, ama bu nevrotik davranışlarından kendileri de mutsuzluk duyan, çünkü kocalarını gerçekten seven kadınlar! Savunmasız çocuklarını gümbür gümbür sevgi seline boğan anneler! Ya da hiçbir vakit çocukluktan çıkamamış, bakışlarında masum-saf bir ifade, tam bir bağımlılıkla eli boş oturan, en küçük bir girişim gücünden yoksunluk içinde «erkeğini» bekleyen kadın! Sarı soluk benziyle kabuğuna çekilmiş ömür tüketen, ağırbaşlı, sessiz, ama yine de çevresini sıkıntıya sokan sanki bir özsuçlamanın simgesi kadın! Ya da evdeki yaşamın tüm rahatlığını ve sıcaklığını yok eden, sevinçlere ve içgüdülere düşman, çocuklarına, kocasına, hizmetçisine hiç soluk aldırmayan temizlik delisi kadın! Sürekli boyun eğmelere hazır, acılardan kıvanç duyan, ıstırap çekmeye eğilimli kadın! Romanzitmle örülmüş bir dünyada aşırı yardımseverlikle çokluk mistik-metafizik denecek bir alacakaranlıkta sürekli yaşayıp giden, ama günlük hayatta kendisinden bir şey beklendiği zaman tamamen fiyasko veren kadın! Yalnız giyim ve ziynet eşyalarını değil, tesadüfen karşılaşacağı daha başka binlerce nesneyi ele geçiremeden duramayan ve bunun gibi yoluna çıkacak bütün insanlara sahip olmadan rahat etmeyen, onların iliklerini emip kurutan, ama yine de bir türlü doymak bilmeyen kadınlar! Ve bunların dışında değişik karakterde daha pek çok kadın!

Somutluk açısından benim biraz kaba çizgilerle vermeye

çalıştığım bu kadın tiplerinin dışında ara bölgede yer alıp tamamen sağlıklı kişiler arasına katılabilecekler de vardır. Sık sık gözlemlediğimize göre, ister psikoterapi, ister insanı derinden sarsan bir yaşantı sonucu bir kadının karakterinde baş gösterecek değişiklik, çokluk o kadındaki frigitenin, bir tedavi uygulamasına gerek kalmaksızın yumuşayıp çözülmesini sağlamaktadır.[23]»

Kızlar kadın olma ve karşı cinse yönelme amacını güden gelişimleri sırasında çok önemli iki değişiklik geçirir; öyle değişiklikler ki, her ikisi de erkek çocuklar için söz konusu değildir. Birinci değişiklik, başlangıçtaki sevi objesinden, yani aynı cinsiyetteki annesinden kızın kendisini çözüp alması, bu sevgiyi erkeğe – Ödipus döneminde (üç ilâ altı yaş arasında çokluk ilkin babadır bu, sonradan belki bir erkek kardeş alır yerini) – aktarması, ikincisi ise erkekle cinsel ilişkide haz kaynağı olarak kilitoristen el çekip vaginaya yönelmesidir. *Gerek içte, gerek dışta izledikleri yol ve söz konusu yolun başarı ya da başarısızlıkla geride bırakılması kadınsal gelişim için kesin önem taşıyan değişikliklerdir.* Söz konusu iki değişiklik de, geniş çaptaki incelemelere ve her şeyden önce psikanaliz literatüründeki özel araştırmalara karşın, kadınlar üzerindeki etkisi ve onlarda yol açtığı bozukluk bakımından henüz hiç de yeterince saydamlık kazanmış, hele insanların bilgisine sunulmuş sayılamaz.

Peki, başlangıçta anneye karşı duyulan bağımlılık nasıl bir şeydir? İlgili konuda da son kırk yıl içinde, hele O. Rank'ın ve benim çalışmalarımdan bu yana hayli araştırma yayınlandı. O Rank ile ben, o zamanlar (1924'den beri) birbirimizden habersiz ayrı ayrı sürdürdüğümüz çalışmalarda *«doğum travmasını»* ve *«süt çocuğundaki anne bağımlılığını»* araştırmalarımıza odak noktası yapmış[24], ilk aylar ve yıllardaki anne ilişkisinin çocuğun gelecekteki gerek içgüdüsel, gerek ruhsal gelişimini kesinlikle etkilediği görüşüne hepsinden çok ağırlık vermiştik.

Daha sonra yayınlanan incelemelerimizde de yine bu nokta üzerine ısrarla dikkati çektik. Ne var ki, bir zamanlar yadsınmasa bile üzerinde pek durulmadan geçilen görüşlerimiz ancak kısa süreden beri herkes tarafından benimsenmiş bulunuyor. *Embriyonal bilinçdışı olarak bilinçdışı bir özben psikolojisinin benimsenmesi ve bu konuya ilişkin araştırmalarda da* aynı durumla karşılaşılacağı kuşkusuzdur. Embriyonal bilinçdışı ruhun öyle bir parçasıdır ki, kökleri süt çocuğundaki doğum sonrası ruh konusunda algılarımızın bize öğrettiklerinden daha derinlerde bulunur. Bilinçdışı özben, tıpkı çocuğun bedeni gibi olgunlaşma sürecini tamamlamış durumda dokuz ay sonra dünyaya gelir. *Bilinçdışı özben,* yani dölütsel (embriyonal) gelişimle ilgili bir ruhun varlığı ancak çeşitli türde karşı koymaların ve diretmelerin alt edilmesinden sonradır ki, genel araştırmaların odak noktasında yerini alacak, resmen benimsenecek ve o zaman da yine şimdiye dek hiç ayak atılmamış bir ülke ele geçirilmiş gibi yapılacak, bugün nasıl ilk çocukluk dönemindeki anneye bağımlılığın araştırılmasında öncülük edenler pek anımsanmıyorsa, o zaman da yine bilinçdışı özben konusunda çalışanlara pek farklı davranılmayacaktır.

Embriyonal (dölütsel) ruh olarak bilinçdışı-özben psikolojisinden söz açmanın haklılığı ve gerekliliği her türlü kuşkunun ötesindedir. İnsan ruhu dölütsel bir başlangıcı içerir; nitekim artık hayatta olmayan ileri görüşlü S. Ferenczi şöyle söyler: *«Ruh dediğimiz şeyin ancak doğumla birlikte dünyaya gözlerini açtığına ve etkinliğini sürdürmeye başladığına inanmak saçmadır.*[25]»

Araştırmaların özünde gittikçe daha derinlere inerek olmuş'un ve henüz olan'ın başlangıçlarını ele geçirme dürtü ve eğilimi yattığından, ruh konusundaki araştırma ve incelemeler de ister istemez bir gün dölütsel ruha, bilinçdışı özben'e gelip dayanacaktır. Bu da psikolojide devrim niteliğinde bir adım

oluşturacak, şimdiye dek ruhun kıyı kenarındaki bir bölgeyle, ben'le, ruhun doğum sonrası parçasıyla ilgilenmekten öteye geçmeyen psikolojinin temelden değişik yeni bir ruhbilime dönüşmesini sağlamayacaktır.

Süt çocuğunda anneye karşı en baştaki bağımlılığın nasıl bir nitelik taşıdığı sorusunu ortaya atmıştım az önce. Bu konuda geniş bilgi edinmek isteyen okuyuculara *Ruhta Birlik ve Bölünmüşlük* adındaki kitabımın ilgili bölümüne bakmalarını salık verecek, ben burada birkaç noktaya kısaca değinmekle yetineceğim. Dölütsel bir ruhun varlığını kabullendik mi, bu ruhun etkinliğinin doğum sonrası yaşamda da süreceğini, daha daha böyle bir etkinliğin yaşam boyu kaybolmadan kalacağı görüşünü de benimsememiz gerekir. Çünkü ruhsal oluşumlardan hiçbir şeyin yitip gideceği düşünülemez, en fazla yeni oluşumlarla örtülür üzerleri. Bu konuda ancak dış algılamayla kazanılan bilgilere bilim özelliğini yakıştıran ampiristlerin bilim adamı olarak yarı kör kişiler sayılacağı görüşümü yineleyeceğim; çünkü bunlar algıların ve tümevarımın araştırmaların yalnızca bir yönünü oluşturduğunu, öbür yönün ise ruhta geçen bilinçsiz olaylara ve doğada içkin yasalara sezgisel yoldan yaklaşım ve tümdengelim aracılığıyla ele geçirilebileceğini anlamamışlardır. Ancak her iki çalışma yöntemi iç içe girdiği zamandır ki, bütünlük taşıyan bilimsel bir araştırma doğup ortaya çıkabilir.

Bilinçdışı özben'in süt çocuğunun doğum sonrası yaşamında da etkinliğini sürdürdüğünün en açık belirtisi, çocuğun geçmişteki yaşam biçiminden hemen hiç ayrılmak istemeyişidir. Öyle bir yaşam biçimi ki, gerekli besinin alınmasını sağlayacak kısa süreler dışında hiç kesintiye uğramayan bir uykudan oluşur. Bilinçdışı özben'in en dış bölgesi, yani oluşmakta olan ben, yeni varoluş biçimini ilkin tümüyle yadsır. Anne de ilgili yadsımanın kapsamı içine girer kuşkusuz. Ne var ki, çocuk gi-

derek yokluk ve yoksunlukların dört bir yanda kendisini beklediği yeni dünyayla uzlaşmaya yönelir: Ana karnında kendi özben'ine her türlü gereksinimden uzak yaşadığı eski yaşam biçimini anımsatan kimi şeyleri, örneğin bir bakıma ana karnının yerini tutan yataktaki rahatlık ve sıcaklığı, daha sonra annesinin memesinden süt emerek açlığını gidermeyi ve annesinden kaynaklanan sevecenlikleri benimser. Böylece bağımlılığın, bir yere yapışıp kalmanın çelişik biçimde değerlendirilmesi ve varlığını sürdürmesi demek olan bir *ambivalens* durumu gelişip ortaya çıkar; ilgili durum başlangıçta anneyle sınırlı kalmışken, sonraları başka kişilere ve objelere kaydırılır, insanın yakasını bundan böyle asla bırakmaz; meğer ki insan yüksek dinlerin meditasyonlarında öğretilen esenlik kapısını aralayabilsin.

Emzirme, altını temiz tutmaya alıştırma, masturbasyonu önleme vb. ile ilgili olarak kimi rahatlıklardan yoksun bırakılmasının çocukta ambivalens oluşumunu güçlendirdiği, ama her şeyden çok yadsıyıcı ve saldırgan bir davranış biçiminin gelişmesini kolaylaştırdığı görülür. Daha bu evrede çocuk tarafından anne nefret eden, insanı zehirlemek isteyen, tüm hazları yasaklayan, acı çektiren, insanı yabanellere yollayan, insanı yiyip yutan, ateşte yakan bir yaratık yapılır; sözün kısası masal dünyasında gayet değişik biçimlerde *üvey anne* ve *cadı* kılığında karşımıza çıkan, ayrıca gerek çocukların, gerek büyüklerin psikanalizlerinden, düşlerinden ve anımsamalarından bilip tanıdığımız bir kişiye dönüştürülür.

Ödipus dönemi'nde kızın annesine karşı yadsıyıcı ve saldırgan davranışı, oğlanın aynı dönemde annesine karşı davranışından daha serttir, nedeni de kızın sevisel bağlanımını annesinden koparıp babasına aktarmasıdır. Anne ve kız arasındaki tehlikeli rekabet çekişmesinin kökeni de burada saklı yatar; iki taraf farkına varmasa bile, söz konusu çekişme anne ve kız arasında

hiç eksik olmaz. Bu dönemde kız çocuğu babasını besbelli bir «kadın» gibi sevmeye, rakip gözüyle baktığı annesinden ise yüz çevirmeye, hatta ona karşı kin ve nefret duyguları beslemeye başlar. Kızın gelecekteki gelişimi açısından bu önemli yaşam dönemine ilişkin bilgiler, psikanaliz konusunda yazılmış pek çok yazıda, ayrıca benim *Çocuğun Ruh Aynası* kitabımda bulunmaktadır. Rekabet kavgasının kız için doğurduğu sonuç gerek masalda, gerek yaşamda çokluk olumsuz nitelik taşır. Anneye karşı başlangıçtaki bağımlılık ve fiksasyon, kızın içinde bu arada uyanmış suçluluk duygusunun etkisiyle yeniden sesini duyurur: Kız babasına karşı duyduğu sevgiden çokluk el çeker, bilinçdışına iter onu, tekrar annesine sarılıp onunla kenetlenir, bundan böyle yabancı biri, annesine işkence eden bir kimse, tehlikeli bir baştan çıkarıcı gibi gördüğü babasına sırt çevirir. Bu durumda dikkafalı bir çocuk kesilip öyle kalabilir hep, babasını aşmak, onu geçmek hırsıyla yanıp tutuşabilir, yüze gülen «yalancıktan bir kadıncık» olup çıkabilir ya da suçluluk duygusuyla yüklü, ağzı dili olmayan zavallı bir çocuğa dönüşür, sürekli acındırıp durur kendine, normal yoldan ele geçiremediklerine, ruhsal kökenli hastalıklar sergileyip adeta şantaja başvurarak kavuşmaya çalışır. Kesin olan bir şey varsa, kız, ilk baştaki anne bağımlılığından dolayı, anneden babaya aktarılan ve dolayısıyla pek derinlere kök saldığı düşünülemeyecek olan *sevgiyi* babasından gerisin geri çekip almaya oğlan çocuğundan daha hazır durumdadır; oğlan çocuğu aynı objeye, yani annesine beslediği sevgide diretebilir, babayla arasındaki rekabet kavgasında, annesine karşı başlangıçtaki sevisel ilişkinin gerek annesi, gerek kendi açısından yitirilme tehlikesi yoktur.

Kızlar, oğlanlar için söz konusu olmayan bir başka güçlüğün de üstesinden gelmek zorundadır; bu da cinsiyet ayrımının bilincine varılmasından kaynaklanan aşağılık duygusudur. Kızların oğlanlardaki *penis*'i kıskandıkları, psikanalizin binlerce deneyimiyle kanıtlanmış kuşku götürmeyen bir gerçektir.

Ne var ki büyüklerin çocuğun cinsel davranışıyla cinsel isteklerini gözlemlemeye ve bilip tanımaya karşı ne denli az eğilim gösterdiğine ya da böyle bir işi ne denli az becerebildiğine, bu yaz bir aile plajında bir kez daha açık seçik tanık oldum: Banyo yapmak için plaja gelenler çimenler üzerinde oturuyor ya da uzanmış yatıyordu; yüz kadar, hatta yüzü de aşkın insan. Tam ortalarında en büyükleri beş, en küçükleri üç yaşında pek çok kız bir oyun oynamaya başlamıştı ve rahat bir çeyrek saatten beri aynı oyunu oynayıp duruyorlardı; ama oradakilerden hiç kimse bunu farketmemiş ya da gözlemleme zahmetine katlanmamıştı. Kızlardan en büyüğü belden yukarısını hayli arkaya eğmiş, öbürlerinin çevresinde koşarak daireler çiziyor, ellerini bastırıp cinsel organını oğlanların işerken yaptıkları gibi öne doğru çıkarmış ve besbelli bir uyarılmışlık içinde sürekli «I pisle di a, i pisle di a» (senin üzerine işiyorum) diye bağırıyor, tıpkı oğlan çocukları gibi davranıyordu. Küçük kızlar ilkin pasif bir tepki göstererek sağa sola kaçışmış, derken onlar da büyük kız gibi yapmaya başlamışlardı.

Erkekle özdeşleşme, kadın ruhunun en çok bilinçdışı bölgelerinde genellikle içyüzü yeterince kavranamamış çok büyük bir rol oynar. Söz konusu özdeşleşme organik nedenlerden kaynaklanmıyorsa, ki bu da seyrek karşılaşılan bir durumdur, *kadınlığa ve anneliğe* karşı bir kendini savunma biçimi olarak tepkisel yoldan doğup çıkar.

Kadınlık ve anneliğe karşı kendini savunu primer (ilksel) bir olay olup, kökü çok derinlerde bulunur. Aşağıda kısaca ana hatlarını verip, gelişim süreçlerini anlatmaya çalışacağım değişik etkenlerin ürünür.

Kadınlık ve anneliğe karşı kendini savunu, kökleri her kadının yalnız bilinçdışı derinliklerinde yatan bir eğilim değildir; aynı eğilimi kadınların insanı korkutacak kadar sıklıkla bilinçli olarak da yaşadığı görülür. Yeter ki açıkyüreklilikle içindekileri

lışa vursun, hemen her vakit kadının ağzından erkeğin yazgısının kendisininkine göre ne denli rahat ve imrenilmeye değer olduğu sözlerini işitiriz. *Peki, cinsiyetinin omuzlarına yüklediği rolü benimsemeye, kendini nasılsa öyle kabul etmeye karşı neden bu kadar sık ve bu kadar büyük bir güçle kendini savunmaya çalışır kadınlar?*

1. Birinci neden, bilinçdışında varlığını sürdüren *doğum travması*, doğumla annenin «kaybedilmesi» olayı, tüm hayatın ancak ölümle kıyaslanabilecek kadar güçlü ve korkunç yaşantısıdır. Bunda da *suçlu* annedir. Anneye ve anneyle birlikte tüm kadınlara karşı henüz oluşum evresindeki bilinçsiz *ben* tarafından bilinçdışı bir yadsımayla karşı çıkılır. Ben-oluşumu ile ben-yadsıması burada, yani çıkış noktasında birbiriyle özdeştir henüz. Doğum, anne tarafından ilk «kapı dışarı ediliştir». Beri yandan, tüm yaşamın en acılı olayıdır.

2. Anneler, kadınlığa karşı özellikle kendi bilinçdışıların derinliklerinde saklı olumsuz ve yadsıyıcı tutumlarını bilinçli ya da bilinçsiz yoldan daha erken bir dönemde kızlarına aşılarlar. Henüz doğum sırasında çokluk: «Kız ha!» derler. «Zavallı yavrucak! Biz kadınların çektiği tüm çileleri o da çekecek.»

3. Yaşamının ilk yıllarında cinsiyet ayrımının bilincine varan küçük kız, oğlan çocukları karşısında kendi cinsel organına yönelik aşağılık duyguları geliştirir içinde; iğdiş edildiği düşüncesine ve penis kıskançlığına kapılarak kızlık durumunu yadsır.

4. Ödipus döneminde (3-6 yaş arası) babaya ya da erkek kardeşe duyulan sevginin yol açtığı rekabet kavgasında *annesine* karşı beslediği kin ve nefret, annesinin cinsiyetinden ötürü küçük kızın kendi cinsiyetini daha bir güçle yadsımasına yol açar.

5. Babaya karşı sevginin ve anneye karşı nefretin bilinçdışına

itilmesiyle özellikle anneye karşı duyulan *sululuk duygusu, kızda mazoşist davranışlara, edilgenliğe, regresyona ve* kadınlığı yadsımaya karşı eğilimi güçlendirir.

6. Kadının rolü, erkekle cinsel ilişki ve annelik konularında gerekli açıklamalardan yoksun bırakılmaları ya da açıklamaların yetersizliği ya da yalan yanlış bilgiler olması, kızlarda kadınsal-biyolojik ödeve karşı ölümcül bir korkunun beslenmesine, dolayısıyla *erkekten korku duyulmasına* yol açar. Korku, kadınlığın yadsınmasını güçlendiren, hastalığa kaçıp sığınmayı ve erkekle özdeşleşmeyi vb. doğuran bir başka nedendir[26].

7. İlk kez âdet gören bir kız, cinsellik konusunda aydınlatılmamışsa ya da kendisine verilen bilgiler yeterli değilse, söz konusu kanlı olaydan dolayı korkuya kapılır. Kadın olmanın bu *kaçınılmazlığı* karşısında yadsıyıcı bir tutum takınır. Söz konusu yadsımanın bir belirtisi de normal aybaşı şikâyetleri, ayrıca masal kızlarında değindiğimiz yaşamdan kaçmaya yönelik davranış biçimleridir.

8. Defloresyon, yani erkek tarafından kızlığın bozulması da yine kanlı bir olay, bir yaralamadır. Dolayısıyla, erkeğe karşı çokluk bilinçdışında da kaldığı için farkına varılmayan bir yadsıma ve nefret geniş ölçüde kızın ruhuna yerleşir. Kadınlığın yadsınması yeni bir güç kazanır, kendi cinsiyetinden kimselere karşı takınılan tutumdaki ambivalens karakteri güçlenir.

9. Döllenmeyle birlikte kadının kendine özgü yaşamı son bulur, *annelik* başlar; çocuk uğrunda artık sürüp gidecek bir yaşam biçimidir bu. Kadınlardan çoğunun, böyle bir köklü değişimi bilinçdışında zor benimsediği görülür. Ancak, bilinçli olarak hep bunun aksini ileri sürerler.

10. *Doğurma* da yine *kanlı ve dehşet verici* bir olay, hatta ölüm kalım sorunudur. Gebelik ve doğum düşüncesi, kadınların

çoğunda korku, dehşet ve yadsıma uyandırır. Doğacak çocuğun sevinci çokluk sonradan duruma gelip eklenir, kadının yatıştırılmasını, kendisini bekleyen olayların ağırlığının hafifletilmesini ve unutulmasını sağlama amacını güder. Öyle kadınlar vardır ki, salt doğurmaktan korktukları için evlenmezler. Çokluk bu korku, doğum konusunda kadındaki bilginin yanlışlığından ve yetersizliğinden kaynaklanır. Tesadüfen büyüklerin arasındaki bir konuşmaya kulak misafiri olup bir doğum olayının gerçekleşmesindeki korkunçluğa ilişkin ilgili bazı sözler işiten küçük bir kız bile doğurmayı panik derecesinde yadsıyabilir.

Çok yıl önce tedavi için normalde sapasağlam üç buçuk yaşında bir kız getirdiler bana. Yavrucak, daha önce iyileşmesi için bıkıp usanmaksızın uğraşıp didinen annesi tarafından bir yılı aşkın süre klinik klinik dolaştırılıp durmuş, ama tüm çabalar sonuçsuz kalmıştı. Gece oldu mu, çocukta belli bir hastalık belirtisi kendini açığa vuruyordu ve tuhaf bir belirtiydi bu, anlaşılan pediyatri dalındaki otoriterelerce de içyüzü anlaşılamamıştı: Geceleyin kızın cinsel organıyla tüm çevresi yengeç gibi kıpkırmızı kesiliyor, sanki iltihaplanmış gibi bir görünüme bürünüyor ve taş gibi sertleşiyordu. Hastalık, çocuğun alabildiğine canını yakıyor olmalıydı; çünkü geceleri adeta aralıksız bağırıp çağırıyor, kendini ordan oraya atıyor, vücudu ağrıdan iki büklüm kesiliyordu. Ağrılar çokluk ancak sabaha karşı diniyor ya da kramp çözücü ve ağrı kesici iğnelerin yapılmasından sonra kayboluyordu. Çocuğu bana getiren annesi, kocasının kızı erkenden cinsel ayartılara konu yapmasının hastalığa yol açtığından yüzde yüz emindi ve kocasından ayrılmak üzere mahkemeye başvurmuştu. Gel gelelim, ben çocuğun kendi ağzından asla bu yolda yorumlanacak sözler işitmemiştim; beri yandan, muayenehanede sergilediği oyunlar da açık seçik bir başka gerçeği gösteriyordu.

Yaklaşık otuzuncu oturumda (seans) hastalığa yol açan travma-

tik olay, itildiği bilinçdışından çıkarılarak anımsama konusu yapıldı: Elsi, tesadüfen annesiyle teyzesinin bir konuşmasına kulak misafiri olmuş, teyzesi annesine hastaneye kaldırılan bir tanıdığından söz açmış, hastanede karnı yarılıp açılan kadının hayli kan kaybettiğini, müthiş acılar içinde kıvrandığını, öldü ölecek duruma düştüğünü anlatmıştı. Konuşmanın üzerinden de çok geçmemiş, sözü edilen kramplar Elsi'de görülmeye başlamıştı. İlgili anımsamadan sonra Elsi'yle birçok oturumu çocuk doğurma konusu üzerinde söyleşilere ayırmıştık; çocuk doğurmanın asla pek korkunç bir şey sayılamayacağını, tersine bir kadının bundan kıvanç duyması gerektiğini, Elsi'nin her gece çektikleriyle kıyaslanırsa doğum yapmanın hiç de sanıldığı kadar kötü bir şey olmadığını belirtmiştim. Derken kızdaki hastalık belirtisi kaybolmuş, bir daha da görünmemişti. Elsi bugün otuz yaşında, âdet görme konusunda herhangi bir şikâyeti yok, evli barklı bir kadın. Daha önceki belirti bir vagina krampından başka bir şey değildi kuşkusuz. Ama öylesine şiddetle kendini açığa vuruyordu ki, büyük kimselerde bile böylesine rastlanamazdı.

11. Kadınlığı yadsıyan tip, asla bir anne tipi olamaz. *Aslında çocuğu da yadsıyan bir tiptir bu.* Doğrusu çocuk bir «avuntudur» böyle biri için; ama gerçekte bir yük gibi hissedilir, yaşam çemberini daha da daraltıp sıkan bir etken sayılır, örneğin masallardaki gibi her zaman bilinçli değilse de bilinçsiz yoldan yadsınır, ölmesi istenir ya da «ölmüş» gözüyle bakılarak hiçbir sevgi gösterilmez kendisine. Doğan çocuk kız ise, otomatik olarak bir sonraki kuşak için aynı mutsuz yaşam süreci yeniden başlar.

Derinlik psikolojisiyle uğraşan biri olarak edindiğim deneyimlere göre, sevi yaşamında sözü edilen bozukluklar kadının ruhunda az, ya da çok yoğun olarak etkisini gösterir. Kuşkusuz, kadından kadına değişik biçimde gerçekleşir bu süreç. Ama

hayli eski biyolojik bir kökene dayanan ruh içi bir yasa bu konuda egemenliğini sürdürür, kuşaktan kuşağa aktarılır. Yukarıda sayıp döktüğümüz bozuklukların kendilerinde var olduğunu itiraf edecek kadınların sayısı, yüzdeye vurulursa fazla bir şey tutmaz. *Bu konuda gerçek iyileşmeyi sağlayacak tek yol kadının, kendi ruhsal yaşamını, özellikle içgüdülerinin ve bilinçdışının yapısıyla bunlarda geçen olayları derinlik psikolojisinden kaynaklanan bir vukufla sezip kavramasıdır.* Bilinçdışı ruhsal yaşamını kavraması, kadını sevi yaşamı için olgunlaştıracak, âdet görme, cinsel ilişki, gebelik, doğum ve emzirme gibi seksüel işlevlere yalnız pasif olarak katlanmak değil, aynı zamanda bunları yaşamaktan haz duyacak olgunluğa ulaştıracaktır. Kadınlıktaki bu alabildiğine karanlık derinlikleri aydınlatmanın, insan soyunun acılarını azaltma bakımından önemli bir katkı oluşturacağı kuşkusuzdur.

Dede Korkut'ta baştaki kadın figürleri açıkl
Karikatür olgun kadın.
Üvey anne gerçekten üvey mi? Annelik rolünü
sevmeyen kadın.
[Üvey anne — Firdevs Hanım — Çamlıca Presi'deki
Ferhat ile Şirin'deki Sultan
Reba

KADIN

Kadının Ruh Aynası

İnsanın ruhu
Suya benzer
Gökten iner
Göğe çıkar
İnmek için besbelli
Yeryüzüne tekrar
Bir aşağı bir yukarı
Gidip gelir sürekli. – Goethe

Kadının ruhu erkeğinkinden bir başka türlü müdür? Doğum öncesinde, bilinç-dışı özben'de her iki ruh birbirine akrabalık gösterir. Doğum sonrası ben'de ise birbirinden giderek daha belirgin ayrılır; ben ne denli dal budak salar, gelişip serpilirse, ayrılma da o denli büyür. Ben'lerini kurup geliştirdikleri ölçüde, kadın ve erkek ruhsal bakımdan birbirine yabancılaşır. Ben'den yola çıkarak aralarında kuşkusuz yeniden köprüler kurabilirler. Ben ne denli sağlam bir yapıyı içeriyorsa, kurulacak köprüler o denli dayanıklı olabilir, ama ille olur diye de bir şey söylenemez. Ancak, köprüler bağlılık değil, bağlantı niteliğini taşır, hatta doğal bir bağlantı da sayılmazlar. Bağlılık, uyum, gerçekten anlaşılma, birlik ve bütünlük ancak özben'den kaynaklanabilir, ancak özben'de bulunur.

Kadın ruhu özben'e daha çok bağlıdır; özben erkekten çok kadına özgüdür, «kadınsal» nitelik taşır, çünkü kadının içinde oluşur. Ancak, erkeğin özben'i de *kadınsal* niteliktedir, çünkü o da kadının içinde gelişir: Ama erkeğin ruhunu kadınınkinden ayıran bir özellik varsa, *ilk kadınsal*'a dönme, *«annelerin yanına inme», bilinçdışı özben'e ulaşma* ve *«ezelî kadınsal'a doğru tırmanma»* yolunda bir dürtüyü, dinsel esenlik yaşantısında, Nirvana'da, isteklerden arınmış bir mutlulukta bilinçli özben'e kavuşmaya yönelik alabildiğine güçlü bir eğilimi kendisinde barındırmasıdır. Erkeğin dinsel yollara başvurarak ben'den yakayı sıyırmak, kendini özben'de yeniden bulmak için kadından daha çok çaba göstermesi de bu yüzdendir; öyle bir özben ki, kendi içinde dinginliğin «pasifliği», varoluşta dinginlik, ben'in damgasını taşıyan «belli amaçlar uğrunda sürekli çabalara» sırt çevirme gibi kadınsal karakter özelliklerini yansıtır.

Kadının ruhu «üzeri dümdüz bir göle» benzer («Ruhların Sular Üzerinde Şarkısı»). Suların göle akışı ve gölden dışarı akışı, buharlaşma ve yağmur üst yüzeyinde gerçekleşirse de, gölün tüm derinliklerine işler, çiftleşme, doğum ve ölüm gibi bitip tükenmeyen bir değişim sürecini oluşturur. Bir hazne ve geçit yeri olarak kadın vücudunun simgesidir göl, dalgaları ve çalkantıyı ise rüzgar yaratır; Goethe, ünlü şiirinde yazgı diye niteler onu. Kadının yazgısı ben'e ulaşmak, erkeğe yönelmektir.

Erkeğin ruhu ise *akan* suya benzer; hep çalkantılıdır, alabildiğine derinlere, hep denize varmaya çalışır, *ilk ana*'ya doğru yola düşmüştür, yolda büyük bir güçle «iyi ve kötü» eylemlerde bulunur, ayrı baş çeker, ama sonradan yine yola gelir sürekli ve kendini gözden çıkarır: Kaynak olarak toprak ananın bağrından doğmuş bir oğuldur, topraktan çıkar dışarı, vahşi gürültülerle kayalıklardan köpükler saçarak aşağı dökülür, çimenlik düzlükte «yavaştan çağıldar», «tüllerle örtülür üzeri», dört bir

yanda bir süt çocuğu gibi toprak anasının memelerinden beslenir, derken o alabildiğine eski ilk-ana denize karışarak can verir, yitirir ırmaklığını, kendisine en çok özgü ögeye, «kendi özben'ine» döner.

Kadının erkeğe ve ben'e varma çabaları birbirine büyük bir akrabalık gösterir. Erkeğin kadına ve derinlik ile köken bakımından ezelî-kadınsal özben'e varma çabaları ise anlam bakımından birbirinden farklı değildir. Özben'de kurtuluşa kavuşma özlem ve çabası, kadında erkeğe göre önemli ölçüde güçsüzdür. Özellikle bu davranış, kadın ve erkek arasındaki farklılığın en önemli ögesini oluşturur.

Peki ama, kadındaki özben'i yadsıma, özben karşısındaki bu çekimserlik nereden kaynaklanmaktadır? Özben'in ilk ve ezelî kadınsal'ı oluşturduğuna bakılarak, gerçekte durumun tersi olması gerekeceği düşünülebilir. Ne var ki, kadındaki silik çabanın ve kurtuluş eğilimindeki gevşekliğin nedeni, onun *kadınsal-ilk ruhsal* özben'le bilinçdışında güçlü ve doğal biçimde özdeşleşmesidir. Ama kadında özben'i yadsımanın erkektekinden güçlü nitelik taşımasının nedeni, onun erkek gibi yalnız olgunlaşmış bir embriyo olarak doğum travmasına pasiflik içinde katlanması değil, ayrıca anne olarak *doğuran kadınların travmasını* ilerde yaşamasıdır.

Şimdiye kadar geleneksel psikolojide kadın ve erkek arasındaki ayrımlar saptanırken, yapılarının değişikliğinden ya da insanlığın gelişim sürecinde özel biçimler yaratmış kültürel ve sosyal etkenlerden yola koyulunmuştur. Ama her iki bakış açısı da salt bakış açıları olmaktan öteye gitmez, işin özünün kavranılmasını sağlamaz, hep periferiyi, yani dış dünyayı kendilerine çıkış noktası yaparlar. Çünkü beden de bir dış dünyadır ruh için, yabancı bir ruhtur, *bedensel-ben*'in oluşturduğu ben gibi bir dış dünyadır. Kadın ve erkeğin bedensel ve kültürel nedenlerden kaynaklanan ruhsal farklılığına dayanarak çıkaracağımız

tüm sonuçlar önemsizdir, kenar psikolojisi, bilemedin katman psikolojisi kapsamına girer hepsi.

Önem taşıyan bilgileri, çekirdek psikolojisinin aracılığıyla özben'le ilintili olarak ya da doğrudan doğruya özben'den elde edebiliriz. Bu görüşü benimsemek kolay değildir; özellikle kendilerini bütünüyle algılara, ölçüp biçmelere, kısaca Maya'ya adamış ampiristler için güçlük doğurur. Ama işte böyleleri için kadın, bilmecelerin bilmecesi niteliğini korur her zaman, çünkü dış görünümünde *ezelî-değişebilirlik* saklıdır ve *özben'le ilintisi bakımından özdeşleşme yadsıyıcı bir davranış kimliğiyle ön planda yer alır*, yani kadının önemli gibi görünen tutum ve davranışları maskedir. Dolayısıyla, bu temel üzerine ben'den kalkılarak kurulacak her şey, en başta bunların bedenle ilgili olanları iki anlamlı, maskemsi, aldatıcı nitelik taşır, çünkü değişimlerin oyununda değişip dururlar sürekli.

Teb kentindeki İsfenks'ın *insandaki değişim bilmecesini* Ödipus'a sorması boşuna değildir: Dört ayak üzerinde, üç ayak üzerinde ve iki ayak üzerinde yürür.

Ödipus saltık'a (absolut) kendini adamış bir filozof olsaydı, bilmeceyi asla çözemezdi. Kadınsal-annesel'e bağlı olup, kısa süre kendi öz annesiyle evlenecek olan biri bunun üstesinden gelebilirdi ancak. Ne var ki, özben'in görmezden gelinmesinde, yadsınmasında, geçici olan'a, bedene, görüngüler dünyasına ve bu dünyayla ilintili olarak doğmuş ben'e sıkı sıkıya sarılmada, *kadınsal*'ın ancak önemsiz bir parçası kendini açığa vurur. Bundan çok daha önemli parça, yavrunun karında taşınıp korunmasında, ayrıca beslenip doğurulmasında ve yine doğan çocuğun, henüz saf özben'i içeren bu varlığın beslenip korunmasında etkinliğini gösterir.

Özben'e götüren yolun doruğunda kadın anne olur. Ama pek çok kadın asla bu noktaya ulaşamaz. Gerçek annelik mutlu-

luğunun kendilerine bağışlandığı kadınlar ise, çokluk söz konusu mutluluğu bir daha elden çıkarmamanın yoluna bakarlar. Neden bakmasınlar ki? Gerçek anne sevgisinin mutluluğu dünya nimetlerinin en yücesidir. Ne diye mutlu bir anne daha yükseğe tırmanmak, özben'ini bilinçli yoldan gerçekleştirmek uğrunda çaba harcasın? Anne mutluluğunun içinde öylesine zengindir ki, tüm varlıklı kişilere taş çıkarır.

Kadın, görüngüler dünyasına erkekten daha çok bağlıdır. Anne olarak da somut görünümü içinde çocuğuna daha çok bağlılık duyar. Kuşkusuz, çocuğunu aynı zamanda sever, çünkü onda saf bir özben («Tanrısal çocuk») gözlerini yeniden dünyaya açmıştır. Ama yine de anne olarak sürekli değişen görüntünün gerçek temsilcisi niteliğini korur. Özellikle bu yoldan asıl kadınsallığa ulaştığı yolunda açık seçik bir duyguyu içinde yaşatarak ilgili tutumunu vurgular. Ama işte maddesel'e bu güçlü bağımlılık, dolayısıyla ben'in tutukluğunda yaşama, özben'den kaynaklanacak gerçek dirimselliğe genel bir sınırlama getirir. Uyuyan Prenses'in (Dornröschen) uykusu, kurbağa masalındaki soğuk kurbağa, Külkedisi'nin evde hizmetçi rolünü üstlenmesi bu çeşit sınırlamalardandır. Külkedisiliği, kadının erkek karşısında oynamak için can attığı bir roldür. Yalnızca diktatörce isteklerine doyum sağlamak için çalışan erkek karşısında değil, önüne geçilmez bir özgürlük tutkusunu içinde taşıyan erkek karşısında da oynar bu rolü. Onun kılavuzluğunda özben'deki özgürlük yaşantısından nasibini alacağına ilişkin kesin bir seziyle erkeğe sarılır. Ama ödünç bir özgürlüktür bu, kadının kendi çabasıyla kazanılmış değildir. Kadının özü Maya'dır.

Kadın boyuna Maya'nın, giz'in peçesiyle örter yüzünü. Bu tülü aralamak, kadının «iç dünyasını bir arada tutan» nesneyi öğrenmek isteyen erkek, kadını yaşamak zorundadır. Kadın ve May'a, öz bakımından birbirine akrabadır. Her ikisi de çok

yönlü bir karakterle donatılmıştır. Her kim Hindu Ermiş Neruda gibi Maya'nın gizini öğrenmeye kalkarsa, Tanrı'dan şu yanıtı alır: «Kimse anlayamaz onu, kimse şimdiye dek anlamadı, kimse de bundan sonra anlayamayacaktır.» Ancak Tanrı Şiva'dır ki, kadının gizli düşüncelerini bilecek, kadının kendisinin bile ayrımına varmadığı düşünceleri keşfedecek yeteneğe sahiptir. Yine aynı Tanrı'nın kadının çok yüzlü sevgisi konusunda da bilgisi vardır. – Biz de şimdi kadın sevgisinin derinliklerine biraz inmeye çalışacağız.

KADINSAL SEVGİNİN NORMAL VE ANORMAL DIŞAVURUMLARI[27]

I

Konuyu belli sınırlar içinde tutmak için, ne yazık ki kadınsal sevgideki normal ve anormal dışavurumların ancak birkaç yönüne değinebileceğim. Bunu yaparken derinlik psikolojisi ve psikoterapi literatüründe yeterince anlatılan cinsel sapıklıkları ve eşcinselliği bir yana bırakacak, kadınsal sevgiye egemen olan ana etkenleri, bu sevgiyi daha derinden kavramamızı sağlayacak yeni bir görüş açısından sunmaya çalışacağım.

Konuya girmeden önce *sevgi* üzerine kısa bir söyleşide bulunmak sanırım yerinde olacaktır. Sevgi deyiminin *şiddetle arzulamak* anlamına gelen eski Hintçe *lubh* sözcüğüyle çok ötelerden gelen bir akrabalığı vardır. Buna göre sevgi şiddetle arzu ediş midir? Böyle bir arzudan mı doğar sevgi? Onunla özdeş midir nihayet? Ortega y Gasset'in dediği gibi pek *sonu gelmeyecek bir doyumsuzluk* değil, böyle bir doyumsuzluğu yenme çabasıdır sevgi ve her organizmada etkin durumdadır. Novalis'e göre bunun da dışında «dünya tarihinin son amacı, evrene âmin denmesidir.» –

Akla gelebilecek en eski zamanlardan beri insanoğlu sevginin kaynağını, işlevini ve içyüzünü araştırıp duruyor. Mitler'de, felsefi ve dinsel yapıtlarda karşılaşıyor onunla; sanatsal yaratılarda, şarkılarda, romanlarda, sahne oyunlarında, resimlerde, ezgi ve armonilerde varlığını seziyor, Hubert Benoit'in[28] büyük yapıtında anlatı konusu yaptığı «binlerce yüzünü» görüyor onun. Hubert Benoit, yapıtında yer alan «36 bölümden her birinin birden çok cildi doldurmaya yetecek malzemeyi içerdiğini» söyler. – Beri yandan, gene insanoğlu, alabildiğine değişik biçimlerde bedensel-ruhsal bir yaşantı olarak gerek kendisinde, gerek çevresindeki partönerleri üzerinde tanık olur bu sevgiye – ve nihayet ruhunun varlık temeliyle, kendi özben'iyle ve kozmik özben'le, Tanrı-doğa'yla uyum içinde onu yaşar.

Sevginin kaynağını ararken birtakım güçlüklere toslarız. Örneğin Freud, «ilksel» ve «her şeyi kuşatan» *ben duygusunun*, primer libido rezervuarı sayılacağı tezini ileri sürer, ama beri yandan aynı ilkselliği Es'te görür, bu *Es*'ten ben'in yüzeysel bir oluşum kimliğiyle ayrıldığı ve Es için bir ön cephe işlevini gördüğü düşüncesini savunur. Freud'un kendisi de ilgili tezlerdeki karmaşıklığı sezmiş ve ruhçözümsel (psikanalitik) araştırmaların «Ben'in Es'le ilişkisi konusunda *bize daha bir sürü aydınlatıcı bilgi sağlaması gerektiğini* söylemiştir[29]. Ancak biz buna, ilgili araştırmaların her türlü ben oluşumu ve ben duygusundan önce var olup bir *okyanusa benzeyen duygunun* ya da libido rezervuarının kökeni konusunda biyolojik bakımdan akla uygun bir varsayımı veya açıklamayı da bize sunması gerektiğini ekleyeceğiz.

Ben kendi yazılarımda, söz konusu ilkselliğin genetik bakımdan ancak *embriyonel (dölütsel) bilinçdışı-ruhsal*'da, *bilinçdışı-özben*'de saklı yattığını göstermeye çalıştım. Bu ilkssellik de, anneyle özdeşleşmeden kaynaklanan ikili-birliğin yaşantısıdır.

Doğum olayı o büyük bölünmeye, anneyle birlikten kopmaya, bireyde birtakım içgüdülerin ve ruhsal isteklerin filizlenmesine yol açar; öyle içgüdüler ki, amaçları ilk başta yaşanan elden geldiği kadar yakın bir ikili-birliği, yineleme zorunluğuna başvurarak sık sık yeniden kurmaktır.

Ruhun yeni bir parçası olan ben gelişerek, yoksunlukların ve soyutlanmanın doğum sonrası yaşamına ikili bir istekle karşıkoyma görevini üstlenir. İki istekten biri, ikili birliği tekrar ele geçirmektir. Bunu, *sevginin temel işlevi* diye niteleyebiliriz. Karşıt doğrultudaki öbür istek de, yoksunlukların kaynağı olan dış dünyayı ve bu dünyadaki objeleri yadsımayla açığa vurur kendini. Yadsıma, sevginin tersi olan nefrete de dönüşebilir. Her iki eğilim de, ta başından beri ambivalent bir karaktere sahip ben'den alır kökenini. Dolayısıyla, ben'den kaynaklanan sevgi de ambivalent karakter taşır ve benim daha önceki yıllarda ayrıntılarıyla ele aldığım iki ayrı *özdeşleşmenin*[30] aracılığıyla gerçeklik planında boy gösterir. Bunlardan biri *aktif* özdeşleşmedir ve arzulanan objeyi kendine mal etmeyi amaçlar («seni o kadar çok seviyorum ki, yerim seni»); ötekisi ise, kendini sevilen objenin içerisine koyma amacını güder.

Her türlü obje sevgisinin temelinde yatan bu özdeşleşmeden amaç, objeyle özdeşlik ve onunla kaynaşmadır. Söz konusu amaca geçici bir zaman için büyük ölçüde ulaşıldığı görülür; ama ben egemenliği elinde tutabildiği süre, ilgili objeye sevgi yaklaşımları yeniden başlayacak, ben yeni bir bağlılık ve yeni bir birlik yaşantısını gerçekleştirmeye çalışacaktır.

Bu konuda *mitolojiye* kısaca bir göz atmak yerinde olacaktır sanırım. Platon'un *Şölen* adlı kitabında Aristophan başlangıçta bütünlük içindeki er-dişi bir insandan söz açar. Sonradan Tanrılar kıskandıkları bu insanı iki parçaya bölmüştür; dolayısıyla, yeniden o bütünlüğe kavuşmak için parçalardan her biri ötekisini aramak, istemek ve sevmek zorundadır. İki bin

yıldan fazla bir geçmişi olan Platon'un bu düşüncesi insanlar üzerinde büyüleyici bir etki yapmıştır. Ancak, insandaki sevi işlevinin açıklanması bakımından da yeterliliği söylenemez. İlgili düşünce, akıl almayacak kadar eski bir tarihte parçalanıp ikiye bölünen erkek ve kadının yeniden birbiriyle birleşip bütünlüğe kavuşabileceği, adeta Shakespeare'in dediği gibi «iki sırtlı bir hayvan» oluşturacağı gibi yanlış bir görüşün benimsenmesine yol açmıştır. Ne var ki, insan soyunun biyolojik oluşumunda (biyogenez) insanın kadın ve erkek olarak zorla ikiye ayrıldığını gösteren herhangi bir ize rastlanmaz.

Bir bölünme varsa, kökü daha derinlerde aranması gereken bir başka türlü bölünmedir bu. Embriyo'nun, daha önce birlik ve bütünlük içinde yaşadığı ana toprağından kopup ayrılmasıdır. Bu ayrılıştır ki, «sevgi» yoluyla geriye döndürülmek ya da ortadan kaldırılmak istenir. Tüm organizmalarda bu sevgi karşımıza çıkar. İnsanda yalnız karşı cinsiyete bağlı da değildir. Çocuk sevgisi, anne sevgisi, heteroseksüel sevgi, eşcinsel sevgi, ruhsal-manevi sevgi ve bütün öbür sevgi türleri kaybedilen ikili-birlik ve beraberliği yeniden kurma, yeniden ele geçirme çabasından kaynaklanır. Soyutlanma ve yalnızlık, kaybedilmiş birlik ve bütünlüğün yeniden diriltilmesi için sevisel içgüdünün insanda patlak vermesine ve etkin duruma geçmesine yol açar. Bu içgüdü, Freud'un söylediği gibi, genişleyip yaşam içgüdüsüne dönüşerek kendine dört bir yanda «progresif» (ileri doğrultuda) bir dışavurum sağlar; aslındakinden yeni, bir başka türlü, yaşamsal ve tinsel gerçeğe uygun bir dışavurumdur bu. Ne var ki, gerçekte, temel eğilimi bakımından yüzü geriye dönük olup ana toprağıyla yeniden birleşme ve bütünleşme amacı güden regresif (geriye dönük) karakterdeki karşıt içgüdüden farklı değildir.

II

İkinci konuşmamız *kadın sevgisi* üstüne olacak. Kadının *üç*

temel konumundan kalkarak anlamamız gerekiyor bu sevgiyi. Birincisi, küçük kızın annesine olan *homoerotik ilişkisidir* ve homoerotik niteliğini temel eğilimi bakımından sonradan öbür sevi objelerine, bu arada erkeğe karşı ilişkide de koruduğu görülür. *Annelik,* söz konusu sevginin bir başka yönüdür. Ancak üçüncü yönüdür ki, heteroseksüel nitelik taşır; ama burada da anne sevgisinin gerek pasif-sevecen, gerek aktif yönü alttan alta sürdürür varlığını.

Bu üç ayrı kökten kaynaklanmasının yanı sıra kadınsal sevgiyi, üreme organlarının oluşumu açısından bakıldığında Werner Kemper'in[31] ayrıntılı şekilde ele aldığı iki faktör karmaşık duruma sokar:

1. Filogenetik faktör: Orgazm işlevinin geçireceği değişim sonucu cinsel maddelerin yapımında erkeğinkilere uyum sağlanması,

2. Cinsel haz kaynağı olarak klitoris'ten ayrılıp vagina'ya geçiş.

Tümüyle psiko-somatik yapısının durumuna göre bir kadının sevisel yeteneği, özellikle sevi olanakları ve amaçlarındaki çeşitlilik nedeniyle, ayrıca bilinçdışından yönetilen bir takım mekanizmalar sayesinde çok yönlü olumlu etkilere kaynaklık edebilir. Anne özdeşleşmesi dolayısıyla sevecen pasif bir sokulganlık ya da annenin çocuğa karşı aktif sevecenliği şeklinde kendini açığa vurabilir. Sonuncu durumda her objeye, bu arada erkeğe dışyansıtımla bir çocuksallık özelliği mal edilir. Hatta daha çok erkeksel-kilitoris'ten ve daha çok kadınsal-vagina'dan kaynaklanan cinsel uyarılabilirlik ve doyum da yine sevi yaşamında olumlu yönde etkisini gösteren bir çeşitliliğin doğmasını sağlayabilir.

Şimdi de kadındaki bensevisel libido rezervuarına bir göz atalım. Şimdiye kadar sözünü ettiğim kadın sevgisi kapsamına

giren tüm eğilimler, primer olarak bedensel kaynaklardan alır besinini: Kızın annesinden gördüğü sevecenlik, kendi vücudunda daha önceden yaşadığı annelik, daha sonradan erkekle cinsel ilişkisi ve nihayet orgazm işlevinin kilitoris'ten ayrılarak vaginaya geçişi bunlar arasındadır. Başlangıçta bedensel-ben'den çıkan ve yine oraya akıp giden libido, Freud'un bir yazısında kısaca değindiği «aktarım» (transferens) olayıyla dıştaki objelere yansıtılır. Daha açık bir deyişle: Küçük kız, kendi vücudunu ilkin dış dünya olarak algılayıp yadsır. Bu olaylar doğumun ardından, ana toprağından kopup ayrılmanın ve «ebedî soyutlanmışlığa» mahkûm edilmenin acısı hissedilmeye başladıktan *sonra* gerçekleşir.

Ama bizim sevgi diye bildiğimiz şey, bir cennetten farksız olarak başlangıçta, yani prenatal (doğum öncesi) dönemde var olan ikili-birliği yeniden kurmak için sürdürülüp asla doyurucu nitelik taşımayan denemelerde mi açığa vurur kendini? Yoksa sevgi primer olarak daha doğum öncesinde vardır da benim asıl ruh diye nitelediğim bilinçdışı ruhsal'dan mı kaynaklanır?

Hamile kadın, bilinçdışının alabildiğine derinliklerinde çocuğuyla beraber kendi *yeniden doğuşunu*, tüm ruhsal'ın kaynak ve amacı olan özben'de kendi beninin ortadan kaldırılışını mı yaşamak istemektedir? Bizim bütün bedensel doyumlarda nihayet ele geçirmek istediğimiz başlıca şey, gerçekleşen sevginin sağladığı ruhsal-manevi mutluluk değil midir? Peki, o saf ruhsal-manevi sevgi nereden kaynaklanmaktadır? En yüce bir sevgi biçimi olarak bu sevginin narsistik-bensel sevgiye göre daha derin kaynaklardan fışkırdığı kuşkusuzdur. Bu alabildiğine derin kaynak da Freud'un *Es* dediği, karmakarışık duygu ve tutkuların kol gezdiği şey olamaz; tersine, her türlü narsistik libido'dan *önce* var olan, bütünlük ve uyum içindeki bir enerji kaynağıdır. – Sevgi gelişimi normal seyir izlemiş bir kadında sözü geçen bedensel-ruhsal sevi çeşitlerinden mutlu bir

karışıma rastlanır; nitekim Freud da, sağlıklı bir içgüdü karışımı için aynı şeyi söyler. Ne var ki, sözü edilen erotik gereksinimler bir karışım oluşturmayıp bu ya da öbür davranış biçimi fiksasyon gösterir ya da aşırı vurgulanırsa, kadının sevi yeteneğinde bir bozuklukla karşılaşılır, normal denemeyecek bir sevisel davranış biçimi gelişip ortaya çıkar.

III

Genelde sevgi ve özelde kadınsal sevgi üzerindeki bu konuşmalarımızın amacı, normal ve anormal kadınsal sevgideki yeni yönlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. İlgili yönleri aşağıda ele alırken, kavram ve içerik bakımından taşıdıkları karakteristik özellikleri saptama, aralarındaki sınırları belirleme ya da tanımlama yoluna gitmeyecek, kadınsal sevginin normalliğini yitirip anormal nitelik kazanmasındaki ve bunun tersi olarak bireyselleşme (individuasyon) sürecinde anormal sevginin normal sevgiye dönüşümündeki etkin dinamik güçler üzerinde duracağım. Ancak, normal ve anormal deyimlerini, kalıtsal faktörün kesin rol oynadığı ne biyolojik, ne öjenik (genetik sağlıkla ilgili), ne de patolojik anlamda kullanmayıp dildeki genel anlamıyla ele aldığımız kuşkusuzdur. Doğumun, postnatal (doğum sonrası) yaşama birdenbire geçişin yol açtığı sonuçlar, yani yeni gereksinimlerle, isteklerle, içgüdü ve ben oluşumuyla tamamen değişen yaşam biçimi, sürekli yineleme zorunluğundan, geniş kapsamlı sevgiden, objeyle kaynaşmadan yararlanılarak ortadan kaldırılıp eski ikili-birlik yeniden kurulmaya çalışılır.

Bunun, bilinçli olmaktan çok bilinçsiz başvurulan daha önce değindiğimiz iki çeşit *özdeşleşmeyle* nasıl gerçekleştirildiğini birkaç tipik örnek üzerinde göstermeyi deneyeceğim. Bu arada sevi ilişkisindeki normallik ve anormallik, objeyle kaynaşmanın yoğunluk derecesini belirleyen bir ölçüt olacaktır.

Özdeşleşme her sevgide primer olarak etkin rol oynarsa da, kişi bunun bilincine varmaz pek. Freud, çok önceden özdeşleşmeyi yaşamın «en erken döneminde başvurulan en ilksel duygu bağlanımı» diye nitelemiştir. Daha sevi objesinin seçiminde ve objeye bir libido yükünün mal edilişinde rol sahibidir özdeşleşme. Âşıklık ve sevgi insana hiçbir zaman katıksız doyum sağlayamadığından, bir birlik yaşantısına ulaşma çabası kişinin giderek daha yoğun özdeşleşme girişimlerinde bulunmasına yol açar. Değişik bir söyleyişle: Özdeşleşme zorunluğu ne kadar belirgin bir durum gösterirse, sevisel *istekler* o kadar güçlenir; buna karşılık, gerçek sevi *yeteneği* o ölçüde zayıflar, düş kırıklıkları o kadar büyük olur, bu da yine bir kısır döngü içinde özdeşleşme zorunluğunu büyültür. Sevgi ve özdeşleşmenin son amacı, birlikte-ikili yaşam'ın doğumla bozulmasından kaynaklanan o çok, çok eski acının yenilmesi, ikili-birlik'te yeniden bütünleşmenin sağlanmasıdır.

Kadınlardaki bilinçdışı özdeşleşmeleri hepsinden açık seçik bize gösterecek bir şey varsa, hastayla hekim arasındaki *aktarım ilişkisidir*. Ama söz konusu ilişki gerek kadınların, gerek erkeklerin sevi yaşamında olduğu gibi, yaşamın öbür alanlarında da bilinçle algılanamayan başlıca rollerden birini oynar. –

> Üç çocuk annesi bir kadın yirmi yıldır süregelen evliliğinde bazı cinsel güçlüklerle karşı karşıyaydı. Bir akşam muayenehanemdeki odamda düşüncelere dalmış oturuyordu. «Bakıyorum, karanlıkta oturuyorsunuz», sözleriyle odadan içeri girdim. Psikanaliz sırasında itiraf ettiğine göre, ben içeri girmeden hayallere dalmış, *kendi içinde hissetmiş beni*, sesimin seven ve okşayan bir tonla kendi içinden yükseldiğini işitmiş. Ne var ki, *gerçek* sesim, «tıpkı nesneleri kesip doğrayan gün ışığı gibi» daldığı düşü ve odadaki loşluğu parçalayıp dağıtmıştı.

Oysa loşluk yeryüzünü ve gökyüzünü birbiriyle kaynaştırmış, benimle kendisini de çözüp dağıtarak birbirimizle birleştirmişti. Yani çifte bir *iç içelik* durumu ortaya çıkmıştı, kendisi benim içimdeydi, ben onun içindeydim, öğrencileriyle ilgili olarak İsa'nın söylediği gibiydi tıpkı. Kendini gizemciliğe (mistisizm) adamış biri gibi «hışırtılı rüzgârların yaşamın ölmezliği şarkısını söylediğini» işitmişti hastam. Başından geçen olayı anımsarken bile «tüm düşüncelerden – tüm göklerden – sıyrılıp bir boşluğa, bir hiçliğe düştüğü» duygusu içindeydi.

Burada normal ve *gerçek* bir sevgiden söz açılamayacağı kuşkusuzdur; hastamın adeta hayali bir özdeşliğin en son aşamasına kadar varan aktif ve pasif bir özdeşleşmenin oluşturduğu bir unio mystica (mistik birlik) içine regresyon yoluyla gömülmüşlük durumunu yaşadığı görülmektedir. Doğum öncesi döneme böylesine bağlı kalındığı süre, erişkin bir insanda genital (cinsel) sevginin gelişip ortaya çıkamayacağı açıktır. Şimdiye kadar psikanaliz, yalnızca *pregenital döneme* ilişkin oral (ağızsal) ve anal (makatsal) fiksasyonların varlığından söz açmıştır; ne var ki, daha da gerilere uzanması gerektiği açıktır.

Bir başka hastam da analiz sırasında yine benzeri bir boşluğa düştüğünden aylarca yakınıp durmuştu. Anlattığına göre, sanki bir şeyin içinde bulunuyor, adeta benim tutsaklığımda yaşıyordu. Kendini benim içime yerleştirmekle gösterdiği pasif özdeşleşmenin modelini, bir kız ve genç bir kadınken babasının kalbine girmek için duyduğu istek oluşturmaktaydı ve bu da ana rahminde esenliğe kavuşma isteğinin bir çeşitlemesiydi. Fiksasyon gösteren normal sevgi ilişkisindeki bu regresif (geriye dönük) özdeşleşmenin ortadan kaldırılmasıyladır ki, genital organlara bağlı bir büyük insan sevgisi gelişip ortaya çıkabilmişti[32].

Pasif özdeşleşme, çokluk bir teslimiyet ve başka bir kişide eri-

yip yok olma gereksinimin sonucudur, yani gerçek bir sevgi özlemine geniş çapta benzerlik gösterir. Buna tepki olarak, sevi objesini aktif ve saldırgan tutumla ele geçirip içe yansıtmak kötü gözle görülüp bilinçdışına itilir. Ne var ki, pasif özdeşleşme karşıdaki kimseyi rahatsız edici bir sevecenlik, karşıdakine duyulan bir acıma ve karşıdakini aşırı ölçüde merak etme biçiminde de kendini açığa vurabilir. Sevilen kişi bakımından böyle bir özdeşleşme sakıncalar doğurur daha çok, tehlikeler yaratır; çünkü bilinçdışına itilen saldırganlık, eninde sonunda bir yol bulup sesini duyuracaktır.

Büroda çalışan evlenmemiş, cinsel doyumdan yoksun bir bayan meslek değiştirip bakıcılık yapmaya başlamıştı. Gerçekte bakımıyla ilgileneceği kimsenin bizzat kendisi olması gerekirdi; çünkü bir erkeğe gönlünü kaptırmıştı; erkekten karşılık göremeyerek kahrolup durmakta, kafasından sürekli intihar düşüncesini geçirmekteydi. Dalgın, sözde yaşayıp gidiyor, kendisini sanki bir şeyin, «sonsuz» gibi hissettiği bir nesnenin içine gömülmüş hissediyor, gerçek hayatın yolu gözüne ölüme götüren bir yol gibi görünüyordu. Sesi boğuk çıkıyor hep, insanlara, özellikle bana bir robot gözüyle bakıyordu. Bilinçdışı, kısmen regresyon (geriye dönüş) sonucu kendisini gerçek yaşamdan çekip alarak «prenatal» (doğum öncesi) bir yaşamın içine götürüp bırakmış ve oraya çivilemişti. Karısından boşanmış biriydi sevdiği erkek, çocukları vardı; ama kafasında idealize ettiği erkekle ilişki kurmak için hastam en ufak bir girişimde bulunmaya yanaşmıyordu. Tedavi sırasında sık sık önerdiğim bir şeyi sonunda yapmış, çetin iç mücadelelerden sonra kendisini yenerek günün birinde Paris'ten sevgilisine bir mektup yazmıştı; mektupta «keşke başarılı bir iş adamı değil, Paris'te aylak gezenlerden biri olaydın da, sana *bakaydım*» gibi bir dileğe yer vermişti. Anlaşılacağı üzere, böyle bir aşk mektubu almak adamı pek sevindirmiş değildir. Verdiği yanıt, kadını beş yıldır yakıp kavuran sevi ateşinin üzerine Sen ırmağından

sadece bir tek damla gibi düşüp kaybolmuştu. – Aradan aylar geçmiş, derken hastam sevgilisine ikinci mektubu yazmayı göze almış, mektupta, Allah kendisine ölmüş karısının yerine geçmeyi ister misin diye sorsa, adama sevgisinden buna hiç duraksamaksızın evet diyeceğini açıklamıştı. Çünkü hastam, sevdiği erkeğin ölmüş karısına bağlılığını hâlâ sürdürdüğünü biliyordu. İkinci mektuba yanıt alamayınca, gerçekten ölümden farksız bir depresyona sürüklenmiş, sevgilisinin ölmüş karısıyla özdeşleşerek uzun zaman ölmekten başka şey düşünmemişti.

Kısacası, sevilmek için hayatın kendisi bile gözden çıkarılıyordu. Hem de bununla elde edilmek istenen *aktif bir sevgi* değildi. Adamın ölen eşiyle özdeşleşme saplantısı güçlendiği ölçüde, açığa vurulan özlemler ve sevisel istekler artmış, ama gerçek sevi yeteneği de o ölçüde zayıflamıştı. Hastam regresyon yoluna başvurup kendisini doğmamış bir kimse aşamasına indirgeyerek hayali (fiktif) bir ikili-birliktelik'e kavuşmaya çalışıyordu. Yaşamın en yüce amacı olarak sevgi, hastamın durumunda ölme isteğine yerini bırakmış, hayattan yüz çevirmeye dönüşmüştü.

Sevi yaşamındaki bir bozukluktan kaynaklanan buna çok benzer bir regresyon durumuna da yine evlenmemiş bir başka kadın da rastlamıştım. Süt çocuklarının bakımı işinde çalışıyordu hastam, kendisini bir ölü gibi hissettiğinden şikayetçiydi, hayat ve sevgiye gözlerini açabilmesi için «itilip kakılması ve uyandırılması» gereken tek hücreli bir yaratık gibi bakıyordu kendisine. Uzun süre bu durumda yaşamış, ancak psikoterapi sırasında, *ana rahmindeki döllenmemiş yumurtayla bilinçdışında özdeşleştiği, bilinçdışında döllenip doğurulmayı beklediği, böylelikle ta başından başlayarak gerçek hayatı yaşamak istediği açığa çıkmıştı.* Başkalarının süt çocuklarına bakan hastam, işte böyle bir özdeşleşme içindeydi. Sonradan süt çocuklarının bakımı gibi bir meslek seçişinin nedenlerini anla-

ması iyileşmesine katkıda bulunmuş olsa da, kırk beş yaşındaki hastam için acı bir şeydi doğrusu!

Şimdi de kadının sevi yaşamındaki *aktif özdeşleşmeye*, yani sevi objesinin içe yansıtıldığı özdeşleşme biçimine bir göz atalım.

Sevgi, aktif özdeşleşme ve ölümün aralarında oluştuğu bizim ilerde yine üzerine eğileceğimiz sıkı bağ, isterik-nevrozlu genç bir kadında kendini dikkate değer biçimde açığa vurmuştu. Bu kadın hastam kocasını, en başta onun ideallerini seviyor, ama duyduğu *kıskançlık* nedeniyle sevgisini gerçeklik planına aktaramıyordu. Dolayısıyla, söz konusu sevgi bir soysuzlaşma geçirmiş, hastam *kocasının ölümünü arzulamaya* başlamıştı; kocası ölecek, böylelikle onun ideallerini kendisi gerçekleştirme fırsatını ele geçirecekti. Buradan açıkca görülüyor ki, yaşanan sevgi aktif özdeşleşmeye dönüşmüş, erkekteki ideallerin, yani ondaki *en yüce nesnelerin* içe yansıtılmasına (introjeksiyon) yol açarak, kadında *kocasının ölümü* isteğini uyandırmıştır. Ancak buradaki ideallerin yerini *pars pro toto* yasası uyarınca erkeğin konuşması, şarkı söylemesi, kokusu, çıkartıları, vücudunun değişik parçaları vb. de alabilmektedir. Son derece inatçı bir vaginizm'den şikayetçi hastam bir gün koridorda asılı paltomu görerek yüzü gözüyle ona dokunmuş, paltonun kokusunu, yani benim kokumu içine çekmiş, bir başka gün psikanaliz sırasında paltoyu, dolayısıyla beni vicdanında duyduğu bir tedirginlikle hep içinde taşıdığını açığa vurmuştu.

Kadının sevi objesini, özellikle erkeği simgesel yoldan kendine mal edişi, kadın sevgisinin *uroborik* diye nitelediğimiz arşetipik bir ön biçimini oluşturur daha çok. Bu sevgi biçimini, Erich Neumann, *Büyük Ana*[33] yapıtında alabildiğine açık seçik anlatır. Hem sever, hem sevdiğini yok eder Büyük Ana, sevi objesini bir embriyo (dölüt), salt kendi mülkiyetinde bir nesne, kendisinden en değerli bir parça olarak kendi içinde hissetmek ister.

Bilinçdışının alabildiğine derinliklerinde geçtiği için söz konusu gerçekler, belki acayip bir kuram ya da son derece hastalıklı ruhlarda gayet seyrek raslanan olaylar gibi görülmek ve bir kenara itilmek istenecektir. Ne var ki, içe yansıtma eğilimi, tıpkı ana karnına regresyon eğilimli pasif özdeşleşme gibi yaşanan her sevginin temelinde yatar, her kadının bilinçdışında sürdürür etkinliğini.

Tanrılar ve tanrıçalar gibi, ilkin her şeyi doğurup ardından yiyip yutan *Kali* gibi, efsane ve masalların *uroborik* kahramanları da aynı davranışı sergiler. Örneğin *Jakkini*'ler, eski Budizmin Dschatakam'ında[34] anlatılan yamyam kadınlar, masallarımızda geçen cadılar, Sirenler, Harpy'ler vb., ayrıca erkeği ayartıp baştan çıkararak ellerine geçirip salt insanî-psişik anlamda kısmen ve simgesel değil, gerçekten ve tümüyle yiyip yutan kadınlar. Bu kadınların ikili karakterini, görünürde baştan çıkarıcı normal sevgilerinin nasıl soysuzlaşıp yok edici hırsa dönüştüğünü, E. Herzog[35] *Ölüm Cinleri* yapıtığında anlatır. Ön yüzleri tüm kadınsal cazibe ve güzellikle donatılmış bu kadınların arka yüzleri kof, ölüden farksız, hatta *Bayan Werlte*'deki gibi yılanlar, çiyanlar tarafından didik didik edilmiş olup leş gibi bir koku salar.

Uroborik davranış ve yamyamlık kadında bilinçdışının alabildiğine derinliklerinde arşetipik özellik olarak içgüdüsel yoldan yaşamını sürdürür. Kadının cevherinden yaratıldığı ilk-anne toprak'ta yaşar gibi tıpkı; doğurulan nesne sonradan gerisin geri çekilip içe alınarak, bozulan birlik ve beraberlik yeniden kurulmaya çalışılır.

KADINSAL SEVGİNİN MUCİZESİ

Kulaktan kulağa aktarılagelmiş (yazarı belli değil) masalsı Hint mitlerinin en güzellerinden biri olan *Quell von Trug und Selig-*

keit büyüleyici bir şiir havası içinde mucizemsi kadın sevgisini gözlerimizin önüne sererek kıvanç salar içimize:

«Çok, çok zaman önce, günlerden bir gün Tanrıların efendisi akşamüstü karısıyla Himalaya dağlarının bir kovuğunda oynuyordu; ama birden başına kardan taç geçirmiş dağın nilüfer gözlü bu kızı kara kara düşünmeye başladı. Gerçi Maheşvara (Şiva), o tanrısal her şeyi bilirliğiyle karısının aklından geçenleri okumuştu. Ama hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davranarak kısa bir süre sonra sordu: «Söyle a canım sevgilim, seni böyle düşüncelere salan nedir?» Bu sözleri işiten eşi Parvati daldığı düşten uyandı ansızın, kızarıp bozardı, al al oldu yüzü, bocalayıp bir şey diyemedi, ama sonra çabuk çabuk şu sözler döküldü ağzından: 'Yok bir şey! Babam aklıma geldi de!' O böyle konuşunca Tanrıların efendisi gülümsedi, dile gelmez bir sevgiyle Parvati'ye baktı, baktı da şöyle söyledi: 'Demek sen de, karların kızı, sen de yalan kumkumasından başka bir şey değilsin; çünkü doğruyu sakladın benden; çünkü gerçekte gözlerinin şu karşı buzullar içindeki mavi yarığa benzediğini, ancak senin gözlerinin ondan çok, çok daha güzel sayılacağını geçirdin aklından.» Evet, Tanrıların efendisi, karısı Parvati'nin en gizli düşüncelerini okumuştu; babası olan Himalaya'nın buzullarını seyrederken kocasının sorduğu soruya Parvati'nin yanıtı ancak sözde doğruydu. Kocası kendisine bakarken yeniden kızarıp bozardı Tanrıça, kısa bir suskunluğun ardından: 'Niçin bana yalan kumkuması dedin?' diye sordu kocasına. Tanrıların efendisi Maheşvara soruyu şöyle yanıtladı: «Çünkü her kadın eksik noksanlardan geçilmeyen bir pınara benzer. Sen de bir kadınsın, bir kadın tanrısın, tüm kadınların modeli, ilk örneğisin, tüm kadınsallığı kendinde toplayan birisin. Ve doğrusu da budur! Kadınların yaşamı eksik ve noksanlar-

dan geçilmese, güzellik ve çekiciliklerini yarı yarıya kaybederlerdi. İki kez kızarıp bozardığını gördüm senin; eşsiz güzelliğinle her kadın gibi böbürlenip nilüfer gözlerini dağlardaki buzullardan üstün görmesen, kızarır bozarır mıydın hiç! Utandığından benim sorum üzerine bir söz oyununa başvurdun, kendini beğenmişliğini saklayıp ele vermedin. İşte senin bu utanıp kızarman yok mu, içinde seni görmekten hoşlandığım bir mücevherdir; öyle bir mücevher ki, bana şafak kızıllığının babanın kalelerindeki mazgallara kondurduğu ilk öpücüğü anımsatır hep.»

Bu sözleri işitince ne diyeceğini bilemeyerek bir üçüncü kez kızardı Parvati; yüzünü ötekilerden daha koyu bir kırmızılık kapladı ve kocasına yeniden sordu: 'Neden her kadın bir yalan kumkumasıdır?,' Bunun üzerine kocası şöyle söyledi: 'Vaktim olsaydı, bu konuda bir sürü örnek sayıp dökebilirdim, ama şu an hiç vaktim yok.' O zaman Tanrıça sesini yükseltti: 'Bahane hepsi, senin amacın beni kızdırmak yalnızca. Zaman dediğin senin için nedir ki! Sen zamanın kendisisin!' Derken Tanrıça, kocasının yüzüne gülüp hoşa gidecek sözler söylemeye koyuldu, sevip okşadı onu, öpücüklere boğdu; böylelikle isteğine kavuşmayı ummaktaydı, gücünden emindi ve başaracağından kuşkusu yoktu. Birden Maheşvara konuşmaya başladı: 'Gördün mü işte! Bir Tanrı olan, Tanrıların efendisi olan ben bile senin şahsında temsil ettiğin kadınlardaki o yüze gülücülüğe, kadın yaltaklanmasına asla karşı koyamadıktan sonra, yeryüzündeki zavallı erkekler ne yapsın? – Gel bakalım! Sana bir öykü anlatayım da, arzun yerine gelsin. Ama önce, senin hatırını hoş edeyim derken bir felaketin baş göstermesini önleyecek önlemleri almama izin ver. Senin kendi zevkini, kendi eğlenceni üç dünyayla ilgili görevinden üstün

tutmanın yol açacağı bir felakete ben karşı koyamaz değilim. Ama yeryüzündeki ölümlü insanlar böyle mi? Senin o büyüleyici kardeşlerinin güler yüzlerine, tatlı sözlerine kanarak altın değerinde ne çok fırsatı ellerinden kaçırıp dururlar.'

Bunun üzerine, Maheşvari, güçlü buyruğuyla her üç dünyadaki tüm etkinliklere son verdi; öyle ki, canlı ya da cansız ne varsa, derin bir sihirli uykuya yattı hemen, yaprak bile kımıldamaz oldu; yaşamın keskin ağzındaki tüm oluşumlar, dağlarda ansızın donup buza dönüşen bir akarsu gibi durakladı. Ve Maheşvara şöyle söyledi: 'Anlatacağım öykü biter bitmez, büyü bozulsun yine, herşey eski halini alsın, eski yolunda yürüsün! Çünkü sayılmayan zamanın geçmemiş zamandan fazla bir değeri yoktur.' Ardından karısına dönerek sordu Tanrıların efendisi: 'Benim anlatmam, senin de anlatacaklarımı dinlemen için nereye oturalım istersin?» Karısı şöyle yanıtladı: «Bırak senin kucağına yatayım; sen bir uğultuyla havada uçup giderken anlatacaklarını hepsinden iyi dinlerim kucağında.»

Bunun üzerine Maheşvara kollarıyla sardı karısını, sonsuz boşluklar içinde süzülüp giderlerken karısı başını kocasının göğsüne dayadı; parmakları kocasının kurukafalardan yapılmış tesbihiyle oynarken narin kulakçıkları, Tanrıların efendisinin dağarcığında okyanustaki bir damladan farksız öyküyü yudumlamaya koyuldu.

Ve Maheşvara bir kralın öyküsünü anlatmaya başladı; genç ve güçlü bir düşmanı, henüz evlenmemiş on beşinde akıllı bir de kızı vardı kralın; düşmanına kızını verecek, böylelikle düşünceden ve tasadan kurtulacaktı. Yola bir ulak çıkarıp karşı tarafa önerisini bildirmiş, geri dönen ulak da karşı tarafın öneriyi kabul ettiği haberini getirmişti. Ne var ki, eşi tarafından

alçakça aldatılan düşman kral ormanların derinliklerine çekilmiş, bir başka kadınla evlenmeyi falan düşünmüyormuş. Bu yüzden, prensesi de kendisine eş değil, kraliçe olarak istiyormuş ve kraliçe onunla bir arada değil, kendi sarayında kalacakmış. Bu haberi alan kral kızıp küplere bindiyse de, kızı şöyle söyledi:

> «..... kadınları tanısaydın, ancak onlardaki nektarın tadını tatmayanların bu nektardan yoksun olarak ömürlerini geçirebileceklerini bilirdin. Ne var ki, bir kez onun tadını tadan, isterse Tanrılar ve cinler kendisini alıkoymaya çalışsın, onu tekrar içmeden duramayacaktır. Beni de tanısaydın, bu kralın bana koca olmasını arzuladığımı bilirdin, ne olursa olsun kendisiyle evleneceğim. Bir yılan terbiyecisi gibi büyüleyeceğim onu, başvuracağım oyunlar ve sesimdeki perilere özgü güzellikle öyle bir duruma getireceğim ki, istediklerimi yapmadan duramayacak. Tatlı sözlerle erkeğinin gönlüne giremeyen bir kadın, kadından sayılmaz.»

Derken dolunay zamanı gelip çatmış, prenses nedimelerini alarak kentin önüne çıkmış, müstakbel kocasının bir tapınağa kapanıp yaşadığı ormana gelmiş, yakında bir yere çadırını kurmuş, her sabah güneş doğarken nedimelerinden Tscheti adında birinin kılığına girip ilerde kocası olacak kralı görmeye gitmişti.

Ve sevgideki mucize gerçekleşmişti günün birinde. Kendisinin prenses değil, sadece nedimesi Tscheti olduğu inancını kralda uyandıran prenses, daha ilk sabah şöyle söylemişti: 'Yüce kralım! Gerçekten soyumu tanıyor, öyleyken kadının kararsızlığı gibi alabildiğine önemsiz, önemsiz olduğu kadar kaçınılmaz bir olaya üzüntünden kimsenin uğramadığı bu tapınağa kapanmış, bir münzevi gibi tek başına yaşıyorsun.'

Tıpkı Şehrazat gibi Tscheti de kadınlardan nefret eden ve onları küçümseyerek dünyaya sırt çeviren münzevi krala akıllıca sözlerinin büyüsüyle donattığı öyküler anlatır ve bunlar giderek kralın daha çok ilgisini çeker. Her sabah bir başka çiçek getirip armağan eder krala, her sabah bir başka çiçeğin burcu burcu kokusuyla, ayrıca kendi güzelliği ve albenisiyle kralı yavaş yavaş kendisine bağlar. Hatta arada tersler kralı: 'Amma da budalalık seninkisi! Bir tek kadın dövülmüş saman gibi kof çıktı diye, kadınların hepsi onun gibi midir sanıyorsun?' Bunun üzerine, krala bir sır verir, sevginin üç telinden söz açar, bir ahengin, bir ezginin doğabilmesi için üç telin birbiriyle sıkı sıkıya bağlantılı olması gerektiğini söyler:

«Üç çeşit sevgi bir araya gelmelidir ki, sevgi denilen şey mükemmel ve kusursuz açığa vursun kendini. Bunları da şöylece sıralayabiliriz: Beden sevgisi, us sevgisi ve ruh sevgisi. Böyle bir sevgi de ancak kadın ve erkek arasında oluşabilir; çünkü yalnızca kadın ya da yalnızca erkek, sadece ötekisindeki güzelliği görür, kendi güzelliğinin farkına varmaz; erkek ve kadın gibi değişik cinsiyetten olanlar biraraya gelmedi mi, bedenler arasındaki çekim gücü kaybolur, sevginin temel öğelerinden biri eksik kalır. Sevdiği erkeğin sevgisini sürekli elde tutabilmek için, kadının her şeyden önce kusursuz bir vücuda sahip olması gerekir, yoksa uçup gider erkeğin duyguları, başka kadınlara konar; çünkü doğa birbiri için yaradılmış bedenlerin birbirini aramasını buyurur. İkincisi: Kusursuz bir usa sahip olması gerekir kadının, yoksa erkeğin usu başka kadınları uslarına doğru akıp gider. Üçüncüsü: Kusursuz bir ruhu olacaktır kadının, yoksa sevdiği erkek onun ruhunu bir yana itip kendisine gereken ruhu aramaya çıkar. Kadında böyle mükemmel bir ruh olmadı mı

gerek vücut, gerek us mükemmelliğinin önemi kalmaz, ebedî olmaktan çok geçici değer taşır bunlar. Erkekte de durum kadındakinden değişik değildir; şu farkla ki, kadının vücudu, usu ve ruhu her bakımdan erkektekinden başkadır. Çünkü kadında erdem sayılan şey erkekte utanılacak bir nesne, erkekte kusur gözüyle bakılacak şey kadında bir üstünlük oluşturabilir, bir mücevher değeri taşıyabilir. Sen kendi sevgin için uygun kadını seçememek gibi bir akılsızlıkta bulundun; seçtiğin kadın güzeldi gerçi, ama hepsi o kadar. Eh, bu durumda eşin seni gerçekten aldattıysa, bir mutluluk say bunu, asla bir üzüntü, bir tasa nedeni görme. Diyelim böyle davranması senin yüreğinde bir yara açtı ve bir kılıç darbesinden daha derin bir yaradır bu, zaman ve yaşam onu iyi edecektir. Kuşkusuz, karın seni aldatmasaydı, sevginin dört başı mamur olabilmesi için gerekli ögelere sahip olmadığını zaman yine sana gösterecekti, yine günün birinde kendisinden ayrılacaktın. Ama şimdi özgürsün, yanılmanın cezasını çektin, beri yandan eskisinden daha bilge duruma geldin. Sana şimdi yakışacak şey, yas tutmayı bırakıp sevincinden gülüp oynamaktır. Öyle ya, kim ilerde başımıza gelecekleri kestirebilir? İnsan en yüce şeyin ne olduğunu bilmezse, onu nasıl elde etmek isteyebilir? Ama hiç kuşkun olmasın, sevginin saf özgürlüğünü benim hanımım prenseste bulacaksın, çünkü tam sana layık biridir kendisi.»

Bütün bu anlatılanlardan sonra kral Tscheti'ye gönlünü kaptırır. Daha önce geceleri üzüntüden mi gözlerine uyku girmemiştir, şimdi Tscheti'ye duyduğu özlemden kırpmaz gözlerini. Ne var ki, Tscheti'nin efendisinin lafını işitmek istemez. Ancak sonunda sevgilisini kollarıyla sarmış tutarken, sözde nedime Tscheti başvurduğu düzenbazlığı açıklar ve kendisinin prenses Madhupamantschari olduğunu söyler, gerçekten seven bir kadının nek-

tarını tatmasını sağlar kralın, daha önce onun hiç tanımadığı bir şeyi, yaşamın tatlılığını kendisine sunar:

'Çünkü neşeliysen, neşeni bir kat daha arttırmak isterim; üzüntülüysen üzüntünü paylaşmaya, onu senden kovup uzaklaştırmaya çalışırım. Çünkü bu seni sevindirecek, sevindirmekten de öte seni memnun edecektir. Keyfin yerindeyse, ruhuna dünyanın tanıdığı tüm hazları tattırmak, hastalandığın zaman sana bakmak isterim. Yorgun mu düştün, memelerimi başına yastık yapar, dinlendiririm seni; gece gündüz hep seni düşünür, kollarımı boynuna dolarım. Bana ihtiyacın yok mu, uzağında kalırım hep; beni arzuladın mı, beni hemen yanında bulursun. Senden önce hayata gözlerimi yumdum mu, gam yemem hiç, benim eksikliğimi duyarsın, o kadar. Ama sen ölür de beni geride bırakırsan, kendimi ateşe atar, senin arkandan gelirim. Çünkü sensiz yaşayamam, bir gün bile yapamam sensiz. Hayatın ve gerçeğin bana armağan ettiği sen gittikten sonra, benim de bir düş, bir ay ışığı, bir gölge, bir havuzun yüzeyindeki bir görüntü gibi ortadan kaybolup hiçliğe karışmam gerekir. Senin varlığının bir gölgesinden, aynadaki bir hayalinden, bir yansısından başka neyim ki ben! Kutup yıldızının hiç değişmeyen kararlılığıyla sana ait olmak, sende eriyip gitmek benim için en kutsal bir görev, bir özlemdir. Sevgi denizinle sıcacık sar beni, yaşamımın özü sana feda olsun. Sadık bir kadının, güzelliğin tatlı sütü, gençliğin şarabı, hazların balı, neşeli gülmelerin tuz biberi olduğunu ve deniz dalgalarının köpüğünden doğduğunu sana göstermek isterim. Senin için nektar olmak, kâfur olmak, nilüfer çiçeği olmak, tüm tatlılıkları sana sunmak isterim. Ruhunun esenliğini ve mutluluğunu buyur etmek isterim sana. Benden uzak yaşamanın senin için anlamsız bir sözden, mehtapsız bir geceden farkı olmadığını itiraf edeceksin sanırım.'

Ve kral Tscheti'yi, kraliçesini öptü bunun üzerine.»

Tanrı Maheşvara anlatısını bitirmişti.

Aradan bir süre geçti, dağların kızı şöyle dedi usulcacık: 'Ayı bir alınlık gibi başında taşıyan sevgilim! Anlattıkların hiçbir şeyi kanıtlamıyor. Kral Madhupamantschari'nin ilk andan beri Tscheti'yi sevdiği, çünkü içinde daha önceki dünyaya gelişlerinden anımsamalar uyandığı kuşkusuz; bunda Tscheti'nin başvurduğu hilenin doğrusu fazla bir katkısı olmuş değil.'

Ama Tanrıların efendisi şöyle karşılık verdi: 'Ne kadar da yanılıyorsun, karların kızı. Çünkü sevgisinin doruk noktasında bir aldatmacadan ötürü Tscheti'yi bağışlama fırsatını ele geçirmesi, Tscheti'nin değerini kralın gözünde yüz değil, hayır, bin kez artırır, Tscheti'yi o zamana kadar sahip olmadığı bir tatlılıkla sarıp kuşatır. Böyledir bu ve tüm sevgilerdeki giz de buradan kaynaklanır, tüm sevgiler bir bağışlama fırsatını ele geçirmek için can atar. Sevginin derecesini anlamak için iki şeye bakacaksın: Sevilen kimseyi akıldan çıkarmama gücü ve onu bağışlama yeteneği. Yalan sevgi çabuk unutur ve bağışlama gücü gösteremez. Oysa gerçek sevgi sonsuz zamanlar için bağışlar ve asla unutmaz.'

Dağların tanrıçası bunun üzerine şöyle konuştu: 'Peki, kadın ve erkeklerden birinin ötekisine üstünlüğü nereden kaynaklanıyor? Neden erkek kadına üstün olsun? Neden erkek de kadın gibi bağrından kusurların fışkırdığı bir pınar olmasın?'

Ama konuşurken, kollarından Tanrı Maheşvara'nın yavaş yavaş kurtulduğunu hissetmişti Tanrıça; başını kaldırıp baktığında kendini bundan böyle büyük tanrının sinesinde değil, yeşil bir tepenin hafif eğimli yamacında buldu. Öfkeyle bağırdı: «Beni aldattı, sözde kendi vücudu diye

bu çayır çimeni altıma serdi benim. Kendisi gözden kaybolup gitti ve beni yanıtsız koydu, kuşkularımla baş başa bıraktı. Olup bitenleri çok geçmeden unutacağımı sanıyor belki. Ama yanılıyor! Bir bir anımsayacağım hepsini, soruma vereceği yanıtı arzulayacağım. Şu kara saçlarımı çözüp dağıtacak, iki yana sarkıtacağım, ta ki sorduklarımı yanıtlasın. Peki ama, yine dönüp gelmeyi canı isteyene kadar burada böylece bekleyecek miyim? Hayır! Yeryüzünde bir geziye çıkacak, benim için düzülen övgüleri dinleyecek ve yolum düşerse, Windhyabergen'deki hayranlarıma bir an için yüzümü göstereceğim.»

İnsana özgü, alabildiğine insana özgü duyguların, Maya'nın girdabına kapıldıkları zaman Tanrıların yüreğinde de filizlendiği görülür. Ama her kim Maya'nın içyüzünü araştırmakta ayak direrse, kutsal *Narada*'nın başına gelenler onun da başına gelir: *Araştırma eyleminde yitirir kendini*, sonunda elementlerin (unsurların) ilki olan suya, ruhsal bakımdan bilinçdışı özben'e dalar ister istemez ve araştırdığı nesne, yani Maya olarak, onun en saf temsilcisi kadın olarak yeniden çıkar sudan. Tüm gerçek yeniden doğuşlar, doğum olayının bir tekrarı olarak sudan kaynaklanır. Su, kadın ve Maya, o başı ve sonu olmayan yaşam ve ölüm ikilisinde birbirine yakın akraba olan büyük değişicilerdir.

Peki ama, değişmez'i, ölümsüz'ü, özben'i arayan kadın nerededir? Bu kadın da yok değildir. Ama kural olarak kendisini – ilgili kural da birtakım ayrıcalıkları içerir – yalnızca bir ermişin izinde buluruz. Hıristiyanlık, dünyadan el çekip yaşamlarını «rab'larının» hizmetine adamış eşsiz kadınlar çıkarmıştır sinesinden. Ama ancak Hindistandadır ki, «daha iyi bir seçimi gerçekleştiren» o kadınlarla, yani Samnayasini'lerle karşılaşırız.

Vivekananda, insanı derinden sarıp bir daha akıldan çık-

mayacak bir dille, efendisi *Ramakrişna*'nın, on dokuzuncu yüzyıldaki bu en büyük ermişin evliliğinin öyküsünü şöyle anlatır:

'Onun karısının gösterdiğinden daha büyük bir özveri ve sevgi gösterilemez. Tüm varlığıyla ve sahip olduğu her şeyiyle kocasının özbeni karşısında alabildiğine büyük bir özveri; hem öyle bir zamanda ki, hiçbir şey kesin değildir, ne karşı sevgiden, ne bir ödülden, ne de teşekkürden yana ortada kesinliğin zerresi yoktur.

Evlendiklerinde çocuktu her ikisi, ama büyüdükleri zaman kocası onu alıp evine götürmeyi unuttu.

Çok uzaktaki yurdunda kız günün birinde öğrendi ki, kocası bir meczup olmuş, hatta bazıları kendisine aklını oynattı gözüyle bakıyormuş. Bunun üzerine kocasının durumunu gözleriyle görüp öğrenmeye karar verdi ve yola düşüp onun kaldığı yere vardı. Kocasının önüne gelip dikildiği zaman, kocası karısına karşı yükümlülüğünün hemen farkına vardı; oysa ister kadın, ister erkek, kendisini dine adayan herkes bütün öbür yükümlülüklerinden kurtuldu sayılırmış. Kadının genç kocası hemen karısının ayaklarına kapandı ve dedi ki: 'Mutluluk Anası[37], mutluluğun her kadının içinde yaşadığını gösterdi bana; ben de bundan böyle her kadına Ana gözüyle bakmasını öğrendim. Sana da ancak böyle biri gözüyle bakabilirim. Ama beni dünyanın içine çekip almak istersen, sana evlilik bağıyla bağlı bulunduğumdan buna da peki derim.'

Kızda temiz ve soylu bir ruh yaşıyordu; kocasının özlemini anlayıp bunu kendisiyle paylaşacak düzeydeydi. Hemen kocasına, kendisini dünyevi bir yaşam içine almayı aklından geçirmediğini, yalnızca onun yanında kalmak, ona hizmet etmek ve ondan bir şeyler öğrenmek

istediğini söyledi. Kocasının en sadık bir arkadaşı oldu ve her zaman kendisine tanrısal bir varlık gibi saygı besledi. Böylece karısının rızasıyla son engel de ortadan kalkmış, Ramakrişna seçtiği yaşamı sürdürmek özgürlüğünü ele geçirmişti.»[38]

O şeytansal ilk kadın *Lilith*'ten duygularının tutsağı Havva'ya, oradan tanrısal çocuğun, bedenleşmiş özben'in doğurucusu Meryem'e ve Meryem'den o pırıl pırıl özben'inde bilgelikle dinlenen Sophia'ya kadar geçirilmiş değişimlerin yolu çok uzun, insanlığın bundan böyle geride bırakacağı yol kadar uzundur.

Sorunlu Kadınlar ve Yazgıları
Ruh Aynasında Karşılaşmalar
Değişken Kadın ve Psikolog

Ludwig Fallada eski bir Hint efsanesine göre Brahma tarafından kadının yaratılmasını aşağıdaki mizahî şiirle dile getirir:

«Ve çiçeklerin kadifesini aldı
Saf bakışını karacaların
Ve alev alev yanan ateşi aldı
Serin soluğunu karların....

Ve bir dalın endamını aldı
Bir kararda durmayışını rüzgârın
Elmasın sertliğini aldı
Tadını ve lezzetini meyvanın

Ve yapraklardaki parlaklığı aldı
Serçe giysilerindeki ayva tüyünü

Ve kumrulann ötüşünü aldı
Ve kaplanlardaki acımasızlığı.

Ve çiğlerin gözyaşını aldı
Çimenlerden sabah vaktini
Ve tavşanların doğurganlığını aldı
Tavus kuşundan böbürlenmeyi.

Ve kamışlardan titreşmeyi aldı
Ayın ondördünden yuvarlaklığı
Ve güneş ışığının yaldızını aldı
Guguk kuşundan boşboğazlığı.

Yılan gövdesinden harelenmişliği
Ve sarmaşıklardan sarmallığı
Ve bütün bu nesnelerden kotarıp
Yarattı kadını evrenin hükümdarı.».

Her kadın yalnız bir sürü çeşitli doğal özelliği içermez, bütün bir Maya'yı, doğum ve ölümü, başlangıç, orta ve sonu, Lilith'i, Havva'yı, Maria ve Sophia'yı, İsfenks ve tanrıçayı, fahişeyi ve Madonna'yı, doğuranı ve yiyip yutan vamp'ı barındırır kendisinde. Bunların hepsi, kökleri büyük çapta ben'de bulunan yaratıklardır. Ben'in büyülü çemberinden çıkıp tinsel-özbensel'in ışık alanına ayak atması engellendiğinden, kadının ister istemez ben'in sınırları içindeki değişmelerle yetinmesi gerekmekte, bu yoldan büyük bir dirimsellikle donatılmış bir yaratığı temsil ettiği sanısı içinde yaşamaktadır.

Erkeği cezbetme ve yadsıma, utanma ve utanmazlık, karşıkoyma ve teslimiyet, zorla sahip çıkma ve bağışlama, aktif zevkini çıkarma ve pasif katlanma gibi *kadının çeşitlilik gösteren cinsel davranışları* da Maya kapsamına girer. Ama cinsel davranışlarında da aşırı ölçüde ben'in zırhına bürünür

kadın, sık sık karşılaşılan cinsel soğukluğu da buradan kaynaklanır.

Ruhta Birlik ve Bölünme adlı kitabımda, sanırım psikolojide ilk kez, doğum öncesi bedensel gelişmeye koşut olarak bilinçdışı özben'de, embriyonal ruhta ruhsal bir yapının nasıl oluştuğunu anlatmaya çalıştım. Buna göre, ruhun erkek ve kadın ruhu olarak cinsiyete göre ikiye ayrılması, organik cinsiyet oluşumunun geç dönemde gerçekleşmesiyle koşutluk içinde, kesin önem taşıyan üç gelişim döneminin sonuncusuna rastlar. Dolayısıyla, özben'in derin bölgelerine inilip söz konusu bölgeler etkin duruma geçirildiğinde, ruhun *cinsiyet özelliğini yitirdiği* görülecektir. Bu yüzdendir ki, özben'in en derin bölgelerinin dışavurumu olarak kutsallık ve alabildiğine ileri ölçüdeki tinsellik her türlü cinsiyet ayrımının ötesinde yer alır.

Ramakrişna'nın kadını ululaması, her kadında Mutluluk Anası'nın yüzünü görmesinden kaynaklanır yalnız. *Vivekananda*, onun toplumca afarozlanıp dışlanmış kadınların önünde dize geldiğini kendi gözleriyle gördüğünü söyler ve Ramakrişna'nın kadınlara şöyle dediğini anlatır: «Anne! Bir yüzünle sokaktaki fahişelerden birisin, öbür yüzünle evrenin kendisisin. Selam sana, anne! Selam sana! Tüm duyusallığın yitip gittiği, her kadının yüzüne böyle bir sevgi ve saygıyla bakıldığı, her kadının yüzünün değişerek Kutsal Ana'nın, Mutluluk Anası'nın insanların koruyucusu Ana'nın yüzüne dönüştüğü bir yaşamın, böyle bir yüzün parıltısını içeren bir yaşamın sağlayacağı mutluluğu düşününüz. İşte bizim gereksinim duyduğumuz şey budur.»

Fahişe ve evren, hayvan ve tanrıça! Bu ikisinin arasında değişik kılıklarda kendini açığa vuran sayısız *insan yazgısı!* Özben'de taslakları çizilmiş, ben'de biçim kazanmış ve dış dünyanın etkisiyle filizlenip yeşermiş yazgılar! Denizde kum gibi pek çok yazgı!

İnsan gözü için bensel alınyazılarının bu kadar etkileyici ve korkutucu değişikliği, bir tanrının gözünde hiç denecek gibi bir şeydir. Ama hasta tedavisiyle uğraşan, yüzlerce ve yüzlerce kadın yazgısını tanıyan, bu yazgıların kapsamındaki acı ve sevinç, haz ve elem, gerçekleşmiş arzular ve düş kırıklıkları gibi ruhsal-bedensel olaylara yıllar boyu yakından tanık olan psikolog, söz konusu bütün olayların gerisinde aynı itici gücün yer aldığını, bunun da değişik kılıklarda kendini açığa vuran, doymak nedir bilmeyen, hiçbir vakit kesinlikle giderilemeyen, binlerce değişik yol izleyen, ama yollar yoluna asla sapmayan aşırı istekten başkası olmadığını bilir.

Adı geçen çok sayıdaki yolların birbirine akrabalığını, sağdan soldan nasıl hepsinin aynı araziden geçtiğini, aynı dağın eteğinde, aynı uçurumun başında, aynı sahilde son bulduğunu bilir ayrıca. Ancak durumun hiçbir başarı sağlanamayacağı izlenimini uyandırdığı zaman bile hastaya uzatmaktan geri kalmayacağı yardım elinin, onların dağı aşmalarına, uçurumdan çıkmalarına, yeni sahillere ulaşmalarına birazcık katkısı olacağına kesinlikle inandı mı, hasta ruhların istek ve beklentilerinin saldırılarına karşı duracak güce kavuşacaktır.

Peki, psikolog hastalara yardım için gerekli bu kesinliği nereden ele geçirecektir? Bir kez ben'in katmanları arasından geçerek bilincin kapısından içeri ayak atmaya görsün, bir daha hiç kurumayacak olan özben pınarından. Ama bilgiççe davranıp özben'le ussal özdeşleşmelere giderek, sözde ve yazıda derinlerdeki pınar sanki akıp kendisine geliyormuş gibi yaparak, ama beri yandan kalbini, duygularını ve derinliklere karşı duyarlığını ölü bir çöl gibi tutarak böyle bir amaca ulaşamaz bir psikolog. Ancak, tüm becerisini kitaplara ve hastalar üzerindeki deneyimlerine borçlu olmayıp varlığındaki ben katmanlarını delip geçen, ölümü yaşayarak *aşağılara, annelere* inen, bir çözülüşü yaşayarak *ezelî-kadınsal*'a doğru yükselen psikologdur ki,

özben'in derinliklerinden fışkıracak kaynağı ele geçirecektir. Yani bir yanda bir beklentinin gerçekleşmesinin mutluluğu, öbür yanda ben duvarlarının yıkılışında ve öz-ben yaşantısıyla yeniden doğuştaki alabildiğine derin acı. Kendi ben'inin üstüne çıkmak ve altına inmek, *aşağıya, annelere inmek, yukarıya ezelî-kadınsal'a* çıkmak: İşte o büyük «Öl ve Ol» gerçeği, işte yeniden doğuş diye nitelenmeyi hak eden değişim!»

Bu değişebilme gücüyle donatılmış psikologdur ki, değişken kadına, ilk kadınsal ögeden, özben'den kaynaklanan bir akrabalık gösterir. Kadın hastasının önüne düşüp ona yol gösterirken asla başarısızlığa uğramaz; çünkü öz yaşantısından gelen bir beceriyle tüm yolları tanıdığı gibi, yolsuz bir mekânda, yolsuz bir zamanda ve yardım için kendisine başvuranların yolsuz, çıkışsız yaşantısında izlenecek yolu da yine bilir.

Anlaşılmayan Kadın

Her kadın anlaşılmamış biridir. Buna şiddetle itiraz eden, hatta Ilse gibi gülümseyerek sakin sakin başını sallayan biri bile. Yoksa kadın, ruhsal aynasının gizli bir parçası ve mahremiyetlerinin gizli bir bölümü üzerine gerdiği tül ve indirdiği perdeyle alışılagelmiş anlamda bir kadın sayılmaz. Ama nerede gizli saklı bir şey bulunuyorsa, orada bir anlayışın sözü edilemez. Bu saklı gizlilikler ister mahrem, cinsel ve utandırıcı nesnelerden, ister büyüleyici, mutlu kılıcı özlerden oluşsun ve istediği kadar kadın bunların bilincinde yaşasın, yine de hepsi ruhsal'ın yüzeyinde ya da üst bölgelerinde yer alır. Gerilerinde ya da altlarında, daha derinlerdeki bilinçdışının saklı gizlilikleri bulunur ve onların karşısında kadın anlaşılmamış biri ya da anlayışsız biridir. Kuşkusuz erkek için de aynı şeyi söyleyebiliriz, ama erkeğin yapısına ve manevi alandaki yolundan şaşmazlığına uygun olarak değişik bir karakter gösterir bu ve her şeyden önce kadına göre daha az ölçüde söz konusudur.

Hasta kadın kendisini tedavi eden psikologa karşı sempati ya da hatta sevgi duydu mu, ki bu da aşama ve evre bakımından farklılık göstermesine karşın her psikoterapi sürecinde karşılaşılan bir olaydır, kendi ruhsal aynasına bakması yolunda hekimin yönelttiği isteğe karşı çıkmaz, hatta hekimle birlikte o zamana kadar hiç bakmadığı aynalara da bakmaya hazır durumda bulunur. Öyle aynalar ki, kadının başkalarından gizlemeye çalışmadığı, çünkü kendisinin bile o ana kadar hiç bilincine varmadığı karakter özelliklerini, istekleri, korkuları, yadsımaları, karşıkoymaları, ruhsal kaçınmaları ve kaçınılmazlıkları ele verir.

Ilse de işte böyle kadınlardan biriydi. *Sersemce bir örümcek fobisi*'ne yakalandığından ruhsal tedavim altında bulunuyordu. Başkaca ufak tefek acayiplikler sayılmazsa bir şikâyeti yoktu. Evliydi, çocukları vardı, sapasağlam olup hayatı seviyordu.

İlk seansta Ilse sorularıma kaçamak yanıtlar verdi, sık sık güldü ve besbelli terbiye sınırlarını aşmayarak benimle eğlendi. «Bakın doktor, benden fazla bir şey koparamayacaksınız. Tıpkı bir soğan gibiyim ben, ta cücüğüne kadar soyacaksınız zarlarını. Ama yine de bir komplekse falan rastlamayacağınız kuşkusuz.» Ben de kendisiyle birlikte güldüm. «Olabilir», dedim «ama bakarsınız, soğan gibi olmanız sizin kompleksinizdir. Psikoloji alanında yakında elli yılı bulacak incelemelerimin ve pratikte yaklaşık kırk yıllık çalışmalarımın bana kazandırdığı en önemli deneyim ve keşif, insanın mutlaka ruhsal bir orta noktaya, bir tür ruhsal çekirdeğe, bir özben'e sahip olduğudur.»

Hastama, soğanı simgesel bir portre olarak çizip bir sonraki seansa gelirken yanında getirmesini söyledim.

Sonuç şaşırtıcıydı: Ilse öyle bir soğan resmi çizmişti ki, bu

soğandan bir vazodan çıkar gibi birbirinden hayli değişik ve çok renkli bitkiler bir düzen içinde fışkırıyordu, hepsinin de üzerinde çiçekler vardı. Bu, yine Ilse'nin bana karşı bir oyunuydu; böyle bir resimle demek istiyordu ki, gördün mü bak, beni psikanalizden geçirdin mi, ortaya böyle saçma sapan bir şey çıkar işte!

Ama ben, yaptığı resmi asla saçma bulmadım. Ilse, her şeye karşın içinde verimli bir çekirdeği barındırdığını ve çekirdekten renk renk bir alay çiçeğin filizlendiğini kendisi farkına varmadan ortaya koymuştu. Bu da onun doğasına uygun düşmekteydi. Ilse çok yönlü bir kızdı çünkü, müzikle uğraşıyor, şiir yazıyordu, ayrıca beden eğitimi öğretmeni olarak devinduyum (kinestetik) ve dans alanında yetenek sahibiydi. Mükemmel bir dil duygusuyla donatılmıştı. Ama her şeyden önce iyi bir ev kadını ve anneydi. Ne var ki kararsızdı, pek sebatkâr değildi, daldan dala atlıyordu, yolunu izini şaşırmış, yersiz yurtsuz biriydi adeta.

Benimle eğlenmekten, bana oyunlar oynamaktan giderek vazgeçti Ilse. Derken, üzeri yalancı bir mizahla örtülmüş bir *depresyon* durumu kendini açığa vurdu ve depresyonun karakteri yavaş yavaş açık seçiklik kazandı: «Yıllar var ki, beni kimsenin anladığı yok.» Tedavi sırasında, Ilse, kendi kendini anlayamamasını dışyansıtımla başkalarına mal ettiğini, birtakım tutuklukları yaşadığını, çokluk *cinsel* nitelikteki gizli isteklerini dışa vuramadığını, ayrıca yabancı ve düşman bir gözle baktığı dünyaya karşı içinde saldırganlık gibi bir eğilim taşıdığını, ama söz konusu duyguları kendinde alıkoyup belli etmediğini, dolayısıyla *içe kapandığını* ve dış yansıtım sonucu dünyayı anlaşılmaz, soğuk ve nobran bulduğunu giderek kavramıştı. Kendisini korkutan küçük örümcek aslında dünya, Ilse'nin dışa

yansıttığı *kendi* dünyasıydı; ama *kendi* örümceği olarak hep içinde çöreklenip kalmıştı bu dünya ve Ilse'nin kendisiydi, kendisinin ve çevresinin amansız düşmanı olan kendisi.

Elbet, bu kötü çevre bir zaman, henüz çocukken anlayışsız ve saldırgan anne kimliğinde, gerçekten katlanılmaz ve nobran, karşısına dikilmişti Ilse'nin. Kendini savunmak isteyen Ilse zamanla yanına kimseyi yaklaştırmayan, dışa kapalı, başkalarınca anlaşılmadığı gibi anlaşılmasına da izin vermeyen bir kadına dönüşmüştü. Bir İsfenk, çözülmesi gereken bir bilmece gibi, büyük bir çözülme özlemi içinde, ama beri yandan böyle bir girişime tüm gücüyle karşı koyarak yaşamıştı hep. Kendi kendisinin bir oyun topu olmuş, bir insandan çok bir karikatür gibi yaşamıştı. Beri yandan, bir *yurtsuzluk duygusu* hiç eksik olmamıştı içinde. Bu yüzden de bir yurt gözüyle baktığı kocasına sımsıkı sarılmıştı. Öyle ki, adam giderek hareket yeteneğini kaybederek tıpkı örümceğin pençesine düşen bir ava benzemişti. Hatta iş o dereceyi bulmuştu ki, Ilse'nin kocası ciddi olarak hastalanıp süzülmüş, sinir krizleri geçirmiş, bir canlı cenazeye dönmüş, örümcek ağına yakalanan bir kurban gibi kanı iliği kurumuştu.

Neden örümcek fobisine yakalandığı yavaş yavaş anlaşılmıştı Ilse'nin: Bu küçük ve masum hayvancığı gördükçe soluğu kaçmakta almasının nedeni, kendi kendisinden korkmasıydı. Kendi kendisinden, yani güç bela denetim altında tuttuğu azgın içgüdülerinden kaçıyor, kendi varlığında kendisine yurt yuva olacak bir şey bulamıyordu. Yirmisinden otuzuna kadar geçen on yıllık bir süre harıl harıl aramasına karşın belli bir erkekte karar kılamamıştı. Derken ansızın biriyle evlenmeye kalkmış, bir kız arkadaşı neden bunca zaman bekleyip şimdi söz konusu erkeği seçtiğini sorunca şöyle yanıtlamıştı: «Kendimi onun

yanında kendi evimdeymiş gibi hissediyorum.» Çocuklukta yoksun kaldığı şeyi, özlemini duyduğu yurt ve yuvayı hayat arkadaşına vermek zorunda kalan erkeğin ya da kadının işi kolay değildir. Ayrıca, hiçbir vakit de başarılacağı söylenemez böyle bir işin. Evlilik bundan zarar görür. *Ancak evli çiftten her birinin gereken yurt yuvayı kendi içinde yaratmasıyla, evlilik bağlardan kurtarır kendini, eskisinden mutlu ve sağlıklı nitelik kazanır.* Gerçek bir kendini tanıyış, insanın içinde böyle bir yurt ve yuvanın oluşumunu sağlar; çünkü böyle bir tanıyış, yabancı ve tedirgin edici bütün nesneleri sürüp atar dışarı.

Ve kendisini anlayan kimseyi başkaları da anlar.

Çocuksu Kadın

Kimse kendisine çocuksu biri gözüyle bakmazdı; çünkü boyu bosu yerinde; kadınsı yumuşak hatları içeriyor vücudu; sesinde sıcak bir ton; görünürde serinkanlılığın ta kendisi; romantik, ama özgüvenle dolu bir bakışı var; filozofça – dindar, gerçekçi-pratik olmaktan çok düşünen kuramcı biri; belirgin ölçüde bir müzik yeteneğine sahip. Ama kuşkuyu davet edecek kadar her şeye karşı çıkan, pasif ve bilinçdışına itilmiş bir tutum içinde. Gerçek, üzerinde tutunamayıp tümüyle kayıyor aşağı: Marianne gerçek kişisel'den ürküyor. Nesnelerin kucağına ve öbür dünyayla ilgili bir ortama kaçmakta alıyor soluğu, depersonalizasyon (kişilik yitimi) belirtilerine kadar varan bir dalgınlık, bir savrukluk içinde yaşıyor, yani nevrozun eşiğinde eğleşiyor hep; uyku bozukluklarından, korkulardan ve depresyonlardan şikâyetçi.

Marianne evli bir kadın, çocukları var, ama mutlu değil, ikide

bir annesine dönmekte buluyor kurtuluşu, ona sımsıkı sarılıyor. Hele babası sahnede görünmesin, çocukluğu olduğu gibi çıkıp geliyor geriye ve her şey bitiyor. Ne yapacağını, ne edeceğini şaşırıyor Marianne; üzerine basacağı sağlam bir zemin kalmıyor. İpnoz durumunda olduğu gibi tıpkı: Boş bir kafa ya da tutarsızlık içinde hızla akıp giden düşünceler, içte tutunulacak hiçbir dal bulamayış. Herşey bulanıklık içinde kayboluyor, yalnız *babası* kalıyor geride.

Marianne'nin erkekle ilişkisi de babasıyla arasındaki ilişkiye benzemiş, babasıyla ilişkisi nerdeyse tümüyle erkeklere aktarılmıştır. Kocasını sevdiğini de bilmiyor Marianne, ama kocası olmadan dünyada yaşayamayacağını söylüyor. Algılabildiğine güçlü bir korunma ve güvenlik gereksiniminden kocasına sımsıkı sarılmış bırakmıyor onu, buna da sevgi diyor; ama gerçekte sevgi midir, onu da bildiği yok. Erkekte bulduğu maddi ve manevi destek başlıca rolü oynuyor kendisi için. İşte çocuksuluğu (infantilizm) da burada saklı yatıyor.

Çocukları, böyle bir kadını doğal olarak aşırı tasa ve kaygılara sürükleyecektir. Zaten başka nasıl olur! Kendisi bir çocukken, nasıl çocuklarına yol gösterebilir? Nasıl korur, nasıl yetiştirip büyütebilir onları?

Marianne'nin erkeklerle ilişkisi, gerçek cinsellikten çok flörtü andırmıştır hep. Kocasıyla ilişkisinde de aynı durum varlığını sürdürmüş, flört giderek kaybolup yerini korkuya bırakmış, düşlerde sık sık kocasının ya da çocuklarının ölmesini istemelerle kendini belli eden bir korku ve yüzçevirme flörtün yerini almıştır.

İş o kadar ileriye varmıştır ki, incir çekirdeğini doldurmayan olayların yol açtığı en ufak bir can sıkıntısı, hemen Marian-

ne'nin elini kolunu bağlamış, onu *hiçbir şey yapamaz* duruma sokmuştur. Böyle zamanlarda her şey gözünde büyüyüp devcileyin bir göreve, bir ödeve dönüşmüş, iğrenç ve nefret uyandıran bir durum almıştır. Bu da intihar düşünceleri ve istekleri için gerekli zemini oluşturmuştur. Tek başına böylesi depresyonlardan bir türlü sıyrılıp çıkamayan Marianne, hep dışarıdan bir gücün yardımına koşmasını beklemiştir. Kısaca var olmaktan çıkmış ve bunu da başlangıçta bir ara tipik bir dil sürçmesiyle açığa vurmuştur: «Ben burada (düşte demek istiyordu) yokum.» Ne var ki, bir sonraki gece gördüğü düşte benim tedavim altında çocuksu hayatını yaşamaya başlamıştı:

«Sizin yanınızdayım, üzerimde bir deney uyguluyorsunuz. Bir *embriyo*, ana karnında bir yavru gibiyim. Ellerinizin arasına alıyorsunuz beni, büyük bir güç sizden çıkıp benim içime akıyor. Öyle mutluyum ki! Ama çok geçmeden yine aşağılara düşmeye başlıyorum. Derken bana seslendiğinizi işitiyorum ve durumum yine düzeliyor.»

Marianne özellikle hoşlanıyor *sesimi* işitmekten. Sesimle onu masallardaki bir çocuk gibi büyüleyebiliyorum. Sözlerimdeki içeriğin değil de, salt ses tonumun Marianne tarafından algılandığını tedavinin başlamasından ne yazık ki hayli zaman sonra fark etmiştim; telkine aşırı ölçüde açık olan Marianne sesimin tamamen etkisi altında kalıyordu; bu etki öylesine büyüktü ki, sonradan bana itiraf ettiğine göre, onun bir çeşit trans durumuna geçmesine yetiyordu. Boşlukta süzülür gibi bir his vardı içinde. Sesimin kendisi için çok büyük önem taşıdığını zaman zaman belirtmişti; ne var ki, durumunu bilip öğrenmeye ve tedavinin ilerlemesine ne büyük bir inatla karşı koyduğunu, gördüğü düşler belli etmişti. Örneğin, düşlerin birinde Marianne benimle bir maskeli baloda bulunuyordu:

«Siz bütün balodakilerin içlerini dış görünümlerinden okuyor,

herkes hakkında her şeyi biliyordunuz. Bu da bir gölgeyle donatıyordu onları. Herkes gölgesiyle dansediyordu. Yalnız ben bunun dışındaydım: Ben, tersine sizin hakkınızda her şeyi biliyordum.»

Bundan haftalar sonrası görülen bir başka düş de şöyleydi: «Siz *kör bir adammışsınız* da, birlikte bir arabayla bir kentin içinden geçiyormuşuz. Size gördüğüm her şeyi anlatıyorum, siz de benim sayemde dünyayı algılayabiliyorsunuz.»

Bu da karşı kutbuydu işin: Ses bakımından Marianne benim egemenliğim altına giriyor, ama kör biri yaparak görme bakımından kendisi beni egemenliği altına alıyordu. Her iki tutum da, erişkin bir insanla ilişki kurmanın düpedüz dışına taşmaktaydı. Beri yandan tedavi sırasında, şimdiye kadar asla benden bir başkasına yaklaşım sağlamak için böyle tüm gücünü seferber etmediği düşüncesini sürekli kafasında yaşatıyordu. Başkaları üzerinde egemenlik kurmakta (Marianne hep bir erkek olmayı arzulamıştı) ve egemenlik altında yaşamakta saklı yatan sihirsel dünyanın tablosu Marianne'yi büyülüyor, kendisini avcunda tutuyor, *gerçekten* hissetme, algılama ve istemeden oluşan realitenin tablosunu ve yaşantısını gözlerinden kaçırıyordu. Ruhundaki tüm içgüdüsel olaylar, ilkellik ve çocukluk aşamasından yukarı çıkamıyordu bir türlü. Özellikle istekler konusunda durum böyleydi: «İçimde bir arzu uyansa, öbür insanlar gibi irademle onu ele geçiremiyorum», diye açıklamıştı bir ara. «Örneğin, size karşı da cinsel istekler duyuyor, ama hepsini gizliyordum. Bunlar, benim için her vakit düşlerin analizinden daha önemliydi. Günün birinde sizin dayanamayıp teslim bayrağını çekeceğinizden hiç kuşku duymamıştım. Ama artık rıza gösterdim duruma, vazgeçtim. Bu yüzden, şimdi sizinle cinsel konular üzerinde açıkça konuşabilirim, iki büyük insanın karşılıklı konuşması gibi tıpkı, akıl ve mantık çerçevesinde.

Şimdiye kadar hep sesinizin tutsağı oldum. Dr. Graber yalnızca sese dönüştü benim için, ben de yalnızca kulak kesildim. Her defasında söylediğiniz sözlerin içeriğini bir türlü kavrayamıyordum. Siz ses, ben kulaksam, o zaman sizi hazla çekip alıyorum demektir içime, bu da cinsel ilişkiden farklı değil. Siz benim müzisyenimsiniz; müziğinizi öylesine zevkle dinliyorum ki, sanki benimle cinsel ilişkide bulunuyorsunuz.»

Kuşkusuz, henüz konuşamayan çocuğun yalnızca annesinin ses tonuna kulak verdiği ve bu tonu da annesiyle varlığının kapsamına aldığı gelişim dönemine tıpatıp uygun düşüyordu Marianne'nin davranışı ve bu çocuksu davranış tedavinin ilerlemesini geciktiriyordu. Ayrıca, Marianne tedaviye karşıkoyan bir tutum içindeydi; bunun da simgesel dışavurumu, dışyansıtımla bana mal ettiği *körlük* idi. İçini görmeme izin vermiyordu. Dolayısıyla, infantil (çocuksu) davranışının psikanalizinde adeta «çaresiz» kalmıştım: Bir yandan kördüm, hiçbir şey görüp kavrayacak durumda değildim; öte yandan, başlıca iletişim aracı olup, kendisiyle ilişki kurmamı sağlayacak ses olarak da Marianne'nin kulağı tarafından yutulup gitmiştim.

Erken çocukluk dönemine ilişkin bu davranışının analizinden sonra Marianne'nin durumu düzeldi: Şimdiye kadar çokluk frijidite'yle karşıladığı cinsel ilişkiyi bundan böyle normal haz duyarak ve orgazm olarak yaşamaya başlamış, böylelikle erişkin bir insan hayatına doğru yeni bir gelişim döneminin yolu açılmıştı.

Depresyonlu Kadın

Erna'yı tanıdığımda kırk beşindeydi; evlenmemiş, kara kuru bir kadındı; aşağılık duygularından bir çıkındı; doğru dürüst uyku uyuyamayan, cinsel işlevleri allak bullak olmuş, hastalık hastası

soğuk bir kadın. Hep kanser olacağı, vereme tutulacağı, kansızlık illetine ya da bir kalp hastalığına yakalanacağı korkusu içinde yaşıyordu. Üstelik yıkanıp temizlenmeler, tırnak kemirmeler, kapıları gerçekten kapadım mı diye sık sık kalkıp bakmalar gibi saplantı nevrozu kapsamına giren belirtilerden şikâyetçiydi. Paranoyalılarda görülen kıskançlık ve şüpheciliği de yine saplantı niteliği taşımaktaydı. Ayrıca sürekli bir güvensizlik, kendini kanıtlama tutkusu, frijidite (cinsel soğukluk), süregen kabızlık ve organ nevrozları grubuna giren âdet görme bozukluğu, sindirim sistemi, boğaz, mesane, böbrek ve erken körbarsak enfeksiyonları da hastalık tablosunda yer almaktaydı.

Ama hepsinden kötüsü *depresyonlar*, kahredici suçluluk duyguları, özeleştiriler, kendinden nefret etmeler, adam sende diyen kul köle olmalar, esir gibi çalışmalar, zaman zaman nefse eziyet için aç kalmalar, kendi kendini gözden düşürmeler ve hayata karşı beslenen düşmanlıklardı. Hayata karşı beslediği düşmanlık, Erna'nın kafasında sürekli intihar düşüncesini yaşatmasına neden oluyordu. Beri yandan, takdir edilmeye değer bir sekreterdi Erna.

Henüz pek erken bir yaşta, çocukluk çağında bu hastalığa yakalanmıştı; çünkü kendisine anne memesinden süt verilmeyen Erna dört yaşına kadar ishalden baş kaldıramamış, el kadar bir çocukken uykusunda gezmeye başlamış, okula başlayıncaya kadar yatağını ıslatmıştı. Dört yaşından sonra baş gösteren süregen kabızlığa karşı evde hep fitil uygulanmıştı, bu da çocukluğunda yaşadığı bir kâbustu Erna'nın ve kâbus annesinden kaynaklanıyordu. Bir başka kâbusun kaynağı da saplantı-nevrozlu babasıydı. Astığı astık, kestiği kestik bir adamdı babası, ailesine kan kusturuyor ve Erna onun kendisine hiç yüz vermediği duygusu içinde yaşıyordu sürekli. Babası kimsenin gözünün yaşına bakmıyor, en amansız yöntemlere başvurarak evde diktatörlüğünü sürdürüyordu.

İlk âdet kanamasında kendi kendisine karşı önüne geçilmez bir tiksinti duymuş, o zamana kadar bu konuda Ema'ya hiç aydınlatıcı bilgi verilmemişti. Kendisini küçümsemelere, kendisinden nefret etmelere, dövünmelere, saçını başını yolmalara koyulmuştu. O günden beri hayatına ziyan olmuş gözüyle bakmıştı hep. Giderek artan bir şiddetle âdetten kesilmeyi ve ölmeyi arzulamış, cinsellikle ilgili ne varsa yüreğini dehşet ve tiksintiyle doldurmuş, cinsel ilişki sırasında erkeğin kadının içine işediği gibi yanlış bir düşünceye kafasında yer vermesi, söz konusu dehşet ve tiksintiyi daha da artırmıştı. Annesinin ölmesiyle hastalık tablosu, eskisinden de ürkütücü bir durum almıştı. Bilinçdışında etkinliğini sürdüren kendi kendini yıkım içgüdüsü, zamanla dal budak salarak her şeyi bastırıp öne çıkmıştı. Kendisini Rumpelstilzchen gibi parça parça etmek arzusu, hastalığın pek azdığı dönemlerde alabildiğine yoğunlukla su yüzüne çıkmıştı. Sonunda gerçek bir melankoliye kadar gelip dayanmıştı iş; öyle ki, Ema adeta kendi mezarını kendi eliyle sürekli kazıp duruyordu. Çeşitli intihar girişimleri, bu depresyonun son belirtileriydi.

Bu hasta, ama cesur ve savaşçı kadının yaşamını on yılı aşkın bir süre izleyebilmiş, bu da bana özellikle bir kadının ne çok kahır ve yoksunluklara katlanabileceğini öğretmişti. Kadınların kahır ve çilelere karşı erkeklerden daha dayanıklı oldukları söylenir genellikle. Belki doğrudur. Ama Ema'nın sürdüğü çileli ömür, sayısı pek kabarık bir kadın topluluğuna bir film gibi gösterilse yeridir; öyle kadınlar ki, kocalarına, aile bireylerine ve çevrelerine gayet önemsiz, gerçek rahatsızlıklardan çok can sıkıntısını savmanın belirtisi sayılacak tasa ve üzüntüleriyle eziyet edip dururlar.

Ayrıca, Ema kendi gibi hasta kadın kardeşlerinden pek çoğunun kurban gittiği savaşın dehşet ve yoksunluklarından da sağ çıkabilmiş bir kadındır.

Saplantı–Nevrozlu Ruth

O ardı arkası gelmeyen kendini yiyip bitirmelerin korkunç yaşamı, Ruth henüz beş yaşında bir kızken başlamıştır. Söz konusu tarihte annesi zorla bir kedi pisliğini temizletmiştir kendisine. Daha o zamanlar Ruth alabildiğine temiz bir kızdır. Öylesine temizdir ki, buna ifrit olur annesi; *prenses* tavrının canına okumak için en pis işleri kızına yaptırır. Tıpkı Külkedisi'nde olduğu gibi! Ruth'un kedi pisliğinin yanına sokulmadığını görerek hırsından deliye döner, kızının küçücük ellerini alıp pisliğin içinde gezdirir: «Sana öğreteceğim, nasıl pislik temizlenirmiş», der. – Evet, öğretir de! Ruth kusar, o günden başlayarak da hastalık çullanır üzerine. Çullanmayacak da ne yapacaktır! Daha önce Ruth, canı gibi sevdiği kediciği bir yere peşlediği zaman, annesinin hayvanın başını tutup pisliğin içine soktuğuna dehşetle tanık olmuştur. Annesinin bu davranışında da yine «eğitici» rolündeki bir kimsenin o katı: «Sana öğreteceğim!» sözü işitilmeyecek gibi değildir. Küçük ellerini pisliğin içine sokan annesi şöyle haykırır Ruth'un yüzüne: «Başını da pisliğin içine sokmadığıma şükret, anladın mı!»

Buna da gerek yoktu doğrusu. Olup bitenler Ruth'u yaşama gücünü tümüyle yitirmiş bir kız yapmaya, korkunç bir temas fobisine yakalanmasına, saplantı derecesinde bir mikrop kapma korkusunun pençesinde kıvrandırmaya yetmişti.

Ruth, yirmi yedi yaşındayken tedavi için bana yollandığında

bir enkaz yığınından kalır yeri yoktu; iş göremez durumda, üzüntüden bitmiş, iğne ipliğe dönmüş, yoksulseverler derneğinin yardımlarıyla karnını doyuran, hergün öğleden sonra gece geç vakitlere kadar kentin sokaklarında başı boş dolaşan biriydi. Hayattan yüz çevirmiş, bir fahişe yaşamını sürdürüyordu, ama fahişe de değildi. Hiçbir erkeğin kendisine değil elini, serçe parmağını bile dokundurmasına izin vermiyor, kısaca kimseye el sürdürtmüyordu. Diyelim kazara böyle bir şey oldu, saatlerce süren korkunç bir temizlik merasimi başlıyordu. Zaten hergün öğleden önce Ruth'un normalde yaptığı bir işti bu; temizlenmek, temizlenmek, öğleden sonra sokağa çıkana dek bıkıp usanmadan temizlenmek.

Yıllar var ki, hastalık kaparım korkusuyla vücuduna bir yatağı çok görmüştü. On, on iki saat sokakları aşındırdıktan sonra eve dönüyor, sabahın ancak ikisinde, üçünde ya da dördünde bir koltuğa kıvrılıp uyuyordu. Kendisi evde yokken birinin kirletmiş olabileceğinden korkarak koltuğu ilkin dezenfekte ediyor, üzerine gazete kâğıdı (gazete kâğıdından başka bir şey yokmuş gibi!) yayıyor, sonra oturmayı göze alıyordu.

Bütün yıl boyu eldivenleri eksik etmiyordu elinden; çünkü kapının tokmağına dokunmayı göze alamıyor, temas korkusundan tramvaya binmekten kaçınıyor, açık havada bir banka oturacağı zaman önce üzerine bir gazete kâğıdı yayıyordu. Bana geldiğinde de yanında gazete vardı. Benimle toka etmeye yanaşmamıştı.

Annesi Ruth'un gözünde dünyayı tam bir pislik yığınına dönüştürmeyi başarmış, bundan böyle söz konusu pislik yığı-

nından kendisini soyutlamaktan başka Ruth'un yapacağı bir şey kalmamıştı. Kuşkusuz, hastalık tablosunda her şeye gölgesi düşen bir güvensizlik, ayrıca bir nefret ve küçümseme, depresyon, geçimsizlik ve yaşamı insana zehir eden bir mazoşizm gibi belirtiler de yer almaktaydı.

Kentteki sorumlu makamlar hayli saf denecek bir plan tasarlamışlardı. Saftı ama, seyrek rastlanır bir cömertliği içeriyordu: Ruth'a yeni yapılan bir binada iki odalı bir daire verilerek daha önce kimsenin kalmadığı bu daireye taşınması önerilmiş, Ruth da peki deyip öneriyi kabullenmişti. Kiranın yarısını bir kız arkadaşı üstlenmiş, eve Ruth mobilya olarak önceden adamakıllı dezenfekte ettiği kendi eşyalarını getirmişti. İki hafta kadar her şey güllük gülüstanlıktı sanki. Ama işte günlerden bir gün çıkagelen bir postacı, doldurulacak bir form dolayısıyla, durumdan habersiz, odadan içeri girerek Ruth'un koltuğuna oturmuş, kapının tokmağına elini sürüp kollarını masaya dayamış, bunun üzerine her şey ansızın sona ermişti. Ve yeniden hortlamıştı temizlik tutkusu; kollarını sıvayıp temizliğe koyulan Ruth temizlemiş, temizlemiş, yerleri, masayı, koltuğu, kapının tokmağını, giysilerini, ellerini ha babam temizleyip durmuştu. Dönüp dolaşıp aynı işe yeniden sarılmış, gün sektirmemişti. Yapılacak bir şey yoktu. Olanlar olmuştu bir kez. Dünyanın pisliği Ruth'un varlığındaki en kutsal bölgelere kadar sızmıştı. Nereye baksa yerde yatan, havada uçuşan mikroplar görüyordu Ruth; havaymış, eşyaymış, mikroptan geçilmiyordu.

Ama Ruth'un en çok korktuğu, yerde duran öteberilerdi; eğilip yerden bir şey almanın dünyada üstesinden gelemiyordu. *Kaldırıp almak* sözcüğünün iki anlamlılığı burada rol oy-

namaktaydı. Bulaşıcı bir hastalığı kapmak da aynı sözcükle anlatılıyordu çünkü.*

Ruth, tedavinin daha ilk seansında kendisi için «iyileşmesi Allaha kalmış bir hasta», sözlerini kullanmış, ancak kısa bir süre bana gelip gitmişti; çünkü başka hastaların da muayenehaneme girip çıktıklarını görünce, içindeki temas korkusu öylesine gemi azıya almış, buna karşı Ruth öylesine bir güçle kendini savunma gereksinimini duymuştu ki, ilerki seanslara gelmeyi göze alamamıştı.

Yürekler acısı bir yaşam! Ama hepsinden kötüsü, hastalık kapma korkusuydu. Yirmi bir yaşındayken Ruth, kullandığı bir tuvaletten bel soğukluğunu (gonore) kapmış, bu da içindeki korkuları katlanılmaz ölçüde artırmıştı. Temizlik tutkusu ise, patolojik durumlarda genellikle görüldüğü gibi, *yüzeysellikten* öteye geçmemişti. Bir temizlik işinin çok gerekli sayılacağı durumlarda, böyle bir şeye asla yanaşmamıştı örneğin. Bir ara dört yaşından beri hiç yıkanmadığını ileri sürmüş, erkek kardeşinin de bütün bir yıl yıkanmadan durabildiğini açıklamıştı. Annesi Ruth'un saçlarını sekiz yılda *bir defacık* yıkamış, hele cinsel organlarını yıkamayı hiç aklından geçirmemişti. On üç yaşındayken bir ara Ruth bütün vücudunu yıkamak isteyerek kapıyı kapamış, tam da o an babasının eve çıkıp geleceği tutmuş, bağırıp çağırmış babası, sövüp saymış, bu yaptığının ne anlama geldiğini sormuş Ruth'a, böyle bir şeyin sokak kızlarına yakıştığını, neler olup bittiğini bilmek istediğini söylemiş, kapıya yumruklarını indirmişti.

Kızın anne ve babasının da ne çok pislik içinde yaşadıklarına örnek, bir köpeklerinin oluşuydu. Köpeğin yataklarında yat-

(*) Auflesen sözcüğü Almanca'da bir nesneyi yerden alıp kaldırmak anlamına gelebildiği gibi, *eine Krankheit auflesen* deyiminde, yani hastalık sözcüğüyle bir arada hastalığı kapmak anlamını da içerir. (Ç.N.)

masına ses çıkarmıyor, ama yıl boyu hayvanı ne kısmen, ne de tamamen yıkayıp temizliyorlardı. Benim salık vermem üzerine Ruth evde bir ara köpeğin yıkanması gereğinden söz açınca, kızılca kıyametler kopmuştu; anne küplere binmiş, derken hüngürdemeye başlamış, sonunda bilek damarlarını kesmeye kalkmıştı.

Bundan böyle Ruth aile çevresindeki sefalet ortamından asla çekilip çıkarılacak gibi değildi. Zaten anne ikide bir kızına kesinlikle söylemişti: «Günün birinde çekip gider de karakolda soluğu alırsan, beni ölmüş bil.» Tamam işte! Nasıl davranması gerektiği kızın kafasına sokulmuştu: Annesinin hayatta kalmasını sağlamak ve anne olmamak için, Ruth evde kalacaktı.

Heba olup gitmiş bir ömür!

Korku–Nevrozlu Kadın

Yella, meydan korkusundan şikayetçiydi. Aslında kendi kendisinden korkuyordu, dış dünyaya yansıttığı bir korkuydu bu. Kendi ben'inden kaçış halindeydi. Her şey, içinde dağılıp çözülme tehlikesi gösteriyordu. İlerde neler gelecekti başına? Bu, Yella'nın durmadan kendisine yönelttiği, ona rahat yüzü göstermeyen bir soruydu. Cinnette mi alacaktı soluğu? Bunamada mı? Yoksa yaşama gücünü mü yitirecekti?

Böylesi hastalar, seyrek olarak kendilerini dar sınırlar içinde hapsedilmiş görür. Devinimde, ayrıca düşünce ve duygularda canlı, oynak kimselerdir; aşırı devingen, aşırı duyarlıdırlar. Yella'da da farklı değildi durum. Ama bir şeye tam dört elle sarılacağı zaman iş bitiyordu. Kafası çalışmaz oluyor, yürüme ve hissetme gücü felce uğruyordu. Bu fonksiyon kaybı, açık

seçik bir korunma mekanizmasıydı; fobiden kaynaklanan bir mekanizma, fobiye yol açan nesnelerden *kaçınma yoluyla kendini savunma* mekanizmasıydı.

Söz konusu davranışın arka planında, bizim hayvanlar dünyasından kendi varlığımıza aktardığımız otomatik olarak çalışan çok eski bir saplantı saklı yatıyordu. Herkeste de vardı söz konusu saplantı. Bu da, ansızın ölüm tehlikesiyle karşılaşmış bir hayvanda rastlanan donakalma refleksiydi: Özellikle motor fonksiyonların çoğu böyle bir durumda işlerliğini yitirmekteydi; ama, insanda olduğu gibi algılama da söz konusu fonksiyonlar arasındaydı ve yokumsamak (skomatizasyon) şeklinde açığa vuruyordu kendini.

Bu gibi insanlar, tıpkı Yella gibi, istemeyerek ya da bir başka söyleyişle bilinçsiz isteyerek soluğu yan çizmekte alıyordu. Yella da kendisini yapmacık bir kimse gibi hissediyordu sürekli, suçluluk duygusundan şikayetçiydi ve tüm gücüyle bir başka insan olmak istiyordu. Cadde ve sokaklardan geçerken sanki eski Yella olduğu yerde durakalıyor, onun yerine geçen yeni Yella ise bir adım ileri atmayı göze alamıyordu. «İçimde bir şey iğneleyip dürtüklüyor, beni rahatsız ediyor, verebileceğimden ya da yapabileceğimden fazlasını istiyor benden. Her güçlü duygudan sakınıyorum, benim için çok tehlikeli oluyor çünkü. Kendimi olduğum gibi ortaya koyamıyor ve bundan ölümden korkar gibi korkuyorum. Ölüm her şeyin gerisinde pusuya yatmış beni gözlüyor. Bir arabanın altında kalmaktan, bir felç geçirmekten, kalp damarlarımdan birinin tıkanmasından, nefes alamayıp boğulmaktan sürekli korku içinde yaşıyorum.» Yella, hiçbir vakit tek başına trene ya da tramvaya binip bir yere gidemiyordu. Hatta bir odada yalnız kalamıyordu pek; ansızın bir ölüm tehlikesiyle yüz

yüze geleceğinden ya da bir hastalığın üzerine çullanacağından çekiniyor, dolayısıyla hep ailesinin yanında yaşamak, kendisini onların koruyuculuğuna terketmek zorunluğunu duyuyordu. Ama beri yandan, daha erken yaşta «koruyucularına karşı» dizginlenemeyen bir nefret hissetmeye başlamıştı; çünkü bunlar, kendisine aynı zamanda özgür olmadığını anımsatmaktaydı.

Hastalık henüz erken çocukluk döneminde Yella'nın narkozlu bir boğaz ameliyatından ve bir ara yüzerken nerdeyse boğulacak gibi olmasından sonra ortaya çıkmıştı. Eve bağımlılığı, Yella'nın yüreğinde anne ve babasına karşı en amansız suçlamaların dağ gibi birikmesine yol açmıştı; çünkü Yella anne ve babasını sevmiyor, beri yandan onların ölüp kendisini başının çaresine bakamayacak bir kimse olarak kaderiyle baş başa bırakacaklarına ilişkin alabildiğine kahredici bir tasa içinde yaşıyordu. İçten içe onların ölmesini istiyor, ilgili istek annesiyle babası öldüğü zaman özgürlüğünü ele geçireceği ve sağlığına kavuşacağı yolunda kesinlik taşımayan bir varsayımdan kaynaklanıyordu. Anne ve babasına karşı ambivalent (çelişik) tutumu, Yella'da şiddetli bir yurtsama duygusunun (nostalji) doğmasına yol açmış, daha çocukken yakasına yapışıp ruhsal tedaviye kadar onu koyvermemişti. Nostalji kendi evlerini hedef almıyor, çünkü evlerinde yaşamaktan sıkıntı duyuyordu; daha çok kendi özben'ine, kendi iç özgürlüğüne yönelikti.

Beri yandan, Yella, cinselliği kuşkusuz şiddetle yadsıyordu. Erkeklere çok tehlikeli kimseler gözüyle bakıyor, bir erkek kendisine yaklaşmaya kalktı mı, soluğu kaçmakta alıyordu. On yaşındayken bir ara bir kız arkadaşı kendisini cinsel konularda aydınlatmak isteyerek aybaşı kanamasından söz aç-

tığı zaman da yine soluğu kaçıp gitmekte almıştı. Psikoterapi sırasında da, özellikle söz cinsel konulara geldi mi kaçıp gittiği olmuştu.

Yella, bir yaşam tutsağı ve kaçkınıydı. Bir yandan sürekli zincirlere, bukağılara vurulmuştu, öte yandan zincir ve bukağılardan sonu gelmez bir kaçış içindeydi. Hayatta yerleşip kök salacağı bir yer bulamamıştı şimdiye kadar. Erdişi biri, ayrıca sevme yeteneğinden tümüyle yoksun, yaşamının sözgelişim kıyı köşesinde belirecek bir erkeğe kısaca kul köle kesilecek biri, beri yandan serkeş, söz dinlemez, kendi deyimiyle «keçiden farksız», kısaca düpedüz infantil (çocuksal) bir kimseydi.

Tedavi sürecinde Yella'nın içindeki sağlıklı *çocuk*, yani kendi *özben*'i gözlerini dünyaya açtı.

Günün birinde şöyle bir düş gördü Yella: İki kadın bir çocuğu yatıştırmak istiyor, ama yatıştıramıyorlar, o ise bunun üstesinden geliyordu. Kimsenin kendisini sevmediğinden yakınıyordu çocuk, ama Yella'ya sokuluyor, ısınıyordu ona. Bir başka düşte ise Yella bir çocuğa dönüşüp kendi kendisini dünyaya getiriyordu.

«Bir çocuğum dünyaya geldi. Bağırsaklar içinde tıpkı bir kovukta, bir çember içinde yatıyordu. Benim dışımda bir yerdeydi çocuk, ama benim onu doğurmam isteniyordu. Bir dağın üzerine çıktım. Hiç korkmadım çıkarken, güçlük de çekmedim, tersine içimde büyük bir mutluluk vardı. Sonunda çocukla bir kiliseye girdim. Dışarıda, kiliseye düşman kişiler dikiliyordu.»

Çember içinde, «güllerden bir çitte», bir mağarada, bir kilisede, kısaca koruyucu mekânlarda çocuk taşınır karında; bunların hepsi de ana rahmini simgeleyen mekânlardır. Ruhsal tedavinin koruyucu sinesinde de ruhsal yeniden doğuşun çocuğu gelişip büyüyecekti. İlk adım atılmıştı. Gel gelelim, savaş tedavinin sürdürülmesine ne yazık ki olanak vermemişti. Daha sonra Yella'nın ilerde nasıl bir akıbetle karşılaştığı konusunda bir bilgi edinemedim.

Anne Bağımlılığında Kadın

Hepimizin temsilcisidir böyle bir kadın. Hepimiz de ruhsal bakımdan anneye alabildiğine sıkı bir bağımlılık içinde yaşarız. Ne var ki, ben kapsamına giren bölgelerde bağımlılığın sözü edilebilir; ilgili bölgelerle de her şeyden önce ben'in *bilinçdışında* kalan bölgeleri anlatılmak istenmektedir, çünkü bilinçli bölgeler bilinçsiz bölgelerin yılnızca dışavurumlarıdır. Daha önce de belirttiğim gibi, tüm bağımlılıklar aynı zamanda bilinçdışında gerçekleşen özdeşleşmelerdir. Çoklukla bağımlılık, ilk çocukluk dönemindeki bilinçdışı özdeşmelerden doğup çıkar.

Ne var ki, biz yalnızca ben'den kaynaklanan bir anne bağımlılığı içinde yaşamaz, beri yandan kendimizde bir *anneliği* barındırırız ve bu annelik varlığımızın alabildiğine derinliğinde saklı yatan o çekirdekten, bilinçdışı özben'den kaynaklanır. Ancak, özben'de özdeşleşmelere asla yer yoktur; *özben*'de salt özdeşlikler bulunur. Dolayısıyla, bilinçdışı özben'den kaynaklanacak bağımlılıkların sözü edilemez. Ben'in gerçekleşimleri olarak başvurulan bağlanmalar, her zaman

bir tutsaklığın belirtisidir ve bağlanmanın pek güçlü olduğu durumlarda insan *sağlıklı* ve *uygar* kişilerin çevresinden dışarıda alır soluğu, hastalık ve *soyutlanmışlık* içine yuvarlanır. Bunların her ikisi de öyle belirtilerdir ki, geriye doğru bir akış izleyerek hasta kişiyi ben'e aşırı bağımlılıktan çekip alarak geri ya da ileri doğrultuda götürüp özben'e ulaştırır. Dolayısıyla, ruhsal hastalık dediğimiz şey bir bensel–hastalık, ben'de güçsüzlenmedir ve bu da yine özben'den kaynaklanacak bir güç gelişiminin ön koşuludur.

Kırk iki yaşındaki hastam Olga bana tedavi için başvurduğunda, ben'in hastalığı ve anneye bağımlılık kendisini yaşamdan kaçmak zorunda bırakan tehlikeli bir evreye girmiş bulunuyordu. Hastalık tablosunda kalp yetmezliği, dolaşım bozukluğu, çabuk yorulma, boğaz enfeksiyonlarına kolay yakalanma, sinüzit, faranjit, orta kulak iltihabı, çeşitli bezlerin işlevlerini doğru dürüst yerine getiremeyişi, sinir zafiyeti, işitme duyarlığında bozukluk, özellikle çok ciddi boyutlara ulaşmış trene binme fobisi yer almaktaydı.

Olga bilinçdışına itilmiş kompleksleri olduğuna asla inanmıyordu, çünkü çocukluğundan beri içine atıp dışarı vuramadığı bir şey olmamıştı. Yirmi beş yaşındayken ilerdeki bir nişanlanmaya tepki olarak patlak veren şiddetli bir anjinden sonra hastalık yıldan yıla kötüleşmişti.

«Çocukluğumda turp gibiydim, aslında şimdi de sağlıklı sayılırım. Hastalık yüzeyde yalnız. Biraz hafiflesin hep dansedeceğim, şarkı söyleyeceğim, müzikle uğraşacağım.»

«Peki, hastalık nasıl gelip buldu sizi?»

«Bilmiyorum.»

Ruh hastalarından pek sık aldığım bir yanıttır bu; kendilerinden hep rica eder, bu iddiayı 'Bilmek istemiyorum' şekline dönüştürmelerini isterim. Olga'ya şöyle demiştim: «Siz, sadece hastalığınız konusunda aklınızdan geçenleri söyleyin; göreceksiniz, buna yol açan nedenleri nasıl ele geçireceğiz.

«Aklıma annem geliyor. O da benim gibi kalp hastasıydı. Hiç yanından ayrılmaz, kendisine göz kulak olur, bakardım. Sanki karnımda taşıdığım çocuğumdu benim. Bütün genç kızlık isteklerimi annemi düşünerek geri plana ittim, böyle yapmasam başına kötü bir şey gelir diye korktum hep.»

«Sonunda da çocuk olarak annenize karşı görevde ve annenize bağlılıkta o kadar ileri gittiniz ki, annenizin hastalığını bile üstlendiniz.»

«Öyle mi acaba? Bu söylediğiniz beni düşündürdü. Ama kendisini severdim gerçekten. Hayatımın en mutlu saatini onun ölmesinden önce yaşadım, *ilerde kendisinden başka kimseyi sevmeyeceğime* yemin ederek söz verdim.»

«Böyle bir anne sevgisi seyrek görülür. Ne var ki, bunun bir de olumsuz yanı var. Siz sevginizi annenizin ölümünden sonra da ona bağlı tuttunuz, bu yüzden sevme gücünüz özgürlüğüne kavuşup bir başkasına, özellikle bir erkeğe yönelemedi.»

«Neden benim davranışım doğru sayılmasın peki? Gerek çeşitli dinler, gerek psikoterapi ahlakın en yüce ilkesi olarak sık sık bir başkası için, insanın kendi soydaşı için, *sen* için yaşamasını göstermiyor mu?»

«Haklısınız. Ne var ki, bu ilke çokluk pek düşüncesizce dav-

ranılarak bir doğma gibi ileri sürülüyor; özellikle o *bilge* akıl hocalarının bir noktaya gelip, sonrasını bilmedikleri durumlarda böyle bir yola başvuruluyor. En başta genç insanlar hayattaki kendi amaçlarından el çekiyorsa, herkese, özellikle anne ve babalarına karşı *saygılı*(*) kişilere dönüşüyor, sonunda geri doğrultuda ve bir tutukluk içinde hayat yolunda yürümeye çalışıyor, daha doğrusu yürümüyor da duruyorlarsa, o zaman böyle bir davranıştan zarar görüyorlar demektir; hatta pek çok durumda bunun saygı gösterilen kişilere de zararı dokunuyordur.»

«Sizin demenize göre, benim bütün özverim boşunaydı o zaman? Yıllarca annemi en ufak şekilde telaşa kapılmaktan, sinirlenmekten korumaya çalışmam, onun yükü yetmiyormuş gibi erkek kardeşimin de yükünü üstlenip eğitiminde kendisine yardımcı olmam, sık sık hastalanan kardeşime bakıp etmem, her zaman bütün gücümle yardımlarına koşmam boşunaydı, öyle mi?»

«Bu kadar çaba harcamanız sizi güçlendirdi mi bari?»

«Sonucu gözlerinizle görüyorsunuz; bittim, tükendim artık. Başkalarını bırakın, kendime harcayacağım birazcık bir gücüm kalmadı.»

«Öyleyse şimdiye kadar sürdüğünüz hayatın gerçekten savunulacak yanı yoktu. Şimdi 180 derecelik bir dönüş yapmanız

(*) Metnin orijinalinde saygılı karşılığı *rücksichtig sözcüğü bulunmakta, yazar bu sözcüğü rück (geri) ve* sichtig (bakarak, bakışlı) diye ikiye ayırmış ve araya bir tire koymuş, bunun ileriye dönük normal bir davranış değil, geriye dönük sağlıksız bir davranış olduğunu belirtmek istemiştir (Ç.N.).

gerekecek. Yeni güçler edinip bunları *kendi* yaşamınız için kullanacaksınız.»

Kuşkusuz pek kolay bir şey değildi bu. Çünkü Olga'nın bilinçdışında yıllardan beri kendisine eğitim yoluyla benimsetilmiş bir davranış modeli etkinliğini sürdürüyor ve onu kendi ben'ini arka plana itmeye, başkaları için yaşamaya, başkalarının hastalıklarını üstlenmeye, yüklerini sırtlanmaya zorluyordu.

Ortak çalışmalarımızın ilk haftalarındaki bu ve buna benzer konuşmalardan sonra Olga hastalandı, larenjit ve migren dolayısıyla üç hafta yatakta yattı. Derken bir düşle yeniden çıkıp geldi bana; düşte bana karşı da kendisini geri plana ittiği görülüyordu.

«Tedavi için size gelmiş, bekliyordum. Ama bir kadın daha vardı, o da tedavi için gelmişti. Benim sıramı almak istemesi üzerine peki dedim. Derken sıra bana geldi, baktım siz bir şeyler yazıyordunuz, çevrenizi bir yığın çocuk sarmıştı. Çocuklar sizinle oynamaya başladılar. Daha sonra elinizde zarif bir kadın eldiveni çarptı gözüme, bu eldivenle ortadan kayboldunuz. Yanınızda çalışan biri, benim en son buraya gelmemden sonra evlendiğinizi ve şimdi gidip bir daha da dönmeyeceğinizi söyledi.»

Düşü yorumlamaya gerek yok. Olga gibi annelerine böylesine güçlü bağımlılık gösteren kızlar, her vakit bir başka kadının gölgesinde yaşarlar. Nitekim bütün çocukları sırasında da babalarının karşısında annelerinin gölgesine sığınmışlardır. Bu davranış, bilinçdışından yukarıdaki düş modelindeki gibi sürekli dikte edilir kendilerine, sürekli yinelenir. İlgili

davranış, annenin özel yöntemleriyle Olga'nın içine sımsıkı yerleştirilmişti. Bu yöntemlerden biri, annenin bitip tükenmeyen yakınması ve bunun yanı sıra öleceği tehdidiydi: «Sen bu halinle iyice hasta yapacaksın beni! Mezara götüreceksin sonunda!» Doğal olarak bu yoldan Olga'nın ruhunda altından kalkılamayacak suçluluk duyguları uyanmıştı, kendini bir tek şekilde yatıştırabiliyordu Olga: Annesinin üzerinden *bütün yükü almak*, ama en başta hastalıklarını üstlenmek; yani Olga annesine bakıp ederek onun yalnızca hastalığa katlanmasını kolaylaştırmıyor, hastalığı annesinden *devralarak* bizzat kendisi hastalanıyordu. Bir erkek kardeşi öldüğünde de aynı özdeşleşme yoluyla annesinin tüm acı ve üzüntüsünü üstlenmişti.

Annesinin başvurduğu özel bir yöntem de, her Allahın günü Olga'ya uygulanan fitillerdi. Olga üç yaşından beri kabızlık çekmekteydi ve hergün yeniden konan fitiller kendisini annesine bağlamıştı. Yaşam için zorunlu metabolizma olayının annesiz gerçekleşmesi asla düşünülemezdi. Olga'nın «çektiği çileyi» aktif yoldan dışa vurmak istemesinin ve arkadaşlarıyla en sevdiği oyun olarak «fitil koyma» oyununu oynamasının şaşılacak tarafı yoktu. Ayrıca, buluğ döneminde «fitil bağımlılığının» eşcinsel bir fiksasyona (takılıp kalma) dönüşmesine de yine şaşmamak gerekiyordu. Erkekler tarafından girişilen tüm yaklaşım denemelerinin de başarısızlıkla sonuçlanması doğaldı. Durum, tıpkı Uyuyan Prenses'tekini andırıyordu.

İş hayatında da bir başarıya ulaşamamıştı Olga. Başarıya izin yoktu, bilinçaltından yasaklanmıştı başarı. Çünkü öbür türlü, yaşanan hayat anne için bir özveri sayılmayacaktı. «Ben yoksulluk içinde yaşamaya mahkûm edildim. Herkes bir başkasının yükünü sırtında taşımak zorundadır.»

Olga on yedi yıl önce anjine tutulup yüksek ateşle yatakta yattığı zaman, tuhaf sanrılar görmüştü: Birinde annesi yüzünü yüzüne dayıyor ve kanını emiyordu. Ama bu davranış bir öpücük maskesi altında gizleniyor ve aşağıdaki sözlerin eşliğinde gerçekleşiyordu: «Şunu bil ve hiç aklından çıkarma ki, *sen benimsin!* Doktorun dediğini unutmadın sanırım.»

Elbette doktorun söyledikleri Olga'nın aklındaydı. On beşindeydi, henüz; ölümcül hasta annesi yatakta yatıyordu; doktor bir ara şöyle demişti: «Annen ölürse, bunu kendinden bil. Çünkü tüm sorumluluk artık senin omuzlarında,» – Bunu söylemekle hiç de yerinde davranmış sayılmazdı doktor. İlerde annesi bir ara canına kıymak isteyerek kendisini pencereden atmaya kalkıştığı zaman, bundan da Olga tümüyle kendisinin sorumlu ve suçlu sayılacağına inanmıştı; oysa annesinin intihar girişimi babasıyla aralarındaki bir kavgadan kaynaklanıyordu. İşte o gün bugün Olga, kendisini ezen kahredici yükten bir türlü yakasını kurtaramamıştı.

Annesinin ölümünden sonra, bir ara Olga falcı bir kadına başvurmuştu. Falcı, ölmüş annesine ruhsal bakımdan sürekli bağlı kalacağı kehanetinde bulununca dehşete kapılmış, kadının annesinin öldüğünü nereden bildiğine bir türlü akıl erdirememişti.

Tedavi süreci ilerledikçe, Olga düşlerinde giderek annesine ve kızkardeşlerine karşı kendisini *savunma* durumuna geçmişti. Babası, asla fazla bir rol oynamıyordu düşlerde. Yalnız düşlerde değil, Olga'nın yaşamında da öyleydi.

Bıkkınlık ve yaşamdan bezmişlik ağır ağır yerini taze güçlere ve bir yaşam kıvancına bırakarak gerilemeye başlamıştı; bu

durum, düşlerin birinde özellikle kendini belli ediyordu: Olga çember biçiminde bir kilerde bulunuyor ve oradaki kara bir kedi durmadan beyaz bir fareyi kovalarken biri şöyle sesleniyordu: «İşte bu kedi annendir.» Derken, korkudan ödü patlayan Olga, yukarıdaki küçük bir pencereden kendisini dışarı atıyor, böylece anneleri tarafından kovalananların içerisinde bulunduğu o büyük çemberden yakasını kesinlikle kurtarıyordu.

Kedi–fare düşünden kısa süre önce, Olga, genç kızlığında görüp sonradan tamamen unuttuğu bir düşü anımsamıştı:

«Annemin karşısına geçip kendisine dedim ki: 'Bak anneciğim! Ben artık yaşam şöleninden çekileceğim. Varlığımın en güzel parçasını sana veriyorum ki, Tanrı'nın iyilik demek olduğu inancını hep yüreğinde taşıyasın.»

Bu söylediklerini Olga sadakatle gerçekleştirmişti. Kendisini öylesine «saf ve temiz» halde tutmuştu ki, ilk öpücükle ancak yirmi bir yaşında tanışmıştı. Kuşkusuz, o zaman şöyle düşünmüştü: İşte şimdi tahtını, tacını yitirdin. – Psikoterapi için bana gelene kadar da yine «safiyetini» korumuştu, iki kez nişanlanmasına karşın nişanlılarından hiçbirinin yanına yaklaşmasına izin vermemişti. *Gebelikten ve doğum yapmaktan duyduğu ölesiye korku* nedeniyle cinsel ilişkiden şiddetle kaçınmış, buna karşılık kendisini çok kaba bir sofuluğa ve sağlıklı denemeyecek bir dindarlığa kaptırmıştı. Bunu da gördüğü bir düş hepsinden iyi belirtmekteydi. Düşte ağzından şu sözlerin çıktığını duymuştu: «İsa'ya inancımı yitirmektense, kocaymış, çocuklarmış hepsini bir kenara iter, kendimi uçurumdan aşağı atarım daha iyi.»

Bu melankolik dindarlığı da Olga yine annesinden devralmıştı.

Tam Paulus'un istediği gibi İsa'nın sadık bir izleyicisiydi Olga. Çarmıhı sırtlanmıştı, çarmıh da anne simgesinden başka bir şey değildi. Beri yandan, başkalarının bütün suçunu, günahını, hastalığını ve sefaletini de sırtında taşıyordu. Bu yolda ne kadar ilerlerse, sefaletin batağına o kadar çok gömülmüş, İsa'nın gerçek bir izleyicisinden başka her şeye benzemişti; çünkü İsa ruhsal bakımdan sağlıklı bir yaşam sürmüştü; öyle bir yaşam ki, bizler en iyi anlarımızda bile ancak kenar ve kıyısında kalıp daha ilerisine geçememekteyiz. Başkaları uğrunda katlanılan özveriler insanı *hasta* yapıyorsa, Olga'daki gibi bu yoldan bir suçluluk duygusunun kefareti ödenerek vicdanda rahatlama sağlanıyor, başkalarına karşı gösterilen tüm *sevi* bilinçdışında yaşayan vicdan azabının ortadan kaldırılmasına ve hastalık şeklinde kendini belli eden sürekli bir uzlaşmaya insanı zorluyorsa, bunu dinsellik diye göstermeye bin tanık ister. Bu bir özgürlük değil, zorlamadır sevgide. İç zorlamadan kaynaklanan bir sevgi insanı özgürlüğünden etmekle kalmaz, sevilen kişi için de ateşten gömlek oluşturur, onu da hasta yapar; uzaktan yakından olumlu bir yanı yoktur böyle bir sevginin.

Bu gibi insanlarla *sevginin* gerçek yüzünü görülen düşler açığa vurur. Olga'nın aşağıdaki düşü de böyledir örneğin:

«Annemle kasvetli bir yerdeydik; eğitim denen şeyden hiç anlamadığını ileri sürdüm. Bana bir tokat yapıştırmaya kalktı, kendisini uyararak şöyle dedim: 'Otuz beş yaşında olduğumu çıkarma aklından. Aynı tokatı sana iade ederim sonra.' Ansızın bacaklarımın dermanı kesildi, yığılıp kaldım yere,

sanki felce uğramıştım. Böyle olacağını biliyordum zaten. Belime de bir ağrı girmiş, sesim çıkmaz olmuştu; erkek kardeşim başıma gelen bu halden dolayı perişan durumdaydı. Ona dedim ki: 'Bak ne yapalım, biliyor musun? Tabancayla kendi kendimizi öldürelim.'»

Kolay anlaşılacak bir düş, kolaylığına karşı çok öğretici: Anneye karşı diklenme ve saldırı tehdidinde bulunma hemen cezalandırılıyor; «kötü» sözleri söyleyen ses yeteneği yitirilmekle kalmıyor, tümüyle insanın eli ayağı tutmaz oluyor. Kendisini annesine bağlayan saplantının bir benzerini de, Olga kardeşinin karşısında yaşamaktaydı; yıllar önce kardeşinin bacakları tutmaz olmuştu da Tanrıya yakarmış, yeter ki kardeşi felçten kurtulsun, evlenmeyi de, mutluluğu da gözden çıkaracağına yemin etmişti. Kardeşi sonradan iyileşmiş, Olga'ya da ettiği yemini tutmak düşmüştü.

Olga'nın aklına düşle ilgili tatsız bir olay gelmişti. Buluğ çağını biraz aşmıştı o zaman. Annesi, yine ölümcül hasta, yatağa düşmüştü; bir ağız patırtısı sırasında Olga kendini tutamamış (tıpkı düşteki gibi), annesine çıkışmıştı. Bu da kadının ağır bir kalp krizi geçirmesine yol açmış, annesinin öleceğinden korkan Olga da titremeye başlamıştı. Pek çok gece uyuyamamış, kendi kendine suçlamalar yönelterek kahrolmuş, kafasından şu düşünceyi bir türlü söküp atamamıştı: «Annemi ben öldürdüm. Bunun suçunu asla üzerimden atamam artık.» Birgün bir spazm geçiren annesinin: «Ölüyorum, suçlusu da sensin!» diye acıyla bağırması, Olga'nın özsuçlamalarını daha da güçlendirmişti.

Psikoterapi süreci ilerledikçe, anneye karşı duyulup bilinçdışına itilmiş saldırganlıklar da yavaş yavaş gün ışığına çık-

maya başlamıştı. Olga itiraf ettiğine göre, genç kızken, hatta daha ileride sık sık öfkeden gözü dönerek annesinin yüzüne bir tokat indireyim demiş, ama sonradan en başta annesi olmak üzere bütün aile bireylerinin hastalıklarını üstlenmişti. Ailenin adeta *negatif* annesi rolünü oynamıştı böylece: Aile üyelerinden biri hastalanmaya görsün, hemen hastalığı ondan devralmış, tüm hastalıkların *hamileliğini* yapmıştı. Aile içinde herkese karşı hissettiği sorumluluk, herkes hesabına sırtında taşıdığı yük ve üstlendiği hastalıklar Olga'nın ruhunda herkese karşı bir kin duygusunun yeşermesine yol açmıştı, ki bunun da anlaşılmayacak yanı yoktu. Ne var ki, kin ve nefret yeni suçluluk duygularını, yeni özcezalandırıları ve olup biteni telafi için yeni saplantıları beraberinde getirmişti; öyle pis bir kısır döngü ki, Olga'yı günden güne daha çok çekip pençesine almıştı.

Evde bir kimse hastalandığında bakımını üstlenmek, onun bunun yardımına koşmak, kendini başkaları için feda etmek, henüz küçük bir çocukken Olga'nın benimsediği bir davranış modeliydi anlaşılan; çünkü anımsadığına göre, bir ara çocukken tıpkı Heine'nin *Kevelar'a Haç Yolculuğu*'ndaki delikanlı gibi kiliseye mumdan bir yürek adamış, hastalandığında sık sık annesine «yakaran gözlerle» bakmıştı, ama annesi her defasında dehşete kapılarak: «Bakma bana öyle, bakma! Sen öyle baktıkça gözlerini oyasım geliyor!» diye bağırmıştı Olga'ya. Bu da annesinin sevecenlikle ilgisi olmayan bir başka davranışıydı.

Eskiden annesi sık sık Olga'ya kızarak başını alıp evden gitmiş, Olga da peşinden koşturmuştu. Psikoterapi sırasında görülen düşlerde de sık sık aynı sahne yinelenmişti: Olga annesinin peşinden seğirtiyor, sonra caddenin ortasında yığılıp

kalıyor, dile gelmeyecek kadar büyük bir çaresizlik üzerine çullanıyor, annesinin arkasından seslenerek her zaman kendisini herkesten çok seveceğini söylüyordu. Bu davranışların hepsi de suçluluk duygusundan kaynaklanmaktaydı, çünkü Olga annesinin evden başını alıp gitmesine kendisinin yol açtığına inanıyordu. Ne var ki, suçluluk duygusuna katlanılmaz bir *korku* da katılmaktaydı ve annesinin günün birinde canına kıyabileceği ya da bir kalp sektesinden ölebileceği, sorumlusunun da kendisi olacağı korkusuydu bu. Dolayısıyla, Olga, düşlerde annesini akıl ve ruh hastalıkları kliniklerinde, sanatoryumlarda, kısaca annesinin ölebileceği ve ölmekten kurtarılmasının gerektiği yerlerde arıyordu hep.

Kendisiyle annesi arasındaki ilişkinin açık seçik bilincine varması, Olga'nın pek çok kramp ve saplantılarını çözüp dağıtmış, yaşamın karşısına çıkardığı ödevlerin daha iyi üstesinden gelebilmesini sağlamıştı.

Bu evrede Olga'daki şiddetli cinsel yadsımayı da tedavi kapsamına alabilmiştik. Kırk yaşındaydı Olga, ama henüz hiçbir erkekle yatmamıştı. Ahlak konusunda savunduğu katı düşünceye göre, böyle bir şey ancak evlilikte olabilirdi, evlenmeyi ise bir türlü göze alamamıştı.

«Cinsel isteklerimi doyurmaya kalksam, bir fahişe sayılırdım.» Neden Olga'nın içine böylesine aşırı bir korku çöreklenmişti? Gerçekte cinsel içgüdüleri güçlü biriydi. Tedavi sırasında giderek anlaşılmıştı ki, daha ilk çocukluk yıllarından beri mastürbasyona başvurarak kendisine cinsel doyum sağlamış, sonradan yıllar boyu erkeklerle karşılıklı mastürbasyon eyleminde bulunmuştu. Birarada yatmaksızın bu yoldan cinsel doyum sağlanması *daha yüce bir sevgiydi,* karşısındaki-

ni *ısıtan ve koruyan bir sevgi.* Böylece çaresizlikten başvurulan bir davranış, zamanla bir erdem aşamasına yüceltilmişti. Öte yandan, Olga'nın ilişki kurduğu erkekler evliydi çokluk ya da onu kendilerine ikinci bir sevgili seçmişlerdi. Çok geçmeden, Olga'nın erkeklerle ilişkisinde bir zaman babasına karşı takındığı tutumun etkin duruma geçtiği ortaya çıkmıştı. Olga'nın bilinçdışında hep şu düşünceyi savunmuştu annesi: «Bir başka kadının bedbahtlığı pahasına elde edilen bir mutluluk, mutluluk sayılmaz.» Annesini ortadan kaldırma ve ceza olarak suça bulanmış kendi yaşamına son verme isteği, Olga'nın erkek arkadaşlarının eşleriyle ilişkisinde de yinelenip durmuştu.

Olga'daki ağır nevrozun temelinde yuvalanmış Ödipus kompleksi, yavaş yavaş daha açık seçik görülmeye başlanmıştı: Annesinin ölümü, babasının bir başka kadınla evlenmesi ve Olga'ya bir çocuk armağan etmesi. Beş yaşında bir kızken, erkek kardeşine hep kendi çocuğu diye bakmıştı Olga. Ne var ki, babası *ne eşi bulunmaz* bir kıza sahip olduğunu asla fark etmemişti. Olga'nın görüşüne göre, «gerçek bir centilmenlik» uzaktı babasından. Babasını bütünüyle ele geçirip sevemediği, babası ikide bir annesinin sevgi ağına takılıp kaldığı için Olga sık sık onunla eğlenmeye, onunla alay etmeye başlamıştı; kedi erişemediği ciğere murdar der ya, öyleydi tıpkı.

Olga, her ay *bir çocuk doğurmuştu;* çünkü âdet görürken tıpkı doğum yapan bir kadın gibi şiddetli *ağrı* ve *sancılar* içinde kıvranmıştı. Her defasında çokluk birkaç gün kalkamamıştı yataktan. Ne var ki, *gerçekten bir çocuk doğurmak,* daha önce belirtildiği gibi, Olga için «öldürücü» bir şeydi. Bundan duyduğu korkuyla henüz erken yaşta ışınlanma yoluyla ken-

disini kısırlaştırmaya kalkmıştı. Bu konudaki davranışı da kedi erişemediği ciğere murdar der sözüne yine uygun düşmekteydi: «Dünyadaki erkeklerin hiçbiri de işe yaramaz. Bütün dünya benim, benim gibi terkedilmiş bir kızın sızlanmalarıyla yankılanıp duruyor, işiten nerde!»

Şiddetli bir temizlik saplantısı, bir temizlenme cinneti buluğdan kısa süre önce Olga'nın üzerine gelip çullanmış, bir anda dal budak salarak sağlıklı yaşamının üzerini örtmüştü. *Cinsel* ile *pis* arasında bir bağlantı kurulduğu açıktı. Pisliğe, özellikle erkeğin cinsel organına karşı duyulan tiksinti «ölümcül» nitelik taşıyordu. Bir erkek yanına sadece yaklaşmaya görsün, «temizleniyor, temizleniyor, bir türlü temizlenmesinin sonu gelmiyordu.»

Olga'daki cinsel yadsıma, bana karşı da bütün şiddetiyle kendini açığa vurmuştu; ikide bir haftalar boyu tedaviye gelmediği görülüyordu. Erkeklere karşı verdiği savaşta sık sık kaçıp annesine sığınıyor, annesiyle arasındaki bağı tazeliyor, bütün sevgisinin kendisine ait olduğu yolunda annesine güvence veriyor, *babasına ya da oğlan kardeşine* sahip çıkmasından kaynaklanan suçluluk duygusunu bu yoldan hafifletmeye çalışıyordu.

İş tam bu evredeyken, savaş dolayısıyla Olga'nın tedavisine ara verilmesi gerekmişti. Ama Olga örneğin tramvay ya da trene binip bir yere gidememek gibi hastalığın en ağır belirtilerinden kurtulmuş, anne bağımlılığında bir yumuşama baş göstermiş, taşıtlardan birine atlayıp korkusuzca yolculuk yapabilmesi de bunun bir kanıtını oluşturmuştu.

Anneye bağımlı bir kadının yukarıda çizilen tablosu, yalnızca

en yüzeydeki bir katmanın fotoğrafıdır. Onun altında daha başka katmanlar yer almaktaydı. Söz konusu katmanlardan birkaçını da *annelerin ruh aynası*'nda ele alıp ortaya koyacağız.

Madonna

Maria da, alabildiğine bir anne bağımlılığı içinde yaşayan bir kadındı. Otuz yaşında olmasına karşın, kızlığını koruyan mahcup biriydi. Maria üstüne bir şeyler yazmak doğrusu güç geliyor bana. Tuhaf! Zihnimde beliren bir düşünce, bu kızla ilgili yazacak fazla bir şey olmadığını söylüyor. Ama beri yandan kendisine ilişkin bir sürü düşünce çakıp sönüyor kafamda; öyle düşünceler ki, sanki her biri bir kitaba ya da kitaptaki bir bölüme başlık yapılabilirdi.

Ortaçağ'ın ilk dönemi çıkıp geliyor geçmişten, dış görünümü ve ruhuyla Maria bu dönemi yeniden göz önüne seriyor. Duygulandırıcı bir manzara: Lacivert giysi, örülüp başın etrafına dolanmış uzun saçlar, daha çok hantal denecek bir vücut, küçük eller, genç kızsı bir solunumu sürdürüp en hoyrat devleri dize getirebilir izlenimini uyandıran körpe, sevimli ve gönül okşayıcı göğüsler; ama hepsinden çok anlatıma gelmeyen, çünkü bir kavranılmazlığı içeren yüz. Ne zaman muayenehaneme gelip odama girse, Naumburg Katedrali'ni süsleyen *Gepa*'daki o melankolik içe gömülmüşlük, bilici–kurtarılamazlık okunurdu yüzünde. Hüzün, ıstırap, mistisizm. Ne zaman kadife yumuşaklığındaki kasvetli sesiyle dertlerinden ve acılarından anlatsa, ne zaman ruhsal ve bedensel bakımdan bitip tükenmez çilelerle örülmüş yaşamın

tekdüzeliğinden yakasını kurtarmak istese, çocuksu resimlerini ve okulsu bir el yazısıyla kayda geçirilmiş «düşlerini» yorumlamam için bana uzatsa, yüzünde bir canlanma seçilir, gözleri ışıl ışıl parıldardı. Sanki yüzyıllar üzerinden atlayıp gerilere uzanır, kendinden emin birine, çocukluktan çıkıp bir büyük kimseye dönüşür, insanda Rönesans çağrışımını uyandırırdı. Naumburg Katedrali'ni anımsatıyordu Maria. Ama sağlığına kavuşma yolunda bir umut ışığının, dolayısıyla bir gülümsemenin yüzünden kayıp geçişinde hepsinden büyüleyici bir hava vardı. Bu gülümsemeyi hayatımda yalnız bir kez Naumburg Katedrali'ndeki *Regelindis*'te görmüştüm. Ancak özben'in derin kuyularından çıkıp gelebilen, ben'e yönelik en küçük bir duyguyu içermeyen bir gülümsemeydi bu.

Acı ve kıvancın doruklarında ilerleyerek yüzyıllar boyu olup biten bu içyüzünü göremediğimiz akıl ermez değişimler! Gerçektirler hep; ama hiçbir zaman bizim algı kategorilerimize göre yaşanmaz, hep imayla geçiştirilirler, sanki doğmamışlardır, lütuf ve bağışla doludurlar, beri yandan acıyı içerirler. En uç özverilerde yaslı, öyleyken göze görünmez nitelik taşır, hiç değilse sayıları hayli kabarık bir kadın topluluğu önünde bu özelliği sergilerler.

Maria'nın çocuksu sesiyle bana ilk anlattıkları şunlar oldu: «İçimde öyle bir his var ki, sanki insan değilim, ne yapacağımı, ne edeceğimi bilmiyorum. Ömrüm boyu hastalıktan baş kaldıramadım. Bütün yaşamımın hastalıktan geri kalır yeri yoktu. Bu yüzdendir ki, henüz küçük bir çocukken tüm büyümelere karşı direttim. Bugün bile kendimi ortaokulun birinci sınıfına giden bir kız gibi görüyorum» (Maria'nın yazısı da bunu doğrulamaktaydı). «Ah, gene eskisi gibi bir çocuk olabilsem! Ancak bunu ciddi şekilde düşünmeye göreyim,

korkudan ecel teri döküyorum; çünkü ya annem ölüverse, ben ne yapardım! – Babam mı? Sık sık içmeden duramaz o. Henüz küçük bir çocuktum, beni dövmeye başladı; oramdan buramdan kan akıncaya kadar döverdi. Annemden de dayak yerdim; benim süklüm oturmama içerler, kalkıp kalkıp beni pataklardı. Öyle mahzun durduğum için, sesim çıkmadığı için okulda arkadaşlar da hiç aralarına almazdı beni. Bana 'haminne' derlerdi hep. Öğretmenim, okul gezilerine katılmamı yasaklamıştı. 'Dilini yutmuş bostan korkuluklarının' gereği yok bana, derdi hep. İşte o günden beri insanlardan uzaklaşmaya başladım. İlk ve ortaokulu bitirdikten sonra da, bir meslek falan öğrenmeye hiç heves etmedim, evde kaldım.»

On beş yaşındayken kesilmiş bir domuzu ters asılmış durumda görmüş, o gün bugün ağzına et koymamıştı Maria. Giderek dünyadan elini ayağını çekmiş, hep ölmeyi geçirmiş aklından, derken yirmi yaşına basmış, şirin bir kız olup çıkmıştı. Gel gelelim, erkeklere bir kâbus gözüyle bakıyor, çocuğu olabileceğini düşündükçe ödü kopuyordu. Hemşirelik yapmayı kendisini ayakta tutacak tek çıkar yol görmüş, ama nereye başvurduysa geri çevrilmişti. Derken, protestan olmasına karşın manastıra kapanmak için güçlü bir istek duymuştu. Hani herkesten çok manastıra yakışacak bir kızdı. Tabii evdekiler karşı çıkmış, dolayısıyla bu iş de gerçekleşememişti.

Böylece Maria evde kalıp kendisini dış dünyadan gizleyerek, anne ve babasıyla birarada yaşamaya başlamıştı. Çevresindekiler üzerinde büyük bir insan ve bir kadın izlenimi uyandıracak her türlü davranıştan kaçıyor, hastalıklar ve babasının bürosunda gördüğü işler günlerini dolduruyordu. Babasına çok bağlıydı, ama aynı zamanda korkuyordu ondan, çünkü sağı solu bellisiz bir adamdı. Düşlerde hain bir köpek, bir

boğa ya da aslan, hırsız, dev, katil kılığında karşısına çıkıyor, Maria'yı sık sık uykusundan uyandırıyordu. İçindeki genel *regresyon* (geriye dönüş) eğilimi nedeniyle uykudan yana şikâyeti yoktu Maria'nın, küçük bir çocuk gibi bol bol uyuyordu. Davranışları henüz tümüyle vejetatif karakter taşıyor, sık sık, özellikle hasta olduğu zamanlar düşünde çiçekler ve ağaçlar görüyordu. Benim için seve seve yüzlerce çiçek ve bitki resmi yapmıştı. Simgesel resimlerinde «hayvansal'a dönüşüm» bakımından ancak pek silik izlere rastlanabilmekteydi.

Bir sarmaşık gibi annesinin gövdesine dolanmış, yaşamını ayakta tutacak bir payanda gibi hep ona gereksinim duyuyordu. Annesi sürekli bakıcısıydı kendisinin. Üç yaşındaki bir çocuk nasıl durmadan soru yöneltirse, Maria da annesine ilerde hangi mesleği seçmesi gerektiğini, bunun için zamanın geçmiş sayılıp sayılmayacağını, günün birinde yine sağlığına kavuşup kavuşamayacağını sorup duruyordu. Maria'nın yaşamı, gördüğü düşlerden birine benzemekteydi tıpkı; Maria düşünde bir yandan gidiyor, bir yandan geriye dönüp ayak izlerini siliyordu.

Yıllar yılı, ilkbaharda açan çiçekleri bir ara şöyle doğru dürüst görmeyi arzulamış, ama bunu bir türlü göze alamamıştı. Nihayet ortak tedavi çalışmamızın birinci baharında üstesinden geldi bunun. Sık sık öyle bir hava içine giriyordu ki, sanki baharın soluğu ve kokusu Maria'nın varlığında da etkisini duyurmaya başlamıştı, ama görünüşte böyleydi yalnız, bir sonraki dakikada ya da bir sonraki oturumda Maria yine «kabuğuna» çekilip hayret dolu bakışlarını kendi dışındaki dünyaya yöneltiyor, hemen her şey yine eski durumunu alıyor, bir «yitiklik» içinde durup duruyor, nereye gideceğini,

ne yapacağını bilemiyor, kurulduktan sonra da çalışmayan bir saat gibi hareketsiz kala kalıyordu.

Derken çocukluk yıllarına ilişkin iki anımsama, bu acayip yaratığı anlama bakımından bana kimi ipuçları sağladı: Maria on yaşına kadar anne ve babasının yataklarının oluşturduğu gömütlükte uyumuştu! – Kim bilir burada ne korkular çekmiş, çokluk içkili durumdaki, kontrolsüz, davranışları hayli içgüdüsel babasının yanında ne korkunç anlar yaşamıştı! Ayrıca, yattığı yerde anne ve babasını birbirinden ayırıcı bir rol oynuyordu! Neden yapıyorlardı bunu kendisine? Hem annesi, hem babası, her ikisi de böyle bir şeyi istiyordu.

Öbür anımsamanın konusu bir resimdi. Maria henüz okula gitmiyordu o sıra, bir takvimde bir resim görmüştü: Yanında sepetçiği, küçük bir kız bir ağacın altında uyumaktaydı. Öksüz bir kızdı, anne babası yoktu. – Yıllar yılı ne zaman bu küçük çocuğu aklından geçirse, hep ağlamıştı Maria ve her defasında: «Zavallı, zavallı çocukcağız, sokaktan başka uyuyacak yeri yok!» diye düşünmüştü.

Bu «çocukcağız» Maria'nın kendisiydi, anne ve babasının yatağındaki yerinde öylesine inanılmaz ve korkunç durumlar yaşadığı için, gerek annesini, gerek babasını yadsıyan öksüz kız Maria'ydı. Birinde babası yine eve sarhoş gelmişti. Maria korkudan titremeye, sızlanmaya ve ağlamaya koyulmuştu. Buna karşılık babası ne yapmıştı peki? Hemen sesini kesmezse Maria'yı asacağını söyleyerek gözünü korkutmuştu. – Hayır, en iyisi başını alıp evden gitmekti, dışarıda uyumaktı; evden kaçan, sokakta bulunmuş bir çocuk olmaktı. Ağaç altında uyuyan kızı düşündükçe Maria'nın üzerine çullanan duygu, kendi kendisine acımadan başka bir şey değildi.

Bu durumda Maria'nın neden büyümek istemediğini, neden elini kolunu bağlayan suçluluk duygularının yol açtığı müthiş korkuyla, ölmelerini arzuladığı anne ve babasının isteklerine kayıtsız şartsız boyun eğdiğini ve bir türlü büyük bir insana dönüşemediğini anlıyoruz; çünkü büyük bir insan olmaya anne ve babasına karşı işlenmiş bir *kötülük*, onları yeniden *terketme, onları yok etme, onları öldürme* gözüyle bakıyordu. Yaşamını tek bir ödeve adamıştı: *Hep anne babasının gönlünü almak, hep onların çocuğu olarak kalmak.* On yaşında, eskisi gibi anne ve babasının odasında, ama ayrı bir yatakta yatmaya başladığı zaman ağlamış, anne ve babasının bundan böyle kendisini sevmediğinden yakınmıştı. Bu yakınmalarını dikkate alan anne ve babası, Maria'nın on altı yaşına kadar kendi odalarında yatmasına göz yummuştu. Nihayet Maria'ya ayrı bir oda verilmiş, ama Maria buna da anne ve babası tarafından bir itilip uzaklaştırılma gibi bakmış, aylarca şiddetli bir üzüntünün pençesinde kıvranıp durmuştu.

Bir ara Maria düşünde kendi yaşam ağacını görmüştü ve ağacın resmini çizmişti. Köklerini çarmıh oluşturuyordu ağacın. Maria'nın yaşamı da tıpkı öyleydi; onunkisi de bir çarmıhın üzerine gerilmişti. Bu da anneliği simgeliyordu.

Nasıl ki bir ağaç köksüz yaşayamazsa, Maria da kendi yaşamını annesiz bir türlü tasarlayamıyordu. Bu da onun çarmıhtan köküydü. Evden ayrılması, bir kez âdet kanamalarındaki alabildiğine şiddetli sancılar dolayısıyla düşünülecek gibi değildi. Her âdet kanamasında Maria üç gün, hatta bazen daha uzun süre yataktan çıkmıyordu. Âdet öncesi ağrılar âdetten sekiz gün, hatta daha fazla bir zaman önce başlıyor, dolayısıyla Maria'ya ayda ağrısız ve sancısız geçirebileceği iki haftadan çok bir zaman kalmıyordu. Âdet görmenin ilk yirmi

dört saatinde o kahredici ağrılardan sürekli böğürüp duruyordu. Ağrılar çok şiddetlendi mi, hekim çağrılarak iğne yaptırılıyordu. Âdet görme sırasındaki başlıca şikâyetleri, karın bölgesinde kramplar, bel ve baş ağrısı, mide ve karaciğer üzerine basınç, sürekli kusmadan oluşmaktaydı. Gece gündüz annesi Maria'nın başında oturuyor, sargılar, kompresler uyguluyor, çay ve ilaç gibi şeyleri veriyor, ikide bir ateşini ölçüyordu.

Uygulanan psikoterapi hiç değilse Maria'nın yürekten özlediği bir iyileşmeyi sağlamış, âdet görme ağrıları katlanılabilecek bir düzeye inmiş, Maria da bunu bir mucize gibi şükranla karşılamıştı.

Ama derken bir ikinci mucize daha gerçekleşmişti. Ben bir başka kente taşınmıştım; Maria haftada bir bana gelmek istediğini söyleyerek, bunu anne ve babasına kabul ettirmeyi başarmıştı. Şimdiye kadar evden hiçbir yere ayrılamayan Maria yapmıştı bunu. Her defasında bütün bir gün evden uzak kalmış, kendisinin yüzünden annesinin kapıldığı «ölümcül korkulara» aldırmamıştı; bilinçdışında yaşayıp kızını hep kanatları altında tutmak isteğinden kaynaklanan korkulardı bunlar (nitekim düşlerin birinde, annesi, Maria'yı battaniyelerle öylesine sarıp sarmalıyordu ki, Maria hiç kıpırdayamıyordu). Hatta birinde öyle olmuştu ki, Maria âdet görmesinin ilk gününde çıkıp bana gelmişti, oysa başka zaman yatağında yatar, acılar içinde kıvranır ve «korkunç» çığlıklar atardı. Ve yine bu günlerde Regelindis'in gülümsemesi ansızın Maria'nın yüzünde belirmişti. Ayrıca Maria, düşünü de görmüştü gülümsemenin: «İçimden kopup gelen bir gülme hissediyordum. Sanki kapalı duran bir şey kırılıp açılmıştı, sanki bir daha hiç karanlık olmayacaktı.»

Kıvanç dolu bir hava içinde şöyle sürdürmüştü konuşmasını: «Biliyor musunuz, Sayın Doktor, bir ara kendi hayat teknemi görmüştüm düşümde. Bir tabuttu tekne. Pencerenin önünde durup, gözlerimi dışarıya, gecenin karanlığına dikmiştim. Ses seda yoktu! İleriye doğru kayıp giden bir şey seçilmiyor, yalnızca tabut karanlık bir çukurun içine sessiz sedasız gömülüyordu; her şey karanlık bir asansörün içinde olup bitmekteydi sanki. Bir yaşam değil de, bir ölüm yolculuğuydu. Çok sevdiğim Bresine şarkısındaki gibiydi tıpkı:

Yaşamımız bir geziye benzer
Geceleyin çıkılır yola
Dertsiz baş ah ne gezer
Değer bir taş herkesin ayağına.

Ama derken aydınlanıyor ortalık:

«Orada, uzak tepelerin ardında
Bir mutluluk var, bekler bizi.»

Bunun benim kendim için, biz hepimiz için nasıl bir mutluluk olduğu konusunda hayli kafa yordum.

Bu savaş döneminde Kurtarıcı İsa'nın yeniden doğup dünyaya gelmesi sizin için de bir mutluluk sayılmaz mı?»

Ben evet der gibi başımı salladım ve şöyle geçirdim içimden: Senin gibi, Maria, senin gibi acı ve çileler içinde bir bâkire onu yeniden dünyaya getirmeliydi.

Margot sürekli kaçış durumundaydı, yaşamın bin bir güçlüğünden ve iğrençliğinden kaçıyordu. Ama gerçekte ne kendisi, ne de çevresi işin farkındaydı; **kendi kendisinden** bir kaçıştı bu. En ufak şeylere alınıp gücenen bir kızdı Margot, son derece ağır aşağılık komplekslerinden şikâyetçiydi, bunları hayaller ve fantazyalarla dengelemeye çalışıyordu; ama hayal ve fantazyaların bir türlü gerçekleşmemesi sonucu düş kırıklığına uğramış, pasif–mazoşist bir kimseye dönüşmüş, yaşamaktan tiksinir duruma gelmişti. Kendini savunma ve kanıtlama gücünü daha erken yaşta elden çıkardığı için hayata amansız, insanlara kaba, kıskanç, saygısız ve aşağılık yaratıklar gibi bakıyordu. Özellikle babasına ve erkek kardeşine karşı tutumu olumsuz nitelikteydi. Annesinin şımarttığı, babasının kendisinden daha çok değer verdiği iki yaş büyük ağabeyi, Margot'a hep kaba ve küstahça davranıyordu.

Arka plana atılmak, işte Margot'un yazgısı buydu. Ama Margot, bu yazgıya rıza göstermeye asla istekli değildi; gel gelelim, çocukluk yıllarındaki yaşantılar varlığının çok derinlerine işleyerek ona yeni bir biçim kazandırmıştı, bu da kendisinin istememesiyle yok edilecek bir şey değildi. *Çocuk hastalıklarına* kaçıp sığınması daha erken yaşlara rastlıyordu. Tamamen sevgiden yoksun duruma düşmemek ve kendini kabul ettirmek için tek çıkar yoldu bu. Margot'un seve seve kaçıp sığındığı bir başka şey de *gündüz düşleriydi* ve bunda ustalaşmıştı. Sürekli masallarla dolup taşıyordu içi. Tabii böyle olunca, henüz erken yaşta pek tatlı bir prenses gibi

görünmesine ve bu şirinliği otuz yaşına, yani benim kendisini tanımama kadar yitirmemesine şaşılmazdı. Yoksa şaşmak mı gerekirdi?

Margot'un kaçıp sığındığı bir üçüncü şey *inatçılıktı.* Cinsellik de içinde olmak üzere her alanda beklenenin tam tersini yapma biçiminde kendini belli eden bir inatçılıktı bu. «Madem annem beni bir budala gibi eğitti, ben de şimdi budalaca işler yaparım.» Margot'un kaçıp sığınabileceği bir şey daha olabilirdi: Evlenmek. Ama işte babası hep araya girmiş, evlenmesini engellemiş, Margot'un kendisine müstakbel koca seçtiği erkeklere babasının bir türlü kanı kaynamamıştı.

Bir düş Margot'un perişan durumunu ve kaçış eğilimini açığa vurmaktaydı: «Yıkıntılar ortasındaydım, pılımı pırtımı toplayıp kaçacaktım; çünkü annem, *ne yaparsam yapayım hiçbirinin* önem taşımadığını ileri sürmüştü ikide bir. Ansızın ağlamaya başladım, kendimi korkunç derecede yalnız hissediyordum.»

«Ne yaparsan yap, hiçbirinin önemi yok.» Margot'un tüm çocukluğu boyunca annesinden sık sık işittiği yukarıdaki sözler sonradan gerçekleşmişti. Bunda da bir hayli inatçılık saklı yatıyordu: «Serseri bir kız olayım da, annem görsün!»

Ama Margot'un bir *dansöz* olmak istediği açıktı: Narsistik (bensevisel) bir yönü vardı dansözlüğün, devingenliği bir kaçışı içeriyordu; en başta bu sayede herkesin hayranlığını kazanacaktı Margot. Ne var ki, üstün yeteneğine ve bu yolda atılmış kimi ilk adımlara karşın dansöz olmamıştı. Ama eğlenmek için büyük bir tutkuyla dansediyor, beri yandan erkekleri parmaklarında oynatıyordu. Sonuncusunda güçlük

çekmiyordu hiç; çünkü erkekler ışığa seğirten pervaneler gibi, güzelliğine dayanamayarak koşup Margot'a geliyorlardı. Bir evliliğin gerçekleşememesinde annesinin de suçu vardı, kızını kıskanıyordu çünkü. Onu kocaya gitmekten alıkoyuyor, beri yandan para kazanacağım diye bir işte çalışmasının hiç de gereği olmadığını yineleyip duruyordu.

Sevgiden yoksun bir çocukluk! Ayrıca, annesinin ağabeyini daha çok sevdiğini ve babasının hep ağabeyiyle ilgilendiğini görmenin uyandırdığı kıskançlık da gelip buna ekleniyordu. Margot'un en çok benzediği bir kimse varsa, Pamuk Prenses'ti kuşkusuz; çocukluğunda annesi saçlarını tararken sık sık bayılması da yine Pamuk Prenses'i anımsatmaktaydı.

Anlaşılıyor ki, Margot'un hiç yeri yurdu olmamıştı. Herkesten eza cefa görmüş, sevilip anlaşılmamış, iç dünyasında *bir yuvadan yoksun* yaşayagelmişti.

Peki, buna karşı nasıl tepki göstermişti Margot? Henüz erken yaşta evdekilerden nefret etmeye, tümünün ölmesini arzulamaya başlamıştı. Çok para kazansın, üzerine binip düşlerinde yaşattığı prense uçup gidebileceği bir sihirli halısı olsun istemişti hep.

Ve adeta böyle bir halının üzerinde uçup psikoterapi için bana gelmişti. Aktarım (tranferens) düşleri çok geçmeden cennetsi bir yaşam çıkarmıştı Margot'un karşısına. O zamana kadar düşlediği her şey sanki gerçekleşiyordu, hatta ideal gözüyle baktığı erkek tipi bile hazırdı. Bundan böyle, «milyonları kucaklayarak» şimdiye kadar çektiği yoksunlukların acısını çıkaracaktı. Eskiden, ne tuhafsa sevi yaşamında uğradığı her düş kırıklığını bir ameliyat izlemiş, her düş kırıklığından sonra cinselliğini eskisinden daha büyük bir güçle yadsımıştı.

Her âdet görme olayından önce, geceler boyu süren kramplar içinde kıvranmıştı. Kendi ifadesine göre, her defasında yüzü yeşil ve sarı bir renk almıştı. Âdet sancıları çokluk on gün sürmüş, bazen bu durum Margot'u öylesine çileden çıkarmıştı ki, en iyisi harakiri yapmayı, ne kadar organ varsa içinden koparıp almayı düşünmüştü. Acılar zincirinin son halkasını her vakit intihar düşünceleri oluşturmuştu.

Ağabeyi doğumda Margot'u geride bırakmış, şimdiye kadarki tüm yaşamı boyunca da ondan hep ileri geçmişti. Ama Margot ikinci plana itilmişlikten durmadan kaçmış, sürdüğü gölge yaşamın gerçeğinden soluğu kaçmakta almıştı. Ne var ki, yaşam denilen şeyin üstesinden gelecekken, giderek daha çok geri plana düşmüştü.

Margot'un tedavisi kısa sürede son bulmuştu. Nasıl adeta sihirli halıya atlayarak bana uçup gelmişse, yine öyle uçup, daha doğrusu kaçıp dramatik bir hava içinde çekip gitmişti: «Geride bir şey bırakmıştım sanki, sevdiğim bir şey, bundan böyle hayatımda yer almayacak bir şey.»

Bu da Margot'un şimdiye kadarki kaçışlarının en mükemmeli olmuştu.

Yersiz Yurtsuz Kadın

İçte bir yuvadan yoksun olduğundan, dışta da böyle bir yoksunluğu yaşamaktaydı Dora. Oysa yirmi beş yaşına kadar anne ve babasının yanından bir yere ayrılmamıştı. Ama yine anne ve babasının yanında henüz küçük bir çocukken her türlü yuva duygusunu yitirmiş, yitirdiği şeyi ne ileride kapı-

sından içeri ayak attığı koskoca dünyada, ne de başka bir insanın yanında ele geçirebilmişti. Dora, daha çocukken, anne ve babasının arasında alışkanlığa dönüşmüş kavgaların ortalığı gürültü ve patırtıyla doldurduğunu görerek ikide bir evden çıkıp gitmişti. Sık sık şimdi anlatacağımıza benzer düşler görmüştü: «Bir pansiyonda kalıyordum. Pansiyon sahipleri çok nazik kimselerdi, bana kendi çocukları gibi davranıyordu. Bir ara pansiyondan bir süre için ayrılırlarken bana eve misafir kabul edebileceğimi, hatta gerekirse yatak odalarını kullanabileceğimi söylemişlerdi. Günün birinde ağabeyim gelerek bende gecelemek istemiş, ama kendisine söz konusu odayı vermekte duraksamıştım. Derken eşyalarımı toplayıp pansiyondan ayrıldım. Sanırım İngiltere'ye gidiyordum. Neyim varsa bir sırt çantasına tıkıştırdım. Annem ve babamla bir kafeteryada buluşup kendilerine veda edecektim.»

Dora «çok nazik insanların yanında kalır, bu insanlar ona kendi evlatlarıymış» gibi davranır. Ama baba evinde bir yabancı gibi hisseder kendini. Ayrıca, bir şanssızlık eseri iki erkek kardeş arasında bir kız olarak dünyaya gelmiştir. Kendi söylediğine göre böyle kardeşler ki, çocuksu dünyasını Dora'ya çok görerek oyuncaklarını baştan aşağı kırıp dökmüş, tüm oyunlarının canına okumuşlardı. Kendisinden sonra oğlan çocuğu doğurduğu için annesine hep içerlemişti Dora. Küçük kardeşi dünyaya geldiğinde dokuz yaşındaydı; henüz bu yaşta hayat kendisine haram olmuş, yurtsuz yuvasız kalmış, sık sık canına kıymaya kalkmıştı. Kapıldığı öfke nöbetlerini anımsıyordu sık sık; ne zaman küçük kardeşi için süt alıp gelmesi istense, bu nöbetler üzerine çullanmıştı, kardeşinden hep nefret etmişti çünkü. Ama öfkesi çokluk kendi kendisine yönelmiş, «evden hayli, hayli uzaklarda» karların içinde donup kalmak istemişti.

Görülüyor ki, anne ve babası Dora'yı hiç anlamamış, onunla gereği gibi ilgilenmemişti. Annesi Dora'yı ihmal etmiş, babası soğuk ve anlayışsız davranmıştı. Dora canına kıymak istemiş, yirmi iki yaşında tehlikeli bir intihar girişiminden kıl payı sağ çıkmıştı.

Dora çevresinden kendisini tümüyle soyutlamış, tümüyle değilse bile yalnızca bir kız arkadaşıyla ilişkisini sürdürmüştü. Seyrek konuşuyor, ikide bir kızarıyordu; çokluk dalgındı, belleğinin zayıfladığından, sık sık üzerine çullanan migrenlerden, ama özellikle âdet görürken çektiği ağrılardan şikâyetçiydi: İnsan içine karışmayan, başkalarının etkisine kapalı, ama son derece duyarlı ve uyum yeteneğine sahip bir kızdı. Çeşitli girişimlerde bulunmak istiyor, çokluk ufak bir hamleyle ilk adımı atmayı başarıyor, ama kısa sürede eli ayağı tutmaz oluyordu. Bir korku çöreklenmişti yüreğine ve kısaca yaşam korkusuydu bu; ama sık sık özlemle kucak açtığı ölümden de korkmaktaydı.

Dora, *kıskançtı* beri yandan. Kıskançlık asla sevginin değil, soyutlanmışlığın bir belirtisidir. Bu duygu ruhunda uyandığı zaman henüz çocuktu Dora. Babasından korkup nefret etmesine karşın –«öyle sert ve insanı yiyecekmişcesine bakışları vardı ki»–, içten yine de onu sevmiş, nereye gitse kıskançlık duygusuyla kendisini izlemiş, babasının annesiyle ya da bir başka kadınla yalnızca konuştuğunu görsün, bütün dünyası kararıp gözüne zindan kesilmişti.

Kendisinden üç yıl sonra doğan erkek kardeşi annesinden, annesi de kardeşinden ayrılmıyordu hiç, birbirlerine işte öylesine bağlıydılar. Bu kardeş, Dora'yı herkesten çok yıkıma sürüklemişti, bir kez yalnızca var oluşu yetmişti bunun için.

İkide bir –ta bugüne kadar– kardeşlerinin kendisini mahvetmeye yönelik tutumları, kırılıp dökülmüş bebekleri ve bebek arabaları gözlerinin önünde canlanıp durmuştu.

Başkalarına sevgi veremeyen bir kızdı Dora; ama sevgiye gereksinimi inadına fazlaydı. On dokuzundayken ilk kez bir erkekle yatmıştı. Ne var ki, elinde tutamamıştı adamı. Aşırı boştu içi, aşırı ölçüde bir bebekti Dora, evdekilerin yüzünden ziyan edilmiş yaşamını düşünerek kahroluyordu. «Korkunç ailesinin yüzünden» hiçbir erkekle bir ilişkiyi sürdüremeyeceğinin her vakit bilincindeydi. Elinden kaçırdığı ilk sevgilisinin ardından yıllarca gözyaşı dökmüştü. Büyük bir tutkuyla el resimleri çiziyor, elinden sürekli kayıp giden erkekleri, insanları ve yaşamı «tutup kavramak için» bu elleri hazırda bulunduruyordu.

Kendi vücuduna karşı da Dora yadsıyıcı bir tutum içindeydi. Oğlan kardeşlerinden küçüğünü karnında taşıdığı ve doğurduğu zaman annesinin vücuduna karşı nasıl tiksinti duymuşsa, kendi vücudundan da öylece tiksiniyordu. Ama en iğrendiği şey, cinsellik ve çocuk sahibi olmaktı. On beşinde, buluğ çağının bu en güzel döneminde durum kısa süre farklılık göstermişti; Dora ikide bir çırılçıplak soyunup aynanın karşısına geçmiş, kendi kendisini süzüp incelemiş, çıplak çıplak dansetmiş, vücut hatlarının güzelliği yüreğine sevinç salmıştı. Ayrıca, söz konusu bensevisel dönemde, henüz erken denecek bir yaşta bol bol mastürbasyona başvurmuştu. Albenisi olan bir kızdı. Bir erkekle yalnızca konuşmaya görsün, hemen içinde cinsel haz duyguları uyanıyordu.

Ama ruhsal bir sevgi gibiydi tıpkı, kısa bir süre çakıp sönüyordu. Kendi ifadesine göre, «günümüzde kimseye güvenile-

mezdi artık». Ne var ki, Dora'nın her şeyden önce kendi kendisine güveni yoktu, kendi çirkinliği düşüncesini ve bu çirkinliğe karşı yadsıyıcı tutumunu (oysa hayli şirin bir kızdı) bir dışyansıtımla sevi objelerine mal ediyordu. Gördüğü bir aktarım düşünde de böyle davranmaktaydı: «Bir odada bulunuyordum. Oda, tıpkı sizin eski muayenehanenize benziyordu. Bir yatakta yatıyordum ben. Karşıda bir yatak daha vardı, onda da siz yatıyor, yalvarırcasına bana bakıyordunuz; belki pek sevecen davranmıyordum size karşı, onun için. Ama siz de çok çirkindiniz, her zamanki haliniz yoktu. Derken izin verdim, benim yatağa geldiniz; o zaman sizi kucakladım, öptüm ve sevdim, ama çirkinliğinizden gözümü bir türlü ayıramıyordum. Çarpık bir vücudunuz vardı. Sonra birden çekip gittiniz ve yerinize siyah bir kaniş köpeği yolladınız.»

Dora tedavi için bana geldiğinde, acıma duygusundan kaynaklanan bir sevgiden başka türlüsünü tasarlayamayacak durumdaydı. Bu yüzden, bilinçdışı bir dürtüyle hastalıklarını sürekli üzerine çekerek, başkalarını kendisine acındırmak ve başkalarınca sevilmek istiyordu. Cinsel konular üzerinde konuşamayacağına inanıyordu hep. Ne zaman böyle bir şeyi denese, fenalıklar geçiriyordu. Hatta içinde cinsel haz duyguları da uyansa ansızın kalçalarında kramplar başlıyor, kramplar aşağı doğru inerek bütün vücudu taş kesiyordu. Korktuğundandı bu da; benden, beni sevmesinin sonuçlarından, kendi kendisini yitirmekten, ruhundaki içgüdüden, «varlığında saklı yatan şeyden» korktuğundandı. Benim için elinden geleni yapmak istiyor, ama tedavi durakladı mı, bundan oh olsun der gibi memnunluk duyuyordu.

Dora, bir özdeşleşme akrobatıydı. Kendi ifadesine göre, kimdi, neyin nesiydi, bildiği yoktu pek – «olsa olsa salağın teki» idi. «Herkesle özdeşleşip durdum sürekli. Herkes olmak, herkesi, hatta hastalıklı ve çirkin insanları yaşamak istedim. Kendi kendim olmaktansa, onlar olmaya can attım hep.» Kendi kendini küçümseme, kendi kendinden nefret duygusu gerçek bir melankolinin sınırına gelip dayanmıştı derken. Dora, yok etme tutkusunu düşlerinde sık sık dışa yansıtıp annesine de mal etmişti. Örneğin, şöyle bir düş görmüştü bir gün: «Evde annemle beraberdim. Bize niçin o kadar kötü davrandığını, bizi mutsuz çocuklar gibi yaşattığını sordum. Annem sorumu umutsuzlukla yanıtlayarak herkesten önce kendi kendisini yok etmek istediğini söyledi. Kendi kendisinden öyle nefret ediyormuş ki, akıl alacak gibi değilmiş. Derken bizi bırakıp gitti, bir daha da dönmedi. Evde baş başa verip onu nerede aramamız gerektiğini, nerede bulabileceğimizi konuştuk.»

Depresyon, bir yuvadan yoksunluk, kasılmalara, hatta «taş kesilmelere» kadar varan bir tutukluk; bir vakit tohumları baba evinde atılan yaşama düşman bu tutum, Dora'da filizlenip yeşereceği olumlu bir zemin bularak serpilip büyümüş, kendini yadsımanın son sınırına gelip dayanmıştı. Dora, umutsuzluğa kapıldığı böyle zamanlar ölmekten başka şey düşünmüyor, bol bol gömütlüklerde dolaşıyor, ölümcül bir hastalığın özlemini çekiyor, varını yoğunu, hatta giysilerini sağa sola dağıtıyor, tavan arasında çırılçıplak yaşayarak ne bir şey görmek, ne bir şey işitmek istiyordu. Mütehakkim bir edayla, boyuna benden hakkında vereceğim idam fermanını bekliyordu.

İşte söz konusu melankoli nöbetlerinin birinde seyrek rastlanacak kadar açık seçik bir düş, Dora'nın hastalanmasına yol açan ilk yaşantıyı gün ışığına çıkarmıştı.

«Bir mezarın önünde dikiliyordum? Taşın üzerinde erkek kardeşim R.'nin adı yazılıydı. İkinci bir yazı da benimle ilgiliydi: Ölümü: 1.3.1925. Ayrıca kitabede ruhsal hastalığım konusunda uzun boylu bir açıklama yer alıyordu. Son iki yıl bir canlı cenaze gibi dolaşmışmışım ortalıkta. Yani ölmeme tam iki yıl kalmış.»

1920 aralığında doğmuştu Dora. Buna göre, düşte dört yaşını üç ay geçmişken ölmüş oluyordu. İki yaş üç aylıkken erkek kardeşlerinden küçüğü doğmuş, ardından iki yıl «üzüntü ve hastalıkla» pençeleşmiş (elbet kardeşinin yüzünden) sonra da «ölmüştü».

Böylece, daha ilk çocukluk yıllarından başlayarak Dora adeta yaşamamıştı. Bir canlı cenaze gibi hayat selinde sürüklenip gidiyor, yavaş yavaş büyüyen bir yalnızlık ve umutsuzluk içinde Ahasver gibi yurtsuz yuvasız dolaşıyor, özlemini çektiği mezarda bile söz konusu yuvaya kavuşamıyordu.

Oğlan Kardeş ve Kız Kardeş

Erkek ve kız kardeş masalında erkek kardeş önüne düşer kızkardeşin, onu evden kaçmaya, çocukların hayalinde yaşattığı «o görkemli dünyanın kapısından içeri ayak atmaya» ayartır; bütün gün iki kardeş çayır çimenler, tarlalar, kırlar içinden, kayalar taşlar arasından yürüyüp gider, akşam üstü «kocaman bir ormana» varırlar.

Ama ormanda yardım gereksinir duruma düşen oğlan kardeş olur, susayıp su içmek ister. Her karşılaştığı pınardan su içmeye kalkar, ama kızkardeşi uyarır, alıkoyar kendisini. Nasıl bir susuzluktur bu, sevgi susuzluğu mudur? Kuşkusuz! Nihayet oğlan kardeş dayanamayıp bir pınardan su içer, ama cezasını da görür hemen. «İçgüdülerinde hayvanlaşmış» oğlan kardeş bir hayvana dönüşür; ama kızkardeşinin yardımıyla, sonradan kızkardeşini paralayıp yiyecek «vahşi bir hayvan», bir «kurt» falan değil de, uysal küçük bir karaca olur.

Bundan böyle tabulara bağlı kızkardeş öne düşer. Ahlak kurallarını gözeterek oğlan kardeşinin kimi davranışlarını engeller, kimilerine izin verir. Kardeşiyle bir yasaksevi ilişkisine girmekten kaçınır ve sonunda yabancı bir erkekle evlenir. Kuşkusuz bir kraldır bu erkek!

Sanki masalı kızkardeş kendi kafasından çıkarıp yazmış gibidir! Masalda «oğlan kardeş» küçük bir ayartıcı rolünü oynar ve yaptığının cezasını görür. Kızkardeş ise, katlandığı yoksunluklara karşılık «şahane» bir şekilde ödüllendirilir. Olup biten olaylarda başrolü kimin üstlendiği masalın bitiminde açık seçik belli eder kendisini: Kızkardeş önde gelir, çünkü şöyle denir masalın sonunda: «Ama kızkardeş ile oğlan kardeş ölünceye kadar mutlu bir yaşam sürdüler.»

Nasıl olur? Tuhaftır doğrusu! Kızkardeşin tüm istekleri yerine getirilir. Kraliçeliğe yükselir nihayet, çok sevimli bir kocaya ve bir çocuğa kavuşur; ayrıca, oğlan kardeşi de «ölünceye dek» yanında kalır! Peki, başlangıçta küçük olup zamanla büyüyen oğlan kardeş sarayda, ablasının yanında ne yapar?

Herta'nın çocukluk öyküsünde de kızkardeş başta gelen rolü oynamıştı. Oğlan kardeşi Peter'den bir yaştan biraz büyüktü Herta; korku dolu bir çocukluk geçirmiş, aşırı korkudan geceleri yüzü hep duvara dönük uyumuştu; kendisine «alabildiğine kötü» bir insan gözüyle bakmış, kendisini hep mutsuz hissetmiş, dokunsan ağlayacakmış gibi yaşamış sürekli, çok şiddetli öfke nöbetlerinden kurtulmak için çırpınıp durmuş, suçluluk duyguları ve intihar düşünceleriyle kahrolmuştu. Beri yandan, ansızın geçirdiği bir değişim sonucu manik, aşırı uyarılmış, kendi kendisine âşık bir kıza dönüşmüştü; ayrıca yıllar yılı bir çocuğu sevmiş, ama sevgisini hiç belli etmemiş, daha sonra yine içten içe babasına ve oğlan kardeşçiği Peter'e gönlünde sevi duyguları beslemişti. Peter'le sekiz yaşına kadar aynı yatakta yatmışlardı; normalde bunun için söz konusu olan yaşı geride bırakmalarına karşın her gece yataklarını ıslatmışlar, annelerinin önünde kabahati biri ötekisinin üzerine atmıştı.

Herta çok erken yaştan beri kendi çocuğu gözüyle bakıp Peter'e sahip çıkmış, bu yüzden annesini sürekli kıskanmıştı.

İlerde annesiyle aynı odada yatmaya başlamış –on beş yaşına kadar sürmüştü bu–, ikide bir babasının odaya gelip annesiyle cinsel ilişkide bulunduğuna tanık olmuştu. Henüz erken yaşta olup bitenlerin anlamını sezmişti Herta. Ama hep annesi için korkudan titremiş, çünkü babasının zaman zaman savurduğu tehditlere gerçekten başvurup annesini zehirleyebileceğini ya da boğabileceğini düşünmüştü. Anne ve babasının arasında yaşadığı bu ilk sahneler Herta'nın içinde tüm cinselliğe, ama özellikle erkeklere, yataktan başka şey düşünmeyen ve yatakta hayvanlaşan bu «domuz» heriflere karşı adeta bir daha sökülüp atılamayacak bir nefret uyan-

dırmıştı. Kırk yaşında hâlâ kızlığını koruyordu; oysa yaşamında cinsellik, özellikle aşk pek büyük bir rol oynamaktaydı.

Ne var ki, Herta'nın bilinçdışında sevgi ölümle eş anlama gelmişti hep; hatta zamanla durum ne tuhafsa tersine dönmüş, ölüm de sevgi gibi tatlı olmalı düşüncesi Herta'nın kafasında yaşamaya başlamıştı.

«Bağrında dehşet verici bir sızı» ile Herta haç yolculuğuna çıkmış biri gibi hayat yolunda yürümeye koyulmuş, büyük bir ateşle ve giderek daha bir hırsla sevgi aramış, ama hiçbir şeyden de sevgi kadar korkup kaçmamıştı. Düşlerde, hatta bazen uyanıkken bir intikam meleği gibi, sık sık iki sevgili arasına girmişti. Kendini fahişe kılığında gördüğü düşlerle kahrolup durmuştu. Bu yetmiyormuş gibi bir çocuk sahibi olma isteği içini yakıp kavurmuş, ama gördüğü kâbuslarda hep çocukları öldürmüştü. Derken çıkar yolu çalışmakta bulmuş, başkalarının çocuklarının bakımını üstlenmişti. Ama sık sık çocukları öldürme isteği ruhunda depreşmiş, bu isteğin pençesinde kıvranıp durmuştu.

Psikoterapi sonucu, Herta'daki hazin davranışlara yol açan ilk yaşantı giderek aydınlanıp gün ışığına çıkmıştı:

Herta ortanca çocuktu evde; henüz erken yaşta zorba biri kesilen ablasının ve herkes tarafından sevilip el üstünde tutulan oğlan kardeşinin arasında sıkışıp kalmıştı.

Herta'nın doğuşu bir oğlan çocuğu bekleyen anne ve babasının açıkça canını sıkmış, hiçbiri Herta'nın dünyaya geldiğine sevinmemişti. Baba aylarca yeni doğmuş yavrunun yüzüne bakmamış, anne ise kısa bir süre sonra kızının Noel'den önce mi, yoksa Noel'den sonra mı doğduğunu bile unutmuş-

tu. Doğum tarihi, ilerde Herta'nın kendisinin de aklından çıkıp gitmişti. Dolayısıyla, istenmeyen bir çocuk olan Herta'nın doğmamış olmayı arzulamasında şaşılacak bir taraf yoktu.

Ama bir yıl sonra o büyük olay gerçekleşmiş, özlemle beklenen prens dünyaya gözlerini açmıştı. Evin her şeyiydi bu prens, Herta ise o doğduktan sonra günden güne değerini yitirmişti. Bu yüzden kardeşi Peter'e karşı henüz erken yaşta ölümcül bir kin duyması, Peter'in üzerinde hak sahibi olmak istemesi, seveceği, ama beri yandan öldürebileceği bir çocuk gözüyle ona bakması pek doğaldı. Böylece, kendisini küçümseyen anne ve babasını en değerli bir nesneden yoksun bırakacaktı. Ayrıca, kendisini aşağılamalarının öcünü alacak, beri yandan o çok değerli hazineyi, yani kardeşini eline geçirip dilediği gibi kullanabilecek, isterse sevip, isterse öldürebilecekti.

Kardeş bağımlılığı Herta için yaşamının içeriğini ve ilerdeki tüm yaşantıların kaynaklandığı temel düşünceyi oluşturmuştu. Herta için tek önemli şey vardı, kafasındaki yasaksevisel tasarıyı gerçekleştirmek. Bak sen o zaman hayat ne harikulâde durum alacaktı!

Ne var ki, yaşamda gerçekleşmeyecek hayallerin yeri yoktur. Birbirini kovalayan düş kırıklıkları Herta'yı yiyip bitirmeye başlamış, üstelik buna alabildiğine kahredici suçluluk duyguları eklenmişti.

Günün birinde –dört yaşından biraz büyüktü o zamanlar– kafasındaki kurmaca dünyayı gerçekleştirmeye kalkmıştı Herta. Kendisine ne kadar haksızlık ettiklerini herkese gös-

terecekti. Ama Herta'nın yüreğini intikam duygusundan çok, kafasında yaşattığı düşü gerçekleştirme isteği doldurmaktaydı: *Küçük kardeşi Peter'i herkesin elinden koparıp alacak, onunla sevisel bir ölümde bir daha hiç ayrılmamak üzere birleşecekti.* Peter'i çocuk arabasıyla tren yolu geçidine götürmüş, geçidin orta yerinde durmuştu. Derken yolun iki tarafındaki bariyerler indirilmiş, tren hızla yaklaşmaya başlamıştı. Annesi, her ikisini nasıl son anda tren altında çiğnenmekten kurtardığını ilerde sık sık anlatmıştı Herta'ya.

Herta, masaldaki kızkardeşcik gibi kendini geride tutan ve yoksunluklara katlanan biri değildi. Kendi deyimiyle, kapıldığı «sevi cinneti»nin sonucu olarak ortak ölümde katıksız bir teslimiyetin ve bir daha ayrılmamak üzere bir birleşmenin peşinde koşuyordu.

Herta'nın ilerideki «sevisel yaşamı» da bilinçdışı yineleme zorunluğuna uygun olarak, kardeşine karşı duyduğu yasaksevi kalıbının dışına çıkamamıştı. Sevmek ve öldürmek, birbirinden kopmaz şeylerdi onun için.

Hatta anne sevgisi bile bu ikili birlik içine çekilip alınmıştı. Herta ne zaman gebelik ve doğum olaylarını aklından geçirse, bir zaman Peter'le yapmak istediği gibi doğacak çocuğunu ve kendini götürüp trenin altına atacağı düşüncesiyle kahroluyor, söz konusu düşünce onu nerdeyse cinnetin sınırına kadar getirip bırakıyordu.

Ruhsal tedavinin başlamasına kadar yaşama, ölüp kalmayı belirleyen bir *sevi oyunu* gibi bakmıştı. Bu alabildiğine ciddi oyuna bana karşı ilişikisinde de başvurmuş, erken çocukluk döneminden kaynaklanıp bilinçdışının derinliklerine kök sa-

lan sevgi ve ölüm ikilisi birbirinden çözülüp ayrılana, Herta sevmenin içine dehşet verici ölüm düşüncesini otomatik olarak katmaktan el çekene kadar da aynı oyunu sürdürmüştü.

Ezelî–Kadınsal

Inge'nın derinlik psikolojisinden kaynaklanan iyileşme süreci, ilk–kadınsal ve ilk–annesel adına düzülmüş bir şarkılar şarkısıdır. Inge gibi kadınlar, alabildiğine seyrek rastlanır bir parıltı gücüyle donatılmış mücevherlere benzer. Bir mücevher karşıt özelliklerin simgesidir, yani element olarak katıksız topraktır, beri yandan sihirli rengi, parlaklığı ve ışık saçmasıyla majik güçlere, büyülemelere, büyüleri bozmalara, dinsel ve esenliğe kavuşturucu güçlere kaynaklık eden bir varlık gibidir. Mücevher, bilgelerin taşı (lapis philosophorum) gibi iki karşıt özelliğin bir araya gelerek oluşturduğu bütünlüğün somut dışavurumudur, Tanrı Şiva'dır adeta, özben'dir, mükemmelin simgesi ve gerçeklik kazanmış biçimidir.

Ama Inge ayrıca dört elementten (unsur) birinin içinde yaşıyor, kadın olarak bu elemente çok daha büyük bir akrabalık gösteriyor, sona ermeyecek bir izdivaç içinde ona çok daha güçlü, çok daha köklü ve kapsamlı biçimde bağlı bulunuyordu; söz konusu element de *su* idi. Kendini deniz, göl, havuz, kısaca durgun sular olarak yaşatıyordu kafasında; öyle sular ki, filogenetik özelliği içeren ana rahmindeki gibi içlerinden hayat fışkırıyor, ama beri yandan yine içlerinde hayat, eski mitolojiler ve kozmogonilerle savunulan görüşe göre yeryüzünün kendisi ve gökteki cisimler, ama her şeyden önce güneş «ölüyor», batıyordu.

Inge, her ne kadar kendisi farketmiyor ve gerçekleştirme gücünü göstermiyorsa da, birbirinden ayrılmış nesnelerin, gücün ve yerin, ateşin ve suyun, erkeksel'in ve kadınsal'ın, tinselin ve maddesel'in birleştirilmesine yönelik yaratıcı ve yapıcı bir eğilimi varlığında barındırmaktaydı.

Çekirdek halinde –yani her şeyden önce bilinçsiz olarak– her sağlıklı insanın, özellikle her kadının karşıtları birleştirmek gibi bir eğilim yaşar içinde, çünkü özben «tam anlamıyla bir karşıtlık bileşiminin simgesidir» (C.G. Jung). Ama Inge kendisindeki eğilimi benimle ortak psikoterapi çalışmasında öylesine *bilinçli* bir yeteneğe dönüştürmüştü ki, şimdiye kadar böyle bir durumla karşılaşmamıştım.

Daha ilk düşlerinden biri, o güçlü kozmik bağlılığını ve yaşadığı karşıt dünyalarda yolunu izini bulabilme yeteneğini açığa vurmuştu:

«Bir arabayla bilinmedik bir hedefe doğru gidiyorum. Genç kızlar ve oğlanlar arasındayım. İçimizdeki evli kimseler, anne ve babalar, hısım akrabalar bir cam duvarla bizden ayrılmış durumda. Topluca bir oyun oynamamız öneriliyor derken. *Nişanlı* bir kız bir masanın üzerinde sergilenen nesnelerden cümleler oluşturacak ve cümlelerden birer sözcüğü çıkarıp resimli bilmecenin son cümlesini ele geçirecek. Aramızda nişanlı kız bulunmadığından ben çıkıyorum öne; oysa biliyorum ki evliyim. Tek tek resimlerin neler olduğunu keşfediyor, istenen son cümleyi buluyor, ama açığa vurmuyorum. Cümle şöyle: Burada yerde durup ışıl ışıl parlayan nedir? Derken farkına varmaksızın Al Dabaran diye bir bölgenin içinden geçiriliyorum.»

Sakat ve psikopat bir adamla evli bulunuyordu Inge; nevrotik bir davranışla böyle bir izdivacı yapmış, alabildiğine mutsuzluk içinde yaşıyordu; bu nedenle de psikoterapiden geçmek isteyerek kalkıp bana gelmişti. Inge'deki nevroz, ağabeyinin birkaç yıl boyunca ısrarla ileri sürdüğü yasaksevisel istekler karşısında oluşmuştu.

Inge, düşte yalnız hısım akraba çevresinin ve psikoterapi sırasında gerçekten üzerinden sıyırıp attığı evlilik yaşamının dışına çıkmakla kalmıyor, «nişanlı bir kız olarak» bilmece çözenlerin ortasında yer alıyor, resimleri *biliyor,* daha doğrusu bilinçdışı onları tanıyor, düşte ve psikoterapi sırasında resimler bir bilinçlilik kazanarak, onlar da evlilik gibi bir çözüme kavuşturuluyor:

Inge'nın varlığının temelinde bir şey «şıpır şıpır» ediyor, bir şey «ışıldıyor». İlk elementler olan su ve ateş harekete geçiyor. Beri yandan –«kendisi farketmeden»– bilinçli olarak yıldızların yüce dünyasındaki bir bölgeden geçiriliyor Inge. Anlaşılıyor ki, *içgüdüsel* temel güçler hayata Inge'de gözlerini açmıştır; beri yandan ruhu duyuötesiyle, yıldızlar dünyasıyla bir bağlılığın bölgelerinde dolaşıyor.

Nedir Al Dabaran? Plejadların arkasında yer alıp güçlü ve kırmızımsı bir ışık saçan Boğa burcundaki bir yıldız. Inge, beni boğa burcunda doğduğumu biliyordu. Gördüğü düşün anlamı açıktı: Inge kendisini bilinçaltında da, yani kesin olarak kurtarıcı Al Dabaran'ın önderliğine bırakmış, yeryüzünü omuzlarında taşıyan Atlas'ın, büyülenip Zeus tarafından gökyüzüne yerleştirilmiş Al Dabaran adındaki bu yıldızın kılavuzluğuna terketmiştir. Inge'nin büyülenmişliği ve 'sürgündelik'i *nevrozu* oluşturmakta, duygu, düşünce ve iç-

güdüleri özellikle cinsellik ve saldırganlık içgüdüsü hayli ambivalent (çelişik) bir karakter taşımaktaydı. Ayrıca frijiditeden (vagina kasılması) şikayetçiydi Inge; kendisini «içi ve dışı yanan soğuk bir mermer» gibi hissediyordu. Öte yandan, üşütme, anjin, kalp, solunum, sindirim, bez (glandula) bozuklukları, mide–bağırsak rahatsızlıkları vb. gibi hastalıklara kaçıp sığınmaktaydı.

Buna göre benim «Al Dabaran» kimliğiyle kendisini izlemem, onu hastalığından ve «sürgün yaşamından» kurtarmam gerekiyordu. Inge, sonraki ilk düşlerin birinde bunun için gerekli gücü de dış yansıtımla bana mal etmişti:

«Dr. G. ile masasında oturuyordum; bana yaptığı resimleri içeren bir albüm gösteriyor. *Benim Al Dabaran düşümden bir masal hazırlayıp* renkli görüntülerle anlatmış bunu. Dr. G. bana tek tek resimleri açıklıyor. Hepsinin ne anlama geldiğini çok iyi biliyorsam da, ağzımı *açıp konuşamıyordum.* İçimde güçlü bir heves uyanıyor, kendim masalı alıp bir masal kitabına dönüştüreyim istiyorum. Derken Dr. G.'den ayrılıyorum, boru çiçekleriyle bezenmiş bir bayırdan ovaya doğru güle oynaya iniyorum aşağı.»

Ovada, bu sessiz köşede, sığınak işlevi gören bir mekânın yalnızlığında içsel değişim gerçekleşecektir. Kendi masal kitabının görüntüleri gece gündüz Inge'yi meşgul eder. «Uzun bir öykü için düşünceler belirdi kafamda, ayrıca öyküde kullanılmayacak renkli görüntüler, çın çın öten dizeler ve melodiler uyandı.»

Derken Inge'de o büyük *sınav* başlar; bundan böyle olgunlaştığını, büyükler arasına karışabileceğini kanıtlayacak (ini-

tiation töreni), çetin ödevler ve hesaplaşmalarla değerini ortaya koyacaktır; ilkin *kişisel* bilinçdışı bölgesindeki (Jung) durum ve kişilerle, en başta anne ve babasıyla hesaplaşır. Yaşlı kadın «cadıyı» görür düşünde:

«Bilmediğim büyük bir kentteyim, kardeşlerime ve kocamın baldızlarına rastlıyorum. Ansızın düşman uçaklarının geldiğini bildirmek üzere alarm veriliyor. Bir yere sığınmak için, büyük mağazaların yer aldığı hale koşuyoruz. Orada akrabalarımı gözden kaybediyor, kendimi yaşlı *bir kadınla yalnız* buluyorum. Beni alıp halin tavan arasına çıkarıyor kadın; buranın en emin yer olduğunu, kendisinin o zamana kadar pek çok hava saldırısını yaşadığını söylüyor. Benzin ve zift fıçılarıyla dolu bir yerde kalmak istiyor ille. Kadından kuşkulanıp yanından ayrılıyorum. O bir sürü fıçı ansızın ateş alıyor, çatıya çıkıp kendimi kurtarıyorum. Çatıdan çatıya geçerek bir gemiye atıyorum kendimi, gemi beni *yurdumun* kıyısına yakın bir yere kadar getiriyor. Gemiden suya atlıyorum, yüze yüze karaya çıkıyorum derken. Bakıyorum karşımda geniş ve dağlık bir arazi; yurdumdan içerlere doğru yürümeye başlıyorum.»

Inge «yurdundan içerlere doğru» yürümeye başlıyor, ruhundan içerlere doğru yol alıyor. *Kötü kalpli kadın*'dan, ateşten, çeşit çeşit tehlikeden kaçış, çatıdan çatıya geçerek bir gemiye sığınış, denizde yüze yüze karaya çıkış, dağlık arazide tek başına yol alış; bunların hepsi de *bilinçsiz özben'e götüren yolu simgelemektedir.*

Inge'nin sınavdan geçirilmesi henüz sona ermemiştir. Bu kez, daha da çetin sınavlar çıkarılır karşısına. Annesinin *ölümünü*, ben'den kaynaklanan anne bağımlılığının *ölümünü*

yaşayacak güce kavuştuğunu kanıtlaması gerekmektedir:

«Bir *sınav* için bir salonda bulunuyorum; diplomalar dağıtılacak. Başka kızlar da var salonda. Tek tek isimler okunuyor ve herkes sınav için yaptığı çalışmayı götürüp gösteriyor ve diplomasını alıyor. Çalışmalar el işlerinden, pasta ve kurabiye gibi şeylerden oluşuyor. Kızların anne ve babaları da var salonda. Benim ismim okunmayınca, *annem* ayağa kalkıp itiraz etmek istiyor. Ama ben yanımda herhangi bir çalışma getirmediğim için, annemden susmasını rica ediyorum. Tutup bir sıraya götürüyorum kendisini; bakıyorum, *ölecek.* Annemin ağır vücuduna destek olmak için kimse yardıma gelmiyor. Derken bir şarkıdır başlıyor içimde. Can çekişen anneme soruyorum: 'Anne, şarkılarımı işitiyor musun?' Bir kez daha yüzüme bakıyor annem; biliyorum ki, ne söylediğimi anladı. *Derken ruhunu teslim ediyor.*

Inge kendi *Öl ve Ol* yaşantısının sözcüklerini düşün altına yazıyor:

«Henüz suskun sözcükler
Ve şarkılar içimde
Bir gizde yaşar narin
Gizliyi ve narini
Taşırım içimde, beklerim
Sözcükleri ve şarkıları
Çok sürmez, sana söylerim.»

Babası da Inge'nin bilinçdışında kendine bağlayıcı o majik gücü yitirir yitirmez, Inge erkeklere karşı içinde serpilip yeşeren sevginin düşünü görür, anne ve babasından boşalan yatağa yatar onlarla:

«Evimizde yalnızdım, derken Bay S. oğluyla beni dolaşmaya geldi. Yaklaşık beş yaşındaki oğlan yorulmuş, daha fazla yürüyemeyecekmiş; bizim evde gece kalıp kalamayacaklarını sordu. Önlerine taze sütle ekmek çıkardım, yediler; sonra anne ve babamın yatak odasına gidip yattık. Adamla oğlunun benim önümde, hiç sıkılmadan, güzel güzel soyunmalarını seyretmek hoşuma gitmişti. Sevdiğim adamı çırılçıplak görmekten mutluluk duymuştum. Her üçümüz de uzun ve derin bir uyku uyuduk. Sabahleyin onlar giyinirken bir kez daha aynı kıvancı yaşadım. Ekmek ve sütle kahvaltı yapıp sonra yola düştük; dekovil hattında işleyen trene binip B.'ye gittik. Ben bir sürü insanın arasında Bay S.'nin yanı başında dikiliyordum, bir elimle sırt çantasına tutunmuştum. Bir arada bulunmaktan ikimiz de pek mutluyduk.

Ama Inge'nin ilkin realitede özgürlüğüne kavuşması, kocasından ayrılıp kardeşine bağımlılıktan kurtulması gerekmektedir. Düşünde *özgürlük* kenti'nde bulunur Inge; tüm engellemeleri silkip üzerinden atar. *Çektiği resim* başarılıdır; resimde eski güneş (kocası) batmakta, Venüs–Inge'nin kendisi aşk tanrıçasının simgesi bir yıldız olarak gökyüzünde doğmaktadır:

«Kocamla ben, hareket halindeki bir tramvaya atlıyoruz. Kentin dışında tramvaydan inip bir *ormana* giriyoruz. Amacımız, *özgürlük kenti*'ni arayıp bulmak. Yeni baştan çocukluğumuzu yaşıyoruz, yaklaşık on dört ile on sekiz yaşları arasındayız, başka çocuklarla bir *sınavdan* geçiriliyoruz: Bir çayın kenarında uzanan daracık tahta bir korkuluk üzerinde yürüyeceğiz. Birden kocamı göremiyorum ortada; kendi kendimle meşgul oluyorum. Korkuluk üzerinde koruyabiliyorum dengemi. Bunun üzerine *özgürlük kenti*'ne girmeme izin ve-

riliyor. Biri küçük bir makine tutuşturuyor elime, bununla bir tek poz fotoğraf çekebileceğimi söylüyor. Kente girer girmez yine şimdiki yaşıma dönüyorum. Derken akşam oluyor. Sokaklardan aşağı koşturuyorum. Bakıyorum, ileride eşsiz bir manzara. Ne olursa olsun deyip ışığa karşı tek pozluk resmi çekiyorum: gökte bir yanda güneş batarken, öbür yanda akşam yıldızı Venüs doğuyor.»

Özgürlük kenti'nde kocasını yitirir Inge, kendisine işkence eden, hain bir ejderha gibi üzerine çullanan, kendisini tutsak etmiş koyvermeyen, onu en çetin sınavlardan geçiren kocasından kurtulur. *Esenliğe çıkışının öyküsünü aşağıdaki masalla kaleme alır derken:*

«Hain Ejderha Masalı»

«Bir varmış, bir yokmuş, vakti zamanında yoksul bir balıkçı, balıkçının da çok sevdiği bir karısı varmış; kadın, bir kız çocuğu doğururken dünyaya yummuş gözlerini. Çocukla yalnız kalan adam bakmış ki yapamıyor, tutmuş bir başka kadınla evlenmiş. Küçük kızı Ly'nin bir annesi olsun, hem de kendisine yemek pişirip işlerinde yardım edecek biri yanında bulunsun istemiş. Yeni karısı öyle becerikli, öyle becerikliymiş ki, o kadar olur. Kürek çekmesini biliyor, balığa çıktıklarında bir erkek gibi ağları topluyormuş. Üstelik her gün kocasının en sevdiği çorbayı pişirip önüne koyuyormuş. Küçük kıza da gözü gibi bakıyor, hiçbir şeyini eksik etmiyormuş. Ayrıca kendisi de kocasına iki oğlan çocuğu doğurmuş. Gel zaman, git zaman, oğlan büyümüş; birbirlerini canları gibi seviyorlarmış. Ama Ly, babasının yanından bir yere ayrılmak istemiyor, balığa çıktığında sık sık onunla gidiyormuş. Babası kayığa binip kızıyla denize açılırken bir yandan kürek çe-

kiyor, bir yandan ona ölmüş sevgili anneciğiyle ilgili anılarını anlatıyormuş. Ly de, insanın sahici bir annesi olup onu sevip okşaması ne güzeldir kimbilir, diye geçiriyormuş aklından. Üvey annesinden hiç hoşlanmazmış çünkü. Kendisinin ve oğullarının bütün işlerini Ly'ye gördürür, ona kasten eski püskü, çirkin giysiler giydirirmiş. Ly'nin giderek güzelleştiğini, alımlı bir kız olduğunu farketmişmiş üvey anne, babasının gözlerini de sık sık bir hoşnutluk duygusuyla kızına çevirdiği dikkatinden kaçmamış. Ama oğlan kardeşleri de üvey kız-kardeşleri Ly'yi severler, kimi ağır işleri ona bırakmayıp kendileri yaparlarmış. Ne var ki, pek de fazla ilgilenmezlermiş kardeşleriyle, Ly de onların arasında pek yalnız yaşayıp gidermiş.

Bir sabah Ly nasıl olduysa kocaman ağı toplarken baş aşağı denize yuvarlanmış, umutsuzluğa kapılan babası eli böğründe kala kalmış, kızının suların derinliklerine gömüldüğünü seyretmiş. O gün öyle çok balık avlamış ki, evde karısıyla oğulları sevinçlerinden bayram yapmış, kızcağızın eksikliğinin hiç farkına varmamışlar. O zamandan sonra da hep şansları yaver gidip bol bol balık tutmuş, giderek zengin olmuş, Ly de akıllarından çıkıp gitmiş.

Babasının kayığından suya düşen Ly, denizin derinliklerine gömülmüş de gömülmüş. Baygın halde, öldü ölecek, sularla sağa sola sürüklenip durmuş. Çirkin suratlı kocaman bir deniz canavarı kendisini yakaladığı gibi suyun yüzüne çıkarmış, oradaki ıssız ve yüksek bir adaya bırakmış. Ly, yalnız başına kayaların üzerinde oturmaya başlamış. Kendisinden başka bir Allahın kulu yokmuş görünürde, Ly de gökteki yıldızlarla ve ayla konuşmuş hep, uzun yolculukları sırasında adaya gelip biraz dinlenen kuş sürüleriyle dertleşmiş. O çirkin suratlı canavar her gün kendisine nefis yiyecekler taşıyor, bu

yiyecekleri okyanusun dört bir yanındaki sahillerden bulup buluşturuyormuş. Ama kıza bütün dikkatiyle göz kulak oluyor, içinde insan bulunan hiçbir gemiyi adaya yaklaştırmıyormuş. Ne var ki, Ly'nin konuşup dertleştiği kuşlar, onun istek ve düşüncelerini denizin üzerinden aşırıp çok uzaklara, karadakilere iletiyorlarmış. Derken adada tek başına bir genç kızın varlığı pek çok yakışıklı delikanlının kulağına gelmiş; bu delikanlılar onu canavarın pençesinden kurtardıklarını düşlerinde yaşatmaya başlamışlar. Sonunda fırtına ve dalgalara dayanacak sağlam gemiler yapıp yola düşmüşler; ama içlerinden hiçbiri deniz canavarın büyülü çemberini delip geçememiş. Fırtınadan, açlık ve susuzluktan kırılıp gitmiş çoğu.

Günlerden bir gün kendisine her zamanki gibi yiyecek getirdiğinde, Ly bir cesaret canavara yalvarıp yakarmış, kendisini yine insanların arasına götürüp bırakmasını istemiş. Ama canavar hiç oralı olmamış, hatta kızı eskisinden de sıkı bir şekilde göz altında tutmaya başlamış. Daha aynı sabah bir kuş gelerek, kendisini kurtarmak için yine bir delikanlının yola koyulduğu haberini Ly'ye iletmiş, ama delikanlının kuşkusuz ötekiler gibi mahvolup gideceğini, çünkü canavarın müthiş bir fırtına çıkardığı ve fırtınaya hiçbir geminin dayanamayacağını söylemiş.

Bunun üzerine Ly kendisini serbest bırakması için bir kez daha bütün kalbiyle canavara ricalarda bulunmuş. Nasıl olduysa bu defasında peki demiş canavar. Ama bir şart koşmuş: Ly oturduğu yüksek kayalıktan azgın sulara atlayıp denizin dibine dalacak, orada duran altın bir anahtarı alıp canavara getirecekmiş. Ly, o cesur delikanlıya kuşla haber salmış, sahilde diz çöküp bir gece bir gündüz Tanrıya dua etmesini istemiş. Delikanlı da sabırsızlığını ve içindeki şiddetli

arzuyu yenerek geri dönmüş, sahilde diz çöküp bir gece bir gündüz Tanrıya dua etmiş. Bu sırada Ly yüksek kayalıktan suya atlamış, denizin dibinde altın anahtarı aramaya koyulmuş. Zifiri karanlıkta anahtarın kendisine doğru ışıl ışıl parıldadığını görmüş, alıp canavara getirmiş. Ama canavar demiş ki: 'Dur bakayım, henüz bitmedi, yapman gereken bir şey daha var. Beni öpeceksin, o zaman seni koyvereceğim.' Ly duraksamış ilkin, ama sonra çirkin suratlı canavarı öpmüş.

O öper öpmez yeryüzü titreyip sarsılmaya başlamış, sonra da yarılmış ortadan. Yarıktan püsküren bir ateş canavarın kendisini de, ıssız adayı da yakıp kül etmiş. Ama Ly daha önce yıldırım hızıyla denize atlamış, yüze yüze kendisini kurtaracak delikanlının dua ettiği kıyıya varmış. Hemen birbirleriyle sarmaş dolaş olmuş ve çok geçmeden de evlenmişler. Ly'nin adadayken konuşup dertleştiği kuşların tümü düğüne davet edilmiş, düğünde güzel güzel şakıyıp ötmüşler.»

Üç aylık bir tedavinin ardından Inge, yaşam karşısında şimdiye kadar takındığı «senden bir şey isterlerse verme sakın, hiçbir şey armağan etme kimseye» ilkesini temel alan tutumdan vazgeçmeye hazır bir kıvama gelmişti, bu da besbelli masaldaki canavarla ister istemez ölüp giden o katı bensel tutumdan kendini sıyırmaya hazır duruma gelmiş olmaktı. Gördüğü bir düşte babasız *Tanrısal Çocuk*'u, kendi yeniden doğuşunu, kendi özbenini dünyaya getirmişti:

«Yeni doğmuş çocuğumun bakımıyla uğraşırken, mutlu bir şaşkınlık sarıyor içimi, *çünkü doğum olayını hiç* anımsamıyorum. Çocuğun büyükannesi, oğlumun artık bir kızı var diye sevincinden yerinde duramıyor, bana sandığından çeşit çeşit öteberiler çıkarıp veriyor. Çocuğun babası Bay S. Hani çok

iyi biliyorum ki, *bu adamla hiç cinsel ilişkide bulunmadım,* zaten nasıl doğduğuna şaşıyorum çocuğun, onunla ilgili bir *gebeliği hiç anımsamıyorum.* Ama, *uzun süre taşıdığım bir yükten kurtulmuşum gibi* bir duygu yaşıyor içimde. Çocuk kaşla göz arasında gelişip serpiliyor, birkaç saat içinde büyüyerek konuşup yürüyebiliyor. Uyusun diye birkaç saat yalnız bırakıyorum kendisini, sonra geliyorum ki ne göreyim, büyüyüp tastamam bir kadına dönüşmüş, ama boyu bosu dört yaşındaki bir çocuğunki gibi tıpkı. Çevredeki insanların korkudan ödleri kopuyor, ama ben bunda hiç anormal taraf göremiyor ve duruma seviniyorum.»

Özben'in somut dışavurumu olarak Tanrısal Çocuk doğuyor. Pek çok düşte Inge'yi suyla bir arada görüyoruz; bir embriyoyu taşır gibi akıntılar taşıyor Inge'yi, ilk annesel denizin akıntıları Inge'yi taşıyor; Inge bunun kendi kalbindeki akıntı olduğunu görüyor, sevgi olarak algılıyor bunu.»

«Adam boyu dalgaların ortasında denizin üzerinde sürükleniyorum. Çok uzaktaki kıyıda bizim ev görünüyor. Derken ev kayboluyor gözden, bir sala rastlıyorum. Salcıdan beni de sala almasını rica ediyorum. Adam beni de sala almaya çalışıyor, ama ikimizi taşımıyor sal, ben yeniden denize yuvarlanıyorum. Birden güzel bir gemi çarpıyor gözüme, içinde yine bir tek adam var. Ama biliyorum ki bir büyücü adam, beni çok geçmeden yüz üstü bırakacak. Adamı başımdan savıyorum; o anda bakıyorum, henüz yüzebilecek gücüm var. Belli bir yön tutup yüzüyor, karadan ayrılıp açık denize doğru yol alıyorum. Dalgalar inip çıkarken bir akıntıya kapılıyorum, *kalbimdeki o duru* akıntı olduğunu görüyorum bunun. Derken sonsuz sevi denizinde yüzmeye başlıyorum.»

İlk yaşanan, insanı dünyevî–ilahî bir hava içinde kuşatan sevginin suları tanrısal düzenin denizine akıyor, doğa oluyor, insanı içten saran bir yaşantıya dönüşüyor ve Inge sözcüklerle dışa vuruyor bunu. Aşağıdaki şiiri yazıyor:

«Tanrı buyruğuyla gümbür gümbür akar gibi
Yeryüzünün ırmakları ve denizleri
Her şeye gücü yeten Tanrının önünde
Dize gelir gibi, kendini atar gibi yere,
Bekler işaretini, sana doğru akar kanım
Ruhun kaynaklarında kaynar tutkuyla
Senin buyruğunda belirler yönünü.»

Inge için şahane günler başlıyor, bir bir gerçekleşiyor istekleri, geçirdiği iç değişime uygun olarak dış yaşamına bir biçim veriyor, kocasından ayrılıyor, bu zamana kadar kalmakta olduğu baba evinden çıkıp gidiyor, kendisine ait bir evde oturmaya başlıyor ve kavuştuğu yeni düzende içindeki gölge kişilerle hesaplaşıp uzlaşıyor. Gördüğü *düşler* değişimlerin güçlü dilini konuşuyor, anne bağımlılıklarının derin katmanlarından sürekli yeni çözülmeler gerçekleşiyor, Büyük Anne'den yeniden doğuşlar açığa vuruyor kendini, onun temsilcileri olan İsfenks, ejderha, yılan, kanun levhaları, ev, deniz, yeryüzü, «tahta yol» görüntüleri yer alıyor düşlerde. Beri yandan, düşler *esenliğe* kavuşturucu sevginin *yüce ezgisini* söylüyor.

Daha önceleri Inge'de hep bir istek yaşamış, sevi ilişkisinde Brünhilde gibi erkek tarafından ilkin dize getirilmeyi, onun tarafından yenilgiye uğratılmayı beklemiştir. Söz konusu istek, Inge'nin kendini erkeğe gerçek anlamda teslim etme ye-

teneksizliğinin bir belirtisiydi. Oysa şimdi gerçek teslimiyeti yaşıyordu; bu da kendini erkeğe armağan etmek, böylelikle kendi kendisini bulmak demekti. Gerçekteki ve arşetipik anne, düşlerde kendini açığa vuran bu sevginin yoluna pek durmayarak ona önayak oluyordu; çünkü söz konusu sevgi, *bağlayıcı anneleri de esenliğe kavuşturan* bir sevgiydi.

Bilinçdışındaki bağlayıcı güçlerin büyük kurtarıcısı Sigmund Freud'un doğum günü olan 6 Mayıs'ta şöyle bir düş görüyor Inge:

«Annemle kente iniyorum. Yolda Dr. G.'ye rastlıyoruz. Bizi alıp evine götürüyor. Mutfakta üç çocuk var. Sokulgan ve tatlı şeyler. İçlerinden biri oğlan; iki gözünün yukarısında, ortada bir üçüncü gözü daha bulunuyor ve bu göz öbür iki gözün göremediklerini görüyor. – Çocuklarla oynuyor, onlarla gülüyorum. Ama gerçekte söz ve hareketlerimden her biri Dr. G.'ye yöneltilmiş olup şu anlama geliyor: Seni seviyorum. Onun da beni oyalamak için söylediği sözlerin ve yaptığı hareketlerin her birinin taşıdığı anlam şöyle: Ben de seni seviyorum.

Birden aklıma gelip diyorum ki: 'Aslında mağazada olmam gerekiyor şimdi.' Ama annem, burada olmamın ve sevi oyunları oynamamın benim için daha önemli olduğunu belirtiyor. Annemin doktorla seviştiğimizi bilmesinden hayli mutluluk duyuyorum. Evden ayrılırken, annem doktorla yeniden buluşmak için bir tarih saptamamızın uygun düşeceğini söylüyor. Ama ben diyorum ki: 'Hayır. Zamanı gelince, biz birbirimizi buluruz.'

Yalnızca oğlanın manevi gözü, bu sözcüklerin gerisinde 'Bir-

birimizi bulacak ve birleşeceğiz' sözverisinin saklı yattığını görüyor.»

«Manevi göz», Tanrının gözü ruhun *bilinçdışı* derinliklerini görüyor ve oralarda geçen olayları okuyor; doğuma kadar, sonra onun da ötesine geçerek insanlık tarihinin sayısız «doğumlarına» kadar uzanıyor; söz konusu doğumlar, embriyonal bilinçdışında yan yana gelip iç içe geçerek filogenetik–kolektif ruhsal'ı, bilinçsiz özbenimizi oluşturuyor ve bu özben, adeta alşimistik bir işlem sonucu bizim en çok kendimizin, yani derinlik ruhumuzun «saf altınına» dönüşüyor.

Tüm yaşantı ve deneyimlerin bilgisiyle «manevi» göz, geleceğin içerisini de görmektedir.

Özben'le salt insanın ruhsal derinlik ve yüksekliklerinin bilgisi göz önüne serilmez, aşağıdaki düşte olduğu gibi evrensel olayların büyük görüntülerine açılan kapılar da aralanır. Düşünde yine annesiyle beraberdir Inge; düşte anne yine bu niteliğini yitirmiş olarak görünür, arka planda yer alır, büyük manevi ve dünyevi olayların kutsallığını Inge'nin tüm boyutlarıyla görebilmesini sağlar: Inge, «manevi» göze kavuşmuştur artık:

«*Annem* ile ve genç bir kızla penceresiz bir odadayım. Camdan bir tabloyu seyrediyoruz; tabloda bir piramit, piramitin önünde de bir İsfenks seçiliyor. Ansızın değişiyor tablo; ama öyle ki, *değişikliği manevi gözle görüyorum.* İçten aydınlanmış durumdayım, tablonun renklerinden kalkıp gelen ışınlar varlığımın içerlerine giriyor, tabloyu tümüyle içime aktarıyorum. *Hem esenliğe kavuşanın, hem esenliğe kavuşturucunun bir tablosu* gibi duyumsuyorum onu.

Anneme ve kıza tablodaki değişikliği göstermeye çalışıyorum. O anda cam kırılıp pek çok parçaya ayrılıyor. Parçaları toplayan kız yeni bir tablo yapıyor bunlardan ve tabloda ejderhaların, yılanların ve kocaman çekirgelerin saldırdığı bir kaya bloku görülüyor. Annem daha başka bir tablo oluşturuyor parçalardan: Elinde yasa levhalarıyla Sina dağında Musa.

Derken yalnız kalmak istiyorum; annem, kızla bir başka evden içeri giriyor. Ansızın bir kapının önünde dikiliyorum; demin ortada böyle bir kapı yoktu. İki kanatlı bir kapı, ama kanatlar altta ve üstte yuvalara sağlam oturmamış; sanki bazen bu, bazen öbür yandan rüzgâr vuruyormuş gibi oynuyorlar. Kapıdaki küçük bir pencereyi açıyorum: pis, bayat ve küflü bir hava yüzüme çarpıyor ve iki taraftaki hava basıncı denkleşinceye kadar sürüyor bu. Derken *kapıyı istediğim gibi açıp kapayabiliyorum.* Evdeki bütün öbür kapılar ve pencereler de kullanılabilecek duruma geliyor şimdi. Penceresiz bir odada parlak bir ışık yanıyor ve bir tablo canlanıp ortaya çıkıyor. Esenliğe kavuşmuş o kişi yukarıda, bir dağın tepesinde oturmakta; başı aynı zamanda piramidin tepesini oluşturuyor. Ellerinde yeryüzü küresi dönüp durmakta, omzunun üzerinde güneş parlıyor. Yeryüzü benim şarkımı söylüyor. Ve tüm nesnelerin çevresinde yıldızlar büyük bir melodiyle dönüp duruyorlar.»

«Büyük melodi»: yalnız «manevi göz» değil, «manevi kulak» da gizemin içerisine giriyor. Müzik, «büyük melodi», saf ton, gerçek söz. Özben'in derinliklerinden fışkırdılar mı, mucizeler yaratıyorlar. Hastalıkta da mucizevi iyileşmeler açığa vuruyor kendini.

Bunun da düşünü görüyor Inge; şimdiye kadar öylesine tu-

tuk konuşan «kız», bundan böyle hiç takılmadan konuşabiliyor, bu tutukluğundan da kurtuluyor artık.

Aşağıdaki düşü görüyor:

«Uyuyor, ama uykunun yarısında uyanıyorum. Kendimi G.'nin kollarında buluyor, yeniden uyuyorum. Ama sonra aynı durumda yine uyanıyorum. Derken üçüncü kez G.'nin kollarında iyice uyanıyor, yataktan kalkıyorum. Birden bir doktor olup geniş bir caddede yürümeye başlıyorum; bir çocuğa rastlıyorum derken; tek başına duruyor, öbür çocuklarla oynamıyor. Kendisine diyorum ki, müziği dinle, ona göre hareket ettir vücudunu. Çocuk müziği dinliyor, dansetmeye, sonra öbür çocuklarla oynamaya başlıyor. – Kendisiyle birlikte büyüdüğümüz bir hanım komşum boynundaki ağrılardan ve doğru dürüst konuşamamaktan şikâyetçi. Paschen'in yazdığı *İnsan Sesinin Özgürlüğüne Kavuşturulması* kitabını salık veriyorum kendisini. Kitabı okuyor, sonra birden gülmeye başlıyor ve şarkı söylüyor. Birden annemle karşılaşıyorum; üzgün bir hali var, ama beni görür görmez gülümsüyor: *'Ne kadar da mutlusun!'* diyor bana.»

Ama düşte hayvanların ve suyun konuşmasında bilinçdışı dildeki mucizeleri de görüp anlıyor Inge; toprak ve suyun birlikteliğinin bir ezgisi olarak yaşamın şarkısını işitiyor:

«Bir çay boyunca yürüyorum. Kendisini eski düşlerin birinden 'Tanrının oğlu' diye bildiğim arkadaşım da benimle beraber. Ben suya giriyorum, kendimi bırakıyorum suya, su beni alıp götürüyor. Arkadaşım bir kuğuya dönüşüyor derken ve benim yanım sıra yüzmeye başlıyor. Hayvanların dilini anlıyorum: Kuğu, bana suyun gizlerini açıklıyor. Birlikte suya

dalıyoruz. Sulardan sesler geliyor, tüm sesler bir araya toplanarak bir ahenk oluşturuyor. Toprağın ve suyun birlikteliğiyle oluşan 'yaşamın ezgisi' söyleniyor. Kuğu, tek tek tonlar arasındaki fasılalarda, zaman ve devinimde saklı yatan müziğin özünü açıklıyor bana. Çın çın yankılanan suyun dibine kadar iniyor, o çok, ama çok yaşlı kadının yüzünü görüyorum.»

Ne var ki, yüzünü gördüğü o çok, ama çok yaşlı kadının yalnız *tüm yaratıkların ilk–annesi* deniz değil, aynı zamanda *kendisinden* başkası olmadığını, ruhunda Alma mater'in, tanrısal ilk–annenin, o isimsiz varlığın dünyaya gözlerini açtığını anlaması için Inge'nin bir kez daha denizin dibine inmesi gerekmektedir:

«Benimle yaşıt insanların arasında dansediyorum. Derken içimizden biri önümüze düşüyor, denize geliyoruz. Ama kıyıdaki su birikintisini görünce dehşete kapılıyorum. Pislikle dolu su birikintisini denizden ayıran parmaklıkta bir ceset asılı duruyor. Ama biliyorum ki, ne yapıp yapıp su birikintisinden geçmem gerekmektedir. Yoksa ben de boğulur, gördüğüm ceset gibi pislik içinde kala kalırım. Üzerimde güzelim balo giysisi, pis suya giriyorum. Su vücuduma değer değmez çürümüş yapraklardan, bitkilerden ve tahta parçalarından oluştuğunu ve hiç de pek kötü bir şey sayılamayacağını fark ediyorum. Ceset de öyle pek kötü bir şey değil. Derken her şey yavaş yavaş çözülüp eriyor, balçığa, batağa dönüşüyor. Denizin kıyısında alt üst edilmiş nefis bir toprak parçasının üzerinde dikiliyorum. Kılavuzumuz, denizin dibine inebilmem için bir dalgıç asansörüne binmemi söylüyor. Kapalı gözlerle suya dalıyorum, tuzlu suyun gözlerimi yakacağından korkuyorum çünkü, ayrıca denizin derinliklerindeki

hayvan ve bitkileri görmek istemiyorum. Ama yine de ansızın böyle bir heves uyanıyor içimde, verilen talimata uyarak dikkatle gözlerimi açıyorum. Su yakmıyor gözlerimi, denizin dibinde çevreme bakabiliyorum: denizin dibi kayalık; çok, çok eski bir kaya, denizi bir çanak gibi içinde taşıyor. Berrak bir su, aynı zamanda 'yaşam dolu'; düzenli ritimlerle alttan yukarıya doğru aktığını hissediyorum, tek hücreli saydam yaratıkları kendisiyle taşıyıp götürüyor.

Asansörü boş olarak yukarı yollayıp tek başıma denizin dibinde dolaşıyorum. En derin yere gelip duruyorum derken. Denizi taşıyan kayanın büyük huzurunu içimde hissediyorum. Sonra suyun akıntısının ritmine bırakıyorum kendimi. *İçimde dirilip canlanan akıntıyı duyuyorum.*

Bunun üzerine yine suyun yüzüne çıkıyor, kıyıdaki değişik taş katmanlarını gözden geçiriyor, yapılarını kavramaya çalışıyorum.

Derken yine ekime hazır toprağın üzerinde buluyorum kendimi. Çıplak durumdayım, güneşleniyorum. Nerdeyse öğle olacak. Kendimi sağlıklı ve güçlü hissediyor, güneşe şöyle söylüyorum: 'Artık bir erkeği sevebilirim.' – Denize de şöyle diyorum: 'Gerçekte nasıl olduğunu biliyorum: *Ben nasılsam, sen de öylesin.*»

Inge'nin kocasından ayrıldıktan kısa süre sonra gördüğü bir düş bu; *bir ceseti içeren pis su birikintisi,* düşte *özgürlük denizin*'den bir parmaklıkla ayrılmaktadır.

Beri yandan, çok seyrek rastlanır simgesel bir dille derinlik psikolojisini temel alan bir tedavinin akışı yansıtılıyor düşte. *Bataklık,* yani nevroz, ruhsal balçık tanınmakta, içinden geçil-

mekte ve derinlere dalınarak ruhun temiz dibine, bilinçsiz özben'e ulaşılmakta, sonra yukarı çıkılarak sağlığına kavuşmuş bir kişinin yeni ve aydınlık bilincine varılmaktadır.

Inge nevrozun üzerindeki örtüyü aralayarak sağlığına kavuşur, sevebilen bir kadının yaşamından içeri ayak atar. Ayrıca, erkeksi bir yüz taşıyan bedensel ben'inin ölümünü yaşar ve kadın olarak yeni bir insana, kendisini kadınsal sevginin kollarına bırakabilecek birine dönüşür.

Tedavinin son evresine rastlayan düşlerde sürekli yeni simgelerle sevgideki iyileşme mucizesinin tekrar tekrar sergilendiği görülmektedir: «Güneş doğmadan bir yatakta yatıyorum. Bir geyiğin peşine düşmüş bir avcı hayvana ateş ediyor. Geyik kayboluyor gözden, ansızın kendimin bir erkek olduğunu ve yaralandığımı fark ediyorum. Beni yatakla birlikte alıp götürüyor, toprağın hayli altında bir odaya kapatıyorlar. Bir hemşire gelip bir erkekmişim gibi gerekli bakımımı yapıyor. Hemşireyi çevremde görmekten hoşlanmıyorum. Biliyorum ki öleceğim. Ciğerlerime her defasında daha az havanın girdiğini, kalbimin giderek daha yavaş attığını duyuyorum. Tek başıma olmamı, dışa kapalı bulunmamı boğuk bir acı gibi bütün vücumda hissediyorum. Bir an üzerime çullanan alabildiğine büyük bir korkudan sonra bedenim ölüyor. Kendimi bundan böyle bir gölge yaratık gibi algılıyorum.

Dua ediyorum derken, ansızın kendimi eskisinden de gerçek hissediyorum. Kapı bir adam tarafından açılıyor. Aynı anda *yeni bir insan oluyor, bir kadına dönüşüyorum.*

Beni bir battaniyeye sarıp kollarına alıyor adam ve taşıyıp *yukarıya, aydınlığa* çıkarıyor, ayaklarımın üzerine dikiyor, battaniyeyi çözüp uzaklaştırıyor üzerimden. Derin derin so-

luyor, *kendimi olduğu gibi sıcacık güneşin ve sevginin kollarına bırakıyorum.*»

Düşsel olay, bir kez daha Al Dabaran'a uzanıyor.

«Vakit gece. Dağda otlara uzanmış yatıyor, yıldızlı berrak göğü seyrediyorum. Boğa burcundaki iki yıldız kümesini açık seçik görüyor, yedi yıldızdan oluşan plejadları izliyorum. Derken plejadlar birbirine yaklaşıyor, çok parlak *bir tek yıldız* olup çıkıyor. Al Dabaran, boğa burcundaki tüm yıldızları yutuyor, bunlar da *bir tek yıldıza* dönüşüyor. Her iki yeni yıldız, parlak bir ışık saçarak yanıp duruyor. Derken bir araya gelip sıcak bir ışık olarak parıldıyorlar. – Bir adam elimden tutuyor beni. Tıpkı yıldızlar gibi sevgide kendisiyle birleşiyoruz.»

Ve alabildiğine içtenlikle bir sevi olayını anlatan bir düş daha: «Bir adam bir dağ halatının nasıl kullanılacağını, insanın bu halatla kendisini nasıl güven altına alacağını bana öğretmek istiyor. Halatı vücuduna doluyor ve beni sımsıkı kendisine bağlıyor; öyle ki, giysilerimizin üzerinden vücudunun dokunuşunu hissediyorum. Kendisinde yaşayan gücü algılıyorum ayrıca, bu gücü ilkin onun kalça bölgelerinde yoğun olarak duyuyorum. Kendi vücudum, içindeki kanı cinsel organlarıma akıtarak karşılık veriyor. Kanımın akışını kabulleniyor adam ve diyor ki: 'Seni özgür isterim.' Sonra halatın bağından kendimi nasıl kurtaracağımı gösteriyor bana. Kendimi halattan sıyırıp alıyor, adamın karşısında çırılçıplak dikiliyorum. Adamın da giysileri üzerinden sıyrılıp düşüyor aşağı ve derken ismini de öğreniyorum. Büyük ve dingin bir haz içinde birbirimizle yek vücut oluyoruz.»

Çetin Yazgıların Anlamı

Tek bir anlamı vardır çetin yazgıların, yaşamın anlamı gibidir tıpkı, yani *ben'in boyunduruğundan kurtularak bilinçli özben' in gerçekleştirilmesidir.*

Daha önce *Ruhsal Aynada Karşılaşmalar* bölümünde anlattığımız insanlar gibi güçsüz yazgıları ve nevrozlarıyla başı dertte olanların başlarına bu derdi açan kendi benleridir. Benleri hastalığa yakalanmış olup ölmesi gerekmektedir. Biz hepimiz, güçlü bir ben'e sahip olanlarımız bile şu ya da bu biçimde sıksık ben'in büyülü çemberinden kendimizi kurtarmaya çalışırız. Ne var ki, benlerimiz içimizde çok derinlere salmıştır köklerini; ayrıca, dışarda kendisine arka çıkan yaman bir dostu vardır: dünya–beni. Ama ben'in zincirlerinden yakamızı kurtarıp ruhsal özgürlüğümüzü ele geçirebilsek, uygarlık yasaları, bitip tükenmeyen ödevler, çalışıp iş peşinde koşmalar, ateşten gömlek misali insanı sıkan ahlak kuralları gibi dünya–ben'inin zincirlerinden de yakayı sıyırdığımızı görürüz. Çünkü insan özgür yaşamak için yaratılmıştır. Sözde *bilge kişilerin* bir yandan özgürlükten, öbür yandan ödev, iş, yasa ve ahlak gibi nesnelerin boyunduruğu altına girmenin kıvancından söz açıp durmaları, bükülemeyen bileğin öpülmesine benzer.

Ben'in hastalığı sapa bir yoldur; ben–delisi kimselerin o bir sürü yolundan ayrılır, yalnızlığa çıkar bu yol, gerçek insanı doğuran güçlük ve sıkıntının kucağına götürür; bir insan ki, her Allahın günü çarmıha gerilir, ahlak kurallarıyla böbürlenenler ve kendi *sağlıklı* ben'leriyle büyüklenenler tarafından

sürekli aşağılanır, «onun» gibi olmadıkları için tanrıya şükreden, ahlak görüşlerinden kaynaklanan bir gazabla başlarını kaldırıp «gerin çarmıha» diye haykıranlar tarafından sürekli aşağılanır. İnsanların en azılı düşmanları, burnu Kaf dağında olanlardır. Böyleleri ahlak denilen şeyi nasıl kılıfına uydurduklarını, nasıl katil kimlere dönüştüklerini hiç görmez, görseler de itiraf a yanaşamazlar. Ahlak adına, yasa adına, taptıkları putlar adına şu ya da bu toplum adına, vatan adına, hatta tanrı adına «gerin çarmıha» diye yükseltirler seslerini. Ve yine *bu en yüce varlık adına soydaşlarını vurup öldürürler.* Bunu bir yineleme zorunluğu içinde yaparlar, çünkü kendi özben'lerinin, kendi derinlik ruhlarının, kendi ezeli-kadınsallık'larının canına okumuşlardır bir kez, dünyanın herhangi bir yerinde özgür ve esenliğe kavuşmuş birinin bulunabileceğini asla, düpedüz bir kıskançlık duygusuyla asla itiraf yürekliliğini gösteremezler.

Dostoyevski'nin *Karamozof Kardeşler*'inde Büyük Engizisyoncu yeniden dirilmiş İsa'ya: «Neden rahatımızı bozmak için geldin?» diye haykırır.

– «Bin beş yüz yıldır senin gösterdiğin özgürlüğe kavuşacağız diye kahrolup durduk; artık bu dertten kurtarmıştık kendimizi, ne güzel kurtarmıştık.»

– «Senin yaptığın işi düzgün bir biçime soktuk, *mucize, giz* ve *otorite temeli üzerine oturttuk onu.*» – «Bizim rahatımızı kaçırmaya geldiğin için seni ateşte yaktıracağım.»

Kendi ben'inden kaynaklanan acılara katlanmak bir geçiştir, binlerce hırstan çözülüp sıyrılmasıdır kişinin. Bensel özgürlüğe kavuşanda hırs falan kalmaz. Biz hepimiz de «...yete-

rince hırstan özgür» sayılmayız. Erkeklerin özgür sayılmayışlarının bir kez nedeni, kendilerini kadının bağlayıcı kollarının büyüsünden koparıp alarak kaçış yolunu tutmaları, politik ve askeri amaçla bir araya gelerek erkek dernekleri, partiler ve ordular kurarak savaş ve yakıp yok etme de içinde olmak üzere şu ya da bu alanda güç sahibi olmak istemeleridir. Bizler, çağımızın hastalığına yakalanıp *ezeli–kadınsal* ve *bilinçsiz özben* ile her türlü olumlu ilişkiyi yitirmiş, dolayısıyla içgüdüsüz ve kılavuzsuz kalmış durumdayız.

O «değerli» madde, Maya, ilk anne–toprak, Mater materia uğrunda savaşlara girişiyoruz, çünkü yitirdik kendimizi. Elde etmek istediğimiz nesneyi iki yönlü bir zorbalıkla yok ediyor, hem mülkiyeti, hem kendimizi ateşe atıyoruz.

Ne var ki, içimizdeki ezelî–kadınsal, bilinçsiz özben, çekilen tarifsiz çilelerden etkilenmeksizin *koruyor varlığını; barış ve dirlik düzenliğin kaynağı olarak boyuna yeniden dirilecek, sesini duyuracaktır.*

Buna güvenimiz tamdır; bu güveni de bize insan ruhunu derinliğine tanımamız vermektedir.

ANNE

İlk–Anne[39]

Orta çizginin, ezeli ve ebedi'nin, mutlak olan'ın devinimsiz yüzünde ilk–anne; ruh tablosu bakımından Hinduizmin o muazzam mit dünyasında karşılaştığımız Tanrı *Şiva*'dan daha saf ve daha mükemmel hiç kimse ve hiçbir şey yansıtamaz bu ilk–anne'yi. Evrenin bu yüceler yücesi gücünde olup biten hiçbir şey yoktur; değişen, çözülüp dağılan hiçbir şey gösterilemez.

Mekân yoktur, zaman yoktur. Bunlar nerede kavramlara dönüşmüşse, tanrısal nitelik taşımıştır hep; insanın kavrayış gücünün uzağında kalmış, henüz keşfedilmedik ve bundan böyle de keşfedilemeyecek dünyaların ışığının gözlerimize ulaşıncaya dek katettiği milyarca ışık yılı gibi kavranılmazlıkla donatılmıştır.

Bilinçüstü özben'in Nirvana–yaşantısında tanrısal sonsuzluk ve başsızlığın sezgisi, salt bir kıvılcım gibi çakıp sönmektedir.

Zamansal sonsuzluk ve mekânsal sınırsızlıkta çağlar izleyip durur birbirini. Bütün bu sayıya gelmeyecek çağlar, Şiva için

yalnızca bir andır. Tanrı–oğluna, varlıkların yaratıcısı ve ilk doğmuşuna, evreni çekip çeviren Brahma'ya o *ezelî ilk–annesel doğuruş eylemi içinde* topu topu bir andır bağışladığı. Tıpkı ilk–anne, sonsuz dönüp duran çağların ana rahmi *Yoni* gibi bir an boyu onun var olmasına izin verir.

Bir äon (çağ) dört Yuga'dan oluşur. Bir Maha–Yuga 4320000 insan yılı, bir Kalpa bin Maha–Yuga karşılığı olup 4320000000 yıl tutar. Bir Kalpa tek bir gündüzüdür Brahma'nın. Ardından gecesi başlar. Gece içinde tüm dünya yine eritilip çözülür. Gündüz ne kadar sürerse, gece de o kadar sürer. Ama Brahma'nın ömrü ancak yüz yıldır, sonra tüm küreler, tüm dünyalar bir Brahma yaşı uzunluğunca yitip gider ve 31104000000000 yıl sonra yeniden oluşur, yeniden başlar her şey[40].

Vişnu, Brahma'nın ikiz kardeşi, gece tanrısıdır; dünyayı çözüp, eriten saklayıp koruyan, varlığını sürdürmesini sağlayan odur. Bir karmaşaya (kaos) dönüşen evreni ilerdeki yeni dışavurumların çekirdeğiyle kendi bedenine aktarır, *ilk–ana'nın* embriyoyu taşıdığı gibi karnında taşır onu, kendi içinde ona yine mükemmel bir biçim verir, en yüce Tanrı'nın düşündeki direktife uyar, adeta bu direktifi yerine getirir. Bu kez evreni yiyip yutan Vişnu'nun kendisi *kozmik ilk deniz'de gebe ilk–ana*, ana karnında bir çocuk gibi devleşir. Tanrı ve evren, ana ve çocuk özdeşleşmiştir: Biri ötekisinde bulunur; boyuna yeni doğumları ve ölümleri yaşayan insan, annesel elementten (unsur) çıkıp kozmik elemente girer, oradan yine gerisin geri annesel elemente döner, tıpkı *Markandeya*-söylencesinde anlatıldığı gibidir her şey; söylencede Markandeya da, «tanrının içinde barışçıl topraklar üzerinde yürüyüp durur; binlerce yıl süren bir yürüyüştür bu; sonunda uyuyan

Vişnu'nun ağzından kazara kayıp dışarı çıkar; böylece *doğum* travmasının benzeri bir *travma* ile karşılaşır. Çünkü Vişnu dışındaki yeni hayat *yadsınır, benimsenmez* bir türlü, Maya olarak, bir kuruntu (fiksiyon) olarak yaşanır yalnızca. Umudunu yitirmek üzere bulunan Markandeya okyanuslar okyanusunun gecesinde yüzüp dururken, ansızın Vişnu'nun devcileyin gövdesini keşfeder; bir dağ gibidir gövde ve Tanrı Vişnu onu yakaladığı gibi yeniden yutar, ama binlerce yıl sonra Vişnu'nun ağzından yeniden kayıp dışarı çıkar Markandeya, aynı çember bir üçüncü kez dolanılır. Ve kendisiyle sürekli hesaplaşma sonucu Tanrı Vişnu'nun doğası bilinip öğrenilir; Maya'dır Vişnu, uzlaşmaz enerjilerin, yaratma *ve* yok etme, gelişme *ve* dağılıp çözülme, Tanrıya içten bakışın düşsü idili *ve* ıssız sıfır, boşluğun korkusu, korku verici sonsuz gibi biriyle çelişen, karşılıklı birbirini geçersiz kılan olayların «aynı zamanda» ve «aynı zamandalıkta» peş peşe dışavurumudur. Yıl denilen şeyin çizdiği çemberin tümüdür Maya, her şeyi yaratıp ortaya kor *ve* her şeyi yine alıp götürür. Uzlaşmazı uzlaştıran bu *ve,* Yüceler Yücesi varlığın temel karakteridir; Maya'nın efendisidir bu varlık, Maya da onun isteğini yerine getiren Tanrı, onun enerjisidir. Tüm karşıtlıklar aslında aynı varlıktan kaynaklanır, bir tek Vişnu'nun iki ayrı yüzüdür.

Vişnu erkek tanrıdır, ama yaptığı işler tümüyle ilk-annesel nitelik taşır, doğurur ve doğurduklarını yine sömürüp içine alır. Kendi varlığında bir sıcaklık sağlayıp terinden doğum eylemini gerekleştirir.

Şiva ise, Brahma ve Vişnu'yu doğuran kaynaktır, yani o da ilk-annesel karakter taşır. Mulak'ın görüngüler dünyasındaki kutuplara yaratıcı bir bölünüşü sonucu ortaya çıkan her iki

tanrı, yani Brahma ile Vişnu birbirini bütünler. Hıristiyanlıktaki Lucifer de belirgin olarak ilk–annesel karakter özellikleri taşır.

Şiva'nın zevcesi ve ilk–anne olan *Şakti,* aynı zamanda Şiva'nın kızı Parvati'dir. Pasifliğin, dinliğin, dokunulmamışlığın, mutlakın, dünya–özbeni'nin simgesidir Parvati. Buna karşılık Şakti, var olma ve yok olmada, yani Maya'da saklı yatan *yaratıcı* enerjidir.

Evrensel Anne ve Baba Çifti[41] bölümünde mitlerde karşılaşılan doğum olayı ve dünyanın yaradılışına ilişkin çok ilginç birkaç örnek vermiş, bunlarda *yaratıcı tanrının hep ilk–annesel doğum eylemini gerçekleştirdiğini,* tıpkı yaratıcı–Tanrıça rolünü oynadığını belirtmiştim. Evrenin anne ve babası insan ve hayvan suretine bürünür bürünmez hemen yalnızca sapık (pervers) doğumlara rastlanmakta, göbek, göğüs, böğür, ağız, göz, sırt, koltukaltı, anus (makat) yoluyla doğumlara rastlanmaktadır. Kozmogonik doğumlar, bizim kendi düşlerimizde, ama özellikle çocuklarımızın kafalarında yer alan görüşlere yakın bir doğrultuda gerçekleşmektedir. *Doğurtma, Doğum ve Ölüm* kitabıma egemen olan düşünce, bu üç gizle ilgili olarak mitlerdeki tasarımları çocuğun tasarımlarıyla karşılaştırmaktı.

Evrenin yaradılışını konu alan mitlerde *ilk anne* olarak, evrenin, dünyanın ve tüm canlıların *ilk annesi* ve kökeni olarak en sık *ilk deniz*'le karşılaşıyor, ama sonradan yeryüzünün de ikide bir ilk–anne olarak öne çıktığını görüyoruz. Ayrıca gerek bitki, gerek hayvan, gerek insan, tüm canlılar da bulundukları ülkeye göre dünyayı yaratan ilk anne rolünü oynayabilmektedir. Örneğin ağaç, fidan, bitki kökü, çiçek,

meyve, kaplumbağa, yılan, ilk–yumurta, pek çok kuş türü ve memeli hayvanların çoğu bunlar arasındadır[42].

Mutlak'ın, yani kocası Şiva'nın Maya–görüntüsü olan tanrısal ilk–anne Şakti, bu kimliğiyle onun bir parçasıdır; en yüce varlığın evreni koruyan kadınsal–annesel yönü diye kabul edilir, yaşamın somut realitesinin kendiliğinden (spontane) ve sevgiyle benimsenmesini simgeler. Tüm değişebilirliklerin yaşanmasında karşılaşılan çileleri, özverileri, ölümü ve tasaları onaylar, tecelliye kavuşmuş tüm biçimlerdeki hezeyanın kendisidir, onu temsil eder aynı zamanda, onun hazzını tadar, zevkini çıkarır. Yaşamın yaratıcı kıvancıdır, canlı dünyanın güzelliği, harikası, albenisi, baştan çıkarıcılığıdır. Yaşamın sürekli değişen görüngülerine teslimiyetle doldurur içimizi, zaten kendisi bu teslimiyettir. Maya–Şakti Havvadır, 'ezelî–kadınsaldır' hem elmayı yiyen, hem yanındaki arkadaşını yemeye ayartan, hem de elmanın kendisi olandır...

Maya–Şakti–Devi'nin karakteri (*devi* tanrıçadır) çeşitli bakımdan kaypaklık gösterir. Evreni ve bireyi (makrokosmos ve mikrokosmos) tanrısal'ın birbiriyle bağlantılı dışavurumları olarak doğuran Maya, yarattığı geçici varlıkların kabuklarına hemen bilinç üflemiştir. Sanki bir örümcek ağına, acayip bir tırtıl kozasına hapsedilmiştir *ben*. 'Çevrem' ve 'benim kendi varlığım' –dış ve iç yaşantı– ince dokunun çözgü ve atkılarıdır. Kendimizin ve çevremizin etkisiyle uyutularak, Maya'nın şaşırtıcı numaralarına gerçek gözüyle bakarak, yüzümüze gülen serapların, tutkuların ve ölümün sonu gelmeyen acılı oyununu yaşar dururuz. Zamanüstü, esoterik bilgelikte karşılaşıp asketik Yogo–yaşantısının sınırsız ve bireyüstü bilincindeki insan doğamızın üstünde kalan bir perspektiften bakıldığında, Maya–dünya, yaşam, kendisine sımsı-

kı sarıldığımız ben olan bu varlık bulut gibi, sis gibi geçici ve dağılıp giden nitelik taşır[43].

Dünyanın anne ve babası olarak Tanrı ve tanrıca, üst–Shiwa'nın, o yüce boşluğun dışavurumları olarak varoluş ve yokoluş çemberinin, yani Maya'nın içine hapsedilmişlerdir, yaratıcı ve yok edici etkilere kaynaklık ederler. I.I. Bachofen'in androgyn (erdişi) bataklıkla ilgili olarak söylediği gibi, doğurma ve yok etmenin, yani ilk–annesel karakterin bu büyük dinamik güçleri iç içe geçer, sürekli bir karmaşa oluşturur.

Beyaz Anne

Yanında ejderhayla yer küresini taşıyan ilk–annesel *Madonna*, içgüdüsel ve tinsel, siyah ve beyaz anneler arasındaki birliğin simgesidir.

Her ikisinin birbirinden ayrılması, bilinçlilik düzeyinin yükselmesi sonucu gerçekleşmiştir. İlk–anne tanrılığında yaratıcı–doğurgan ve korucuyu özelliklerle kindar–yokedici özellikler tek bir varlıkta birleşmiş görünmesine karşılık pek çok dinde *siyah* ve *beyaz* anne olarak bölünmeye uğramış, somut biçimde kendini açığa vurmuştur. Beyaz ve siyah, yalnızca karakterlerindeki aydınlık ve gölge tarafı simgeleyen renklerdir.

Hep bağışlayıp verenlerin, doğuranların, besleyenlerin ve koruyanların o masum beyazlıktaki aydınlığı, o kutsal soma içitini, badem ağacının meyvesinden hazırlanan tanrısal şarabı insanlara sunup duran rahibe'nin şahsında somutluğa kavuşur. Rahibe kendisine sunulan bolluktan armağanlar yağdırır çevresine ve hiçbir zaman düş kırıklığına uğratmaz,

çünkü kendisi «yukarıdaki meyve suyunun» asla kurumayan kaynağıdır; öyle bir kaynak ki, alt kademedeki geçici varlıkları doğurmakla kalmaz, tüm bilge düşünceleriyle gökyüzü sakinlerini de dünyaya getirir.

Çok ismi vardır beyaz annenin: Havva, Meryem, Sophia. Duyguların egemenliğinden kurtularak Tanrı'yla birleşmeyi ve bilgelik yüklü bir kişi aşamasına yücelmeyi anlatır. Şakti, Devi, Yoni, Parvati, Kali, Afrodit, Demeter, Istar, Kybele, Isis'tir beyaz anneler, sürekli dönüp karşımıza çıkan *ay anneleridir*. Hırslardan arıtılacak sevgiyi, ezelî–kadınsal sevgi ilkesini simgelerler. Bu sevginin ancak pek küçük bir parçasını içlerinde taşıyan ve kendilerini kocalarının ruhlarının ya da iradelerinin fonksiyonu gibi görmekten hoşlanan, böylelikle «kendilerini yücelmiş» hisseden kadınlardan, tinselliğe yönelik erkeklerin sık sık beklediği ya da istediği bir sevgiyi canlandırırlar.

Ne var ki, beyaz anneler bile sınavdan geçirilir ve kutsanır; öyle ki, kendilerini tamamlayacak, bir birlik ve bütünlüğe ulaştıracak nesneleri kendi içlerinde bulur, başkalarından, özellikle erkeklerden hiçbir şey beklemezler. Kutsamadan sonra ay tanrıçalarının yaşam boyu rahibeliğine yüceltilir, bu uğurda yalnız kocalarını gözden çıkarmakla kalmaz, özben'lerinin tanrısal çocuğunu karınlarında taşımak, doğurmak ve kutsal alev kılığında korumak için kendi bedensel çocuklarını feda ederler. Bir kadın için ne büyük bir özveridir bu.

Batı Önasya'da, Yunanistan'da, ayrıca Keltler'de ve eski Roma'da ay tanrıçalarının rahibeleri kutsal sayılır, kendilerine «kral soyundan» kimseler, bakire, yani evlenmemiş kızlar gözüyle bakılırdı; çünkü tanrıça hizmetinde çalışır, onun tapı-

nağında kendilerini yabancı insanlara teslim eder, çevrelerinde kadın–erkek birleşmesinin kutsal meşalesini erkeklerle yatıp kalkarak habire yeniden tutuşturan kutsal fahişe davranışı görürlerdi. Kişisel tutkuların, kişisel istek ve hazların tanrı hizmetinde yok olup gitmesini sağlayan bir özveriydi bu. Beyaz anne, «tanrısal çocuk», ezelî–kadınsal ve özben uğrunda yalnız kocasını ve kendi vücudundan bir parça olan çocuğunu gözden çıkarmakla kalmaz, bu en yüce kişisel değerleri de ona feda eder, onun tanrısal hizmetinde yok olup gitmesini sağlar.

Bu kutsal teslimiyetten günümüzün «beyaz kadınlarında» da ne çok şey saklıdır. Kadınsal–evlilik yaşamlarını, kendi çocuklarını asla yaşamaz bu kadınlar, «tanrısal çocuğu» kendi içlerinde taşır; «tanrının», hastaların, sosyal kurumların yardım hizmetinde annece çalışmalarını öyle bir teslimiyetle yürütürler ki, böylesine annelik içgüdüsünde ve manevi–ruhsal annelikte rastlanabilir ancak.

Ama biz hepimiz, o yüce ve beyaz anneye hizmet ederiz; sevgi başta olmak üzere ödevlerimizi yerine getirmede, mutlulukta, acıda hep onun hizmetinde bulunuruz; çünkü *bütün bu sayılanların hepsi o'dur:* her yaratığın, her devinimin ilk–kaynağıdır o.

«Tüm zenginlik, tüm sevgi, tüm mutluluk ve varlık ondan fışkırır; mysterien olsun, karnaval olsun bütün çılgınca eğlencelerin başı yeryüzü kadınlarına ve ilk–afroditlere dayanır. Eşsiz ağırbaşlılıkla donatılmış bir düzenleyicidir beyaz anne, beri yandan haz ilkesidir. Sonsuz zenginliğinden çocuklarından her birine paylarına düşeni armağan ettiği için hem doğa yasası, hem adalettir. Ama kim onu ne şekilde incitirse,

kendisini incitmiş olur, tüm evrene yönelik bir cinayet işlemiş sayılır ve felaketin uçurumuna yuvarlanmaktan yakasını kurtaramaz[44].»

Çünkü böyle bir kimse ondan aldığı ezelî–kadınsal'a, bilinçsiz özben'e, en çok kendinin olan ruhuna karşı bir kötülükte bulunmuş demektir. İlk–annenin jus naturale'sinde «asla yanılmayan bir tanrıçıça», ölüler yargıcı Osiris hesabına tüm yürekleri terazilerde tartar.

Siyah Anne

Doğurduklarını yoketme içgüdüsüyle donatılmış annelerdir bunlar. Her çağda olduğu gibi, günümüzde de böyle annelere rastlanır. Doğurdukları körpe yaratığı büyütüp geliştirmek kadar, hatta ondan da çok yok etmekten haz duyan korkunç annelerdir hepsi!

Tarihöncesi çağların gecesinde ve alacakaranlığında çocuklarını yiyip yutan, kocalarıyla yatarken dişlerini ansızın onların gırtlaklarına geçirip kanlarını emen karanlık ruhlu anlaşılmaz varlıklar kimliğiyle karşımıza çıkarlar. Hatta bir leşi bile açgözlülükle gövdelerine indirmekten çekinmezler. Örneğin, Perslerin tanrıçası Neidt, leş yediğinin simgesi olarak başının üzerinde bir akbaba taşır.

Öldürmekten amaç, doğum olayının geriye döndürülmesidir. Peki neden? *Yineleme zorunluğu* yasasına uyularak ona eskisinden daha mükemmel, daha ağrısız bir biçim vermek için mi? Doğrulan canlının dünya tarafından elden alınmasını önlemek için mi? Yoksa anne olarak hayattaki ödevi yerine

getirmiş sayılma ve yaşlanarak ölümü göz önünde bulundurma korkusundan mı?

Mitolojide siyah anneler, «çocukları yiyen Mara, Lamia, alabildiğine çirkin Kali, balık gözlü Dyrga, kara Humus, Hekate, ölüm köpekleriyle avının peşine düşüp delikanlı kurbanlarını oklarıyla yere seren hain kalpli avcı Hekate, bir ayağı tunçtan, öbür ayağı eşek pisliğinden oluşup kandan bir kese içinde dolaşan korkunç hayalet Empusa kimliğinde karşımıza çıkarlar. Yeni Zelanda'nın o kötü kalpli ninesi Hine–nui–tepo, tüm buluğ ritlerinde görülen ejderhalar evidir; sürekli içindekileri dışarı püsküren, sonra püskürdüklerini yine sömürüp içine alan anne ağzıdır[45].

Gebe kadının çocuğuyla bağlılığı, büyük ve eşsiz bir ikili–birlik, bilinçsiz bir özdeşlik oluşturur; ancak bir ermişin Nirvana yaşantısında dünyadaki nesne ve varlıklarla kendisi arasında sağladığı bir ikili–birliktir bu; ancak ermişte bilinç düzeyine çıkarılmış olup bilinçli yoldan yaşanır.

Siyah anne karanlık bir iç dürtüye uyarak, doğumla bozulan birliği yeniden kurmaya çalışır. Ninive'de Tanrıça Anaitis, düzenlenen devcileyin bir ateş şenliğinde, tüm canlıların kendisinden çıkıp sonra tekrar kendisine döndüğü toprak ve deniz gibi oğlunu çekip içine alır.

«Her yıl Anaitis için» delikanlılar arasından en güzeli seçilir, yarı kadınsı vücut hatlarını içeren ve çiçekler gibi tüm gürlüğüyle açan bir gençtir bu; beyaz yüzü psimytion, kaşlarıyla kirpikleri stimmi ile boyanmış, altın zincirler, yüzükler ve küpelerle bol bol süslenip donatılmıştır; açık kırmızı şeffaf bir giysi geçirmiştir üzerine; ellerinde bir kadeh ve çifte bir balta tutar---

kadınlarla kuşatılmıştır çevresi; erguvan rengindeki bir göl gelik altında bağdaş kurmuş oturur ve bu durumuyla halkın seyrine buyur edilir. Bir gün ve bir gece süren çılgın bir eğ lencenin ardından delikanlı yeniden halkın seyrine sunulur bu kez değerli tahtalardan çatılıp üzerine altın işlemeli halı lar yayılmış ve bin bir çeşit üzerlikler yığılmış muazzam bi tahtın üzerinde görülür; alabildiğine büyük bir kalabalığın ağıt sesleriyle ciyak ciyak öten sersemletici bir müziğin eşli ğinde tutuşturulur taht ve muazzam bir ateş sütunu döne döne göğe yükselir, dumanlar ve güzel kokuların bir sel gibi altında kalır eski Ninive (O.K.Müller)[46].»

Ölümü dünyaya getiren de yine siyah annelerdir. Doğurdukları canlıları yiyip yutarak, içlerinde yaşattıkları alabildiğine güçlü ana karnına dönme özlemine doyum sağlarlar. Erkek ve kadının cinsel birleşmeyle ana–çocuk–birliği'ni kısmen yeniden sağlamaları da, gerçekte söz konusu özlemi doyurma çabasından başka şey değildir.

Ebemkuşağındaki bin bir renkli ışık oyunu gibi, o harikulâde yaradılış efsanelerinde tanrısal doğumların yüceltici oyununun, sırayla bazen erkekte, bazen kadında, bazen tinsel ve mutlak olanda, bazen maddeselde ve geçici Maya'da ilk-annesel varlığı canlandırarak etkinliğini sürdürdüğü görülür. Ya bizim bugünkü doğabilim? Yeni bir efsane gibi, ebemkuşağı misali yeni keşiflerini yeryüzünden gökyüzüne gerip uzatmıyor mu? Çekirdek fiziği, maddedeki «erkeksel» ve «tanrısal» enerji yükünü çekip alıyor, kadınsal'dan, maddesel' den «erkeksel–tanrısal» doğuruluyor sürekli, beri yandan «erkeksel–tinsel» yeni maddeyi, yeni elementleri oluşturuyor.

Nasıl ki Zeus başından bir kız evlat doğurmuşsa, Şiva da kendi başından bir yaratık getirir dünyaya; en güçlü düşmanından daha güçlüdür bu yaratık:

Kendisini dünyanın açgözlü despotu ilan eden Jalandhara, habercisi Rahu'yu Şiva'ya yollar ve ondan Tanrıça Şakti'yi ister. Ne var ki Şiva gazaba gelir, yanıp tutuşur öfkesinden ve

> «İki kaşının arasında 'buyruğun lotus'u' (ajna cakra) denilen yerde, tüm esinlenmelerin merkezinde ve öne doğru fırlamış bakıcının manevi gözünün açıldığı noktada Tanrı Şiva sahip olduğu gücün korkunç belirtilerinden birine izin verdi ve belirti aslan başlı korkunç bir cinin fizik kılığına büründü hemen. Canavarın dehşet uyandıran vücudu sıskaydı, içi dışına çıkmıştı, bir türlü doyurulamayacak bir açlığı haber veriyordu; ama çevik gücüne besbelli karşı durulacak gibi değildi. Boğazından gök gürlemesini andıran kükremeler işitiliyordu; gözleri ateş püskürüyor, sallanan yeleleri boşlukta hayli uzaklara savruluyordu. Haberci Rahu, dehşete kapılmış oracıkta dikilmekteydi[47].»

Rahu aman diler Şiva'dan, Şiva da dileğini kabul eder. Doğurduğu canavarın azgın saldırganlığını kendi üzerine yöneltmekten, canavarın kendi üzerinde öfkesini çıkarıp yatışmasını sağlamaktan başka Şiva için yapılacak şey kalmamıştır; bu da, bizim derinlik psikolojisinde pasifliğe dönüş ve kendi benine karşı cephe alış diye bilinen olaydır. Şiva'nın doğurduğu ve Şiva'dan bir parça sayılan canavar, kendi kendini yer bitirir. Ve Şiva

«sesini çıkarmaksızın, ama alabildiğine büyük bir hazla kendinden geçerek, insanın kanını donduran bir kâbustan farksız olayı izledi, sonra varlığının cevherinde saklı yatan kendini helâk edici gücün canlı dışavurumunu görmekten memnun kalarak, vücudunu yüz kısmına varıncaya kadar parça parça yiyip yutmuş canavara yukarıdan gülümsedi ve şu lütufkâr açıklamada bulundu: 'Bundan böyle şan ve şöhretin yüzü (kırktti–mukha) olacak adın. Ve buyruğum odur ki, ilerde hep benim kentin kapılarının üstünde duracaksın. Kim sana saygıda kusur ederse, benden aman beklemesin[48].»

Bütün doğan yaratıklar bir gün yine tüm–annesel toprağın derinliklerine gömülmeye mahkûmdur. Tanrılar bile bu akıbetten yakasını kurtaramaz; Maya'nın yazgısına yön verici bir tutumla el atar atmaz, düşünce ve duyguları «doğumlara» dönüşür dönüşmez, ilgili düşünce ve duygular, geçiciliğin, büyük ölümün ve kendi kendini çözüp dağıtmanın girdabına onları da birlikte sürükler. Tanrıça Devi'nin harikulâde efsanesinde[49], Tanrıların ortak gazabından Devi'nin nasıl doğup çıktığı anlatılır:

«Vişnu, Şiva ve bütün öbür tanrılar, her biri kendince ateşten girdaplar ve ırmaklar halinde enerjilerini yolladı. Bu enerjilerin hepsi biraraya gelerek ateşten bir bulut oluşturdu; bulut büyüdü, büyüdü ve aynı zamanda yoğunlaştı. Sonunda on sekiz kollu Tanrıçanın suretini kazandı.

Evrenin en yüce enerjisinin bu alabildiğine umut verici kişileşmesini, ortak güçlerinin böyle harikulâde biçimde kaynaştığını gören Tanrılar sevinçlerinden bayram ettiler ve hepsinin ortak umudu olan bu kişiye

saygı gösterisinde bulundular. 'Üç kentin bu alabildiğine güzel kızında' (tripura–sundari), bu ezelî–kadınsal'da değişik kişiliklerin ayrı ayrı ve sınırlı güçleri biraraya toplanmıştı. Böylesine köklü bir toplanış, *mutlak kudret* demekti. Tam bir teslimiyetle ve gönüllü bir özveriyle en başta var olan Şakti'ye, bu tek güce, her şeyin kendisinden fışkırdığı bu kaynağa enerjilerini geri yollamışlardı; sonuç, evrensel iktidar ve gücün ilk başlangıçtaki durumun büyük çapta yeniden diriltilmesi oldu. Evren başlangıçta birbirinden kesin sınırlarla ayrılmış kürelere ve güçlere bölündüğünde, yaşam enerjisi, bir dizi bireysel dışavurumlar halinde dağıtılmış, ama bunlar zamanla güçlerini yitirmişti. Hepsinin annesi durumundaki yaşam enerjisi, en başta varolan anne ilkesi kimliğiyle onları alıp yutarak evrensel karnına yollamıştı. Şimdi zengin varlığıyla harekete geçmeye hazır bekliyordu[50].»

Doğurmanın ve yiyip yutmanın ezelî değişiminde yaşamın o müthiş çemberi çizilip durur; erkeksilikten kadınsallığa, kadınsallıktan erkeksiliğe bir dönüşüm aralıksız gerçekleşir. Yaşamak için doğan yaratık, ilk–anneyi, annesel maddeyi yiyerek beslenir sürekli, kendisi de bu maddedir, dolayısıyla günün birinde o da ilk–anne'ye besin olur. Ruh da, özben de annesel kaynaklıdır ve her şeyin annesi *evrensel özben*'den sağlar besinini, insanda «çocuğu», yani ben'i doğurur, bu ben de en geç bedenin ölmesinden kısa süre önce ya da beden öldüğünde yine özben'de eriyip dağılır.

Kali, Yokedıcı Anne

Hint efsanesinin olumlu, doğuran, besleyen ve koruyan varlığı ve tüm yaratıkları kendi içine çekip olarak yok etmesi gibi olumsuz yanıyla ilk–anne–tanrıça Kali, zamanımızın tüm annelerinde varlığını sürdürmektedir. Herkes ondan besinini sağladığı gibi, o da herkesten sağlar besinini. *H. Zimmer,* Kali'nin, Alma mater'in olumsuz yanıyla ilgili betimlemelerden birkaçını bize anlatır:

> «Kara kuru, tüyler ürpertici bir cadıdır Kali; kemikli parmakları, fırlak dişleri vardır, bir türlü doymaz, yücekalplilik nedir bilmeyen bencil bir yaşlıdır, sıcaklığını yitirmiştir kanı, yedi canlıdır, oburluk hastalığına yakalanmıştır. Tüm yaşamımız boyunca yakamızı koyuvermeyen, süt çocuğunu çığlık çığlığa bırakıp annesinin memelerine saldırtan ve ona tatlı sütle beraber annesinin kalbindeki kanı içirten açlık, Kali'de alabildiğine tiksinti veren şekliyle açığa vurur kendini; iğrençtir bu açlık, ama beri yandan bir kendiliğindenliği (spontanite), bir doğallık ve masumluğu içerir, narin bir çocuğun büyüleyici tavrı gibidir tıpkı. Tanrıça Kali, kurbanının iç organlarını yiyerek beslenir. Gözlerini dünyaya açmış hangi yaratık da onun kurbanı olamaz ki? Kurbanının vücudunu parçalar, iç organlarını çıkarıp alır ve açgözlülükle gövdesine indirir. Bu, sevdiği yemektir Kali'nin; ölen canlının son nefesi henüz tüter yemeğinin üzerinde[51].»

Ve bir Tantra–metnine göre Kali:

«Kandan bir denizin üzerinde yüzen bir kayıktadır. Söz konusu kan, dünyaya getirdiği, koruyup gözettiği, sonra gerisin geri yiyip yuttuğu öz çocuklarının kanıdır. Denizin üstünde dikilir Kali, sıcak kanın esriklik veren içitini doymak bilmez dudaklarıyla bir kafatasından höpürdeterek içer. Bu, mücevherler adasının ve billursu mavi suların kırmızımsı efendisi Kali'nin 'öbür yönüdür.'

Tanrıçanın bir tek yönü değil de, tüm yönleri anlatı konusu yapılmak isteniyorsa, ikili karakterinin belirtilmesi gereklidir. Yani, *öldürücü, olumsuz karakter özellikleri en başta vurgulanacaktır;* çünkü annesel, olumlu ve çekici yön, kadınsallığından ötürü zaten kendisinde doğal olarak vardır[52].»

Daha başka anlatılarda Kali, Şiva'nın gövdesinin üzerinde dikilir ya da yürür.

«Çiçek yerine uçurulmuş kafalardan oluşan bir çelenk boynundan dizlerine kadar uzanır. Bir elinde kılıç tutar, fizik yokoluşun ve tinsel kararların simgesidir kılıç; yanlışlığı, bilmezliği ve salt bireysel bilincin örtüsünü kesip ikiye ayırır. Sağ elinde alışılmamış bir simge olan makas vardır, yaşam ipliğini keser sürekli. Ama her iki sol eliyle bol besi içeren çanağı ve ezelî doğurtuşun simgesi olan lotusu uzatır[53].»

«Hindu efsanesi, Hindu simgeleri ve öbür bilge nesneler çok uzaklardan bize, bizim kendimizin olan ve varlığımızın unutulmuş köşelerinden çekip çıkarmamız istenilen bir hazineden söz açtıklarına göre, şaşkınlığı-

mıza son verecek ve çevremizdekilerin mutluluğu için yaşayan yaşam dolu ruhun bir tapınağını kurmamıza olanak sağlayacaklardır[54].»

Bir Kali–Anne

Anne Z., çocuklarını öldürme saplantısı içindeydi. Ama örneğin şizofreniden kaynaklanan bir saplantı değildi bu; pek çok nedeni vardı, bunların başında da Anne Z.'nin kocasından ayrılmak istemesi, ama çocukların kendisine bu bakımdan ayak bağı olması geliyordu. Kadınlığa karşı içinde hissettiği sürekli başkaldırı da, anne rolünü yadsımasının nedenleri arasındaydı.

Üç çocuk doğurmuştu Bayan Z.; her doğumdan sonra bir depresyona yakalanmış, buna da anne–çocuk ikili birliğinin bozulması yol açmıştı. Sık sık, doğurduğu çocuğun hâlâ kendi içinde bulunduğunu görmüştü düşünde. Kocasının penisini de cinsel birleşmeden sonra koyvermeyerek hep içinde alıkoymak istemişti. Kocasının penisinin kendisinden çözülüp ayrılması da her seferinde depresyon durumlarına neden olmuştu. Hatta kocasını bile, her şeyi yiyip yutan Kali gibi sürekli içinde bulundurmak istemişti.

Ruhsal tedavi sırasında bir düş görmüş, içinde alıkoydukları çıksın diye düşte kendisini önden ve arkadan itip sallamışlardı. Annesinin hiç ağzından düşürmediği bir söz vardı: «Bırak şunu!» Çocuklukta sürekli yinelenen böyle bir anne sözü de derinden etkiler kişiyi. Sonunda Bayan Z. bu söze inatla tepki göstermiş, inat da giderek inatçılığa dönüşmüştü: «Asıl şimdi her şeye sahip olacağım. Hiçbir şeyi çıkarmam elim-

den!» Yıllar ve yıllar boyu kabızlık çekmişti, Bayan Z. Aynı tablonun içinde tutumluluğun da kuşkusuz yer alması gerekiyordu: «Her şeye sahip olmak, her şeyi kendisinde alıkoymak, hiçbir şeyi vermemek–işte benim hastalığım.»

Doğumlar Bayan Z. için yaşam kaybıyla eş anlamlıydı. Büyümekte, gelişmekte olan körpe yavruyu sürekli küçümsemenin, söz ve düşüncede onu yok etmenin nedeni kendi küçülmesine, yaşlanmasına ve ölmesine karşı Bayan Z.'nin başvurduğu bir savunmaydı.

Bayan Z. içinde öcü alınmamış bir şey bulunduğundan ne zaman yakınsa, aklına babasının penisiyle ilgili düşünceler geliyordu; küçük bir kızken babasının penisini görmüş, kadın ve annelerin yaşadıkları kanlı olayların hep bu «alabildiğine büyük» penisten kaynaklandığını zihninden geçirmişti. Bu yaşantıdan sonra küçük erkek kardeşinin penisine, genellikle tüm erkekselliğe karşı giderek güçlenen saldırgan bir tutum takınmıştı. Penise karşı beslediği hınç, sonradan kocasına ve kocasının penisinin ürünü gözüyle baktığı çocuklarına aktarılmıştı.

Uygulanan psikoterapi soucu hınç duygusunda ve her şeyi inatla kendisinde alıkoyma davranışında bir çözülme baş göstermişti. Günün birinde, Bayan Z., sahip olduğu her şeyi «elinden çıkarıp verdiğini», ayrıca kalp kapısının aralanarak iyi duyguların dışarı çıkmayı göze aldığını görmüştü düşünde. Beri yandan, her şeyin üzerine çullandığı, «derinlere, aşağılara doğru düştüğü» gibi bir duyguya kapılmış, gücü kuvveti tükenmişti. – «Öl ve Ol» ilkesi Bayan Z.'yi temelinden kavramıştı. Diyafram bölgesinde görülen eski kasılmalar kaybolmuş, kabızlığı da geçmişti. Yeni bir yaşamı gerçekleştirmek

üzere bent kapakları açılmıştı: Aybaşı kanı eskisinden daha bol ölçüde akıyor, hiçbir ağrı ve sancıya yol açmıyordu. Yıllar boyu böyle bir şeye diretmişken, Bayan Z.'nin içinde şimdi yine bir çocuk sahibi olma isteği uyanmış, çok geçmeden de gebe kalmıştı. Hamileliğinden birkaç gün önce bir düş görmüştü: «Sizinle bir odadayız. Siz bana diyorsunuz ki: 'Evet sözünü söylemeniz gerekiyor artık.' Ben nefsimi yeniyor, yüksek sesle evet diyorum. Ben böyle der demez, bulunduğumuz yer açılıp genişliyor.»

Anne Z. yaşama «evet» demeyi öğrenmiş, dolayısıyla yaşam alanı genişleyip büyümüş, çocuklarını, kocasını ve başka kişileri de içerisine alacak, kendisinde barındıracak bir boyuta ulaşmıştı.

Kali–ilk–anne'nin yaşama evet diyen yönü, böylece zaferi ele geçirmişti.

Günümüzün Taş Kalpli Anaları

Her çağda nasıl idiyseler, yine öyledirler günümüzde: İki yüzleri vardır, hem sever, hem nefret ederler, kendilerinde hem Madonna, hem cadılık özelliklerini barındırırlar. Hani eskisi gibi bu ikisini birbirinden ayıracak keskin gözlerimiz yok artık ve günümüzde cadılar ateşe atılmıyor. Madonnalara gelince, çokluk tahtadan ya da taştan şeyler. Ama buna karşılık modern psikoloji, annelerin çelişkili ve iki yüzlü doğalarını eskisinden daha iyi görebilmemizi sağlamıştır; sanki röntgen bakışlarıyla bir annedeki Madonna ve cadı özelliklerini artık tanıyabiliyor, bunun için ilgili özelliklerin bir meteoroloji istasyonundaki figürler gibi havanın, ayın vb. durumuna göre kendilerini açığa vurmalarını beklemek zorunda kal-

mıyoruz. Dini bütünlük ve fahişelik, hayırseverlik ve sadistlik, yalancı kadınlık ve erdişilik, aşırı coşku ve so-ğukluk (frijidite) kendine bağlayıcılık ve kaldırıp atıcılık, doğuruculuk ve öldürücülük özelliklerini aynı zamanda bir annede görebiliyoruz.

Taş kalpli annelerin birbiriyle çelişen bu davranış biçimlerinin gerisinde bulunan bir şey var ki, o da despotluktur – taş kalpli anneler despotluğu!

Dünya tarihinin ilk soluğu mu? Dünya tarihinin psikolojisi mi? Birinin çıkıp yazması bir yana, sonuncusunun bir düşünce olarak bile varlığı söylenemez. Böyle bir psikoloji yazılsa, ilk cümlesinin şöyle olması gerekirdi: «Her despotluğun temelinde ana baba terbiyesi saklı yatar. Taş kalpli annelerin çocuklarını eğitirken başvurdukları despotluk, dünya tarihinde despot babalarınki kadar iyi bilinmese de daha ilksel, daha köklü, dolayısıyla daha yıkıcı nitelik taşır. İşte size psikolog ve tarihçiler için alabildiğine önemli bir uğraş alanı. Gerek psikologların, gerek tarihçilerin savaşların bu tüyler ürpertici başlangıçlarını, yani bu çocuk eğitiminde sürdürülen savaşları tanıyıp bize anlatmaları gerekirdi aslında. İnsanları uyarmaları ve bu başlangıçların karşısına dikilmeleri gerekirdi! Çocuklarda değil yalnız, büyüklerde de! Kırk yıl önce şöyle demiştim: Eğiticileri eğitiniz! Bugün artık dört bir yanda söyleniyor bu söz. Ama kimdir bu eğiticileri eğitecekler?

Kim anneleri eğitecekler? Tüm eğitimin annelerde başlayıp, anne*lerde bitmesi gerekirdi.*

Bir hayli hamile anne vardır ki, daha doğmadan çocuklarını «katleder». Hani masallarda hiçbir çocuğun doğmasını istemeyen, tek amaçları doğan yavruları yiyip yutmak olan cadı-

lar vardır ya, onun gibi tıpkı. Peki karınlarındaki yavrunun canına kıyan bu yalancı anneler, çocukları olsa onlara nasıl davranacaklardır? Asla doğru, asla çocuğun hayrına bir davranış olmayacaktır bu, asla çocuğun gelişip büyümesini sağlayıcı nitelik taşımayacaktır. Böylesi anneler, ilkin kendilerini düşünerek çocuktan bencil amaçlarını gerçekleştirmede araç diye yararlanırlar. Annelerinin kendisini daha doğumdan önce öldürmesi, pek çok çocuk için bir şans eseri görülebilir. Aslında bu anneler hakkında kitaplar yazılmalı, cinayetin ve savaşların kökünün bu *annelerd*e bulunduğu, utanç, maddi durumun elverişsizliği, *kocalarının* öyle istemesi sonucu çocuklarının daha doğmadan katili olan bu taş kalpli annelerde aranması gerektiği dünyanın gözleri önüne serilmeliydi! Dünya savaşlarının kökeninin bu taş kalpli annelerde, beri yandan doğum için gerekli süreyi nerdeyse tamamlamış yavruları karınlarında olmak üzere canlarına kıyan annelerde saklı yattığı bir gerçektir.

Çocuklarını zifiri karanlık bodrumlara hapseden anneler de, taş kalpli anneler arasında yer alır kuşkusuz.

Bir kadın dostumun evinde yedi yaşında oğluyla bir anne vardır örneğin. Gün geçmez ki bir olay çıkmasın. Hep paylar anne: «Nasıl oturuyorsun öyle? Gel bakayım!» Ve kaşla göz arasında tokadı yer çocuk. «Haydi bakalım, doğru otur şimdi! Seni adam etmesini bilirim, allahın belası!» Acıyla kıvranan ve öfkesini yutup açığa vuramayan çocuk bir ara gömleğinin düğmesini çekip çekiştirir. Hay Allah, düğmenin de kopacağı tutar. Taş kalpli anne hemen yetişir. Sağ yüzüne bir tokat, sol yüzüne bir tokat indirir oğlanın. «Kızıp da düğmeleri koparmak nasıl olurmuş, göstereceğim sana!» diye haykırır. Böyle sürüp gider bu. Her Allahın günü böyledir.

«Çok çabuk sinirleniyorum», diye sızlanır kadın. Bütün sinirsel bozukluğunun acısını çocuğundan çıkarır. «Ne olacak bu oğlanın hali bilmem ki!» der.

Bir başka anne vardır, sekiz aylık kızını hiç gözünü kırpmadan kaldırıp göle atabileceğini belirtir. – Yo yo, kaçık falan değildir. Yalnızca çetin yazgıyı yüklenmiştir sırtına, bunu silkip üzerinden atmak ister.

Bir başka anne de *saplantı nevrozludur,* on sekiz yaşındaki biricik oğlundan gözünü ayırmaz, oğlu nereye gitse bir casus gibi peşine takılır, ceplerini arar, sanki kendisi bir tavuktur da oğlu bir civcivdir, habire çıkışır, paylar onu, sürekli kanatlarının altında bulundurmak ister, hep denetim altında tutar, bir türlü rahat vermez çocuğa, bir yere gitse kendisine eşlik etmesi için yanına alır; sanki oğlu yanında bulunmasa yaşadığını hissetmeyecektir. Böyle bir tutumla sinsi ve asi biri yapıp çıkar çocuğu, beri yandan onun boyuna kalkıştığı edepsizliklerden yakınır. «Ne olacak bu oğlanın hali bilmem ki!» diye söylenir.

Bir anne de vardır, bugün otuzundadır oğlu, ama miskin miskin evde oturur, annesinin kanatları altından bir yere kımıldamaz. Kadınlara karşı doğru dürüst bir sevgi hissetmez gönlünde, habire depresyonlar geçirir, sık sık bir çocuk gibi ağlar. Bir kadınla ilişki kurmaya kalksa, annesi bozgunculuk yapar. Kıskançlıktandır elbet, başka neden olacak! Annenin bitip tükenmeyen paylamaları oğlanın içine iyice işlemiştir. Kendine özgü bir iradesi bulunmayan etten kemikten acınacak bir külçedir adeta, hayatını özsuçlamalarla kendine zehir edip durur. Bir defasında şöyle bir yekinip annesine güzel güzel açıklar evden ayrılacağını, kentte bir oda tutup oraya

taşınacağını bildirir. Ama annesi, *bunu yapmakla kalbinden bir parçayı koparıp almış olacağını söyler, onun kendisini böyle bırakıp gitmesine katlanmaktansa, ölmesinin daha iyi olacağını belirtir.* Bunun üzerine, pek ağır bir suçluluk duygusu oğlanın üzerine çullanır, düşüncesinden cayar, annesinin yanında kalır. Peki, oğlanın hali ne olacaktır?

Ve taş kalpli bir anne daha vardır; kıskanç, hastalıklı biridir, bütün çocukluğu boyunca kızının üzerinden gözünü ayırmamış, masalda cadının Rapunzel'e yaptığı gibi onu evde odanın birine kapamıştır; kızla baba arasındaki iyi ilişkiyi bozmuş, hatta kızının babasını pek güler yüzle selamlamasını bile hoş karşılamamış, derken günün birinde de babayla kızın yasaksevisel bir ilişkiyi sürdürdüğü iftirasını resmen ortaya atmıştır; bu davranışıyla kocasını mezara yollamış, kızını ise yaşamayı kendisine haram eden suçluluk duygusuyla dolup taşan korkak ve sinik biri yapmıştır.

Taş kalpli bir başka anne de sözde can ve gönülden kızının iyiliğini istemiştir. Kızını yetiştirip duygusuz, hiçbir şeyden zevk almayan, bir kökten yoksun, kararsız, sürekli huzur arayan birine dönüştürmüştür. Kızını küçüklüğünde kendisi gibi bir «mucize» çocuk yapmak istemiş, daha dört yaşındayken gözünün yaşına bakmaksızın tüm zorbalığını kullanarak piyanonun başına oturtmuştur. Okula başlamadan bir gün önce kızı Erika'ya bir kutu taş kalem göstermiş, kız bu nedir diye sorunca, sözde *sersemce* soruya kızan taş kalpli anne kutuyu kızının başına çalmıştır. Erika yirmi üç yaşında hâlâ annesinden tokat yer, nedeni de annesinin hoşlanmadığı bir kızla arkadaşlık etmesidir. Ama taş kalpli anne kızının bir tek arkadaşını değil, kız ya da erkek bütün arkadaşlarını kıskanır. «Bende canlı bir şey koymadı, öldürdü hepsini, ölü nesneleri açgözlü ince-

leme ve araştırmalarına konu yaptı. Arkeoloji, annemin hobisiydi anlayacağınız.»

Annesinin kendisinden nefret ettiğini daha çok önceden sezmişti Erika. Derken bulaşıcı bir hastalık gibi söz konusu nefret anneden kıza geçmişti. Erika ilkin bir tepki olarak annesinden soğumuş, ardından suçluluk duygusunun etkisiyle kendi kendisinden nefret etmeye başlamıştı. Bu nefretten kaçarak saplantı niteliğinde bir çalışmaya sığınmış, «kendini helak edercesine uğraşıp didinerek» bedenini ve bedeninin sevisel isteklerini uyuşturmayı denemişti. Ayrıca, saplantı niteliğinde çalışma Erika'nın kendi kendisine karşı nefretinin de bir belirtisiydi ve annesinden devr aldığı bir kalıttı.

Erika'yı eğiten annesi, onu iradeden yoksun bir çocuk durumuna sokmuştu: «İster üzüntülü ol, ister neşeli, her zaman bana karşı nazik davranacaksın, anladın mı!» –Henüz on bir yaşındayken Erika'yı dört yıl gibi bir süre yatılı bir okula vermişti. Çünkü kendisini artık sıkmaya başlamıştı Erika; kızını eğitmekten bıkmıştı. Ama beri yandan, tıpkı Pamuk Prenses masalındaki üvey anneyi anımsatan bir davranıştı bu: Annenin kıskançlığını uyandıran güzel kızın evden uzaklaştırılması gerekiyordu.

Erika artık cinsel bakımdan olgunlaşmış, yatılı okuldan döndüğü zaman, annesi bir eşi daha gösterilemeyecek kıskançlığını şu sözlerle açığa vurmuştu: «Bu memelerini de hiç beğenmiyorum senin!» Bundan böyle Erika tıpkı cadı üvey annenin Pamuk Prenses'e yaptığı gibi, memelerini göstermeyecek giysiler giymiş, korsalar takmıştı.

İlerde evden ayrıldığı zaman da işi kolay olmamıştı Erika'nın. Ama derinlik psikolojisiyle tedavi sonucu sağlığını yeniden elde ederek gerçek yazgısına kavuşmuş, taş kalpli annenin memelerinin ve yaşamının üzerine geçirdiği korsayı üzerinden sıyırıp atmıştı. Beri yandan, beklenen «prensin» de gelmesi gecikmemişti.

Bayan B. de taş kalpli annelerden biridir. Öldükten sonra da çocuklarının kendisine bağımlı kalmasını sağlamanın üstesinden gelmiştir. Söz konusu amaca ulaşmak için oğlunu şımartmış, aşırı bir açgözlülükle «erişilmez» hedeflerin peşinde koşmaya ayartmış, ayrıca hayatta uzlaşmanın ve tevekkülün gerekliliği düşüncesini onun kafasına yerleştirmiştir. Kızlarına ise her Allahın günü tekrarlayıp durmuştur: «Bir süre daha güzel güzel kalın evde! Sanki evlenip de ne yapacaksınız! Bir kocaya kavuşacaksınız da ne geçecek elinize! Çocuklarınız olacak de ne olacak! O büyük anne sevgisi üstüne yazılanların hepsinin tükür gitsin içine!» – Beri yandan, kaprisleri, kötülükleri, kıskançlıkları ve öfke nöbetleriyle kızlarına çektirmediğini bırakmamıştır; öyle ki, sık sık annelerinin ölmesini arzulamıştır kızlar; ama bir gün de evden çıkıp bir yere gitseler, «bu sırada annemizin başına bir şey gelmiş olmasın!» diyerek ecel teri dökmüşlerdir.

Bir başka taş kalpli anne de R.'dir. Evliliği kendisini düş kırıklığına uğratmış, bu yüzden kapıldığı melankolinin ve katlandığı ıstırabın acısını biricik kızından çıkarmıştır. Boyuna intihar edeceği tehdidini savurarak acı çektirmiştir kızına: «Senin yüzünden öldüreceğim kendimi!» İş pek kötüye vardığında, başını alıp ırmak kıyısına seğirtmiştir; kızı da arkasından koşturmuş, yalvarıp yakararak, ilerde istediği gibi davranacağı, hiç huysuzluk yapmayacağı konusunda bin bir söz-

veride bulunarak her defasında annesini alıp eve getirmiştir. Böyle bir durumda bir çocuğun ruhunda ne çok kahredici suçluluk duygusunun filizlenip yeşerebileceğini düşünebiliriz! Bu duygular da, sözde annesinine karşı yaptığı kötülüğü sürekli giderme zorunluğunu hisseden kızı annesine bağımlı kılar. Anne diri ve ölü bir hayalet gibi genç insanın ruhunda emin bir yer geçirir eline ve bu yeri ömür boyu kimseye kaptırmaz. Peki, günün birinde kız anne oldu mu, nasıl bir durumla karşılaşılacaktır? Aynı hayalet kuşkusuz bir sonraki kuşakta da kaybolmadan varlığını sürdürecektir.

– Hey gidi taş yürekli siyah anneler!

Çocuklarının çile zinciri kopmaz bir türlü. Ama siyah annelerin kendileri de ıstırap içinde kıvranırlar. Ters bir yol izler, esenliğe çıkamaz, başlarını dertten bir türlü kurtaramazlar. Annelerdeki insanı feraha çıkaran özveri yolunu ele geçirememişlerdir. Karanlıklar içinde sürdürdükleri diktatörlük, dünyanın en büyük düşmanıdır. Erkeklerin ve erkek egemenliğindeki devletlerin göz kamaştırıcı çiğ renkli diktatörlüklerinin de buradadır kökeni. Siyah annelerce zincire vurulma korkusu erkekleri bir araya gelmeye, kümeler oluşturmaya zorlar. Var güçleriyle kalabalığa tutunmaya çalışır, ruhlarına çöreklenen ve özellikle gecelerde, tüm siyah annelerin bu siyah kızkardeşinde düşlerine sızan korkunç kâbustan böylelikle yakalarını kurtarmaya bakarlar. İçi korkuyla dolu bir delikanlının aşağıdaki düşünde söz konusu kâbusun sesini duyarız örneğin:

> «Karanlık bir gece. Tavan arasında bir odadayım. Hepsinden önemlisi, gecenin zifiri karanlık ve havanın buz gibi soğuk oluşu. Dışarıda da ayaz var, rüzgâr esiyor. Pencerenin sağ kanadı açık (gerçekte kapalı), ama önünde asılı hafif perdeden

dışarısı görülmüyor. Kahverengi hafif perde havada uçuşuyor gibi. Dışarıda göl var, mezar ve ölüm var. Göl daha soğuk. Aman ne derin, ne korkunçtur göl! Birden perdenin en alttaki ucu havaya kalkıyor, tüyler ürpertici bir karaltı dirseğini pervaza dayayıp içeriye bakıyor. Bir hayalet. Şeytan olmasın? Bağırmaya çalışıyorum? Boğuk sözcükler dökülüyor ağzımdan: 'Beni boğacaklar! Beni öldürecekler!' Ama ancak boğuk ve kısık birkaç kelime çıkıyor ağzımdan. O anda, bakıyorum, pencere pervazına yaslanan benim kendi annem değil mi! Bir korkuyorum ki! Annem geceleyin yattığım odaya geliyor; beni cezalandıracak, beni öldürecek. Ama biliyorum, gerçekte annem yanı başımdaki odada uyuyor. – Kendisiyle yatmamı mı istiyor yoksa? İmkânsız! Doğru olamaz!»

Anneler! Yavrularınızın karanlık odalarına izin verin ışık girsin, aydınlık girsin! Beyaz ve bilge anneler gibi olmaya çalışsın! İyi yürekli, her şeyden önce daha özverili! İnsanlığın gelecekteki yazgısı sizin ellerinizde bulunuyor. Çocuklarınız sizin için değil, siz çocuklarınız için varsınız. Anne olmak, kurban olmak demektir. Çocuklarınızdan özgürlüğü esirgemediniz mi, sizler de özgürlüğe kavuşursunuz. Sevgide ne çok şeyi bağışlasak, ne çok şeyi çıkarsak elimizden, yine de azdır.

Severek özgür kılma yeteneğini kendinizde göremiyor musunuz, bu yeteneği elde etmeye bakınız! Ruh hekimleri, psikologlar, ruh sağlığıyla uğraşan kişiler sizden bu konuda yardımlarını esirgemeyecektir. Vakit geçmiş değildir henüz, çocuklarınız büyümüş olsa da, henüz vakit geçmiş sayılmaz.

Anneler ve Geleceğimiz

Bizi kurtuluşa kavuşturacak olan, annelerin yeni bir ahlak anlayışını benimsemesi, yeni bir sevgiye içlerinde yer vermeleridir. Beyaz annelerin ahlak anlayışı ve sevgisi, tüm geleceğimizi belirlemektedir. Peki, anneler yeni yaşam biçimini gerçekleştirmek için gerekli bilgi ve yeteneğe nasıl kavuşacaktır?

Anne hümanizmasının ve anne sevgisinin çağı ezelî-kadınsal'ın kaynağından ve özben'den doğup çıkacaksa –erkek egemenliği giderek acınacak bir iflasa doğru sürüklendiğinden, söz konusu çağ da ister istemez gelecektir–, annelerin soylu bir eğitimden geçirildikleri bir çağ olacaktır bu. İlgili eğitim de derinlik psikolojisi açısından bir eğitim niteliği taşıyacak, dört bir yanda anne okulları açılacaktır! Okullar, öğretimden ve bebeklerin bakımından çok annelerin içsel gelişimini başlıca ödev edinecektir kendine; yani eğitim sonrası bir eğitim, ilk eğitimi bir kenara itip bir başka türlü eğitme amacını güdecektir.

Dolayısıyla, *annelere* şu çağrıyı yöneltiyoruz: *Bir başka türlü eğitilmeyi kabulleniniz lütfen!* Buna karşı şu soruyu yöneltecekseniz: «Neden ille biz? – Çünkü sizler, ilk eğiticilersiniz Dolayısıyla, herkesten önce sizlerin eğitilmesi zorunludur. Tüm yaşam sizin içinizde, sizin yanınızda başlıyor. Körpe bir yavrunun ileride alacağı biçim kazanacağı karakter sizin iyi ya da kötü eserinizdir. Siz beyaz annelere, gönül meleklerine dönüşür, sabırlı, güler yüzlü, akıllı ve temiz yürekli insanlar aşamasına çıkarsanız, çocuklarınız da gerçek insanlar, tanrı-

nın gerçek oğul ve kızları olur. Siz nasılsanız, çocuklarınız da size benzeyecektir. Nevrozlarınız kuşaktan kuşağa aktarılarak sürüp gider. Ama esenliğe kavuşturucu, çevrenizdekileri geliştirici ve mutlu kılıcı sevginiz de kuşaklar boyu kaybolmadan sürdürür varlığını.

Pratikte başvurduğunuz eğitici bilgilerinizle işin içinden çıkamadınız mı, o sorunlu ve bundan böyle kendilerine katlanamadığınız çocuklarınızı bize, biz psikologlara yollayınız, kendilerini tedavi edip ikinci bir eğitimden geçirelim. Çocuklarınızın doğru dürüst gelişimini hazırlayan tohumların sizin elinizle onların ruhuna ekildiği çoktan bildiğiniz şeydir: Dolayısıyla, dümen kırarak yaşam teknenize bir başka rota çiziniz! Bizzat bir psikoterapiste başvurup tedavi görmekten ve gerekli ikinci bir eğitimden geçmekten çekinmeyiniz! Ruhsal evinizi çeki düzene kavuşturunuz. «Bilinçdışının kubbeli bodrumlarına», pisliklerin çürüyüp kokuştuğu ve pis kokunun tavana, hatta gökyüzüne kadar yükseldiği bu yerlere de çeki düzen vermeyi unutmayınız! Taze sabah havası ruhunuzda esmeye görsün, çocuklarınız doğru dürüst gelişip serpilme olanağına kavuşacaktır.

Altmış yıl kadar önce çağımız, «çocukların çağı» olarak övgü konusu yapılmaya başlanmıştı. O günden bu yana çocuklar için hayli iyi işler başarıldı. Ben kendim de karınca kadarınca buna katkıda bulundum. Ne var ki, kırk yıldan beri giderek daha açık seçik öğrendiğim ve etkisi altında kaldığım bir gerçek var ki, o da çocukların doğru dürüst gelişememelerine yol açan nedenlerden çoğunun *annelerden kaynaklandığıdır.* Bu yüzdendir ki, ortadaki pek iç açıcı olmayan durumu düzeltmeye kökten, yani annelerden, annelerin bilinçaltlarından başlamak gerekiyor. *Çağımızın ikinci yarımında çocukla-*

rın eğitimine son verelim! Bunun bize kazandıracağı enerji ve zamanı annelerin eğitilmesi uğrunda harcayalım. Bununla yalnız «anneler yüzyılını» başlatmakla kalmayıp, annelerin ve öbür eğiticilerin derinlik psikolojisinin ikinci bir eğitiminden geçtikleri çağın kapısını aralayacağımızı unutmayalım. Siz anneler tıpkı özben'iniz gibi zamandan soyutlanmalı, tıpkı kendisiyle ilgili olarak aşağıdaki düşü gören «ezelî–kadınsal»[55] gibi zamansızlık içinde yaşamalısınız:

> «Üç adam var ortada. Bana soruyorlar: Üç bin yıl önce ne oldu? Ben diyorum ki, okullarda sorulan bir soruysa bu, yanıtlandıramam; ama öyle değilse yanıtım şudur: Üç bin yıl önce ben Mısır'da yaşıyordum. Gerek tedavibilim, gerek insanbilimde herkesin kişisel bir ruhu, bir özben'i olduğu öğrenilip benimsendi.»

Anneler, dört yol ağzına gelmiş duraksıyoruz. Özben'e giden yola sapmanız, bu yolu tepmeniz için henüz geç değil. Sarp ve çetin, ama her adımda kendinizi daha iyi hissedeceğiniz bir yoldur bu. Ve çok geçmeden binlerce başka yolu unutacak, aramaz olacaksınız. Ruhlarınızdan kucak kucak yükler kalkacak. Siz bu yüklere dört elle sarıldığınızdan, onlar da size sarılıp yakanızı koyvermedi şimdiye kadar. Gerekli olan, bir şeye sarılmak değil, yeni bir amaca tam bir teslimiyetle bağlanmak ve yeni yolda *sebat* etmektir. Şövalye Blaubart masalında neden ölür kadınlar? Çünkü merak ederler Blaubart'ı, «efendileri» üzerinde bilgi ve otorite sahibi almayı teslimiyetten ve o büyük itaatten daha önemli görürler. Ama sizin teslimiyet göstereceğiniz kişi bir «efendi» değil, en çok sizin olan bir şeydir. Sizi alıp kendi üzerinize çıkaracak ve kalbinizin yeni bir bölgesine götürüp bırakacaktır; öyle bir bölge ki, burada kadınsal–ısıtıcı ilk bilgelik yine dirilip canla-

nacaktır içinizde. Artık «tanrılar» değil, sizdeki ruh kılık değiştirecektir. Salt dünyevi–bedensel varoluşun ve çabanın platformundan uzaklaşıp diplere, sonsuz derinliklere gönüllü bir inişi gerçekleştirmeye çalışınız; öyle derinlikler ki, özben yaşantısı sadelik ve alçakgönüllülükle, sahip olma hırsından, otorite, güzellik ve ün hevesinden uzak biçimde etkinliğini duyurmaktadır. Tanrılar, hiçbir vakit sizin yeni zamansallığınızdaki kadar kendilerini başka yerde rahat hissetmeyecektir.

Bir barış çağının başlaması gerekiyor artık, erkeklerin bitip tükenmeyen savaşlarından insanın başını dinleyeceği bir çağın açılması gerekiyor. Öyle savaşlar ki, nedeni yine siz kadınlarsınız; çünkü erkekler bencil bir sahip olma hırsıyla dolu evliliğin zincirlerine vurulmamak için kaçıp oyun masalarında, spor ve savaş alanlarında biraraya toplanıyor; her vakit düellolara kalkışmak, savaşlara tutuşmak için gizli bir dürtüyü ruhlarında yaşatıyorlar; sizi ele geçirmek, kendilerinden kaçtıkları sizi kazanmak için rakiplerini yok etmeleri gerekiyor sanki. Çünkü sizler de yeryüzünü ve onun nimetlerini, ezelî Mater materia'yı, ezelî–maddesel'i oluşturuyorsunuz.

Esther Harding, Helene Deutsch, Simone de Beauvoir, Gertrud von Le Fort[56] gibi zamanımızın kadınları kitaplarında, *bugünkü* kadının en derin - bilinçsiz katmanlarının arşetipik bölgesinde de canlılık ve etkinliğini sürdüren o çok eski kadın gizlerini «eşeleyip meydana çıkarmakta» ve yorumlamaktadır; kadın ve anneyi kendileri için anlaşılır duruma getirmeye çalışmakta, kendilerini o karanlık dünya ve ay bağımlılığından sıyırıp koparıp içinde kişilere dönüştürürek zamanla erkeğin yanı başında daha çok yer almaktadırlar.

Kadın önüne düşülmüş kimse rolünden ayrılmakta, öne düşüp izlenecek yeni yolu gösteren bir kimse rolünü üstlenmektedir. Böylece yalnız kendisini boyun eğişlerin eski zincirlerinden kurtarmakla kalmayıp erkeği de sürekli kılavuzluğun, eğitmenin ve otorite rolünü oynamanın zincirlerinden çekip almaktadır.

Anneliğin son amacı, bundan böyle kendi yaşamını çocuğunun yaşamına feda etmek değildir. «Öl ve Ol» ilkesinin, Tanrı–doğa'sı olarak hayvanlar dünyasında da ikide bir karşımıza çıkıp[57] bizi hayli etkileyen bir durumdan, annenin kendisini yavruları için feda etmesindeki bedensellikten sıyrılması gerekmektedir: *Annelerin çocukları için feda etmesi gereken bir şey varsa ben'leri*, aynı zamanda bedensel–ben'leridir.

Özben'in ilk–annesel, ezelî–kadınsal, ruhsal bir özden yaratıldığını, yapılacak bütün işin salt onu uykusundan uyandırmak ve gerçeklik planına aktarmak, yani bu değerli hazineyi gömülü olduğu yerden çıkarıp almak olduğunu öğrenseler, bunu bilip öğrenecek kadar uykularından uyansalar, erkekten daha çok söz konusu özveride bulunma güç ve yeteneğini ele geçireceklerdir. Annelerin ben'lerini gözden çıkarmakla yitirecekleri, çakıl taşlarından başka bir şey değildir. Oysa özben'lerine kavuşmakla kazanacakları, elmastan farksızdır.

Ve burada çember tamamlanmaktadır. Uykusundan uyandırılan özben ve ezeli kaynağın ateşi de dünyaya açar gözlerini; bu ateşle beraber, yaratıcı kadın ve yarattığı çocuğun bilinçüstü birliğinde tanrısal *çocukla yeniden birleşmenin gerçekleştiği* görülür. Kadın ve çocuğu arasındaki bu birlik, haz

ve mutluluk bakımından hamile kadının yaşadığı bütün öbür haz ve mutlulukları gölgede bırakır.

Aşağıdaki düşte o harikulâde değişimi geçirip maddeye bağımlı *hayvan anneden* insan anneye dönüşen ve oradan «anneler ve kız evlatlar» arasındaki büyük birliğin gizine ulaşan, ezelî–kadınsal'dan başkası değildir. Öyle bir giz ki, ben'in maskesi («buklelerin oluşturduğu maske») çıkarılır ve gerçek yüz kendini gösterir. *Anne ve çocuk*, bir birlik oluşturur.

> «Bir bahçeyi yeniden düzenlemekle görevlendirilmiştim. Çeşitli hayvan anneler peşime düştü. Niçin yavrularını bana karşı korumak gereğini duydular, bilmiyordum doğrusu. Bir ara bir yavrunun annesine bir kötülükte bulunduğumu anımsadım, bundan derin bir pişmanlık duydum. O *anne hayvana* yeniden rastlarım umuduyla yürümemi sürdürdüm. Sonunda aydınlık ve açıklık bir yerde karşılaştım kendisiyle. Baktım, bir *insan annesine* dönüşmüş. Beni kucakladı, kollarının arasına aldı; sesimi çıkarmadım, bütün kız çocukları adına özür diledim kendisinden. Beni öptü, sonra serbest bıraktı. Mutluydum, o sırada bir kapıdan kızım girdi içeri, sevinçle dolup taşarak kendisini kucakladım. Birlikte «anneler ve kızları» adındaki bir giz oyununun ilanını okuduk. Oyundan kimi sahneler resimlerle canlandırılmıştı. Oyunu benim psikologun düzenleyip hazırladığını söylediler. Derken onun yardımcısı kılığına girdim. Sade ve olgun bir kadına dönüştüm, iyilik taşan bir yüzüm vardı ve şöyle düşündüm: İşte buklelerden oluşan maskeyi çıkardım ve gerçek yüzümü gösteriyorum.»

Ve Inge'de olduğu gibi, her kadında ezelî–kadınsal yeniden hayata gözlerini açacağı anı bekleyip durur:

Ruhun alabildiğine derin dehlizlerinde ve kuyularında, güneşin çevresinde dolaşacak yıldızların parlayıp ortada görünmesi işten değildir; yeter ki siz anneler aşağılara inmeyi göze alın! Inge'nin düşüne kulak verin ve mucize nasıl gerçekleşiyormuş, öğrenin!

«Anne ve babamla eski bir Yunan tiyatrosundayım, seyirciler ve oyuncular açık havada bulunuyor. Hepsi iki oyuncu var, biri erkek, biri kadın, ama her biri kendi cinsiyetine uygun olarak birden çok rolde çıkıyor sahneye. Mimik konusunda oyuncular tutumlu davranıyor. Konuşmalarla hepsinden çok şey anlatıyorlar. Eskilerin klasik diliyle konuşuyorlar; konuşmada geçen sözcükleri bilmiyorsam da sesli ve sesssizlere, açık–kapalı, yumuşak–sert söylenişlerine ve içerdikleri ritme dikkat ederek çıkarıyorum denilmek istenileni: İnsanın alabildiğine uzaklarda kalmış geçmiş'e bakarak, hâl'de etkinliğini göstererek ve geleceği kurup çatarak yaşaması anlatılıyor.

Derken annemle parka benzeyen kocaman bir bahçeden geçiyorum. Neşe içindeyim, güçlü kuvvetli hissediyorum kendimi, kıvrım kıvrım uzanan yollarda önden yürüyorum, annem arkadan geliyor. En sonunda, kayalara oyulmuş bir merdivenden inip bir kuyuya geliyoruz. Kuyunun üzerine öyle bir alet yerleştirilmiş ki, belli bir tarihteki gün, ay ya da yıla göre ayarlıyorsun, hemen yıldızların o tarihteki konumları kuyunun içinde açığa vuruyor kendini. Ben doğduğum tarihe göre ayarlıyorum aleti ve kuyunun dibine bakıyorum: Suyun aynasında yıldızlar ışıl ışıl güneşin çevresinde dolanıyor. Bütün bu manzaranın adı da *yeniden doğuş.*»

Sende, ezelî–anne, yaşarız, sende doğduk, sonunda sana dö-

neriz. Sen bizim ilk–vatanımızdın. Seni arıyoruz hep ve seni bulacağız. Çünkü ben'in o yabancı gücünün şimdilik işgali altındasın. Ezelî–Kadınsal'ın aşağıdaki düşte bulduğu gibi, sonunda seni bulacağız:

«Alabildiğine derin sevginin, ilk vatanın duygusu olarak bir ada halkının bireylerinin her birinde yaşıyorum. Ülkemizi yabancı bir güç şimdilik işgal etti. Amacı, bizim kendi yapımızı, bizim kendimize özgülüğümüzü «eritip dağıtmak ve kendisininkine» benzetmek. Politik ve ekonomik bakımdan düşmanla başedecek durumda değiliz. Dilimizi ve yaşam biçimimizi etki altında tutmak için çaba harcıyor; yalnız kendi diliyle konuşmamıza, yalnız yabancı kişilerle cinsel ilişkide bulunmamıza izin veriyor.

Ama ben, ölümden asla etkilenmeyen bir güçle halkımın tek tek bütün bireylerinde etkinliğimi sürdürüyorum. Bunun için, onların kendi öz varlıklarını bilip tanımalarına ve böylelikle kendilerinin olanı hangi kılığa bürünürse bürünsün yabancı olandan ayırabilmelerine çalışıyorum. Düşman benim uğraşımı seziyor ve içlerinde *etkinlik gösterdiğim* kişileri özellikle izleyip göz altında tutuyor.

Çıkıp geldiğimiz yere başvurup yardım istemeyi kararlaştırıyoruz sonunda. Yanıma on iki kişi alıp yola koyuluyorum. Derken sarp bir kıyıya varıyoruz ve biliyoruz ki, buradan aşağı inip denize ulaşacağız. Topluca dua edip denize atlıyor, kardeşlerimiz olan ilk–insanların yanına varıyoruz. *Her biri kendisindeki ilk–annenin güçlerinden armağan ediyor bize.* Bu güçlerin tohumlarını alıp halkımızın içine ekiyoruz. Derken hepimiz özgürlüğe kavuşuyor, ilk–vatanımızla bağlantıyı yeniden ele geçiriyoruz.»

İlk–vatan: Ezelî–kadınsal, bilinçsiz özben'imiz!

Kaynakça

1. Ama yine de bir kadın bunu yapmak istemiş ve yapmıştır: Helene Deutsch, *Psychologie der Frau* (Kadın Psikolojisi), Hans Huber Yayınevi, Bern 1948. Ayrıca bir erkek de aynı işin üstesinden gelmiştir: Werner Kemper, *Die Störungen der Liebesfähigkeit beim Weibe* (Kadının Sevi Gücünde Aksaklıklar), Georg Thieme Yayınevi, Leipzig 1942.
2. Gustav Hans Graber, *Einheit und Zwiespalt der Seele* (Ruhta Bütünlük ve Bölünme), Hans Huber Yayınevi, Bern 1945.
3. *Die Widerstandsanalyse und ihre therapeutische Ergebnisse*, (Karşı Koymanın Analizi ve Tedavideki Sonuçları), Zentralblatt für Psychotherapie, Leipzig, c. 11, sayı 1/2, s. 9–26.
4. C. G. Jung, *Das Geheimnis der goldenen Blüte* (Altın Çiçeğin Gizi), 2. baskı, s. 51.
5. C. G. Jung, *Das Selbst* (Özben), Eranos Yıllığı, c. XVI, s. 295.
6. Aynı yapıt, s. 314.
7. Aynı yapıt, s. 299.
8. Aynı yapıt, s. 300.
9. Gerhard Adler, *Zur Dynamik des Selbst* (Özben'in Dinamizmi Üzerine), Der Psychologe, sayı 7–8, c. II, 'Komplexeo Psychologie', s. 314–322.
10. Krş. G. H. Graber, *Zeugung, Geburt und Tod. Werden und Vergehen im Mythus und in der Vorstellung des Kind* (Doğurtma, Doğum ve Ölüm. Mitos'ta ve Çocuğun Tasarımda Oluş ve Yok Oluş), Ardschuna Yayınevi, Bern.

11. Johann Jacob Bachofen, *Das Mutterrecht Gustavecht* (Ana Hukuku), 2 cilt, Benno Schwabe Yayınevi, Basel 1948.

12. Bkz. not 10.

13. Erdişinin psikolojisi konusunda bk. G. H. Graber, *Die schwarze Spinne* (Kara Örümcek), Uluslararası Psikanaliz Yayınevi, Viyana 1925. Bir ekle birlikte genişletilmiş ikinci baskı: Gerber–Buchdruck Yayınevi, Schwarzenburg–Bern 1952.

14. Ayrıca bkz. E.F.W. Eberhard, *Feminismus und Kulturuntergang. Die erotischen Grundlagen der Frauenemanzipation* (Feminizm ve Uygarlığın Çöküşü. Kadın Bağımsızlığının Erotik Temelleri), W. Braunmüller Yayınevi 1927.

15. Grimm Kardeşler, *Kinder und Hausmärchen* (Çocuk ve Ev Masalları), jübile baskısı, Leipzig 1938.

16. Benim, *Seelenspiegel des Kindes* (Çocuğun Ruh Aynası) isimli kitabımda böyle bir uyuyan prensesin sözü edilmektedir. S. 146–151. Ardschuna Yayınevi, Bern 1964. Cep kitabı olarak: Wilhelm Goldmann Yayınevi, Münih 1966.

17. Imago XIV, sayı 2/3.

18. Bununla ilgili olarak bkz. W. Laiblin, *Die Symbolik der Erlösung und Wiedergeburt im deutschen Volksmärchen* (Alman Halk Masalında Esenliğe Kavuşma ve Yeniden Doğuş Simgeselliği), Zentralblatt für Psychotherapie und ihre Grenzgebiete, c. 15, sayı 3/4.

19. Action et pensée, 26 année, décembre 1950, p. 110.

20. Otto Rank, *Das Inzestmotiv in Dichtung und Sage* (Edebiyat ve Söylencede Yasaksevi Motifi), s. 380–386, 2. baskı, Franz Deutike Yayınevi, Leipzig ve Viyana 1926.

21. Özellikle bkz. Yeni Zelanda'lı doktor çiftinin yayınları: A. W. Liley, New Zealand md. J. 59, 581 (1960). – Amer. J. Obst. Gynec. 82, 1359 (1961). Ayrıca Amerikalı kadın doktor Geraldine, Lux Flanagan: *Die ersten neun Monate des Lebens* (Yaşamın İlk Dokuz Ayı), Rowohlt Yayınevi, Reinbek 1963; röntgen–televizyon kamerasıyla yapılan en yeni araştırmalardan yola çıkar.

22. Dr. med. Werner Kemper'in işaret ettiğine göre, «insan için spesifik form ve işlevi içinde kadının vajinasının filogenetik

bakımdan ancak çok sonradan kazanılmış bir oluşturmaktadır.» Kemper'in saptadığı bir başka şey de, «kadındaki orgazm değişikliği, erkeğin davranışına sekonder ve zamansal bir uyum sonucu filogenetik olarak gerçekleşmiştir, yani filogenetik bakımdan aynı şekilde geç dönemde elde edilmiş bir kazanımdır.» Geç olarak kazanılmış organ ya da işlevler, «gelişim bozuklukları, birtakım aksaklıklar ya da hastalıklar için özellikle elverişli çıkış noktaları oluşturur».
Bkz. W. Kemper, *Die Störungen der Liebesfähigkeit beim Weibe. Klinik, Biologie und Psychologie der Geschlechtsfunktionen und des Orgasmus* (Kadının Sevme Yeteneğinde Bozukluklar. Cinsel İşlevlerin ve Orgazmın Kliniği, Biyolojisi ve Psikolojisi), George Thieme Yayınevi, Leipzig 1942.

23. W. Kemper, *Zum Frigiditätsproblem. Geburtshilfe und Frauenheilkunde* (Frijidite Sorunu Üstüne. Ebelik ve Jinekoloji), c. II, sayı 4, Georg Thieme Yayınevi, Leipzig 1940.

24. O. Rank, *Das Trauma der Geburt* (Doğum Travması), Viyana 1924. – G.H. Graber, *Die Ambivalenz des Kindes* (Çocukta Ambivalens), Viyana 1924, 2. basım, Hans Huber Yayınevinde (Bern 1945) *Einheit und Zwiespalt der Seele* (Ruhta Bütünlük ve Bölünme) ismiyle çıkmıştır.

25. *Bausteine zur Psychoanalyse* (Psikanalizin Yapı Taşları) dizisinde yayınlanan *Entwicklungsstufen des Wirklichkeitssinnes* (Gerçeklik Duygusunun Gelişimi), c. I, s. 67, Viyana 1927.

26. *Seelenspiegel des Kindes. Einblick in tiefenpsychologische Erziehung und Kinderanalyse* (Çocuğun Ruh Aynası. Derinlik Psikolojisi Açısından Eğitime Bir Bakış ve Çocuk Analizi) isimli kitabım kız, aynı zamanda oğlan çocuklarındaki cinsel ve kusurlu gelişim konusunda açıklamalar içerir. Bkz. dipnot 16.

27. Bu bölüm Ernst Klett Yayınevinde çıkan *Krisis und Zukunft der Frau* (Kadının Kriz ve Geleceği) isimli kitapta daha önce yayınlanmış, Editör W. Bittner'in izniyle bu kitaba alınmıştır.

28. H. Benoit, *Die tausend Gesichter der Liebe* (Sevginin Bin Yüzü), Stuttgart 1957.

29. S. Freud, *Das Unbehagen in der Kultur,* (Uygarlıkta Sıkıntı), Viyana 1930, s. 11.

30. İmago 1937, c. XXIII, sayı 1.

31. Bkz. dipnot 1, adı geçen yapıt.

32. Bu vaka *Die Not des Lebens und ihre Überwindung* isimli kitabımda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. (Ardschuna Yayınevi, 3018 Bern ve 403 Raringen 1966).

33. E. Neumann, *Die grosse Mutter* (Büyük ana), Zürih 1956.

34. Bkz. G. H. Graber, *Die menschenfressende Weiber* (İnsan Yiyen Kadınlar), Der Psikologe dergisi, c. VIII, sayı 2, 1956.

35. E. Herzog, *Psyche und Tod* (Ruh ve Ölüm), Zürih 1960.

36. Dr. Ernst Roenau tarafından öykülenerek Artur Wolf Yayınevince Viyana ve Leipzig'te 1919 yılında yayınlanmıştır.

37. Mutluluğun, evrenin anası.

38. Swami Vivekananda'nın *Ramakrishna mein Meister* (Üstadım Ramakrişna) isimli yapıtından, s. 55–56, Racher Yayınevi, Zürih 1943.

39. Bkz. *Anaerkillik* bölümü.

40. H. Zimmer, *Mythen und Symbole in indischer Kunst und Kultur* (Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler), Rascher Yayınevi, Zürih 1951.

41. Bkz. Dipnot 10, adı geçen yapıt.

42. Bkz. *Zeugung, Geburt und Tod* isimli yapıtımda *Die kosmogonische Geburt* (Kosmogonik Doğuş) bölümü, s. 43–60.

43. Bkz. Dipnot 40, adı geçen yapıt, s. 32–33.

44. Sir Galahad, *Mütter und Amazonen* (Anneler ve Amazonlar), Albert-Langen Yayınevi, Münih s. 12.

45. Bkz. Dipnot 44, adı geçen yapıt, s. 13.

46. Bkz. dipnot 44, adı geçen yapıt, s. 14.

47. Bkz. dipnot 40, adı geçen yapıt, s. 200–201.

48. Bkz. dipnot 40, adı geçen yapıt, s. 202.

49. Märkandeya Purâna, 81–93, H. Zimmer'de sözü geçer, krş. dipnot 40, adı geçen yapıt, s. 210–219.

50. Bkz. dipnot 40, adı geçen yapıt, s. 211–212.

51. Bkz. dipnot 40, adı geçen yapıt, s. 236–237.

52. Bkz. dipnot 40, adı geçen yapıt, s. 237.

53. Bkz. dipnot 40, adı geçen yapıt, s. 238.

54. Bkz. dipnot 40, adı geçen yapıt, s. 246.

55. Bkz. s. 135–148.

56. E. Harding: *Der Weg der Frau* (Kadının Yolu), Rhein Yayınevi, Zürih 1939.

57. Aynı yazar: *Frauen-Mysterien einst und jetzt* (Geçmişte ve Günümüzde Kadın-Gizli Kültleri), Rascher Yayınevi, Zürih 1949. Helene Deutsch: *Psychologie der Frau* (Kadın Psikolojisi, Hans Huber Yayınevi, Bern 1948. S. de Beauvoir: *Le Deuxième Sexe* Nrf. Gallimard, Paris.
G. von Le Fort: *Die ewige Frau* (Ezeli ve Ebedi Kadın), J. Köselve F. Pustet, Münih 1935.

58. Bunun güzel bir anlatımını Christian Wermut'un 17. yy.'dan kalma gümüş bir Memento-moro (Ölümü unutma!) madalyonunda buluyoruz. Madalyonun arka yüzünde bulutların içinden uzanan bir el görülmekte, el bir kurukafayı tutmaktadır; altta ise Hıristiyan mistisizminin simgesi olan bir pelikan kendi kanıyla yavrularını beslemekte, üstteki yılankavi bir bantta ise *Nam Christi mors mea vita est* (Çünkü İsa'nın ölümü benim yaşamışımdır) yazısı okunmaktadır. G. H. Graber' in *Zeugung, Geburt und Tod* isimli kitabından, s. 62.

Derinlik Psikolojisine İlişkin Bazı Kavramların Açıklaması*

AĞIZSAL (ORAL) EVRE: Psikanaliz dilinde kendisini anal (makat) ve falik (penis) evrelerinin izlediği ilk cinsel gelişim evresi. Belirleyici özelliği, ağız bölgesine karşı duyulan aşırı ilgi ya da söz konusu bölge aracılığıyla aşırı haz sağlama eğilimidir.

AKTARIM: fr. transfert, ing. transference; erken çocukluk döneminde anne, baba ve diğer kişilere karşı tutum, davranış, istek ve duyguların psikanalitik (ruhçözümsel) tedavi sırasında hekim üzerine dışyansıtımı. Hasta, söz konusu kişiler karşısında erken çocukluk döneminde nasıl davranmışsa hekim karşısında da öyle davranır. Olumsuz (negatif) ve olumlu (pozitif) olmak üzere ikiye ayrılır. Olumsuz aktarımda düşmanca duyguların dışyansıtımla bir başka kişiye karşı beslenmesi söz konusudur. Olumlu aktarımda ise dostça ve sevecen duygular bir başkasına yansıtılır. Freud dostluk, sempati, güven ve benzeri duyguların aktarımını genetik olarak cinselliğe bağlar.

---

* *Bu açıklamalar çevirmen tarafından hazırlanmıştır. (Ç.N.)*

AMBİVALENS: Latince *ambo* (her iki) ve *valencia* (güç) sözcüklerinden türetilmiş, çiftdeğerlilik ya da çift kutupluluk (bipolarity) anlamına gelen kavram. Psikanaliz dilinde belli bir kişi ya da durum karşısında birbirine karşıt duygu, düşünce, tutum, istek ya da niyetlerin birarada varlığını sürdürmesi. Ambivalens deyimi ilk kez Bleuler (1827–1939) tarafından ortaya atılmıştır. Bleuler üç ayrı çiftdeğerliliğin varlığını benimser. Bunlardan birincisi istenç (irade) alanındadır (ambitendens): örneğin, süje aynı zamanda hem yemek yemek ister, hem istemez. İkincisi düşünsel alandadır: Süje, aynı zamanda bir düşünceyi ve onun karşıtını açığa vurur. Üçüncüsü duygusal alandadır: Süje bir kişiyi hem sever, hem ondan nefret eder.

Ambivalensi şizofreninin ana belirtilerinden biri sayan Bleuler, normallerin psikolojisinde de ambivalensle karşılaşılabileceğini yadsımaz. Deyim, onu başlıca duygu alanında kullanan Freud sayesinde yaygınlık kazanmıştır. Freud'a göre, cinsel ve saldırgan içgüdüsel isteklerin aynı zamanda bireyde varlığını sürdürdüğü pregenital gelişim evresinde ön planda yer alır. Örneğin, üzüntü ve kıskançlık gibi özel duygularda ya da psikojen depresyon ve saplantı nevrozu gibi belli hastalık tablolarında belirgin olarak açığa vurur kendini. Bütün psikanalistler duygu ambivalensinin nevrozların oluşumunda olağanüstü önemde rol oynadığı konusunda görüş birliği içindedir.

BEN: fr. moi ing. ego; psikanaliz kuramında ruhsal aygıtın birey ile realite, es (o) ile üstben arasında aracı rolünü oynayan katman. Es'in tersine bir karmaşa durumu göstermez, örgütlenmiş halde bulunur. Dış dünyayı algılama (persepsiyon) ve bu dünyaya uyum sağlama işlevini üstlenir. Ayrıca düşünce, bellek, devinimlerin denetimi ve emosyonlar (duygu ve heyecan) da *ben*'in

işlevleri arasında yer alır. Dış ve iç dünyadan *ben* içine sızan bütün ögeler, burada bir bireşime (sentez) kavuşturulur. Böylece *ben*, intrapsişik düzenleyici rolünü oynar, deneyimleri organize eder ve bu organizasyonu gerek içgüdülerin zamansız etkisine, gerek vicdanın aşırı güçteki baskısına karşı korur. *Ben*'in işlevleri doğuştan insanda bulunmaz, bireysel yaşam sürecinde gelişip ortaya çıkar. G. Jung'a göre persona, gölge, anima ya da animus, arşetip gibi birtakım alt kişilikler ben kapsamına girer ve ben ile ilişkileri yaşam boyu değişip durur.

BİLİNÇDIŞINA (GERİYE) İTİM: fr. Refulment, ing. repression. Gerçekleştirilmesi uygun görülmeyen içgüdüsel isteklerin ya da bunların belli düşünce, imaj ve tasarım kılığına bürünmüş temsilcilerinin bilinçten itilip uzaklaştırılmasını ve daha sonra bilinçte boy göstermesinin önlenmesini sağlayan bir savunu mekanizması. Freud'a göre, bilindışına itimler yaşantıların kendileri değil, anıları üzerinde gerçekleştirilir. Amaç, söz konusu isteklerin doyuma kavuşturulmasının yol açacağı elem duygusundan kaçmaktır. Elem duygusundan kişiyi koruyamayan bilinçdışına itimlere başarısız gözüyle bakılır, örneğin sublimasyon (yüceltme) sonucu başarıyla gerçekleştirilmiş geriye itimler çokluk saptanamaz. Başarısız geriye itimler nevrozların oluşumunda önemli rol oynar. Başarısız geriye itimlere özellikle isteride rastlanır, ama bunlar diğer nevrozlarda, ayrıca normallerin psikolojisinde de görülür. Psikanalizin katman modelinde bilinçdışına itim *es* ile *ben*'in bilinçsiz bölümleri ve *üstben* arasındaki çatışmada savunma işlevini yerine getirir. Ekonomik açıdan bakıldığında, bir tasarıma eşlik eden psişik enerji başlangıçta söz konusu tasarımla ilgisiz bir başka tasarım

üzerine aktarılır; örneğin, *ayakkabı* sözcüğü belli bir yaşantı kompleksinin yerini tutabilir ve belli bir kişiyi sözcüğü her işitişinde emosyon durumuna sürükleyebilir. Bilinçdışına itilmiş yaşantı malzemesi belli bir içgüdüsel enerjiyle yüklüdür ve bu enerji sürekli olarak doyum peşinde koşar. Öte yandan, *ben*, enerjisinin bir bölümünü harcayarak bilinçdışına itilmiş enerjiyi bulunduğu yerde tutmaya çalışır.

ÇİFTCİNSELLİK: fr. bisexualité, ing. bisexuality; 19. yy.'ın sonlarında çeşitli bilim dallarında her insanda gerek bedensel, gerek ruhsal bakımdan hem dişi, hem erkek özelliklerinin var olduğu düşüncesi ortaya atılmıştır. Bedensel çiftcinsellikle yalnızca bir kimsenin erdişiliği anlatılmamakta, aynı zamanda gerek erkek, gerek kadın her insanda genetik olarak karşı cinsiyete karşı bir yatkınlığın varlığı dile getirilmektedir. Freud, ruhsal çiftcinsellik düşüncesini W. Fliess'ten alarak geliştirmiştir. *Das Unbehagen in der Kultur* isimli yapıtında şöyle der: «İnsan da kesinlikle bir çiftcinsellik yatkınlığını içeren hayvansal bir yaratıktır. Birey iki simetrik yarımın kaynaşmasından oluşmakta, bunlardan biri araştırmacıların görüşüne göre tamamen dişisel, ötekisi tamamen erkeksel nitelik taşımaktadır. Iki yarımdan her biri de başlangıçta erdişi nitelik taşımış olabilir.»

DERİNLİK PSİKOLOJİSİ: Klasik bilinç psikolojisinin tersine bilinçdışını inceleyen psikolojiye Freud'un verdiği isim. Freud'un *psikanalizinden*, Adler'in *bireysel psikolojisinden* ve Jung'un *analitik psikolojisinden* doğmuş ruh hekimliği psikolojisinin günümüzdeki genel adı.

DIŞYANSITIM: Projeksiyon; genel anlamda bir şeyin bir yerden alınıp bir başka yere, örneğin bir merkezden

(zentrum) sınır bölgelere (periferi) ya da bir kişiden bir başkasına taşınmasını anlatan nörofizyolojik ya da psikolojik olay. Psikanaliz öğretisinde ise bir kişinin düşünce ve tasarımlarını, istek ve duygularını dış dünyaya aktarması. Dış dünyadaki bir kişi ya da bir nesneye, bu kişi ya da nesnede var olmayan birtakım özellikler yakıştırılır. Böylelikle öznel düşünce ve tasarımların nesnel karakter kazanması sağlanır. Psikanaliz açısından normal düşünceye çok kez egemen olan, hezeyanlarda (abuksama) önemli rol oynayan bir savunma mekanizmasıdır.

DÜŞLEM: fr. rêve diurne, rêverie, ing. day–dream; uyanık durumda kişinin kafasında yaşattığı, içerisinde çeşitli düşüncelerin, isteklerin ve çevresel gerçek olayların birbirine karıştığı canlı hayaller (fantazyalar). Gündüz düşü olarak da nitelenen düşlemde istekler düşteki gibi simgesel kılığa bürünmüş olarak değil, tüm çıplaklığıyla kendilerini açığa vurur. Örneğin, bir kişi düşmanını nasıl bir hançerle öldürdüğünü ya da kalabalık bir insan topluluğunun kendisini alkışladığını hayalinde yaşatabilir. Gelecekte olayları önceleyen düşlemler istekleri özel bir güçle donatabildiğinden, yaşamın şekillendirilmesine olumlu katkıda bulunur.

FİKSASYON: Takılıp kalma; Freud'a göre, libido ve saldırganlık içgüdüsünün, ayrıca ben'in gelişim sürecinde pregenital gelişim evrelerinin birinde duraklama, bu evreye takılıp kalma. Nevrotik ve psikotik regresyonlar, Freud'a göre, bireyi gerisin geri fiksasyon noktasına götürmektedir.

FOBİ: Belli nesne ve durumlar karşısında saçma olduğunu bilmesine karşın insanın kapılmaktan kendini alıkoyamadığı korku. Boş alanlardan geçmekten, kapalı yer-

lerde bulunmaktan, belli hayvanlardan duyulan korku en sık rastlanan fobiler arasında yer alır. Bir nesne ya da duruma karşı fobisi bulunan kişi, o nesne ve durumla karşılaşmaktan kaçınarak korkudan kendini kurtarmaya çalışır. Fobilerin nedeni, bilinçdışına kaymış bir çatışmadır. Freud'a göre ileri bir ölçüye varan yalnızlık, ölüm, hastalık korkusu gibi günlük yaşamda duyumsanan genel korkular ve ormanlardan, hayvanlardan, yüksek yerlere çıkmaktan duyulan özel korkular olmak üzere fobiler ikiye ayrılmaktadır.

FRUSTRASYON (DOYUMSAL YOKSUNLUK): Kişinin içgüdüsel isteklerin doyuma kavuşturulmasından zorunlu olarak el çekmesi. Nedeni ya dış realitedeki koşulların elverişsizliği (dış frustrasyon) ya da içgüdüsel isteklerin bilinçdışındaki güçler, özellikle *üstben* tarafından doyuma kavuşturulmasının engellenmesidir (iç frustrasyon). Yalnızca güçlü içgüdüsel isteklerin doyumdan alıkonulması değil, kişinin uğradığı haksızlıklar, duş kırıklığıyla sonuçlanan beklentiler, küçük çaptaki mağduriyetler de frustrasyona yol açabilir. Bunun sonucu olarak kişide saldırganlık duyguları gelişebilir. Realite, bireyi belli ölçüde bir frustrasyona katlanmaya zorlar. İçgüdüsel isteklerin doyuma kavuşturulması olanaklı değilse, birey yerdeş doyumlar ya da sublimasyona başvurarak içgüdüsel gerilimde bir hafifleme sağlayabilir. Ancak, bu, toplumsallaştırılma süreci içinde kazanılacak bir yetenektir.

GERÇEKLİK İLKESİ: Freud'a göre ruhsal olayların egemen iki ilkeden biri; öbür ilke haz ilkesidir. Gerçeklik ilkesi ruhsal gelişim sürecinde haz ilkesinin modifikasyonu sonucunda doğup ortaya çıkar. Freud, bir yazısında, bedenin, içgüdüsel gereksinimlerine halüsinasyon (sanrı) yoluyla dolaysız doyum sağlamaya çalıştığını

belirtir. Ancak, istenilen doyumların bu yoldan ele geçirilemeyişi ve uğranılan düş kırıklıkları, çocuğa, dış dünyanın gerçeklerini dikkate almayı ve içgüdüsel isteklerini doyuma kavuşturabilmek için realitede değişiklikler yapabilmeyi öğretir. Böylece gerçeklik ilkesi başlangıçta tek başına egemenliğini sürdüren haz ilkesinden ruhsal olayları düzenleyici bir ilke kimliğiyle doğup çıkar. Ancak, söz konusu ilkenin doğuşu, ruhsal aygıtı yönetecek bir dizi uyum yeteneğinin bireyde gelişmesine bağlıdır. Yine bir başka yazısında Freud, haz peşinde koşan *ben*'in, gerçeklik ilkesini göz önünde tutarak bir içgüdüsel isteği hemen duyulduğu anda doyuma kavuşturmanın mı, yoksa bunu bir başka zamana ertelemenin mi ya da söz konusu isteği düpedüz geriye (bilinçdışına) itip baskılamanın mı daha yerinde bir davranış sayılacağına karar verir. *Ben*, bu işi yaparken iç gerçek'le dış gerçek'i birbirine karıştırmamak için ruhsal aygıtın *gerçeklik denetimi* diye nitelenen mekanizmasından yararlanır.

HASTALIK KAZANCI: fr. bénéfice de la maladie, ing. gain from illness, morbid gain. Belli bir hastalıktan dolaylı ya dolaysız sağlanan her türlü doyum. Birincil (primer) ve ikincil (sekonder) olmak üzere ikiye ayrılır; birincil hastalık kazancı nevrozların gerçek nedenlerini oluşturmakta, bu hastalık kazancında nevroz belirtilerinden birtakım çıkar ve doyumlar elde edilmektedir. Freud'un bunun için verdiği bir örnekte, kocası tarafından baskı altında tutulan bir kadın nevrotik belirtilere sığınarak kocasını kendisine daha çok ilgi ve sevecenlik göstermeye zorlamakta, ayrıca kocasından gördüğü kötü davranışın böyle bir yola başvurarak öcünü almaktadır. İkincil hastalık kazancı ise belli bir hastalıktan sonra ortaya çıkmakta ya da bir kez var

olan bir hastalıktan yararlanma amacı güdülmektedir. Bir kez oluşmuş bir nevrozdan yararlanan hastanın, kendisine bir emeklilik maaşı bağlatması buna bir örnektir. Birincil hastalık kazancında nevrozun bundan elde edilecek kazanca bağlı olarak oluşmasına karşılık, ikincil hastalık kazancı başlangıçta «tesadüfen», örneğin bir kaza sonucu ortaya çıkan hastalıkta söz konusudur. Ne var ki, her iki hastalık kazancı arasında kesin bir ayrım yapma olanağı her zaman bulunmamaktadır.

İÇYANSITIM: İntrojeksiyon; psikanaliz öğretisinde kişinin sevilen ya da nefret edilen bir başkasını kendi ben kapsamı içine alması. Psikolojik açıdan bir özümseme (asimilasyon) olayıdır. İkincil (sekonder) özdeşleşme ve ikincil (sekonder) benseviyle eşanlamlıdır. Bir örnek: Çocuk baba imagosuyla özdeşleşerek babasıyla arasındaki otorite çatışmasını içe yansıtır.

İLLÜZYON: fr. illusion, fausse reconnaissance, ing. illusion, misidentification; duyu yanılsaması, yanılsama. Gerçek bir nesnenin duyular üzerindeki izlenimlerinin yanlış değerlendirilmesi. Realitedeki fiziksel olaylar algılama sırasında salt bir nesnellik içinde kayda geçirilmez, sürekli değiştirmelere konu yapılır, kimi düzeltim ve bütünleme- lerden geçirilir; okunan bir kitaptaki kimi dizgi yanlışlarının farkına varılmaması buna bir örnektir. Ne var ki, algılama sırasında başvurulan değiştirmeler, örneğin bir çalılığın yırtıcı bir hayvan olarak görülmesi gibi öznede yanlış bir bilgi ya da yanlış bir yargının oluşmasına neden oluyorsa, gerçek anlamda bir illüz-yondan söz açılır. Nedenleri öznel ya da nesnel olabilip bütün normal insanlarda zaman zaman görülebilir. Ancak, dış koşullar algılamada bir düzeltmeye başvurma olanağını sağlıyor da birey buna

yanaşmıyorsa, illüzyon patolojik (sayrısal) nitelik kazanır. Halüsinasyonun (sanrı) tersine yanılsamada duyusal bir uyarı söz konusudur. Ancak, bu uyarı öznel nedenlerden yanlış değerlendirmelere konu yapılmaktadır.

İMAGO: Belli bir kişiye ilişkin olarak içte bilinçsiz oluşturulmuş, bilinçsiz kalan, belli özelliklerle donatılmış «imaj». En önemlileri, erken çocukluk döneminde oluşturulmuş anne ve babaya ilişkin imajlardır. Söz konusu imajlar, özellikle nevrozlular tarafından çevrelerindeki kişilere, örneğin kendilerini sağaltımdan geçiren hekime dışyansıtımla mal edilir, dolayısıyla kişinin çevresindeki insanlara karşı tutumunda önemli bir rol oynar.

İNTROVERZİYON: İçedönüklük; belli bir ruhsal temel tipin ilgisini daha çok iç dünyaya, tinsel yaşama, soyuta yöneltme eğilimi. İçedönükler, duraksayan, ölçüp tartan, bekleyen, eylemden çok gözleme eğilim gösteren, pek çabuk savunma durumuna geçen kimselerdir.

KARŞI KOYMA (DİRENME): fr. résistance, ing. resistance; psikanalitik tedavi sırasında bilinçdışı içeriklerin bilinçli duruma getirilmesine, dolayısıyla hastalık belirtilerinin (semptom) ortadan kaybolmasına ve iyileşmeye karşı hastanın duyduğu hoşnutsuzluk. Hastadaki bilinçdışı direnme, hekimin yeteneğine ve psikanaliz kuramlarına karşı yönelttiği eleştirilerle, tedavi sırasında ısrarla susup konuşmamalarla, belirlenen seansların zamanını unutmalarla kendini belli eder. Karşı koymadan amaç, nevrotik belirtilerle sağlanmış kararsız dengeyi ayakta tutan semptomların analizini önlemektir. Dolayısıyla Freud, direnmenin analizini ruhçözümsel tedavinin özü olarak görür. Başlangıçta psikanalize

karşı açığa vurulan düşmanlığı da böyle bir direnmeye bağlar.

LİBİDO: Freud'un psikanaliz öğretisinde başlangıçta cinsel (seksüel) içgüdüye bağlı olarak gözlenen psişik olaylar. Daha sonra her içgüdüye eşlik eden psişik enerji. Psikanalizin çekirdek kavramlarından biri. Freud, bir yapıtında libidoyu şöyle tanımlar: «Popüler yaklaşım, açlık ve sevgiyi, birincisi bireyin varlığını sürdürmesini, ötekisi bireyin üremesini sağlayan içgüdülerin temsilcileri olarak ikiye ayırır. Biz de bu akla yakın ayrıma uyacak, psikanalizde de bireyin varlığını sürdürmesini sağlayan içgüdüleri (ben–içgüdüleri) cinsel içgüdülerden ayıracak ve cinsel içgüdünün ruh yaşamında boy göstermesini sağlayan gücü libido diye niteleyeceğiz.» Daha ileri bir tarihte geliştirdiği içgüdü kuramında ise, Freud, libidoyu ölüm içgüdüsünün karşıtı yaşam içgüdüsü olarak gösterir. Freud'un geliştirdiği libido kuramlarının zamanla değişiklik göstermesine karşın, libidonun niteliksel ve niceliksel yönü hep aynı kalmıştır. Buna göre, libido bir başka şeye indirgenemeyen bir içgüdü olup toplam enerji miktarı değişmez ve bu miktar birden çok objeye dağıtılabilir.

MAJİ: Yunanca megain'den (sihir, büyü) gelen sözcük: Türkçe karşılığı sihir. Doğal önlemlerin yardımına başvurmadan nesneleri, insanları, hatta cinleri ve ruhları etkileyebildiğine inanılan gizsel güce verilen isim. Ruh çağırmalar, dualar, muskalar, maskotlar vb.nin yardımıyla nedensellik ilkesi göz önünde tutulmaksızın dış dünyanın etki altına alınabileceğini benimseyen dünya görüşü de *majik* (sihirsel) *dünya görüşü* olarak nitelenir.

MASTURBASYON: Osmanlıca'da istimna; cinsel organları daha çok elle uyararak bireyin kendi kendine cinsel doyum ve haz sağlaması; cinsel özdoyuru.

MİSOGNİE: Kadın düşmanlığı, kadınlara karşı duyulan antipati. Ruhsal bir bozukluktan ileri gelebileceği gibi, sıklıkla bireyin çocukluktaki yaşantılarından, bunların özellikle anne ve babaya ilişkin olanlarından kaynaklanır. Gerek erkeklerde, gerek kadınlarda görülebilir. Çokluk eşcinselliği konu alan bir iç çatışmanın dışavurumudur. Anne ve babanın Oidipus kompleksi dönemini yaşayan çocuklar karşısında takındıkları yanlış tutum, sergiledikleri yanlış davranış böyle bir duruma yol açabilir. Örneğin, çocuğun gözünü annenin iğdişle korkutması, kadınlara karşı böyle bir düşmanlığın nedeni olabilir (negatif Oidipus kompleksi). Bir erkeğin kadın olma yolunda duyduğu güçlü istek ve bu isteğin gerçekleşe- meyeceğini bilmesi de bir tepkisel ürün olarak kadın düşmanlığını doğurabilir. Edilgen eşcinsellerin kendi erkekliklerinden duydukları hoşnutsuzluk, kendi erkekliklerine karşı besledikleri güvensizlik de kadınlara karşı böyle düşmanca bir tutuma kaynaklık edebilir. Kadınlarda rastlanan kadın düşmanlığı, çokluk onların içlerinde duydukları eşcinsel dürtülere karşı kendilerini savunma niteliği taşır. Kimi babaların kız evlatlarına karşı aşağılayıcı, küçümser davranışı, oğlan evladın kız evlada üstün tutuluşu da böyle bir tutumu doğuran etkenler arasındadır. Kadın düşmanlığı, bazen, tüm dişisel nesnelere düşman gözüyle bakacak kadar aşırı boyutlara varabilir.

NARSİZM: Bensevi. Terim bir Yunan efsanesinde suda hayalini görerek kendi kendisine âşık olan ve âşık olduğu nesneye bir türlü kavuşamadığı için canına kıyan

Narkissos'tan kaynaklanmaktadır. Çocukluğunun erken döneminde insanın kendi ben'ini libidosuna obje yaptığı primer (birincil) ve libido yüklemlerini dış objelerden gerisin geri çekerek kendi ben'ini libosuna obje yaptığı sekonder (ikincil) narsizm olmak üzere ikiye ayrılır. Primer ve sekonder narsizm deyimleri gerek psikanaliz literatüründe, gerek Freud'un kendi yapıtlarında değişik anlamlara konu yapılmış ve yapılmaktadır. Freud bir yazısında *(Zur Einführung des Narzissmus, 1914)* sekonder narsizmi şizofrenik narsizm yerine kullanır, bunu libidonun dış objelere yönelimleriyle doğan narsizm olarak anlamak gerektiğini, bu narsizmin bir primer narsizm temeli üzerinde oluştuğunu belirtir. Freud için sekonder narsizm yalnızca libidonun büyük çaptaki geriye dönüşleri (regresyon) değil, aynı zamanda öznenin sürekli bir yapısını oluşturur. Ekonomik açıdan libidonun obje yönelimleri libodonun ben yönelimlerini ortadan kaldırmaz, tersine bu yoldan iki yönelim çeşidi arasında energetik bir denge sağlanır; topik (yerel) açıdan ise ben ideali asla ortadan kaldırılamayan bensevisel bir oluşumdur. Primer narsizm'e verilen anlam, değişik yazılarda birbirinden hayli ayrılmaktadır.

Bu deyimle çocuksal (infantil) libidonun varsayımsal bir dönemi tanımlanmaya çalışılmakta, çeşitli araştırmacılar arasındaki ayrılıklara da böyle bir durumun anlatımı ve zaman bakımından belirlenmesi yol açmakta, hatta bazı yazarlar tarafından primer narsizmin varlığı tartışma konusu yapılmaktadır. Freud'da primer narsizmle genel olarak ilk narsizm, yani çocuğun henüz dış objelere yönelmediği ve kendi ben'ini sevi objesi yaptığı narsizm anlatılır. Böyle bir olayın gerçekleştiği zaman bakımından Freud'da bile birbirin-

den sapma gösteren açıklamalara rastlanır. 1910–1915 çalışma döneminde primer narsizmin oluşumunu, Freud, çocuksal yaşamın başlangıcındaki otoerotizmle sonraki obje sevgisi arasına yerleştirir. Bir başka açıklamada ise yerel (topik) bakımdan primer narsizmi, yaşamın ben'in oluşumundan önceki bir durumu ve rahim içi yaşamı da bunun modeli diye gösterir; otoerotizmle narsizm arasındaki ayrım da böylelikle ortadan kalkar. Bugün psikanalizde daha çok primer narsizmle ilgili son görüş benimsenmekte, ancak, böyle bir görüşe karşı iki itiraz yöneltilebilmektedir. Birincisi terimle ilgilidir.

Primer narsizm teriminde, narsizm deyiminin etimolojisinin gerektirdiği ayna ilişkisi gözden uzak tutulmaktadır. Öte yandan, primer narsizm terimi objesiz diye tanımlanan bir dönemi anlatmaya elverişli değildir. İkinci itiraza gelince, gerçek açısından çocukta böyle bir dönemin varlığı pek şüphelidir; kimi yazarlara göre süt çocuğunda daha baştan beri obje yönelimleri, yani primer bir obje sevgisi bulunur. Melanie Klein'a göre çocukta bensevisel bir dönemden söz açılamaz, çünkü daha başından beri çocukta obje yönelimlerine rastlanır, dolayısıyla ancak libidonun içe aktarılmış objelere dönüşü diye tanımlanacak bensevisel durumlar söz konusudur.

O: Fr. ça, ing. id; ruhsal aygıtın en eski ve en bilinçsiz mekanizmasına Freud'un Groddeck'ten alarak verdiği isim. Freud'a göre, varlığımızın çekirdeğini oluşturmakta ve *haz ilkesi*'nin amansız egemenliğini altında bulunmaktadır.

OİDİPUS KOMPLEKSİ: Çocuğun anne ve babasına karşı beslediği sevgi ve düşmanlık duygularının bir bütün halinde örgütlenmesi. Olumlu ve olumsuz olmak üzere

iki ayrı biçimde kendini açığa vurur. Olumlu (pozitif) biçimi, kompleksin adını aldığı Oidipus efsanesine uygunluk gösterir. Yani oğlanlar babalarına, kızlar annelerine rakip gözüyle bakıp içten içe onların ölmesini ister: oğlanlar annelerine, kızlar babalarına aşırı bir cinsel eğilim gösterir. Olumsuz (negatif) biçimde ise durum tersidir. Freud'a göre, çocuklar penis (fallus) döneminde, yani üç ve beş yaşları arasında bu kompleksi yaşar, beş yaşından sonra kompleks etkisini yitirir, bir uyuklama (latent) döneminin ardından buluğla yeniden canlanır, dışarıda bir sevi objesinin seçiminin ardından az ya da çok bir başarıyla yıkımı sağlanır.

ÖZDEŞLEŞME: Psikolojide bir totem dinine mensup kişinin kabilenin totem hayvanıyla ya da bir tiyatro seyircisinin sahnede sergilenen oyunun kahramanıyla kendini bir tutması, aynı görmesi, aynileştirmesi. Sözcük, Freud tarafından anlamında herhangi bir değişikliğe gidilmeksizin psikanaliz terminolojisi kapsamına alınmıştır: psikanalizde bir başkasına benzemek amacına yönelik olarak bir kimsenin bilinçdışında gerçekleşen olayı anlatır. Bir kimsenin bir başkasıyla ilgili tasarımından yola koyularak o kişinin nasıl düşündüğüne, nasıl hissettiğine ve nasıl davrandığına inanıyorsa, öyle düşünmesi, hissetmesi ve davranması özdeşleşme diye nitelenir. Kişiliğin oluşumunda özdeşleşmenin rolü alabildiğine büyüktür. Çocuk ya annesi ya da babasıyla özdeşleşir (primer–birincil özdeşleşme) ve onun rolünü benimser. Özdeşleşilecek kişilerin bu nitelikten yoksunluğu, örneğin ailenin dağılıp parçalanması çocukta kişilik bozukluklarına yol çabilir. – Özdeşleşme isteri semptomlarında (belirti) önemli bir rol oynar, çünkü hastalar bu yoldan «yalnızca kendi

yaşantılarını değil, pek çok insanın, adeta bütün bir insan topluluğunun yaşantılarını dile getirmeyi, sergiledikleri oyundaki değişik rolleri tek başlarına kendi olanaklarıyla oynamayı başarırlar (Toplu Eserler, II/III, 155).»

Melanie Klein'a göre içyansıtımsal (introjektif) özdeşleşmede obje tümüyle süjenin kendi ben'i içerisine aktarılır. Ben, objenin bazı ya da bütün özellikleriyle özdeşleşir. Dışyansıtımsal (projektif) özdeşleşmede ise süje kendi kişisel özelliklerini bir başkasına mal eder, bu da duygudaşlığın ve kendini bir başkasının yerine koyma yeteneğinin ilk biçimini oluşturur.

PARAVANA ANI: Pek belirgin özellik taşımaları, buna karşılık görünürde önemsiz bir içerikle yüklü bulunmalarıyla karakterize çocuksal (infantil) anılar. Paravana anılar da hastalık belirtileri gibi bilinçdışına itilmiş içeriklerle bunlara karşı başvurulan savunma arasında doğup ortaya çıkmış uzlaşma ürünleridir. Çocukluğundaki önemli yaşantılar belleğinden silinip gitmesine karşın, kimi önemsiz yaşantıların birey tarafından pek açık seçik anımsanabilmesi, semptom oluşumundaki kaydırma mekanizmasının bir sonucudur.

PERSEVERASYON: Lat. persevero (ısrarla diretmek); belli sözcüklere, belli tasarım ve tasarım gruplarına, belli stereotip davranış ve devinimlere takılıp kalma, bunlardan bir türlü kendini kurtaramama. Geçmişteki yaşantı ve anı içerikleri, kendilerine saçma bir ilişkiler örgüsü içinde dışavurum sağlamak için bireyi zorlar. Daha çok dilsel alanda görülür. Örneğin, bir hasta kendisine gösterilecek bir saate ilkin doğru olarak saat der, ama daha sonra bir kalem, bir boyunbağı vb. gösterildiğinde bunlar için de yine saat sözcüğünü kullanır.

RASYONALİZASYON: Usa yaklaştırma, ussallaştırma; *üst-ben* tarafından hoş karşılanmayacak kimi davranış, düşünce ve duyguların mantık açısından tutarlı ya da ahlak açısından benimsenebilir bir nedene bağlanması. İpnozda açık seçik gözlemlenebilen bir olaydır. Örneğin, ipnoz durumuna geçirilen bir denek'e ceketini çıkarması söylense ve ceketini çıkarırken uyandırılıp da neden böyle yaptığı sorulsa, o an için hiçbir ussal neden bulup davranışını açıklayamayacak, diyelim havanın çok sıcak olduğunu ileri sürecektir.

REGRESYON: Geriye dönüş, gerileme; ruhsal gelişim sürecinde geride bırakılmış evre ve dönemlere özgü olup ilkel ve çocuksal (infantil) diye nitelenebilecek davranışların, iç ve dış zorlamalar, birtakım çatışmalar, ruh üzerine binen aşırı yükler sonucu kişide yeniden kendilerini açığa vurması, kişinin söz konusu evre ve dönemlere adeta gerisin geri dönmesi.

SAPLANTI NEVROZU: fr. névrose obsessionelle, ing. obsessional neurosis, obsessive–compulsive (psycho) neurosis; hastanın kendisini boyuna belli duygulara kaptırmaktan, belli davranışları bir seremoni (tören) havası içinde yinelemekten yakasını bir türlü kurtaramadığı nevroz çeşidi.

SKOTOMİZASYON: Yokumsama; bireyin dışında, bireyden bağımsız olarak bulunan, ama bireyin kendini savunduğu kimi istek ve düşüncelerin üzerine yansıtıldığı gerçek olguların yoksanması.

SUBLİMASYON: Yüceltme; cinsel içgüdü enerjisinin toplumsal bakımdan daha üstün değerdeki etkinliklere dönüşümü. Freud'a göre (Toplu Eserler, VII, 150), cinsel içgüdü uygarlığın gelişim sürecinin emrine ola-

ğanüstü miktarlarda enerji buyur eder. Bunu da yoğunluğunu yitirmeksizin amacını bir başkasıyla değiştirebilmek gibi kendisinde var olan bir yetenek sayesinde gerçekleştirir. Cinsel amacın cinsel olmayan, ama psişik bakımdan ona akraba bir başkası üzerine kaydırılması da yüceltme (sublimasyon) diye nitelenmektedir. Sublimasyon, başlıca sanatsal ve bilimsel alanlardaki etkinliklerde karşılaşılan bir olaydır.

TALİON YASASI: Göze göz, dişe diş yasası; kısas; öldüreni öldürme, yaralayanı yaralama. Özellikle Oidipus kompleksi dönemini yaşayan çocuklar, yasaklanmış eylemlere girişmelerinin, yasaklanmış içgüdüsel istekleri gerçekleştirmeye kalkmalarının kısasla cezalandırılacağı korkusunu sıklıkla duyarlar. Oidipus kompleksi dönemindeki çocuklar, annelerine karşı besledikleri yasaksevisel isteklerden ve bu istekleri gerçekleştirmeye yönelik çabalarından ötürü kısasla karşılaşacaklarından ürker, yani penislerini kaybedebileceklerinden, üzerlerinde babalarının iğdiş eylemini uygulayacağından korkarlar. Nevrozların yol açtığı ölüm korkusunda, ayrıca hastanın kendini ölüyormuş gibi hissettiği isteri nöbetlerinde de yine aynı yasanın etkinliği görülür. Bu korkunun kaynağı da, bir başkasına karşı bilinçdışında beslenen ölüm isteğidir.

TEPKİSEL ÜRÜN: fr. formation réactionelle, ing. reaction formation; 1905'te Freud tarafından psikanaliz diline sokulmuştur. Psişik, önemli bir savunma mekanizması. Bilinçdışına itilmiş içgüdüsel bir isteğe karşıt davranış biçimlerinin geliştirilmesi. Örneğin, bir annenin nefret ettiği bir çocuğuna aşırı boyutlara varan bir titizlikle bakım göstermesi, oral–seksüel isteklerin yerini alan tiksinti, teşhire (eksibisyon) eğilimin yerini alan utanç duygusu, ihmal ve bakımsızlığın yerini alan aşırı titizlik

söz konusu davranış biçimlerinden bazılarıdır. Tepkisel oluşum başarılı bir savunma mekanizması olarak gösterilebilir, çünkü ne içgüdüsel istek, ne de buna karşı tepki bilinçli nitelik taşımaz. tepkisel oluşumda *ben*'in onaylamayacağı istekler toplumsal bakımdan değerli davranış biçimlerine dönüştürülür. Özellikle saplantı nevrozunda karşılaşılan bir savunma mekanizmasıdır; saplantı nevrozunda tepkisel oluşumlar karakter özellikleri niteliğini kazanabilir. hasta tepkisel oluşuma yol açan tehlike her zaman kendisini tehdit ediyormuş gibi davranır. Freud, tepkisel oluşumların kişilerin karakterlerinin gelişiminde ve toplumsal erdemlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynadığına dikkati çeker.

TRAVMA: Bireyin gerektiği gibi tepki gösteremediği, üzerinde çalışıp bir çözüme kavuşturamadığı, dolayısıyla bilinçdışına ittiği yaşantı. Bilinçdışından bireyin ruhsal aygıtı üzerindeki etkisini sürekli hissettirir. birey sanki hep söz konusu yaşantıyla yüz yüze geliyormuş gibi bir duygu içinde bulunur. Travma seyrek olarak, örneğin savaş nevrozunda olduğu gibi tamamen dış nedenlerden kaynaklanır; daha çok içgüdüsel gerilimler, hoş olmayan cinsel yaşantılar travmaya yol açar.

ÜSTBEN: Psişik topografide, dikey kişilik şemasında söz sahibi en üst organ (merci). Ben'e karşı sansür edici ya da yargılayıcı bir rol oynar. Es tarafından ben'e yöneltilen isteklerin ya olduğu gibi ya da bir değiştirme işleminden geçirildikten sonra gerçekleşmesine izin verir ya da kendi ölçütlerini dikkate alarak bunları geri çevirir. Freud'a göre tüm ahlaksal sınırlamaların temsilciliğini, mükemmellik'e yönelik çabaların savunuculuğunu yapar. Oidipus kompleksinin yıkılışıyla

oluşur; çocuk, yasak Oidipal isteklerin doyumundan el çeker, anne ve babasıyla özdeşleşir ve yasakları kendi içine yansıtır. Ayrıca, uygarlığın bireylerden beklentileri ve ahlak normları vb. eğitimle *üstben* içerisine alınıp benimsenir. Çocukların üstben'i anne ve babaları değil, onların üstben'leri örnek alınarak kurulur. Dolayısıyla, *üstben* geleneğin taşıyıcısı işlevini görür.

YASAKSEVİ: fr. inceste, ing. incest; baba kız, ana oğul, kız ve erkek kardeşler, ayrıca sınırı toplumdan topluma değişen yakın kan akrabaları arasında cinsel ilişkide bulunulması. Freud'a göre, erken çocukluk döneminde, çocuklardaki anne ve babalarından karşıt cinsiyettekileri konu alan yasaksevisel istekler, içgüdüsel çatışmaların nedenini oluşturur.

YİNELEME ZORUNLUĞU: fr. compulsion de répétition, ing. repetition–compulsion, compulsion to repeat; pasif olarak yaşanan travmatik yaşantıları yineleme zorunluğu. Bir zamanki tatsız yaşantılar aktif olarak davet edilerek yeniden yaşanır, ama ilk yaşantı anımsanmaz, hatta hal içindeki bir durum bunun nedeni olarak gösterilir. Ya da korkuya yol açan durumlar kılık değiştirmiş olarak ya da simgesel yoldan yinelenir. Acı veren enjeksiyonlardan sonra çocukların doktorculuk oyunu oynamaya başlamaları buna bir örnektir. Freud'a göre yineleme zorunluğu haz ilkesinden daha güçlüdür.

İÇİNDEKİLER

EZELÎ KADINSAL 5
Ezelî–Kadınsal Bizi Çekip Yücelere Alır mı? 8
Özben ve Ezelî–Kadınsal 10

DEĞİŞEN ZAMAN İÇİNDE KADIN
(Anaerkillik) 15
İlk Baba Sürüsü ve Erkek Egemenliği 23
Kadın Egemenliği 24
Kadının Günümüz Toplumundaki Yeri 26

KIZLIKTAN KADINLIĞA
MASAL KIZLARI VE YAZGILARI 29
Kızlardan En Küçüğü ve İsimsizi 34
Biricik Evlat
Uyuyan Prenses (Dornröschen) 37
Modern Bir Uyuyan Prenses 40
Uyuyan Bir Erkek Prenses 44
Karganın Yuvadan Attığı Yavru
(Uyuyan Prenses) 47
Pamuk Prenses 50
«Pamuk Prenses» Ameliyat Ediliyor 53
Yedi Dağın Ardında Marte 56
Külkedisi 62
Gerçek Yaşamda Sayısız Külkedileri 65
Kırmızı Başlıklı Kız (Rottkäppchen) 69
Ursula ve Kurt 74
Alacapost 79
Babalar ve Kızlar Arasında Yasaksevi 82
Kurban Lisa 83
Kızkardeş
Hänsel ve Gretel 85
Psikanaliz ve Masal 86
Gretel 91

Kadının Sevi Yaşamı, Gelişimi ve Bozuklukları 92
Cinslerin Karşılıklı İlişkileri 92
Kızların Cinsel Gelişimi 94

KADIN 112
Kadının Ruh Aynası 112
Kadınsal Sevginin Normal ve Anormal Dışavurumları 117
I 117
II 120
III 123
Kadınsal Sevginin Mucizesi 129
Sorunlu Kadınlar ve Yazgıları
Ruh Aynasında Karşılaşmalar
Değişken Kadın ve Psikolog 140
Anlaşılmayan Kadın 144
Çocuksu Kadın 148
Depresyonlu Kadın 152
Saplantı–Nevrozlu Ruth 155
Korku–Nevrozlu Kadın 159
Anne Bağımlılığında Kadın 163
Madonna 177
Kızkardeş Yazgıları 185
Yersiz Yurtsuz Kadın 188
Oğlan Kardeş ve Kız Kardeş 194
Ezelî–Kadınsal 200
«Hain Ejderha Masalı» 207
Çetin Yazgıların Anlamı 221

ANNE 224
İlk–Anne 224
Beyaz Anne 229
Siyah Anne 232
Kali, Yokedici Anne 238
Bir Kali–Anne 240
Günümüzün Taş Kalpli Anaları 242
Anneler ve Geleceğimiz 251

KAYNAKÇA 259

DERİNLİK PSİKOLOJİSİNE İLİŞKİN BAZI KAVRAMLARIN AÇIKLAMASI 265

İsviçreli ünlü psikolog ve psikoterapi uzmanı **Dr. Gustav Hans Graber**, kariyerinin başlangıcında öğretmen olarak çalıştı, Bern'de "Çocukta Ambivalens" isimli çalışmasıyla doktorasını yaptı. 1929'da Stuttgart'ta bir muayenehane açarak psikanaliz yöntemiyle ruh hastalarını tedavi etmeye başladı. 1931 ve 1932 yılları arasında Berlin'de bilimsel çalışmalarını sürdürdü ve daha sonra buradaki Psikanaliz Derneği'nin ve Uluslararası Psikanalistler Grubu'nu kurdu ve 1941'den 1943 yılına kadar Stuttgart'taki Psikolojik Araştırma ve Psikoterapi Enstitüsü'nde ders verdi. Bern'de Derinlik Psikolojisi Çalışma Grubu'nu ve Derinlik Psikolojisi Enstitüsü'nü kurdu ve yönetti. Çok sayıda kitabı da yayınlanan Graber, "Psikolog" adıyla bir dergi de çıkardı.

Graber, **Kadın Psikolojisi**'nde kadın ruhunu çok iyi tanıyan biri olarak karşımıza çıkar. Bilimsel temellere dayanan, herkes tarafından anlaşılabilecek olan kitapta, çelişkili kadın ruhunun anlatımıyla yola koyulur, tek tek kadın tiplerini derinlik psikolojisi açısından inceler, kadınlardaki ruhsal hastalıklar üzerine eğilir ve ezeli-kadınsal üzerinde kapsamlı bilgiler sunar. Kadınların gerçek benliklerine kavuşmalarına yardımcı olmayı, ruhsal gelişim buzluklarından ve komplekslerden kendilerini kurtarmalarını sağlamayı amaç edinen Graber, zengin deneyimlerden yola koyularak kadının kendi kendini tanımasına, gerçek yazgısını ve gerçek mutluluğunu ele geçirmesine katkı bulunur.

ISBN 975-406-579-9